

שבוע פרשת משפטים

כ' - כ"ו שבט ה'תשס"ח (27 January - 2 February 08)

ספרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן
מליובאוויטש

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

סניף אה"ק כפר חב"ד

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

קו

זה המזמור קאי על הקודם, ואמר המשורר חודו לח' על שעשה לנו עוד ניסים מה שלא זכרנו מקדם כאשר מי ימלל גבורות ה' אם באנו לספר מי יוכל למלל הכל:

א הללויה | הודו ליהוה בייטוב כי לעולם חסדו: ב מי ימלל גבורות יהוה ישמיע בלתי הלתו:
 ג אשרי שמרי משפט עשה צדקה בכל עת: ד זכרני יהוה ברצון עמך פקדני בישועתך:
 ה לראות | בטובת בחיריך לשמח בשמחת גויך להתהלל עם נחלתך: ו חטאנו עם אבותינו
 העונו הרשענו: ז אבותינו במצרים | לא השכילו נפלאותיך לא זכרו את רב חסדיך וימרו עליהם
 בים סוף: ח ויושיעם למען שמו להודיע את גבורתו: ט ויגער בים סוף ויחרב ויוליכם בתהמות
 במדבר: י ויושיעם מיד שונא וינאלם מיד אויב: יא ויכסו מים צריהם אחד מהם לא נותר:
 יב ויאמינו בדבריו ישירו תהלתו: יג מהרו שכחו מעשיו לא חכו לעצתו: יד ויתאוו תאוה במדבר
 וינסו אל בישומן: טו ויתן להם שאלתם וישלח רזון בנפשם: טז ויקנאו למשה במחנה לאהרן
 קדוש יהוה: יז תפתח ארץ ותבלע דתן ותכס על עדת אכירם: יח ותבער אש בעדתם להכה
 תלהט רשעים: יט יעשו עגל בחרב וישתחוו למסכה: כ וימירו את כבודם בתבנית שור אכל
 עשב: כא שכחו אל מושיעם עשה גדלות במצרים: כב נפלאות בארץ חם גזראות עלים סוף:
 כג ויאמר להשמידם לולי משה בחירו עמד בפניו להשיב חמתו מהשחית: כד וימאסו
 בארץ חמדה לא האמינו לדברו: כה וירגנו באהליהם לא שמעו בקול יהוה: כו וישא ידו להם
 להפיל אותם במדבר: כז ולהפיל זרעם בגוים ולזרותם בארצות: כח ויצמדו לבצל פעור ויאכלו
 זבחי מתים: כט ויכעיסו במעלליהם ותפרץ אפם מגפה: ל ויעמד פינחס ויפלל ותעצר המגפה:
 לא ותחשב לו לצדקה לדר ודר עד עולם: לב ויקצפו עלימי מריבה וירע למשה בעבורם:
 לג כיהמרו את רוחו ויבטא בשפתיו: לד לא השמידו את העמים אשר אמר יהוה להם:
 לה ויתערכו בגוים וילמדו מעשיהם: לו ויעבדו את עצביהם ויהיו להם למוקש: לו ויזבחו
 את בנייהם ואת בנותייהם לשדים: לח וישפכו דם נקי דם בנייהם ובנותיהם אשר זבחו לעצבי כנען
 ותחנף הארץ בדמים: לט ויטמאו במעשיהם ויזנו במעלליהם: מ ויחראף יהוה בעמו ויתעב
 את נחלתו: מא ויתנם ביד גוים וימשלו בהם שנאיהם: מב וילחצום אויביהם ויפגעו תחת ידם:
 מג פעמים רבות יצילם והמה ימרו בעצתם וימכו בעונם: מד וירא בצר להם בשמעו את רנותם:
 מה ויזכר להם בריתו וינחם כרב חסדיו: מז ויתן אותם לרחמים לפני בלשזביהם: מז הושיענו |
 יהוה אלהינו וקבצנו מן הגוים להודות לשם קדשך להשתבח בתהלתך: מח ברוך יהוה | אלהי

ישראל מן העולם | ועד העולם ואמר בלהעם אמן הללויה:

קז

זה המזמור נאמר על ארבעה שיצאו מצרה לרוחה צריכים להודות לה/ כי בעונש חטאם היו בצרה ובחסד אלהים נצלו ומתראוי לשבח ולספר בפני רבים:

א הָדָו לַיהוָה פִּי־טוֹב כִּי לְעוֹלָם חֲסָדָו: ב יֹאמְרוּ גְאוּלַי יְהוָה אֲשֶׁר גָּאֲלָם מִיַּד־צָר: ג וּמֵאֲרָצוֹת קִבְּצָם מִמִּזְרַח וּמִמְעַרְבֵי מִצְרַיִם וּמִיָּם: ד תָּעוּ בַמִּדְבָּר בִּישִׁימוֹן דֶּרֶךְ עֵיר מוֹשֵׁב לֹא מִצְאוּ: ה רַעֲבִים גַּם־צִמְאִים נַפְשָׁם בָּהֶם תִּתְעַטֵּף: ו וַיִּצְעְקוּ אֶל־יְהוָה בְּצָר לָהֶם מִמִּצְוֹקוֹתֵיהֶם יִצִּילֵם: ז וַיִּדְרִיכֵם בְּדֶרֶךְ יִשְׂרָאֵל לִלְכֹת אֶל־עֵיר מוֹשֵׁב: ח יוֹדוּ לַיהוָה חֲסָדָו וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם: ט פִּי־הַשְּׂפִיעַ נֶפֶשׁ שָׁקָה וּנְפֶשׁ רַעֲבָה מִלֵּא־טוֹב: י יֵשְׁבֵי חֹשֶׁךְ וְצִלְמוֹת אֲסִירֵי עֵינַי וּבְרוּל: יא פִּי־הִמְרוּ אִמְרֵי־אֵל וַעֲצַת עֲלוּן נֶאֱצוּ: יב וַיִּכְנַע בַּעֲמֹל לִבָּם כְּשָׁלוּ וְאִין עוֹזֵר: יג וַיִּזְעְקוּ אֶל־יְהוָה בְּצָר לָהֶם מִמִּצְוֹקוֹתֵיהֶם וַיִּשְׁעֵם: יד יוֹצִיאֵם מִחֹשֶׁךְ וְצִלְמוֹת וּמוֹסְרוֹתֵיהֶם יִנְתַּק: טו יוֹדוּ לַיהוָה חֲסָדָו וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם: טז פִּי־שֹׁבֵר דְּלֹתוֹת נְחֹשֶׁת וּבְרִיחֵי בְרוּל גִּדְעָה: יז אוֹיְלִים מִדֶּרֶךְ פֶּשַׁע וּמַעֲוֹנוֹתֵיהֶם יִתְעַנּוּ: יח פֶּל־אֶכֶל תִּתְעַב נַפְשָׁם וַיִּגְיֵעוּ עַד־שַׁעֲרֵי־מוֹת: יט וַיִּזְעְקוּ אֶל־יְהוָה בְּצָר לָהֶם מִמִּצְוֹקוֹתֵיהֶם וַיִּשְׁעֵם: כ יִשְׁלַח דְּבָרוֹ וַיִּרְפָּאֵם וַיִּמְלֹט מִשְׁחִיתוֹתָם: כא יוֹדוּ לַיהוָה חֲסָדָו וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם: כב וַיִּזְכְּרוּ זִכְרֵי תוֹדָה וַיִּסְפְּרוּ מַעֲשָׂיו בְּרִנָּה: כג יוֹרְדֵי הַיָּם בְּאֲנִיּוֹת עֲשִׂי מְלֹאכָה בַּיָּם רַבִּים: כד הִמָּה רָאוּ מַעֲשֵׂי יְהוָה וְנִפְלְאוֹתָיו בְּמִצְוֹלָה: כה וַיֹּאמֶר וַיַּעֲמֵד רוּחַ סַעֲרָה וַתְּרוֹמֵם גְּלוּי: כו יַעֲלוּ שָׁמַיִם יִרְדּוּ תְהוֹמוֹת נַפְשָׁם בְּרַעַה תִּתְמוּגַג: כז יִחוּגּוּ וַיִּנּוּעוּ בַשָּׁפוֹר וְכָל־חֲכֻמָּתָם תִּתְבַּלַּע: כח וַיִּצְעְקוּ אֶל־יְהוָה בְּצָר לָהֶם וּמִמִּצְוֹקוֹתֵיהֶם יוֹצִיאֵם: כט יָקָם סַעֲרָה לְדַמְמָה וַיִּחַשּׁוּ גְלוּיָהֶם: ל וַיִּשְׁמְחוּ כִּי־יִשְׁתְּקוּ וַיִּנְחַם אֶל־מְחוּז חֲפָצָם: לא יוֹדוּ לַיהוָה חֲסָדָו וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם: לב וַיִּרְוֹמְמוּהוּ בְקַהֲל עָם וּבְמוֹשֵׁב זִקְנִים יִהְלֹוהוּ: לג יֵשֶׁם נְהָרוֹת לְמִדְבָּר וּמִצְאֵי מַיִם לְצִמְאוֹן: לד אֶרֶץ פְּרִי לְמִלְחָה מְרַעַת יֹשְׁבֵי בָה: לה יֵשֶׁם מִדְבָּר לְאֲנִים־מַיִם וְאֶרֶץ צִיָּה לְמִצְאֵי מַיִם: לו וַיּוֹשֵׁב שָׁם רַעֲבִים וַיִּכְוֶנּוּ עֵיר מוֹשֵׁב: לז וַיִּזְרְעוּ שָׂדוֹת וַיִּטְעוּ כְרָמִים וַיַּעֲשׂוּ פְרֵי תְבוּאָה: לח וַיִּבְרַכֵּם וַיִּרְבּוּ מְאֹד וּבְהִמָּתָם לֹא יִמְעִיט: לט וַיִּמְעִטוּ וַיִּשְׁחוּ מַעֲצַר רַעַה וַיִּגּוּזוּ: מ שִׁפְךָ בּוֹז עַל־נְדִיבִים וַיִּתְעַם בְּתַהוּ לֹא־דֶרֶךְ: מא וַיִּשְׁגַּב אֲבִיוֹן מַעֲוֵנֵי וַיִּשֶׁם כְּצִאֵן מִשְׁפָּחוֹת: מב יִרְאוּ יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁמְחוּ וְכָל־עוֹלָה קִפְצָה פִּיה: מג מִי־חֲכָם וַיִּשְׁמַר־אֱלֹה וַיִּתְבַּוְּנּוּ

חֲסָדֵי יְהוָה:

מפתח כללי

- א) מזמורי תהלים ק"ו ק"ז ב
- ב) מאמר ד"ה ואלה המשפטים ש"פ משפטים, מבה"ח אדר א', היתשי"ד ה
- ג) משיחת שבת פרשת משפטים ז"ך שבט, מבה"ח אדר א', היתשני"ב יג
- ד) משיחת ש"פ משפטים ע"ד ספר זכרון תפארת משה יצחק, ז"ך שבט, מבה"ח אדר א', היתשני"ב כב
- ה) שיחת שבת פרשת משפטים, מבה"ח אדר א', היתשי"ד כד
- ו) לקוטי שיחות פרשת משפטים (בלה"ק) ל
- ז) שיעורים בספר התניא (מוגה) לשבוע פרשת משפטים לח
- ח) לוח "היום יום" לשבוע פרשת משפטים מט
- ט) הלכה יומית לעיון ברמב"ם נא
- י) שיעורי רמב"ם – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת משפטים נג
- יא) שיעורי רמב"ם – פרק אחד ליום לשבוע פרשת משפטים עא
- יב) שיעורי רמב"ם – ספר המצוות לשבוע פרשת משפטים עז

מתורת נשיאי חב"ד:

- יג) שולחן ערוך הלכות שבת - אדמו"ר הזקן פא
- יד) שולחן ערוך הלכות תפילין - אדמו"ר הזקן פב
- טו) תורה אור מבואר - ד"ה חייב אינש - אדמו"ר הזקן פג
- טז) מאמרים קונטרסים - אדמו"ר האמצעי פד
- יז) דרך מצותיך – ספר המצוות - אדמו"ר ה"צמח צדק" פה
- יח) המשך והחרים תרל"א - אדמו"ר מוהר"ש פז
- יט) קונטרס ומעין - אדמו"ר מוהרש"ב פח
- כ) ספר המאמרים תרצ"ב - אדמו"ר מוהרי"צ פח
- כא) לקוטי דיבורים - אדמו"ר מוהרי"צ צ
- כב) אגרות קודש – אדמו"ר מוהרי"צ צב
- כג) חומש, רש"י ותרגום אונקלוס לשבוע פרשת משפטים צה
- כד) לוח זמנים לשבוע פרשת משפטים קיט

בס"ד. ש"פ משפטים, מבה"ח אדר-ראשון, ה'תשי"ד

(הנחה בלתי מוגה)

ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם¹, ומפרש בהמשך הכתובים כי תקנה עבד עברי גו'², וכי ימכור איש את בתו לאמה גו'³, וכי יכה איש את עבדו או את אמתו בשבט⁴, שהם ג' הסוגים דעבד עברי, אמה העברי', ועבד כנעני. והנה, לבד זאת אשר כל הענינים שישנם בגליא דתורה ישנם ג"כ בסתים דתורה, היינו בסדר ההשתלשלות למעלה, ובמילא גם בעבודה הרוחנית בנפש האדם, הנה אותן המצוות שהן תלויות בזמן, כמו מצות עבד עברי שנוהגת רק בזמן שהיובל נוהג⁵, בהכרח לומר שמצוות אלו בפרט ישנם גם ברוחניות, שהרי התורה היא נצחית⁶ בכל זמן ובכל מקום, ומצוות אלו כמו שהן בגשמיות הרי הן תלויות בזמן ואינן תמיד, וא"כ בהכרח לומר שענינים אלו ישנם גם ברוחניות, והענינים כפי שהם ברוחניות הם בתמידות. וזהו שמבואר בדרוש רבנו הזקן נ"ע⁷ כל הבחינות דעבד עברי ואמה העברי' ועבד כנעני כמו שהם ברוחניות בעבודה בנפש האדם. וכללות הביאור בזה הוא ע"פ מה שאמרו רז"ל⁸ חמשה שמות נקראו לה נפש רוח נשמה חי' יחידה, דחמשה שמות אלו הם כנגד ד' עולמות אבי"ע⁹. חי' יחידה, שבכללות הם בחינה אחת שנקראת בזהר¹⁰ נשמה לנשמה, הנה בחי' זו היא כנגד עולם האצילות. וג' הבחי' נפש רוח נשמה הם כנגד ג' עולמות בי"ע. אך מצד התכללות העולמות, הנה גם מי שנשמתו היא מבחי' נפש דעשי' בלבד, כלולים בו גם כל שאר המדריגות הנ"ל, שזהו שאמרו חמשה שמות נקראו לה, לכל נשמה ונשמה. וכנגד ד' בחינות אלו ישנם ג"כ ד' הבחי' דעבד כנעני, עבד עברי, אמה העברי', ובת, שזהו מ"ש וכי ימכור איש את בתו, ברתא דמלכא¹¹, שמדריגת בת, ברתא דמלכא, היא בחי' חי' יחידה דאצילות, וג' המדריגות דעבד כנעני עבד עברי ואמה העברי' הם בחי' נר"נ, עבד כנעני הוא בחי' נפש דעשי', עבד עברי הוא בחי' רוח דיצירה ואמה העברי' היא בחי' נשמה דבריאה. והנה, כשם שבנשמות ישנם חילוקים הנ"ל מצד ההתחלקות שבעולמות, כן הוא גם במלאכים, שהם הממוצעים ושלוחי השפע שעל ידם יומשך ההשפעה למטה, שגם בהם ישנם חילוקים הנ"ל מצד ההתחלקות שבעולמות, דמלאך סנד"ל הוא בחי' עבד כנעני שבעשי', ומלאך מט"ט הוא ביצירה, ויש גם מלאכים בעולם הבריאה. והנה, כיון שתכלית ירידת הנשמה למטה היא העבודה לקונו,

(1) פרשתנו כא, א.

(2) שם, ב.

(3) שם, ז.

(4) שם, כ ובפרש"י.

(5) גיטין סה, א. רמב"ם הל' עבדים ספ"א.

(6) תניא רפי"ז. ובכ"מ.

(7) נדפס עם הגהות כו' – באוה"ת פרשתנו ע' א'קכו ואילך.

וראה תורת חיים פרשתנו עא, ב ואילך (בהוצאה החדשה – רצג, א ואילך). דרך חיים שער התפלה פס"ו ואילך. אוה"ת שם

ע' אקלט ואילך. סהמ"צ להצ"צ פג, ב ואילך. וראה גם ד"ה

ואלה המשפטים תשל"ח ס"ד ואילך (תו"מ סה"מ אדר ע' ט ואילך). ד"ה הנ"ל תשמ"א (שם ע' כד ואילך).

(8) ב"ר פי"ד, ט. דב"ר פ"ב, לו.

(9) ראה עץ חיים שער מב (שער דרושי אבי"ע) פ"א. שער הגלגולים בתחילתו.

(10) ח"א עט, ב. וראה סה"מ תרפ"ח ע' קכא.

(11) ראה זהר ח"ב (פרשתנו) צד, ב.

כמאמר רז"ל¹² אני לא נבראתי אלא לשמש את קוני, שזהו תכלית העלי' שבשבילה היתה הירידה, ועלי' זו היא ע"י ג' הקוין שעליהם העולם עומד שהם תורה עבודה וגמ"ח¹³, לכן, גם באופן העבודה שבג' הקוין ישנם ג"כ חילוקי מדריגות כפי אופן חילוקי מדריגות הנ"ל.

(ב) והביאור בכל זה בפרטיות, הנה ענינו של עבד כנעני יובן ממה שאנו רואים בגשמיות שעבד כנעני בהפקירא ניחא לי¹⁴, שאינו רוצה בקבלת עול, ואינו רוצה לעבוד עבודתו, ורצונו הוא באופן שבהפקירא ניחא לי', שהוא ההיפך דקב"ע, ומה שעובד את אדונו הוא רק מצד יראת השבט, כמ"ש וכי יכה איש את עבדו או את אמתו בשבט, וגם כאשר אינו מכה אותו בפועל, מ"מ, הא גופא שישנו מציאות של שבט ואפשר להכותו בו, הרי זה פועל עליו שיעבוד את אדונו, והיינו, שגם יראת השבט שבבחי' מקיף פועלת עליו שיעבוד את אדונו, אלא שכל עבודתו היא רק מצד יראת השבט בלבד, והיינו שאין לו שום תענוג, רצון, שכל וגם הרגש הלב בעבודתו, ועבודתו היא רק מצד יראת השבט בלבד. ומזה יובן בחי' עבד כנעני ברוחניות, שבעצם אין לו שום תענוג וכו' בעבודת הוי', ועבודתו היא רק מצד יראת השבט, שענינו ברוחניות הוא התעוררות תשובה מצד הכרוזים עליונים¹⁵. ובזה גופא¹⁶ אפשר להיות שמצד יראת השבט הרי הוא עובד הוי' כל ימיו, שלא עבר עבירה מימיו ולא יעבור לעולם, שזוהי מדריגת הבינוני¹⁷, והיינו שנזהר לא רק בכח הדיבור והמעשה, אלא גם בכח המחשבה, שהרי המהרהר ברצון נקרא רשע¹⁸, וא"כ הבינוני נזהר גם בכח מחשבתו, ואינו משוקע בתאוות, גם לא בתאוות היתר, שהרי איתא בתניא¹⁹ שקדש עצמך במותר לך²⁰ הוא מצות עשה דאורייתא (לדעת החרדים²¹), וא"כ הבינוני אינו משוקע בתאוות, ומכ"ש שאינו מהרהר ברצון שהוא איסור, אלא שכל זה הוא מצד יראת השבט בלבד, אבל מצד עצמו עלול הוא לעבור עבירה, ולכן נקרא עבד כנעני, שמצד עצמו בהפקירא ניחא לי'. אך מדריגה זו (מדריגת הבינוני) היא מדריגה נעלית בבחי' עבד כנעני, והוא ע"ד שאמר ר"ג²² אין טבי עבדי כשאר כל העבדים כשר הי'. אבל יש גם בחי' עבד כנעני שהוא כשאר כל העבדים, שזוהי מדריגת רשע שלמטה ממדריגת הבינוני. ובזה גופא יש כמה מדריגות חלוקות. המדריגה הנעלית היא רשע וטוב לו באופן שאינו עובר עבירה רק לפרקים רחוקים ורק בענין קל, והיינו, שיראת השבט אינה פועלת אצלו שלא יעבור עבירה כלל, אלא פעולתה עליו היא רק בנוגע לכח הדיבור והמעשה, אבל לא בנוגע לכח המחשבה, שבמחשבתו יהרהר לפעמים כו', ויש מי שעובר לפעמים גם בדיבור ומעשה, אך מצד יראת השבט, שענינה ברוחניות הוא הרהורי תשובה שמצד כרוזים העליונים (כנ"ל), או בעת רצון, מתעורר הוא בתשובה ושב בתשובה שלימה, ועז"נ²³ וסר עונך

(18) ראה שם ספ"ב.

(19) פכ"ז. פ"ל.

(20) יבמות כ, א. ספרי פ' ראה יד, כא.

(21) סוף חלק מ"ע מה"ת.

(22) ברכות טז, ב.

(23) ע"פ ישעי' ו, ז. ועוד.

(12) משנה וברייתא סוף קידושין (כגירסת ש"ס כת"י –

ירושלים תשכ"ד). ועוד.

(13) אבות פ"א מ"ב.

(14) גיטין יג, א.

(15) ראה לקו"ת במדבר ו, ג. תצא לו, ד.

(16) ראה אוה"ת שם ס"ע א'קכה ואילך.

(17) תניא רפ"ב.

וחטאתך יכופר (אך מ"מ נקרא רשע, כיון שעלול לעבור עבירה כו'). ויש בחי' שלמטה מזו, שהוא רק מתעורר בהרהורי תשובה, אבל אין זה פועל עליו שישוב בתשובה שלימה, ובחי' זו היא במי שחלק הטוב שבנפשו הוא במיעוט אצלו, שלכן אין יראת השבט ברוחניות פועלת עליו שישוב בתשובה שלימה, אך מ"מ להיות שיש אצלו חלק הטוב, ועם היותו במיעוט הרי זה מיעוט הניכר, לכן הוא מתחרט עכ"פ, ועל זה אמרו רז"ל²⁴ רשעים מלאים חרטות. ויש בחי' שלמטה מזו, והוא שיראת השבט ברוחניות אינה פועלת עליו כלל, ומה שפועל עליו הוא רק יראת השבט בגשמיות, שהוא ענין היסורים. ובחי' זו היא במי שחלק הטוב אצלו הוא מיעוט הבלתי ניכר, ולכן מה שפועל עליו הוא רק יראת השבט בגשמיות שהו"ע היסורים, וכמו שמצינו במנשה שמצד היסורים שב אל הוי' בכל לבו²⁵. אמנם יש מי שאינו מתעורר בתשובה לעולם, והוא מי שבחי' הטוב נסתלק מקרבו ועומד בבחי' מקיף עליו מלמעלה, שזהו שאמרו רז"ל²⁶ אכל בי עשרה שכינתא שריא²⁷. והנה, כל פרטי המדריגות דרשע וטוב לו עד המדריגה היותר נעלית, וגם בחי' הבינוני (שהוא ע"ד מ"ש ר"ג אין טבי עבדי כשאר כל העבדים כשר הי'), הנה כל זה נכלל בבחי' עבד כנעני, והיינו לפי שעבודתו אינה מצד עצמו, כי אם מצד יראת השבט בלבד. וזוהי בחי' נפש דעשי', דהיינו שמה שמתלבש מנה"א בנה"ב אין זה בחי' חב"ד של נה"א וגם לא בחי' חג"ת דנה"א, כי אם בחי' נה"י בלבד, שזהו רק מה ששייך לפועל, וענין זה גופא הוא בדרך כפי', שזהו ענין עשי'²⁸. וענין בחי' זו בעבודת התפלה הוא מודה אני והודו להוי' עד ברוך שאמר, דבפסוד"ז הו"ע ההתבוננות וסיפור שבחיו של מקום, אבל בהודו הוא רק הודאה בלבד, שזהו בחי' נה"י.

ג) אך בחי' עבד עברי הוא שעבודתו להוי' אינה בדרך הודאה וכפי' בלבד כמו עבד כנעני, שהרי בעבד עברי כתיב²⁹ לא תעבוד בו עבודת עבד, לא תרדה בו בפרך, שזוהי עבודה בדרך כפי', והיינו, שעבודת עבד עברי אינה בדרך הודאה וכפי' בלבד, אלא יש לו גם הרגש הלב, אבל מ"מ אין זה באופן שנעשה אצלו שינוי המהות. ויובן זה ממה שאנו רואים בעבודת עבד עברי בגשמיות, שמביא כל הצטרות הבית מחוץ לפנים, דכיון שדבר זה אינו ראוי שיעשה האדון בעצמו, או בני ביתו או אפילו אמה העברי', לכן נעשה זה ע"י עבודת העבד עברי. אך גם לאחרי שהעבד עברי מביא כל הצטרות הבית לפנים, אין זה ראוי עדיין לאכילה, דבכדי שיהי' ראוי לאכילה צריך להיות בישול וצלי' דוקא, שזוהי עבודת אמה העברי', אבל ע"י עבודת העבד עברי לא נעשה עדיין ראוי לאכילה, והיינו שלא פעל בעבודתו שינוי המהות, כי אם מה שהביא מחוץ לפנים. וכמו"כ יובן גם בבחי' עבד עברי ברוחניות, דאף שיש לו הרגש הלב, מ"מ לא נעשה אצלו שינוי המהות, והיינו, שהרגש הלב שלו בקדושה הוא באופן שמדותיו הטבעיים כמו שהם באופני טבעם, אם בכיוון אם

(24) כ"ה בשם רז"ל בתניא ספ"א. וראה ראשית חכמה שער

(27) תניא שם.

היראה פ"ג. שבט מוסר פכ"ה.

(28) ראה מאמרי אדמו"ר האמצעי ויקרא ח"ב ע' תשסא ואילך.

(25) ראה סנהדרין קא, ב.

סה"מ תרע"ח ע' קכא. ע' קכד ואילך. ובכ"מ.

(29) בהר כה, לט.

(26) שם לט, א.

בהתפשטות, הרי הוא מנצל אותם (ער נוצט זיי אויס) לקדושה, שזהו מה שמביא מחוץ לפנים, אבל מ"מ אין זה שינוי המהות, שהרי מהות טבע המדות לא נשתנה, שאם טבעו בכיוון הרי הוא גם עכשיו בכיוון, ואם טבעו בהתפשטות הרי הוא גם עכשיו בהתפשטות, אלא שעכשיו מדותיו הם בהתעוררות בקדושה. וטעם הדבר הוא להיות שעבודתו אינה בבחי' חב"ד, והיינו שע"י המוחין חב"ד נעשה שינוי המהות, וכיון שעבודתו היא רק בהמדות חג"ת בלבד, לכן אין בזה שינוי המהות. והיינו שעבודתו היא באופן שמגלה ומעורר את הדחילו ורחימו טבעיים שישנם בכל אחד מישראל, שהרי אף שהם דו"ר טבעיים, מ"מ, צריך להיות בזה עבודה, שהרי אוהב את גופו יותר בטבעו³⁰, אבל מ"מ, להיות שהמדות אינן באות מצד עבודתו, שהרי המדות הן טבעיות, ועבודתו היא רק להסיר דבר המעלים על המדות, לכן נשארים המדות כפי טבען, אם בכיוון אם בהתפשטות, ואי אפשר להיות בזה שינוי המהות. ובחי' זו היא בחי' רוח דיצירה שהיא העבודה דחג"ת. ובעבודת התפלה הו"ע ב"ש ופסוקי דזמרה, שענינם הוא התעוררות המדות, ואין זה ענין המוחין. ואף שגם להתעוררות המדות צריך התבוננות, ובלי התבוננות אי אפשר לעורר את המדות, מ"מ, אין זה העבודה דמוחין, והמוחין הם רק כדי לעורר את המדות.

ויובן זה ע"ד ההפרש בין לימוד למיגרס ובין לימוד בעיון. דהנה, גם בלימוד למיגרס צריך להיות הבנה והשגה, שהרי בלי הבנה והשגה אין זה נקרא בשם לימוד כלל³¹, וא"כ בהכרח שגם בלימוד למיגרס יש הבנה והשגה, אך ההפרש הוא, שכאשר לומד בעיון אזי מוסר ונותן את עצמו (ער גיט זיך אַוועק) על השכל להשיגו עד שהוא מתעצם עם המושכל והמושכל נעשה המהות שלו, משא"כ כאשר לומד למיגרס, הנה אף שמבין ומשיג את הדבר, הרי הוא מבין רק את שטחיות הענין בלבד, והיינו שאינו מוסר ונותן את עצמו על השכל להבינו ולהשיגו עד שיהי' נעשה מהותו, כי אם נשאר במהותו הקודמת (ער פאַרבלייבט אין זיין מהות), אלא שהוא מבין את השכל. וכמו"כ הוא גם בהתבוננות שבפסוד"ז, שאין זה באופן שהוא מתעצם עם הדבר עד שנעשה ענינו כפי השכל שמשיג, ובמילא נעשים אצלו מדות חדשים כפי השכל, אלא ההתבוננות היא רק כמו שאמר³² לעולם יסדר אדם שבחו של מקום, יסדר דייקא, שמורה על סידור (אויסשטעלן) הענינים בלבד, שהוא ע"ד לימוד למיגרס, ובמילא אין המדות באים מהשכל, כי אם שהשכל הוא רק המעורר את המדות, ולכן אין בזה שינוי המהות. ובאופן כזה היא העבודה דבחי' עבד עברי.

אמנם העבודה דבחי' אמה העברי' היא באופן שנעשה גם שינוי המהות, והיינו שעבודתו להוי' היא באופן שלא זו בלבד שאינה בדרך כפי' בלבד, כי אם באופן שיש לו בזה גם הרגש הלב, אלא עוד יותר, שנעשה אצלו שינוי המהות, והיינו שאין זה רק באופן שאם הוא בטבע ההתפשטות אזי עובד את הוי' בהתפשטות, ואם הוא בטבע הכיוון אזי עובד את הוי' בכיוון שהו"ע יראת שמים, אלא שגם אם הוא בטבע הכיוון יכול לעבוד את הוי' גם בהתפשטות, לפי שעבודתו פועלת שינוי המהות. וענין זה הוא כמו בעבודת אמה העברי'

(32) ברכות לד, א.

(30) ראה תניא פט"ז.

(31) ראה הלי' ת"ת לאדה"ז ספ"ב.

בגשמיות בבישול וצלי' שעי"ז נעשה הדבר ראוי לאכילה, שזהו"ע של שינוי המהות, שהרי הטעם של המאכל אינו הגשמי של הדבר אלא הרוחני שבו, ופעולת הבישול היא שנתמעט הגשמי ונרגש הרוחני, וכמו"כ הוא גם בעבודת אמה העברי' ברוחניות, שהעבודה היא באופן שפועלת שינוי המהות. והוא לפי שהעבודה שלו היא במוחין חב"ד, שהוא בחי' נשמה דבריאה, והיינו שמהותו נעשה כפי ההשגה האלקית שמשגי, והמוחין הם הפועלים ועושים (מאכן אויף) את המדות, ולכן נעשה עי"ז שינוי המהות. ובעבודת התפלה הו"ע ברכות ק"ש וק"ש, שהו"ע ההתבוננות בעבודת המלאכים וביטולם, ובהנשמות שנותנים להם אהבת עולם ואהבה רבה, שהו"ע עבודת המוחין, שעי"ז נעשה שינוי המהות.

ד) והנה כשם שיש חילוקי מדריגות אלה בעבודת התפלה, כמו"כ ישנם חילוקים הנ"ל גם בלימוד התורה³³, והיינו, שבלמוד התורה יש ג' אופנים, לימוד שלא לשמה, לימוד סתם, ולימוד התורה לשמה, שהם ג' המדריגות דעבד כנעני עבד עברי ואמה העברי'. ובפרטיות יותר, הנה בלימוד התורה שלא לשמה גופא יש כמה מדריגות, ומדריגה היותר נעלית היא שלומד את התורה בשביל לידע את המעשה אשר יעשון, שלימוד זה נקרא שלא לשמה, לפי שלימודו בתורה אינו מצד התורה עצמה, כי אם לידע את המעשה³⁴. ואף שגם הלימוד לידע את המעשה הו"ע של קדושה, מ"מ, הרי זה שלא לשמה, כיון שאין זה בשביל התורה עצמה. ואף שגם זה הוא המצוה דת"ת, מ"מ, בענין זה המצוה דת"ת היא רק כמו הכשר מצוה בלבד כו'. ויש מדריגה שלמטה מזה, שלומד את התורה מצד השכל שבה, שהרי בתורה כתיב³⁵ כי היא חכמתכם ובינתכם (גם) לעיני העמים, שלכן גם הגוף ונה"ב מרגיש את מעלת השכל דתורה, ולהיות שבטבעו הוא אוהב מושכלות, לכן לומד תורה כדי למלאות תאותו של נפש השכלית. והנה, מדריגות הנ"ל בהלימוד שלא לשמה הם עדיין בשביל ענינים שבתורה עצמה, הן בהלימוד בשביל לידע את המעשה, והן בהלימוד מצד השכל שבתורה, שהרי גם השכל שבתורה הוא ענין שבתורה. אך יש מדריגה שלמטה מזה, שלומד תורה בשביל פרנסתו, והיינו שעושה אותה קרדום לחתך בה³⁶, שלימוד זה הוא בשביל ענין אחר לגמרי. אך מ"מ, הנה לאמיתתו של דבר יש בזה ענין של מצוה, שהרי הוא צריך לפרנס את בני ביתו, דהוי מצוה, אלא שבמשנה אמרו³⁷ שאסור לעשות את התורה קרדום לחתך בה, והוא עושה היפך ממ"ש במשנה, אבל גוף הענין דפרנסת ביתו הוי מצוה, אלא שעושה זה באופן האסור. ויש מדריגה שלמטה מזה, שלומד על מנת להתייחר, שיקראוהו חכם ורב³⁸. ויש מדריגה שלמטה מזה, שלומד על מנת לקנתר³⁸. ויש מדריגה שלמטה מזה, שלומד תורה ועושה היפך התורה, שעז"נ³⁹ ולרשע אמר אלקים מה לך לספר חוקים⁴⁰. והנה, כל המדריגות הנ"ל בלימוד התורה שלא לשמה, עד למדריגה היותר נעלית שלומד בשביל לידע את המעשה, נכללים כולם בלימוד התורה שלא לשמה, שהוא בחי'

(38) ראה תוס' ד"ה העושה – ברכות יז, א. ד"ה וכאן – פסחים

ג, ב.

(39) תהלים ג, טז.

(40) ראה הל' ת"ת לאדה"ז שם. וראה גם לקו"ש ח"כ ע' 50

ואילך.

(33) בהבא לקמן – ראה דרך חיים שם פרק עד ואילך.

(34) ראה גם לקו"ש ח"ז ע' 402 ואילך. חכ"ג ע' 147.

(35) ואתחנן ד, ו.

(36) ראה הל' ת"ת לאדה"ז פ"ד ה"ג.

(37) אבות פ"ד מ"ה.

עבד כנעני. והיינו, דכשם שנתבאר ענינו של עבד כנעני בעבודת התפלה, שכל עבודתו היא רק מצד יראת השבט, אבל בעצם העבודה אין לו שום הרגש, כמו"כ הוא גם ענינו של עבד כנעני בלימוד התורה, שלומד תורה בשביל איזו פני, היינו בשביל דבר מה שחוץ לתורה, שזהו לימוד תורה שלא לשמה. אך יש מדריגה נעלית מזו, והוא שלומד תורה לשמה, בשביל לקשר נפשו להוי', לפי שרוצה לקשר הסתים וגליא שבנפשו בהסתים וגליא דקוב"ה ע"י הסתים וגליא דתורה, כידוע⁴¹ שהתורה היא המקשרת נש"י בקוב"ה, ובבחי' זו התורה היא בחי' חתן ונש"י בחי' כלה⁴², היינו שהתורה משפיעה בנש"י. וענין זה הוא בחי' עבד עברי, והיינו, דכשם שנתבאר לעיל שענין עבד עברי הוא שהרגש הלב שלו הוא בקדושה, אלא שנשאר במציאותו ולא נעשה אצלו שינוי המהות, כמו"כ הוא גם בתורה, שלא נעשה אצלו שינוי המהות, אלא שרוצה לקשר נפשו להוי'. ולכן, לגבי אמיתית הענין דלימוד התורה לשמה הרי זה נחשב ללימוד סתם (שאין זה שלא לשמה). אך אמיתית ענין לימוד התורה לשמה הוא שלומד לשם התורה עצמה, ובבחי' זו התורה היא בחי' כלה ונש"י הם בחי' חתן, היינו שנש"י משפיעים בהתורה, והוא ע"ד מה שדוד המלך הי' מחבר תורה שלמעלה בהקב"ה⁴³, ולימוד זה הוא באופן של שינוי המהות, והוא בחי' אמה העברי'. והענין בזה, דהנה אמרו רז"ל⁴⁴ ג' שעות ראשונות הקב"ה יושב ועוסק בתורה, ג' שעות שניות הוא יושב ודן את העולם, ג' שעות שלישיות הוא יושב וזן כו'. ומקשים בזה⁴⁵, הרי הדין ומשפט שלמעלה הוא ג"כ ע"פ התורה, ונמצא שהקב"ה קורא ושונה גם בג' שעות השניות, ומהו החידוש בג' שעות הראשונות שאז דוקא הוא יושב ועוסק בתורה. אך הענין הוא, שאף שגם הענין דיושב ודן את העולם הוא דין ע"פ תורה, הרי זה כמו שהתורה כבר נמשכה, והיינו שבענין התורה שהו"ע המוחין חב"ד יש כבר ענין של המשכה שהו"ע הנטי' למדות, שזהו יושב ודן, שהדין הו"ע המדות דחג"ת, אם לחסד ורחמים או להיפך ח"ו. ואח"כ הוא יושב וזן, שהו"ע ההשפעה בפועל בנה"י. אמנם ג' שעות הראשונות הקב"ה יושב ועוסק בתורה הו"ע המשכת התורה כמו שהיא נמשכת ממנו ית'. ואף שג' שעות הראשונות ביום הוא זמן תפלה אצל חסידים הראשונים שהיו שוהים בתפלתם כו'⁴⁶, אין זה סותר להמבואר כאן שענינו של זמן זה הוא המשכת התורה, כי, ע"י תפלתם של חסידים הראשונים, דענין התפלה הוא חיבור הנשמה לשרשה, דשרש הנשמה הוא בבחי' העצמות, למעלה גם משרש התורה, אזי פועלים המשכה חדשה בתורה, והיינו, שגם כאשר בהתורה כפי שכבר נמשכה ההטי' אינה לחסד כו', מ"מ פועלים המשכה חדשה בתורה, ובמילא הנה גם הענין דיושב ודן כו' ויושב וזן כו' הוא באופן אחר, שזהו מה שאמרו חז"ל⁴⁷ הקב"ה גוזר וצדיק מבטל, כיון שפועל חידוש בסדר השתלשלות (ער מאכט אויף אַ נייעם סדר השתלשלות), שהו"ע המשכה חדשה ושינוי המהות, וזהו בחי' אמה העברי'.

(45) ראה גם סה"מ תרכ"ט ע' דש. ובכ"מ.

(46) ברכות לב, ב. וראה הלי' ת"ת שם ה"ה.

(47) מו"ק טז, ב.

(41) ראה זח"ג עג, א. לקו"ת נצבים מו, א.

(42) ראה לקו"ת ברכה צג, ד ואילך.

(43) ראה זח"ג רכב, ב. לקו"ת שלח נא, א.

(44) ע"ז ג, ב.

(ה) והנה כשם שנתבאר לעיל בתפלה ובתורה, כמו"כ הוא גם בקו השלישי שהוא גמ"ח, שהו"ע כללות המצוות, שלכן נקראים המצוות בשם צדקה סתם, לפי שהיא עיקר המצוות⁴⁸, שגם בענין קיום המצוות יש ג' חילוקי מדריגות הנ"ל דעבד כנעני עבד עברי ואמה העבריי'. והענין בזה⁴⁹, דבקיום המצוות יש אופן דשלא לשמה, וכמ"ש רבנו הזקן בתניא⁵⁰ דהיינו אפילו אם אינו עוסק לשום איזו פני' ח"ו אלא כמ"ש⁵¹ ותהי יראתם אותי מצות אנשים מלומדה, פי' מחמת הרגל שהורגל מקטנותו שהרגילו ולימדו אביו ורבו, והיינו, שבתחילה הוא מצד יראת הרצועה ואח"כ הנה ההרגל נעשה טבע⁵², שנעשה אצלו מצות אנשים מלומדה. ויש עוד אופן בקיום המצוות שלא לשמה, שמקיים מצוות ומתפאר בהם, שזוהי דרגא תחתונה יותר, וכפי שמצינו לענין תענית, שכאשר מתענה ומתפאר בזה, מוטב שלא להתענות כו'. וכללות הענין דקיום המצוות שלא לשמה הוא מדריגת עבד כנעני. אך מדריגת עבד עברי הוא שמקיים המצוות בכדי להמשיך חיות לנפשו, שע"י קיום רמ"ח מ"ע ממשיך חיות לרמ"ח אבריו, וע"י קיום שס"ה ל"ת נמשך חיות לשס"ה גידיו⁵³, ובכללות הוא שע"י קיום המצוות נמשך חיות להאדם, כמ"ש⁵⁴ וחי בהם. אמנם מדריגה זו היא באופן שהוא נמצא במציאותו, אלא שרוצה להמשיך חיות אלקי לנפשו. ולמעלה מזה הוא מדריגת אמה העבריי', שענינה הוא שע"י שמקיים את המצוות פועל וגורם קיום המצוות שלמעלה. דהנה, בענין קיום המצוות שלמעלה יש ב' ענינים, ענין א' הוא כמ"ש⁵⁵ מגיד דבריו ליעקב גו', ואמרו רז"ל⁵⁶ מה שהוא עושה הוא מצוה לבניו לעשות, והיינו שבתחילה ישנו קיום המצוות למעלה, שהקב"ה מניח תפילין⁵⁷ ומצלי⁵⁸, ומבקר חולים ומנחם אבלים⁵⁹, ומה שהוא עושה הוא מצוה לבניו לעשות. אך ענין הב' הוא, שע"י קיום המצוות שלמטה פועלים קיום המצוות למעלה, שזהו מ"ש⁶⁰ ועשיתם אותם, אתם כתיב, מעלה אני עליכם כאילו עשאוני⁶¹, והיינו לפי שרמ"ח מצוות הם רמ"ח אברים דמלכא⁶², ולכן ע"י שפועלים קיום המצוות למעלה, הרי זה כאילו עשאוני. וכפירוש הבעש"ט⁶³ ע"פ⁶⁴ הוי' צלך, דכמו הצל הוא תלוי בהאדם כמו"כ הוי' הוא צלך. וכמו כן ע"י קיום המצוות, ועשיתם אותם, אזי ועשיתם אתם, מעלה אני עליכם כאילו עשאוני. וזהו ענין אמה העבריי' בקיום המצוות, שהוא המשכה חדשה ושינוי המהות כו'.

(48) ראה תניא פל"ז (מח, ב).	(57) ברכות ו, א.
(49) ראה גם דרך חיים פרק עה.	(58) שם ז, ב.
(50) פל"ט (נג, ב).	(59) סוטה יד, א.
(51) ישע"י כט, יג.	(60) בחוקותי כו, ג.
(52) שבילי אמונה נ"ד ש"ב. וראה שו"ת הרמ"ע מפאנו סל"ו.	(61) ראה זח"ג קיג, א. ויק"ר פל"ה, ו. לקו"ת בחוקותי מה, סע"ג.
תניא ספי"ד.	(62) ראה תקו"ז תיקון ל (עד, סע"א).
(53) ראה זח"א קע, ב.	(63) קדושת לוי פ' בשלח (לט, ג. מ, סע"ב). וראה כתר שם
(54) אחרי יח, ה.	טוב (הוצאת תשנ"ט) בהוספות סע"ח. וש"נ.
(55) תהלים קמו, יט.	(64) תהלים קכא, ה.
(56) שמו"ר (פרשתנו) פ"ל, ט.	

ו) **אמנם** בחי' בת, ברתא דמלכא, היא בחי' חי' יחידה שבאצילות, והיינו, שג' המדריגות דעבד כנעני עבד עברי ואמה העברי' הנ"ל הם בחי' נר"נ שבכ"ע, שבכללות הוא בחי' עבדים, ובחי' אצילות הוא בחי' בן, שזהו מ"ש⁶⁵ אם כבנים אם כעבדים, אם כבנים הוא בחי' אצילות, ואם כעבדים הוא בחי' ב"ע. והענין בזה, דהנה בכל המדריגות הנ"ל הרי האדם הוא בבחי' יש ומציאות, והיינו, לא מיבעי מדריגת עבד כנעני שהוא בדרך אתכפיא לבד, ומדריגת עבד עברי שהוא הרגש הלב, שהם בבחי' מציאות, שהרי אין בהם שינוי המהות, אלא אפילו מדריגת אמה העברי' שהוא באופן של שינוי המהות, הרי הוא עדיין בבחי' יש ומציאות, יש מי שמבין ויש מי שמשיג כו'. אמנם בחינת בת היא בחי' ביטול במציאות לגמרי, שנעשה כנקודה אחת, ובעבודת התפלה הוא הביטול דשמו"ע⁶⁶ ובפרט בהשתחוואות שבה⁶⁷, שביטול זה הוא מבחי' חי' יחידה שבנשמה, שהוא פנימיות הנשמה. אך בכדי שיאיר בחי' זו בנש"י הרי זה ע"י משה רבנו, שהוא הממשיך בחי' דעת עליון בנש"י⁶⁸, כמ"ש⁶⁹ ונתתי עשב בשדך לבהמתך, דדעת עליון הוא שלמעלה יש ולמטה אין, וכאשר נמשך בחי' דעת עליון, אזי נרגש גם בהמטה דעה העליונה שלמטה אין, שע"י נעשה הביטול במציאות. ועז"נ אשר תשים לפניהם כי תקנה עבד עברי, דקאי על משה שהוא הממשיך ד"ע בנש"י וע"י הוא מגלה את פנימיות הנשמה, שזהו"ע לפניהם, וזהו מפני שכי תקנה עבד עברי, כמבואר בתו"א⁷⁰ שעבד עברי הוא מלשון בעבר הנהר ישבו אבותיכם⁷¹, שהוא שרש הנשמה, ומשה הוא הממשיך ומגלה שרש הנשמה מההעלם אל הגילוי, שע"י נעשה ביטול במציאות. וזהו מ"ש ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם כי תקנה עבד עברי, אלה המשפטים שבתורה הם בחי' עבד כנעני עבד עברי ואמה העברי' שמפרטם להלן, אך להיות שעיקר העבודה ותכליתה הוא להיות בבחי' ביטול במציאות, הנה עז"נ אשר תשים לפניהם כי תקנה עבד עברי, שהוא המשכת דעת עליון וגילוי בחי' חי' יחידה, שבחי' זו מאירה בכל המדריגות עד שמאירה גם בבחי' עבד כנעני, ודוקא אז נעשית גם העבודה שמצד בחי' נר"נ כדבעי למהוי.

(69) עקב יא, טו. וראה תו"א שם.

(70) שם, ד.

(71) הושע כד, ב.

(65) נוסח היום הרת עולם – בתפלת מוסף דר"ה.

(66) בזכרון אחדים: ובפרט בסיום התפלה שים שלום.

(67) ראה תניא ספמ"ב.

(68) ראה תניא שם בריש הפרק. תו"א פרשתנו עה, ב.

בס"ד. משיחות* ש"פ משפטים, ז"ך שבט, מבה"ח אדר א** ה'תשנ"ב.

ב. הלימוד וההוראה ממאורע זה הוא בענין כללי ועיקרי בעבודתם של בניי ("מעשינו ועבודתינו כל זמן משך הגלות"⁹) — "להביא לימות המשיח"¹⁰: מהיעודים דהגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו בשייכות להנהגת אומות העולם — "וכתתו חרבותם לאתים וחניותיהם למזמרות לא ישא גוי אל גוי חרב ולא ילמדו עוד מלחמה"¹¹.

ולהוסיף, שענין זה יהי ע"י פעולתו של מלך המשיח עצמו — כמ"ש בהתחלת הפסוק¹¹ "ושפט בין הגוים והוכיח לעמים רבים" ("השופט הוא מלך המשיח. שיהא ארון כל העמים, והוא יוכיח להם ויאמר למי שימצא בו העול ישר המעוות. ומפני זה לא תהי מלחמה בין עם לעם כי הוא ישלים ביניהם, ולא יצטרכו לכלי מלחמה, וכתתו אותם לעשות מהם כלי לעבודת האדמה"¹²), שכן, "באחרית הימים נכון יהי הר בית ה' גוי ונהרו אליו כל הגוים והלכו עמם רבים ואמרו לכו ונעלה אל הר ה' אל בית אלקי יעקב ויורנו מדרכיו ונלכה באורחותיו כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים"¹³, "והמורה הוא מלך המשיח, ועליו נאמר ושפט"¹².

וכיון שבימים אלו מחליטים ומכריזים ראשי מדינות בעולם ע"ד צמצום וביטול כלי נשק וההוספה בהענינים הדרושים לקיום כלכלת המדינה והעולם כולו — תוכן היעוד "וכתתו חרבותם לאתים", שבירת כלי המלחמה לעשות מהם כלים לעבודת האדמה, "ארץ¹⁴ ממנה יצא לחם"¹⁵ — ה"ז סימן ברור על התחלת קיומו של יעוד זה בגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו.

א. ידוע¹ שכל המאורעות שבעולם הם בהשגחה פרטית, ויש בהם לימוד והוראה בעבודת האדם לקונו, ועאכ"כ בנוגע למאורעות כלליים ועיקריים הקשורים עם מדינות גדולות וחשובות (שבהם נמצא רוב מנין ורוב בנין דבניי בזמן הגלות²) בעלי השפעה ומנהיגות כל העולם כולו, שגם הלימוד וההוראה ממאורעות אלו הוא בענין כללי ועיקרי בעבודת האדם לקונו. ועד"ז בנוגע להמאורעות דימים אלה:

לכל לראש — המאורע שאירע בערב שבת זה³, שבו התאספו והתכנסו יחדיו ראשי מדינות גדולות וחשובות בעולם, ובראשם נשיאי שתי המעצמות הגדולות, והחליטו והכריזו על תקופה חדשה ביחסי מדינות העולם — ביטול מצב של מלחמות בין מדינות העולם, שיתבטא גם בצמצום וביטול כלי נשק, ועד לשלום ואחדות, שיתוף פעולה ועזרה הדדית בין מדינות העולם לטובת האנושות כולה.

וקדם למאורע זה (בהשגחה פרטית) נאומו של נשיא מדינה זו לאומה כולה (באור ליום הרביעי, "קמי שבתא"⁴, התחלת ערב שבת זה⁵), שבו הודיע והכריז על פעולותיו בצמצום וביטול כלי נשק, וניצול הכספים (שלא ינתנו לרכישת כלי נשק) כדי להוסיף בעניני הכלכלה של בני המדינה — הכרזה שאושרה ע"י "בית הנבחרים", שבו נקבעים חוקי המדינה שיש להם תוקף ע"פ תורה ("דינא דמלכותא דינא"⁶).

ויש להתבונן בהלימוד וההוראה ממאורע זה, וגם בפרטי הענינים דהמאורע — מקומו וזמנו, כולל שייכותו לתוכנו של הזמן בתורה⁷, בפרשת השבוע⁸, כדלקמן.

השבוע.

(8) כתורת רבינו הזקן שצריכים "לחיות עם הזמן", כלומר, לחיות עם תוכנו של הזמן בתורה, בפרשת השבוע ("היום יום" ב' חשון. ובכ"מ).

(9) תניא רפ"ז.

(10) לשון חז"ל — במשנה ספ"ק דברכות.

(11) ישעי' ב, ד. מיכה ד, ג.

(12) פי' הרד"ק עה"פ.

(13) ישעי' שם, ב-ג. מיכה שם, א-ב.

(14) איוב כח, ה.

(15) ולא רק "לחם" המוכרח לקיומו של האדם, אלא גם ענינים של תענוג, כפירות האילן — כמודגש בהמשך הכתוב "וחניותיהם למזמרות", "הכלים שזומרים בהם הגפנים ושאר אילנות" (פי' הרד"ק). ולהעיר גם מהשייכות ל"ראש השנה לאילן" דמיני' אזלינן — שבו מודגשת ההוספה ד"גפן תאנה ורמון גוי' זית שמן ודבש" (עניני תענוג) לגבי "חטה ושעורה" (דברים המוכרחים).

(* כולל גם שיחות ליל ויום ה' פ' משפטים, כ"ה שבט, ויום א' פ' תרומה, כ"ח שבט.

(** ולהעיר שר"ח אדר א' הוא בימי ג' ד' — גד (מזל).

(1) ראה כש"ט הוספות סק"ט ואילך. וש"נ.

(2) וכתוצאה מזה נעשית גדולתן וחשיבותן של מדינות אלו — "כידוע שכל אומה ומלכות שישראל יבואו בהם בגלות הן מתעלים. ביותר מכל האומות והולכים ומתגדלים בהיות ישראל תחתם" (תו"ח לך לך צב, א. וראה מכילתא בשלה יד, ה).

(3) ששייך ליום השבת, כמארו"ל (ע"ז ג, סע"א) "מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת". וראה לקמן הערה 23.

(4) פסחים קו, סע"א.

(5) כמודגש גם בסיום וחותם שירו של יום ב"לכו נרננה הקטן" ("היום יום" כ"ג כסלו. ובכ"מ).

(6) גיטין יו"ד, ב. וש"נ.

(7) כיון שהתחלת כל הענינים הוא בתורה, כמארו"ל (זח"ב קסא, רע"ב) "קב"ה אסתכל באורייתא וברא עלמא בר נש אשתדל באורייתא ומקיים עלמא", ובפרט בחלק התורה השייך במיוחד לזמן זה, פרשת

ליתר ביאור:

כדור העליון), עד לפנה הכי נדחת שבעולם, כדי להפיץ תורה ויהדות בין כל בני" (כולל ובמיוחד אלו שדרים בין אומות העולם ומדברים בלשונם ומתנהגים בחיצוניות כמותם), ועוד וג"ז עיקר, הפצת כל עניני טוב וצדק ויושר גם בין אוה"ע ע"י קיום מצוות בני נח²¹, כמודגש ביותר בשנים האחרונות, ככל שהולכים ומתקרבים יותר להזמן דביאת משיח צדקנו, ש"אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה' ולעבדו שכס אחד"²².

ובתקופה האחרונה (החל משנת נסים, והמשכה בשנת "נפלאות אראנו" ו"נפלאות בכל") הגיעה פעולה זו לשיא — בפריצת גבולותי של המדינה היא שבשעתה חרתה על דגלה והכריזה מלחמה בהפצת התורה והיהדות ועד למלחמה באמונה בבורא עולם ומנהיגו (כולל גם המאסר דכ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, ולאח"ז כתוצאה מזה יציאתו מגבולות המדינה ההיא), ואעפ"כ, נמשכה גם שם הפעילות דשלוחי נשיא דורנו בהפצת התורה והיהדות בחשאי ובמס"נ ממש, עד לתקופה האחרונה שנתבטלה גזירת המלכות ונתאפשר המשך הפעילות דהפצת התורה והיהדות ביתר שאת וביתר עוז, בגלוי ובפירסום, ועד לנפילתו של המשטר הקודם, והקמתו של משטר חדש שהכריז לצדק וליושר ולשלום, על יסוד האמונה בבורא העולם ומנהיגו.

ובהמשך לזה התקיימה בערב שבת זה הפגישה בין מנהיגה החדש של המדינה היא למנהיגה של מדינה זו²³, בהשתתפותם של עוד כמה מנהיגי מדינות גדולות בעולם, שבה נתקבלה ההחלטה וההכרזה שתוכנה "וכתתו חרבותם לאתים".

ויש לומר, שבקיומה של פגישה החלטה והכרזה זו בהעיר של נשיא דורנו כ"ק מו"ח אדמו"ר (שבה נתקבצו מנהיגי המדינות, כולל גם מנהיג מדינה זו, שהוצרך לבוא מעיר הבירה לעיר זו²⁴), מרומז, שכל זה בא כתוצאה מהפעולות דהפצת התורה והיהדות, צדק ויושר, בכל העולם, שנעשו ונעשים ע"י נשיא דורנו, משיח שבדור²⁵, ועד שע"י שלימות העבודה בכהנ"ל

כיון שנמצאים ב"זמן השיא" ("די העכסטע צייט") של ביאת משיח צדקנו, "הנה זה (מלך המשיח) בא"¹⁶, רואים כבר (מעין ו)התחלת פעולתו של מלך המשיח על העמים, "ושפט בין הגוים והוכיח עמים רבים וכתתו חרבותם לאתים וגו'" — עי"ז שהקב"ה נותן בלב המלכים דאוה"ע ("לב מלכים ושרים ביד ה'")¹⁷ להחליט ולהכריז יחדיו ע"ד המעמד ומצב ד"וכתתו חרבותם לאתים".

וזהו הטעם שהחלטה והכרזה זו היתה בזמן זה דוקא — בגלל שייכותו המיוחדת להגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו בפועל ממש.

ג. ויש להוסיף, ששייכותו של המאורע להתחלת פעולתו של משיח צדקנו מודגשת גם בפרטי המאורע — המקום והזמן שבהם היתה החלטה והכרזה ראשי המדינות על המעמד ומצב ד"וכתתו חרבותם לאתים": המקום שבו אירע מאורע זה (מקום מיוחד שבו מיוצגים בקביעות באי"כ המדינות שבעולם כדי להתדבר ביניהם בדרכי נועם ודרכי שלום) — הוא במדינה זו ובעיר זו, המדינה והעיר שבה נמצא "בית רבינו שבבבל"¹⁸, "בית חיינו", בית הכנסת ובית המדרש, בית תורה תפלה וגמ"ח, דכ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, שבחר בו וקבעו להמקום המרכזי שממנו "תצא תורה", הפצת התורה והמעיינות חוצה בכל קצוי תבל עד ביאת משיח צדקנו (כשיפוצו מעיינותיך חוצה)¹⁹, שאז יהי' גם קיום היעוד "וכתתו חרבותם לאתים".

והענין בזה:

בבוא נשיא דורנו לחצי כדור התחתון, וקבע מקומו במדינה זו ובעיר זו, התחיל בתוקף ונעשה הבירור והזיכוכ דחצי כדור התחתון, שגם בו נמשך הגילוי דמתן-תורה (שהי' בחצי כדור העליון²⁰), ויתירה מזה — אדרבה — שנעשה המקור שממנו נמשך ונתפשט עיקר הפעולה דהפצת התורה והמעיינות חוצה בכל קצוי תבל ממש, ע"י השלוחים ששלח ברחבי העולם (גם לחצי

16) שה"ש ב, ח ובשהש"ר עה"פ.

17) לשון הרגיל — ע"פ משלי כא, א. וראה לקו"ש ח"ג ע' 285 הערה 1 ובשוה"ג. ושי"ן.

18) מגילה כט, א. וראה בארוכה קונטרס בענין מקדש מעט זה כו' (התוועדות תשנ"ב ח"א ע' 416 ואילך).

19) אגה"ק דהבעש"ט — כש"ט בתחלתו. ובכ"מ.

20) ראה אגרות-קודש אדמו"ר מוהרי"צ ח"ב ע' תצב ואילך. ושי"ן.

21) כפס"ד הרמב"ם (הל' מלכים פ"ח ה"י) ש"צוה משה רבינו מפי הגבורה לכוף את כל באי העולם לקבל מצוות שנצטוו בני נח".

22) צפני' ג, ט. וראה רמב"ם שם ספי"א.

23) ופגישתם נמשכת (וביתר שאת וביתר עוז) גם ביום השבת זה.

24) ואף שהטעם הפשוט לזה הוא לפי שהמקום המיוחד שבו מיוצגים בקביעות באי"כ המדינות שבעולם נקבע מלכתחילה במקום שאינו עיר הבירה של מדינה מסויימת, הרי, הטעם האמיתי לקביעת מקום זה בעיר זו דוקא, הוא, להיותה עיר הבירה של "מלכי רבנן" (ראה גיטין סב, סע"א. ועוד), כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו (וראה לקמן הערה 26).

25) ראה קונטרס הנ"ל (שבהערה 18) ס"ה שנשיא הדור הוא המשיח שבדור. ובהדגשה תירה בכ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו — כמרומז בב' שמותיו: "יוסף" — ע"ש ש"יוסף אדני שנית ידו גו' ואסף נדחי ישראל גו'" (ישעי' יא, יא-יב), ו"יצחק" — ע"ש ש"אז ימלא שחוק פיניו" (תהלים קכו, ב. וראה ברכות לא, א).

ג) ועוד וג"ז עיקר — מצד הקשר והשייכות דומן זה לנשיא דורנו — להיותו ערב שבת האחרון בחודש שבט, חודש האחד עשר, שהעשירי שבו הוא יום ההילולא (גמר ושלמות העבודה) של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, ובאחד עשר שבו נעשה המשך וחיודש הנשיאות שלו ביתר שאת וביתר עוז עד לסיום וגמר כל העבודה של דורנו זה (דור האחרון של הגלות שהוא הוא דור הראשון של הגאולה) במשך מ"ב שנים די"ל שהם כנגד מ"ב המסעות שבמדבר העמים, שאז כבר מוכנים ועומדים להכניסה לארץ בגאולה האמיתית והשלמה (כמדובר בארוכה בהתועדות שלפנ"ז³⁶) — שגם בהזמן (נוסף על המקום) שבו היתה ההכרזה ע"ד "וכתתו חרבותם לאתים" מודגשת השייכות לפעולתו של נשיא דורנו כ"ק מו"ח אדמו"ר, המשיח שבדור, שעל ידו נעשה קיום היעוד "וכתתו חרבותם לאתים וגו'".

ד. ויש לקשר זה עם פרשת השבוע, פרשת משפטים — "ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם", ומפרש רש"י, "ואלה. מוסיף על הראשונים, מה הראשונים מסיני אף אלו מסיני", "לפניהם, ולא לפני גוים, ואפילו ידעת בדין אחד שהם דנין אותו כדני ישראל אל תביאהו בערכאות שלהם וכו'":

תוכנה של פרשת משפטים הוא — כשמה — דינים שבין אדם לחבירו שחיובם מובן בשכל האדם, "דברים האמורים בתורה במשפט שאילו לא נאמרו היו כדאי לאומרן"³⁷, ועד כדי כך, ש"אלמלא לא ניתנה תורה היינו למדין צניעות מחתול וגזל מנמלה"³⁸. ויתירה מזה, שחיובם מובן (לא רק בשכלם של בני", "עם חכם

בימינו אלה נעשה העולם כולו ראוי ומוכשר להתחלת הפעולה דמלך המשיח, "ושפט בין הגוים והוכיח עמים רבים וכתתו חרבותם לאתים"²⁶.

וגם הזמן שבו אירע מאורע זה (בתקופה האחרונה עצמה) הוא זמן מסוגל בשייכות להגאולה — מצד כמה ענינים:

א) מצד ימי השבוע — ערב שבת²⁷, ערב והכנה ל"יום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים"²⁸, שבו "משבית מזיקין (כולל גם כלי נשק) מן העולם"²⁹, ויתירה מזה, כיון ש"מוסיפין מחול על הקודש, משל לזאב שהוא טורף מלפניו ומלאחריו"³⁰ (שטורף זמן של חול לזמן קדושת השבת), נעשה כבר בערב שבת המעמד ומצב ד"יום שכולו שבת", "משבית מזיקין מן העולם".

ב) מצד ימי החודש — יום כ"ז בחודש, הגימטריא דשם הוי', מלשון מהוה³¹, שרומז על המעמד ומצב דלעתיד לבוא שההתהוות ע"י שם הוי' תהי' ניכרת בכל הבריאה כולה, כמ"ש³² "ונגלה כבוד הוי' וראו כל בשר יחדיו כי פי הוי' דיבר", ואין נתינת מקום לענינים בלתי-רצויים (מזיקים וכלי נשק), כמ"ש³³ "לא ירעו ולא ישחיתו גו' כי מלאה הארץ דעה את הוי'".

ומודגש יותר בחיבור שניהם יחדיו — שיום כ"ז בחודש חל ביום הששי בשבוע, שהוא בדוגמת יום ששי דמעשה בראשית, יום ברוא אדה"ר, עיקר ותכלית הבריאה כולה, ועל ידי (ולאחריו³⁴) חידוש התהוותו (בכל יום ששי) נעשה חידוש התהוות הבריאה כולה³⁵, ובפרט כשיום הששי בשבוע חל ביום כ"ז בחודש, הגימטריא דשם הוי', מלשון מהוה, מודגש עוד יותר חידוש התהוות הבריאה כולה.

26) ולהעיר, שארגון חבר העמים למטרת אחדות ושלוש בין העמים הוקם בחצי כדור התחתון לאחרי ובסמיכות לבואו של נשיא דורנו לחצי כדור התחתון (החל מההחלטה שנתקבלה באמצע המלחמה, בשנת תש"ב לערך, ובעיקר בסיומה של המלחמה, בשנת תש"ה לערך), ונקבע מקום מושבה בעירו של נשיא דורנו, ועד לבניית הבנין המיוחד (בשנת תשי"א לערך) — שבוה מודגש שהאחדות והשלום בין העמים היא כתוצאה מפעולתו של נשיא דורנו בכירור העולם (ע"י הפצת התורה והיהדות וצדק ויושר בכל העולם), וככל שניתוסף בכירור העולם ע"י נשיא הדור ניתוסף גם בקיומו וביסוסו של הארגון שמטרתו לפעול אחדות ושלוש בעולם, ועד לגמר ושלמות בירור העולם בקיום היעוד "וכתתו חרבותם לאתים" שהוא היסוד של ארגון זה*.

27) נוסף לכך שכללות הזמן דאלף הששי הוא בדוגמת ערב שבת (ראה רמב"ן ובחיי בראשית ב, ג).

28) תמיד בסופה.

29) תו"כ בחוקותי כו, ו. וראה לקו"ש ח"ז ע' 188 ואילך.

30) מכילתא יתרו כ, ח. וראה לקו"ש ח"ט"ז ע' 231 ואילך.

31) זח"ג רנז, סע"ב. פרדס ש"א פ"ט. תניא שעהיוה"א רפ"ד. ובכ"מ.

32) ישעי' מ, ה.

33) שם יא, ט.

34) אף שבששת ימי בראשית נבראו תחילה כל שאר הנבראים ולאח"ז נברא האדם — כי, בפעם הראשונה יש טעם מיוחד שברייאת האדם תהי' לאחרי כל הנבראים (עם היותו עיקר תכלית הבריאה) — "כדי שיכנס לסעודה מיד", "שימצא הכל מוכן ויאכל מאשר יחפוץ" (סנהדרין לח, א ובפרש"י), אבל חידוש הבריאה יכול (ובמילא צריך) להיות כסדר מעלתם, שהאדם קודם לכל שאר הנבראים.

35) ולכן נקבע ראש השנה — "תחלת מעשיך" דכל הבריאה כולה — בא' בתשרי, יום ברוא אדה"ר (ולא בכ"ה באלול שבו נברא העולם).

36) קונטרס משיחות י"א שבט וש"פ בשלח שנה זו (ספר השיחות ה'תשנ"ב ע' 172 ואילך).

37) פרש"י אחרי יח, ד.

38) עירובין ק, סע"ב.

וענין זה צריך להיות גם אצל אומות העולם בנוגע לקיום מצוות בני נח — שאף ש"הדעת נוטה להן"⁴⁴, צריך "שיקבל אותן ויעשה אותן מפני שצוה בהן הקב"ה בתורה. אבל אם עשאן מפני הכרע הדעת. אינו מחסידי אומות העולם ולא⁴⁵ מחכמיהם"⁴⁶.

ותכלית השלימות בזה תהי' בימות המשיח — ש"לא יהי' עסק כל העולם (גם אומות העולם) אלא לדעת את ה' בלבד. שנאמר כי מלאה הארץ דעה את ה'"⁴⁷, היינו, ש"דעה את ה' (ידיעת מעשה מרכבה וכיו"ב, עיקר ענינו של "סיני"⁴⁸) נמשכת וחודרת בשכל האדם.

ויש לומר, שענין זה מרומז גם בסיום הפרשה: "ויראו את אלקי ישראל ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר גו' ויחזו את האלקים ויאכלו וישתו"⁴⁹ — שראיית אלקות ("סיני") נמשכת וחודרת בשכל האדם ומתאחדת עמו כמו המזון ("ויאכלו וישתו") שנעשה דם ובשר כבשרו, ע"י לימוד פנימיות התורה באופן של הבנה והשגה ("יתפרנסון"⁵⁰) בתורת חסידות חב"ד, כולל גם ע"י התרגום ("ויחזו", תרגום של ראי') בשבעים לשון דאומות העולם (כמרומז ב"לבנת הספיר", ש"לבנים" שנעשים בידי אדם רומזים על האותיות של שבעים לשון דאווה"⁵¹), כדי שיהי' מובן גם לבני" שלעת-עתה אינם מבינים לשון הקודש⁵², ועד שיהי' מובן גם לאומות העולם (שגם הם מחוייבים בשלילת ע"ז ובהאמונה בבורא העולם ומנהיגו), שזוהי ההכנה לקיום היעוד "אז אהפוך אל עמים שפה ברורה"⁵³ לקרוא כולם בשם ה' ולעבדו שכם אחד".

ו. ומזה מובן גם בנוגע למאורע הנ"ל — החלטת והכרזת מנהיגי אוה"ע ע"ד המעמד ומצב ד"וכתתו חרבותם לאתים" — בערב שבת פרת משפטים: "וכתתו חרבותם לאתים" הו"ע המובן ומחוייב גם בשכל האדם ("משפטים"), שהרי, שכל אנושי מחייב

ונבוך"³⁹, אלא) גם בשכלם של אומות העולם, ועד שיתכן שבכמה דינים דנין אומות העולם כדיני ישראל.

וי"ל שלכן נאמר בהתחלת ופתיחת הפרשה "ואלה המשפטים", "אף אלו מסיני" — שגם המשפטים שחיובם מובן בשכל האדם צריכים לקיימם (לא מפני שהשכל מחייבם, כי אם) מפני ציווי הקב"ה (אלא שרצונו של הקב"ה שציוויים אלה יהיו מובנים גם בשכל האדם), ומשום זה "תשים (גם ה"משפטים") לפניהם" דוקא, "ולא לפני גוים. (אף) שהם דנין כדיני ישראל", כיון שדיניהם הם מצד חיוב השכל, וצ"ל מצד ציווי הקב"ה⁴⁰.

ה. ובעומק יותר:

"ואלה המשפטים", "אף אלו מסיני" — י"ל פירושו, שגם הסיבה להחיוב השכלי ד"משפטים" הוא "מסיני", ולולי נתינתם "מסיני" לא הי' שכל האדם מחייבם (כמו "הראשונים"). וההסברה בזה — שהחיוב השכלי הוא כתוצאה מזה שבציוויים אלה נתלבש רצונו של הקב"ה (שמצד עצמו הוא למעלה מהחכמה) גם בחכמתו ית' (בתורה), וכיון שהתורה היא "דיפתראות ופינקסאות" שבהם נברא העולם⁴¹, נעשו דברים אלה מחוייבים בגדרי העולם, ובמילא גם בשכל האדם (ועד לשכל דאווה"ע), שדעתו נוטה לדברים שמחוייבים מצד חכמתו של הקב"ה ("סיני")⁴².

ועפ"ז יש לומר גם הפירוש ד"ואלה. מוסיף על הראשונים" — שההוספה על הראשונים ("מסיני") היא בכך שה"משפטים" שניתנו "מסיני" נמשכים גם בשכל האדם, שזהו תוכן החידוש דמתן-תורה ("מסיני") שבטלה הגזירה וההפסק שבין עליונים לתחתונים⁴³, שחכמתו של הקב"ה (עליונים) תומשך ותחדור גם בשכל האדם (תחתונים), שגם דעתו (תחתונים מצד עצמם) נוטה לכך (אלא, שביחד עם זה צ"ל נרגש שדעתו נוטה לדברים המתחייבים מצד חכמתו של הקב"ה, "אף אלו מסיני").

39) ואתחנן ד, ו.

40) ואדרבה: "המביא דיני ישראל לפני גוים מחלל את השם ומייקר את שם האלילים. זהו עדות לעלוי יראתם" (פרש"י שם).

41) ב"ד בתחלתו.

42) ועפ"ז יומתק מ"ש הרמב"ם (בשמונה פרקים שלו (פ"ו)) ש"הענינים המפורסמים אצל כל בני האדם שהם רעות. שאילו לא נכתבו ראויין הם ליכתב. נפש החשובה לא תתאוה לאחד מאלו הרעות כלל" (ובהם אין לומר "אפשי ומה אעשה שאבי שבשמים גזר עלי", אלא "אי אפשי") — דלכאורה, מהי השייכות ד"אי אפשי" שמצד דעת בני האדם להנהגתם של ישראל ע"פ תורה — אלא, שהשלילה שמצד דעת בני האדם אינה אלא מפני שכך מחייבת חכמתו של הקב"ה, תורה, שלכן נעשו דברים אלו מושללים בשכל האדם. ועצ"ע.

43) תנחומא וארא טו. שמו"ד פ"ב, ג. ועוד.

44) רמב"ם הל' מלכים רפ"ט.

45) כ"ה ("ולא מחכמיהם") הגירסא הנפוצה, ויש גורסין "אלא

מחכמיהם" (ראה לקו"ש ח"כ ע' 141. וש"נ).

46) שם ספ"ח.

47) שם ספ"ב.

48) ראה ב"ר פ"ג, ב. וש"נ. לקו"ש ח"א ס"ע 149 ואילך.

49) כד, יו"ד-יא.

50) תקו"ז ת"ו בסופו. וראה לקו"ש חכ"ד ע' 136 הערה 35. וש"נ.

51) משא"כ האותיות דלשון הקודש שנקראים "אבנים" שבריאתם בידי שמים (תו"א פרשתנו עז, ג ואילך).

52) וגם לא לשון אידיש ("זשארגאן") שהוא הממוצע בין לשון הקודש ללשונות אוה"ע, ע"ד לשון ארמי (ראה לקו"ש חכ"א ע' 446 ואילך. וש"נ).

53) בלשון הקודש (מפרשים עה"פ). וראה אוה"ת (כרך ז') סוף פרשתנו (בסיום ביאור הענין דלכנים): "ואפ"ל שזהו מ"ש אז אהפוך אל עמים שפה ברורה שיהי' אצל כולם לה"ק ולא יצטרך לבחי' לבינה. לע"ל יהי' הכל לה"ק שהוא אבנים בריאה בידי שמים".

העלי' דכל עניני ערב שבת (כולל גם המאורע והכרזת מנהיגי אוה"ע) להקדושה דיום השבת ("יאכל בשבת", באופן ש"טורף מלפניו") — שאז קורין בתורה פרשת משפטים כולה⁵⁹ (בציבור, ובברכה לפני ולאחרי'), שבה מודגש שגם ה"משפטים" הם "מסיני", ועד"ז בנדו"ד, שהכרזת מנהיגי אוה"ע ע"ד וכתתו חרבותם לאתים" ע"פ חיוב שכלם ("משפטים" שדין גם אוה"ע בערכאות שלהם) היא כתוצאה מפס"ד התורה ("מסיני") ע"ד ביאת משיח צדקנו.

ז. ויש להוסיף בהקשר והשייכות דפרשת משפטים לסיום זמן הגלות והתחלת הגאולה:

בהמשך הפרשיות — (א) שפרשת משפטים באה לאחרי ובסמיכות לפרשת יתרו⁶⁰ שסיימה וחותמה בדיני המזבח: "למה נסמכה פרשת דינין לפרשת מזבח לומר לך שתשים סנהדרין אצל המקדש⁶¹ (המזבח)⁶², שבה מרומז קיום היעוד "ואשיבה שופטך כבראשונה"⁶³, שיבת הסנהדרין ללשכת הגזית בביהמ"ק השלישי⁶⁴, ועד"ז בהמשך הפרשה (בשיעור דערב שבת) — "להביאך אל המקום אשר הכינותי", "כבר מקומי ניכר כנגדו, וזה א' מן המקראות שמודיעים שביהמ"ק של מעלה מכוון כנגד ביהמ"ק של מטה"⁶⁵, (ב) ומפרשת משפטים באים לפרשת תרומה (ועד שמתחילין לקרותה במנחת שבת פרשת משפטים), שבה נאמר הציווי "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם"⁶⁶, שקאי על עשיית המשכן, בית ראשון ובית שני, וגם (ובעיקר) ביהמ"ק השלישי⁶⁷, "מקדש אדני כוננו ידיך"⁶⁸.

וביניהם באה פרשת משפטים — כדי להדגיש שעניני הגאולה (ביהמ"ק השלישי, המזבח והסנהדרין) שבפרשיות אלו (יתרו ותרומה) הם באופן ד"משפטים", שמחוייבים גם מצד שכל האדם, היינו, שכבר נמשכו וחדרו בגדרי העולם, שהעולם מצד עצמו מכריז שהגיע זמן הגאולה.

קיומו של העולם ע"פ צדק ויושר, ע"י שלילת מלחמה שמביאה הרס וחורבן, רחמנא ליצלן, ועד שיביא לשבירת כלי המלחמה ("וכתתו חרבותם") והפיכתם לכלים שמביאים תועלת לישובו של עולם ("אתים").

ואעפ"כ, במשך כל הדורות התנהלו ריבוי מלחמות בין אומות העולם שגרמו הרס וחורבן בעולם — בניגוד להמתחייב בשכל האנושי!

ועכצ"ל, שהסיבה האמיתית לכך שבתקופה האחרונה ניכרת השאיפה לגמר ולסיום תקופת המלחמות בעולם, והתחלת תקופה חדשה של קיום העולם ע"פ צדק ויושר, שלום ואחדות, כמודגש ביותר בהחלטת והכרזת מנהיגי אוה"ע בערב שבת זה, היא (לא רק מצד חיוב השכל⁵⁴ ("משפטים"), שהרי חיוב השכל הי' גם בכל הדורות שלפנ"ז, אלא גם, ובעיקר) מפני שמתקרבים להזמן שאודותיו הכריזה התורה ("מסיני") "וכתתו חרבותם לאתים"⁵⁵.

ועפ"ז יש לומר, שהחלטת והכרזת מנהיגי אוה"ע בערב שבת פרשת משפטים ע"ד המעמד ומצב ד"וכתתו חרבותם לאתים", היא, כתוצאה מהחלטת והכרזת "מלכי רבנן" ש"הנה זה (מלך המשיח) בא", החל מהפס"ד של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו שמכבר נשלמו מעשינו ועבודתינו דמשך זמן הגלות ומוכנים כבר לקבלת פני משיח צדקנו, וכן הפס"ד של הרבנים ומורי-הוראה בישראל שהגיע זמן הגאולה, "יעמוד מלך מבית דוד וכו' בחזקת שהוא משיח" ועד להמעמד ומצב ד"הרי זה משיח בודאי"⁵⁶ — פס"ד "מסיני", שנמשך וחדר גם בגדרי העולם, עד כדי כך שמנהיגי אוה"ע⁵⁷ מחליטים ומכריזים מדעתם (ו"בערכאות שלהם", שיש בהם התוקף ד"דינא דמלכותא דינא") ע"ד המעמד ומצב ד"וכתתו חרבותם לאתים".

ויש לומר, שהדגשת שייכותה של החלטה והכרזה זו להפס"ד "מסיני" מתגלית ביום השבת⁵⁸ [שבו נעשית

(54) נוסף לכך שגם חיוב שכל האדם הוא כתוצאה מחכמתו של הקב"ה, כנ"ל ס"ה.

(55) ומרומז גם בכך שהחלטה והכרזה זו נתקבלה במקום שבו מתנוסס ובכותל הגלוי דהבנין הפסוק "וכתתו חרבותם לאתים" — שבה מודגש שהחלטה והכרזה זו (שהיא תכלית ומטרת קיומו של מקום זה) מיוסדת על פסוק בתורה, "מסיני".

(56) רמב"ם הל' מלכים ספ"א.

(57) ד"אע"ג דאינהו לא חזו מזלייהו חזו" (מגילה ג, א).

(58) ומרומז גם בקביעותו בימי החודש ביום ז"ך, מלשון "שמן זית זך כתיב למאור", הדגשת ענין האור והגילוי (וראה לקמן ס"א).

(59) נוסף על התחלת קריאתה ביום המשיח — לפני המאורע דאור ליום הרביעי, שבת, וביום שני — לפני המאורע דאור ליום הרביעי.

(60) שבאה לאחרי פרשת בשלח שסיימה וחותמה ב"מלחמה לה' בעמלק מדור דור", "לתלתי דריא מדרא דעלמא דין ומדרא דמשיחא ומדרא דעלמא דאתי" (תיב"ע).

(61) שעיקרו המזבח — "בית לה' מוכן להיות מקריבים בו הקרבנות" (רמב"ם ריש הל' ביהב"ח). ולהעיר משייכותו ל"בנימין זאב יטרף" (ששייך לשבת ש"טורף מלפניו ומלאחריו) — שביהמ"ק (והמזבח) הוא בחלקו של טורף (זבחים נג, ג ואילך), והמזבח (עיקרו של ביהמ"ק) שחוטף הקרבנות נמשל לזאב חוטף (ב"ר פצ"ט, א), שטורף וחוטף עניני העולם להעלותם לקדושה.

(62) פרש"י ריש פרשתנו. ירושלמי מכות פ"ב ה"ו. מכילתא ס"פ יתרו (ובכמה דפוסים — ריש פרשתנו). פרשתנו כא, יד.

(63) ישע"י א, כו.

(64) לאחרי ש"בטבריא עתידין לחזור תחילה ומשם נעתקין למקדש" (רמב"ם הל' סנהדרין פי"ד הי"ב).

(65) כג, כ ובפרש"י.

(66) כה, ח.

(67) ראה רמב"ם ריש הל' ביהב"ח.

(68) בשלח טו, יז ובפרש"י. זח"ג רכא, א.

דנזיקין מרומזים בפסוק "על כל דבר פשע וגו'" שבפרשת משפטים.

וביאור הענין⁷⁵:

"נזיקין" — רומז על כללות זמן הגלות (ונחלק לשלש בבות, כנגד שלש גלויות הכלליות⁷⁶), כשישנם בעולם ענינים בלתי-רצויים ("נזיקין"), החל מ"ארבעה אבות נזיקין" ב"בבא קמא" דהגלות, ועד"ז עניני מריבה ומחלוקת ("זה אומר אני מצאתי" וזה אומר אני מצאתי. יחלוקו") ב"בבא מציעא" דהגלות, ועד ל"בבא בתרא" (סיום וגמר) דהגלות — שהתחלתה ב"השותפין שרצו לעשות מחיצה בחצר", שמרצון הטוב, ללא הכרח ("טעמא דרצו הא לא רצו אין מחייבין"⁷⁷), מתדברים ביניהם ע"ד מניעת היזק ראי' איש מרעהו; וסיומה ב"הרוצה שיחכים יעסוק בדיני ממונות. בתורה"⁷⁸, התגברות חכמת התורה ("סיני"⁷⁹) באופן שחודרת גם בגדרי העולם ("דיני ממונות", "משפטים"), שע"ז בטלה ונשללת האפשרות לענינים בלתי-רצויים ("נזיקין") — בסיום וגמר הגלות, שאז מתחילה הגאולה האמיתית והשלימה (גאולה השלישית והמשולשת שמהפכת שלש הגלויות, ועד"ז ביהמ"ק השלישי והמשולש שכולל המשכן, בית ראשון ובית שני, ומהפך חורבנם לבנין ומשוכלל).

ולהוסיף, שבמסכת בבא בתרא (סיום וגמר הגלות) מרומזת גם הגאולה האמיתית והשלימה⁸⁰ ע"י משיח צדקנו⁸¹ — בהסוגיא הידועה⁸² שבה נתבארו כו"כ

ח. ועוד ועיקר — שגם בפרשת משפטים עצמה מרומז הקשר והשייכות לסיום זמן הגלות והתחלת הגאולה — ע"פ המבואר ב"פירושה" (של פרשת משפטים) בתושבע"פ⁶⁹:

פרטי הדינים שבפרשת משפטים בהענינים שבין אדם לחבירו נתבארו בתושבע"פ בסדר נזיקין, ש"כולה נזיקין חדא מסכתא היא"⁷⁰, ו"חלק המסכת הראשונה לשלשה חלקים, והתחיל בבבא קמא וענינה לדבר על נזיקין כגון שור ובור והבער ודין החובל, ואין השופט רשאי להקדים דבר קודם שיסיר ההיזק מבני אדם ומפני זה הקדים אותה בראשונה על שאר הדינים, ואח"כ בבא מציעא וענינה לדבר על הטענות והפקדונות ושכירות ודין השואל והשכיר. כמו שעשה הכתוב (בפרשת משפטים) שאחר דיני שור ובור והבער, וכי ינצו אנשים, דיבר על ארבעה שומרים, ואח"כ בבא בתרא, וענינו לדבר בחלוקת הקרקעות והדינים בענין הדירות המשותפות. וסידר החלק הזה באחרונה בשביל שכולו קבלה ודברי סברות ולא התבאר מן התורה"⁷¹.

ומודגש בדברי הזהר⁷² — "תלת בבי דינין תקינו (רבנן) בסדרי מתניתא, חדא קדמיתא בארבע אבות נזיקין השור וכו', תניינא טלית דאשתכח, תליתא שותפין ורזא דאבידה. אורח דקרא נקטו דכתיב⁷³ על כל דבר פשע. על שור על חמור על שה דא בבא קמא, דהכי הוא באינון מלין, על שלמה דא בבא מציעא, על כל אבדה דא בבא תליתא"⁷⁴, היינו, שג' הבבות

69) כדרשת חז"ל על הפסוק "והתורה והמצוה" שבס"פ משפטים (ברכות ה, א. הקדמת הרמב"ם לספר הי"ד).

70) ב"ק קב, סע"א.

71) הקדמת הרמב"ם לפיהמ"ש (ר"ה והחלק הששי).

72) ח"ג קצח, א.

73) פרשתנו כב, ח. — ולהעיר, שפסוק זה הוא השירה דזאב טורף (פרק שירה פ"ה), שרומזו על השירה שמצד ביטול והפיכת הענינים הבלתי-רצויים ע"י זאב טורף דקדושה.

74) בניצוצי אורות שם: "קשה דכל דיני אבידה בבבא מציעא בפרק ב', א"מ". ובהערות אאמו"ר (לקוטי לוי"צ לזח"ג ע' תא): "פירש כל אבדה על שותפין, והיינו כל הוא יסוד הנק' כל, והוא דכורא, אבדה הוא מל' נוקבא, כי אשה נקראת אבדה כדאיתא בריש מס' קידושין, וכל אבדה הוא חיבור זוי", והיינו שותפין, כי חיבור איש ואשה נק' שותפות, כמא' שלשה שותפין באדם, אביו ואמו כו', והיינו ג"כ מה שאמר לעיל תליתא

שותפין ורזא דאבדה, רזא יסוד, כמ"ש במאו"א מע' רז ע"ש, אבדה מל' — עיי"ש בארוכה, ומסיק: "ועתה מסולק קושיית א"מ שבניצוצי זהר".

75) בבבא לקמן — ראה גם לקו"ש חכ"ו ע' 150 ואילך.

76) גלות מצרים, הגלות שלאחרי חורבן בית ראשון, והגלות שלאחרי חורבן בית שני.

77) ב, רע"ב.

78) קעה, ב — במשנה.

79) כולל ובמיוחד התגברות גילוי והפצת פנימיות התורה באופן של הבנה והשגה בתורת חסידות חב"ד — כמרומז גם בס"פ משפטים: "ויחזו את האלקים וגו'", כנ"ל ס"ה.

80) נוסף על קירוב הגאולה ע"י מצות הצדקה, כדלקמן ס"ו.

81) להעיר שבמסכת ב"ב (ע"ה, ב) נתבאר ש"משיח" ** נקרא על שמו של הקב"ה, "דכתיב (ירמ' כג, ו) וזה שמו אשר יקראו ה' צדקנו"***.

82) עד, סע"ב ואילך.

(* ובניצוצי זהר שם: "הגר"א בביאורו לתקו"ז עשיראה (קמ"ז סע"א) כ' להג"י תנינא טלית דאשתכח ורזא דאבידה, תליתא שותפין כו' על שלמה על כל אבדה כו' דא בבא מציעא", ומסיק ש"בבא תליתא", "שותפין", נרמז בסיום הפסוק "עוד האלקים יבוא דבר שניהם". ולכאורה דוחק גדול להג"י בדברי זהר — ובשתיים, שינוי הסדר שבוחר (ושינוי כפול: הן בהתחלת הענין והן בסיומו), והוספת סיום הפסוק שלא נזכר בזהר שלפנינו — בגלל קושיא זו (ובפרט שקושיא זו יש לתרצה ע"פ ביאור אאמו"ר שבפנים).

(** נוסף לכך ש"עונדין צדיקים שנקראין על שמו של הקב"ה" (שם).

(***) להעיר מוז"ב לז, א: "מאן פני האדון ה' (כמ"ש גם בפרשתנו כג, יז) דא רשב"י" (וראה הנסמן בניצוצי שם). וי"ל שהחידוש ברשב"י לגבי שאר צדיקים הוא מפני ש"הי' מאיר בו מבחי' הארת אורו של משיח" (סידור (עם דא"ח) שער הל"ג בעומר שז, ב).

ונתינת-כח ד"ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם" (כפי שקוראים בתורה במנחה) בנוגע לבנין ביהמ"ק השלישי! י. ומזה מובן גודל הצורך וההכרח להוסיף ביתר שאת וביתר עוז בהענינים שמקריבים ומזרזים ומביאים בפועל ממש את הגאולה תיכף ומיד ממש.

ולכל לראש — בהענין המודגש בפרשת משפטים: "משפטים" — פרטי הדינים בין אדם לחבירו מתוך שלום⁹⁰ (ופשיטא שלילת הפכו, ביטול סיבת הגלות האחרון⁹¹), שע"ז באה הגאולה, כמאחז"ל⁹² במעלת המשפט ש"בו ציון נבנית, שנאמר⁹³ ציון במשפט תפדה", וכן צדקה ("ושבי' בצדקה"⁹³) וגמילות חסדים⁹⁴, כמפורש בפרשתנו⁹⁵ "אם כסף תלוה את עמי את העני"⁹⁶, "גדולה גמילות חסדים יותר מן הצדקה"⁹⁷, וכמבואר גם בהסוגיא בבבא בתרא⁹⁸ ("פירושה" של פרשת משפטים בתושבע"פ) פרטי הענינים דמצות צדקה, ומהעיקר, "גדולה"⁹⁹ צדקה שמקרבת את הגאולה, שנאמר¹⁰⁰ כה אמר ה' שמרו משפט ועשו צדקה כי קרובה ישועתי לבוא וצדקתי להגלות"¹⁰¹.

[ומתחיל בהענין שהזמן גרמא — כנהוג בכל שנה שבמוצאי שבת קודש לסדר אם כסף תלוה גו', נערכת מלוה מלכה לטובת קרן גמילות חסדים. וכיון ש"מפקחין על צרכי ציבור בשבת"¹⁰², כדאי ונכון שמנהל הגמ"ח יעלה¹⁰³ ויכריז על המלוה מלכה, ובודאי

מהיעודים דלעתיד לבוא, ומהם: "עתיד הקב"ה לעשות סעודה לצדיקים מבשרו של לוי"ן", "עתיד הקב"ה לעשות סוכה לצדיקים מעורו של לוי"ן", "ושמתי כדכד שמשותיך"⁸³ (באבנים של חומות ירושלים). חד אמר שהם וחד אמר ישפה, אמר להו הקב"ה להוי כדין וכדין", "עתיד הקב"ה להגבי' את ירושלים ג' פרסאות למעלה, שנאמר⁸⁴ וראמה וישבה תחת'. ושמא תאמר יש צער לעלות, ת"ל מי⁸⁵ אלה כעב תעופינה וכיונים אל ארובותיהם", וכן הסוגיא⁸⁶ אודות חלוקת ארץ ישראל⁸⁷ לעתיד לבוא⁸⁸.

ט. ע"פ האמור לעיל מתחזקת יותר הפליאה והתמיהה, ביחד עם גודל הצער וההבהלה (ועד שמצד גודל הצער אין להאריך בזה ביום השבת) — היתכן שבנ"י נמצאים עדיין בגלות? ...! עד מתי? ...! היתכן שלאחרי כל הסימנים על בוא הגאולה האמיתית והשלימה תיכף ומיד ממש, עד להמאורע דערב שבת זה שאפילו אוה"ע מכריזים שהגיע הזמן ד"וכתתו חרבותם לאתים" — נמצאים אנו ביום הש"ק זה בחוץ לארץ, במקום להמצא, יחד עם כל בני"מ מכל קצוי תבל, בארצנו הקדושה, בירושלים עיר הקודש ובבית המקדש, מסובים ל"שולחן הערוך ומוכן לאכול לפני האדם"⁸⁹, שעליו ערוכים הלוי"ן ושור הבר ויין המשומר!

ועוד ועיקר — שעדיין לא נתקבלה ההודעה והציווי

החלטת מנהיגי המדינות ע"ד חסכון בהוצאות הכספיות לצרכי נשק, אזי נקל יותר לפעול שיוסיפו בפעולות של צדקה, הן בנוגע לאוה"ע, והן בנוגע לבני".

(95) כב, כד.
 (96) להעיר מהשייכות לשיעורי הרמב"ם דערב שבת ויום השבת — הלכות מתנות עניים. ולהעיר גם מסיום וחותרם שיעור תניא דיום הש"ק ב"עבודת הצדקה".
 (97) סוכה מט, ב.
 (98) ח, א ואילך.
 (99) יו"ד, א.
 (100) ישעי' נו, א.
 (101) ויומתק יותר — שמאמר הזהר שג' הבבות מרומזים בפסוק "על כל דבר פשע וגו'" (כנ"ל ס"ח), מיוסד על הפסוק "שמרו משפט ועשו צדקה". וראה לקוטי לוי"צ לזהר שם (ע' תד) — ביאור "השייכות דכל זה להפסוק שמרו משפט ועשו צדקה".
 (102) ראה שבת קנ, א.
 (103) לרמוז על העלי' מן הגלות אל הגאולה, ובלשון חז"ל (ויק"ר פל"ב, ה. וש"ג) "ראובן ושמעון** סלקין".

(83) ישעי' נד, יב.
 (84) זכרי' יד, יו"ד.
 (85) ישעי' ס, ח.
 (86) קכב, א.
 (87) ולהעיר שגם לאחרי חלוקתה לשבטים שייכת ארץ ישראל כולה לכלל ישראל — ע"ד ובדוגמת "השותפין שרצו לעשות מחיצה כו", שגם עשיית המחיצה היא באופן ד"שותפין".
 (88) ועד"ז בפרשת משפטים (בשיעור דיום הש"ק) בנוגע לגבולות הארץ — "ושתי את גבולך מים סוף ועד ים פלשתים וממדבר עד הנהר", "פרת" (כג, לא ובפרש"י), כפי שהובטח לאברהם אבינו* בברית בין הבתרים (לך לך טו, יח-כא).
 (89) פרש"י ריש פרשתנו.
 (90) ראה שמו"ר ריש פרשתנו (פ"ל, א): "באין לידי משפט והם עושין שלום". ובחידושי הרד"ל שם: "אפשר ר"ל ע"י פשרה, וכמ"ש בסנהדרין (ו, ב) איזהו משפט שלום זה הביצוע".
 (91) ראה יומא ט, ב.
 (92) שמו"ר שם, טו.
 (93) ישעי' א, כז.
 (94) כולל גם הפעולה על אוה"ע לעסוק בצדקה**, ובפרט לאחרי

(* ולהעיר מבבא בתרא ק, א: "הלך בה לארכה ולרחבה קנה מקום הילוכו. דכתיב קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה כי לך אתננה. כדי שיהא נוח לכבוש לפני בניו".

** להעיר מהשק"ט בחיוב בני נח בצדקה (ראה לקו"ש ח"ה ע' 157 ואילך. וש"ג). ולהעיר גם מהסוגיא בבבא בתרא (יו"ד, ב) בפירוש הפסוק "וחסד לאומים חסאת", שסיומה וחותמה בפירושו של ריב"ז: "כשם שהחטאת מכפרת על ישראל כך צדקה מכפרת על אומות העולם".

*** להעיר מהענין ד"דייק בשמא" (יומא פג, ב) — שמו של מנהל הגמ"ח שי' (המו"ל).

יא. ונתינת-כח מיוחדת בכהנ"ל — בימים אלה: נוסף על המעלה המיוחדת של חודש שבט, חודש האחד עשר¹¹⁴, באים זה-עתה מיום כ"ה בחודש¹¹⁵, שסימנו "נה תברכו את בני ישראל"¹¹⁶ — ברכת כהנים, "לברך¹¹⁷ את עמו ישראל באהבה" דוקא¹¹⁸, ועד"ז בנוגע לברכת כהנים שמברך כאו"א מישראל ("ואתם תהיו לי ממלכת כהנים"¹¹⁹) בהתחלת כל יום (לאחרי ברכת התורה) שצריכה להאמר מתוך רגש של אהבת ישראל, וכמודגש גם בכך שבהמשך לזה (ועוד קודם התפלה) אומר כאו"א מישראל "הריני מקבל עלי מצות עשה של ואהבת לרעך כמוך"¹²⁰ (כמ"ש רבינו הזקן בסידור¹²¹ השוה לכל נפש)¹²². ועוד ועיקר — שברכת כהנים כוללת כל הברכות בתכלית השלימות (הן המעלה דברכה והן המעלה דתפלה¹²³), ובפרט הברכה הכי עיקרית — ברכת הגאולה האמיתית והשלימה תיכף ומיד ממש.

ולאח"ז יום כ"ו בחודש (ערב שבת) — הגימטריא דשם הוי' (כנ"ל ס"ג), שקשור עם קיום מצות "כה תברכו את בני ישראל" ע"י הכהנים בבית המקדש בשם המפורש (משא"כ בזמן הגלות)¹²⁴, וההכנה לזה ע"י עבודתם של בני ("ממלכת כהנים") באופן ד"שויתי הוי' לנגדי תמיד"¹²⁵ גם בזמן הגלות, שע"ז ממהרים ומזרזים ופועלים גילוי שם הוי' בכל העולם (לאחרי וע"י התגלותו בברכת כהנים שבבית המקדש), "כשם שאני נכתב כך אני נקרא"¹²⁶.

ולאח"ז יום ז"ך בחודש (יום הש"ק) — "שמן זית זך גוי' להעלות נר תמיד"¹²⁷ ב"מנורת זהב טהור גוי' מקשה אחת"¹²⁸, שרומז על אחדותם של שבעת הסוגים

תערך ברוב פאר והדר, ו"ברוב עם הדרת מלך"¹⁰⁴, ויתנו כפי נדבת לבם הטהור להקין גמ"ח, ועוד והוא העיקר, שההחלטה על זה תביא תיכף את השכר¹⁰⁵, תביא הגאולה, תיכף ומיד ממש, שאז תערך המלוה מלכה, "סעודתא דדוד מלכא משיחא"¹⁰⁶, בהשתתפותו של נשיא דורנו משיח צדקנו בראשנו, בארצנו הקדושה, בירושלים עיר הקודש ובבית המקדש השלישי.

ובלשון התחלת מסכת בבא בתרא: "השותפין שרצו" — שהנהגה והיחס שבין אדם לחבירו היא באופן של ב' שותפין שכל אחד רוצה בטובתו של השותף השני (במכ"ש וק"ו מהחלטת והכרזת מנהיגי אוה"ע ע"ד האחדות והשותפות ההדדית ביניהם), וע"ז "בונין את הכותל. גזית" — דיש לומר, שרומז על בנין ביהמ"ק, כהמשך הסוגיא¹⁰⁷ "גזית אבני דמשפא, דכתיב¹⁰⁸ כל אלה אבנים יקרות כמדות גזית", ובהמשך לזה מדובר אודות מעלת בית המקדש השני "בבנין. בשנים", "דכתיב¹⁰⁹ גדול יהי' כבוד הבית הזה האחרון מן הראשון" — שפסוק זה קאי גם (ובעיקר) על ביהמ"ק השלישי, כמבואר בזהר¹¹⁰.

ובהמשך לזה — גם ההוראה מהתחלת פרשת תרומה (שקורין במנחת שבת): "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם", החל מהמקדש הפרטי שבכאו"א מישראל (בתוכו לא נאמר אלא בתוכם, בתוך כל אחד ואחד¹¹¹), בלבו פנימה, ובביתו ובחדרו, שנעשה בית תורה תפלה וגמ"ח, כולל ובמיוחד ההשתתפות בבנין והרחבת בתי-כנסיות ובתי-מדרשות באופן ד"ויקחו לי תרומה גוי' זהב וכסף ונחושת"¹¹² (כל י"ג ט"ו)¹¹³ דברים המנויים בכתוב, שע"ז ממהרים ומזרזים ופועלים תיכף בנין ביהמ"ק השלישי כפשוטו ממש.

(104) משלי יד, כח.

(105) ראה תענית ח, ב. שו"ע או"ח סו"ס תקעא.

(106) סידור הארז"ל במקומו. ועוד.

(107) ג, סע"א.

(108) מ"א ז, ט.

(109) חגי ב, ט.

(110) ח"א כח, א.

(111) ראה אלשיך עה"פ. של"ה סט, א. ועוד.

(112) כה, ב"ג.

(113) ראה לקו"ש חכ"א ע' 153, ובהנסמן שם.

(114) וכן המעלה המיוחדת של כללות השנה — הי' תהא שנת נפלאות בכל, "בכל מנל כל", כמאוז"ל בבבא בתרא (טז, סע"ב ואילך) שקאי על האבות ש"הטעימן הקב"ה בעוה"ז מעין העוה"ב".

(115) ולפניו — יום כ"ד (שבהתחלתו היתה הכרזת נשיא מדינה זו), שסימנו "ושמתי כדכד" (ראה לעיל ס"ח).

(116) נשא ו, כג.

(117) נוסח הברכה לפני נשיאת כפים (סוטה לט, א).

(118) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סקכ"ח סיי"ט (ע"פ זח"ג קמז, ב).

(119) יתרו ט, ו.

(120) שער הכוונות בתחלתו. וראה לקו"ש חכ"ה ע' 374. וש"נ.

(121) ולהעיר, שנדפס (מלכתחילה) בכתברש"י שדומה במקצת לכתב אוה"ע שהוא למטה מכתב מרובע שדומה לכתב אשורי, להדגיש השייכות גם לאלה שנמצאים בדרגא נמוכה שאינם שייכים עדיין לכתב אשורי (ע"ד ובדוגמת התרגום ללשונות דאוה"ע שלמטה מלשון הקודש). ואעפ"כ, בשנים האחרונות נדפס מחדש בכתב מרובע, כשאר עניני תורה שמשדללים להדפיסם באותיות מרובעות דוקא, כדי להקל על הקוראים ולומדים שיהי' ערוך לפניהם (ראה גם התוועודות תשמ"ט ח"ג ע' 101).

(122) וכמבואר בפרטיות בתניא פרק "לב" ש"אף הרחוקים מתורת ה' ועבודתו ולכן נקראים בשם בריות בעלמא ("אוהב את הבריות") צריך למשכן בחבלי עבותות אהבה", ועד שגם אלו ש"מצוה לשנאותם, מצוה לאהבם ג"כ, ושתייהן הן אמת, שנאה מצד הרע שבהם ואהבה מצד בחי' הטוב הגנוז שבהם כו".

(123) ראה ד"ה כה תברכו תרכ"ו. לקו"ש ח"י ע' 38. וש"נ.

(124) סוטה לח, א.

(125) תהלים טז, ח. רמ"א או"ח בתחלתו.

(126) פסחים ג, א.

(127) ר"פ תצוה.

(128) תרומה כה, לא-לו.

עם ביטול גזירת המן, ש"נפל פור בחודש אדר. ולא הי' יודע (ש)בשבעה באדר נולד" (משה) 141 — שעיקר ענינו באדר ראשון¹⁴², ועד"ז מצינו בכמה ענינים שאדר סתם קאי על אדר ראשון¹⁴³.

ונוסף לזה: אף שבשבת מברכים הכריזו ע"פ תורה ("מנהג ישראל תורה היא"¹⁴⁴) ש"ראש חודש אדר ראשון ביום השלישי", הרי, כשיבוא משיח צדקנו תיכף ומיד, לפני ר"ח, שאז יחזרו לקדש החדשים ע"פ הראי'¹⁴⁵, יתכן שיש מקום שסנהדרין ישנו ויקבעו שיהי' רק אדר אחד¹⁴⁶ זה, והי' סמוך לניסן¹⁴⁷ (ויש להאריך בכל זה, ואכ"מ).

יג. ויהי' והוא העיקר — שהגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו תבוא בפועל ממש תיכף ומיד ממש,

ובודאי שאין צורך להמתין עד חודש ניסן, וגם לא עד חודש אדר הסמוך לניסן, וגם לא עד חודש אדר הסמוך לשבט, כיון שמשיח צדקנו בא בשבת מברכים חודש אדר ראשון, בסיומו של חודש שבט, ז"ך שבט, ובפרט ביום השבת לאחר חצות, בזמן המנחה וסעודה שלישית, שקשור עם גאולה השלישית וביהמ"ק השלישי.

כן תהי' לנו בפועל ממש, ותיכף ומיד ממש, עם כל הפירושים שב"מיד" נכולל גם הר"ת דכללות הדורות משה ישראל (הבעש"ט) דוד (מלכא משיחא)¹⁴⁸, וכל הפירושים שב"ממש", ולכל לראש מיד ממש כפשוטו, ממש ממש ממש.

דנש"י¹²⁹ שנמשלו לשבעת קני המנורה¹³⁰.

ולאח"ז יום כ"ח בחודש (יום ראשון) — תוספת "כח", תוקף וחוזק בכל ענינים אלו.

ולאח"ז ערב ר"ח, שהוא הכנה לר"ח — שחידוש הלבנה (בר"ח, לאחרי ההעלם וההסתר בערב ר"ח) מורה על החידוש דבניי ("שהם עתידים להתחדש כמותה"¹³¹) בהגאולה האמיתית והשלימה, ובפרט שר"ח חל ביום השלישי שהוכפל בו כי טוב¹³², ומתחיל מהטוב הכי עיקרי דהגאולה, ובפרט טוב כפול, שכפל¹³³ קשור עם גאולה¹³⁴, ובהדגשה יתירה בראש חודש אדר, "דבריא מזלי"¹³⁵, להיותו "החודש אשר נהפך גוי לשמחה"¹³⁶, השמחה דגאולת פורים, ו"מיסמך גאולה לגאולה", "פורים לפסח"¹³⁷, "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות"¹³⁸ — "מיסמך" גם בשינוי הסדר, שהגאולה האמיתית והשלימה באה לפני גאולת פורים.

יב. ולהוסיף, שאף ש"מיסמך גאולה לגאולה" קאי על אדר שני הסמוך לניסן (משא"כ אדר ראשון שאודותיו הכריזו בברכת החודש), יש לומר, ששייך גם לאדר הסמוך לשבט — כי¹³⁹:

מלשון המשנה¹⁴⁰ "אין בין אדר הראשון לאדר השני אלא קריאת המגילה ומתנות לאביונים", משמע, שבשאר הענינים (ובנדודי, שייכותו להגאולה) שוים הם, ויתירה מזה, כיון שנקרא "אדר" (ויתירה מזה) ראשון, מסתבר לומר שהוא "ראשון" גם במעלה וחשיבות, כמודגש בנוגע לשבעה באדר — שקשור

(129) ובכללות יותר — "עד ירכה עד פרח" (בהעלותך ח, ד), "ירכה אלו הם מדרגות התחונות ופרחה הם בחי' עליונות" (לקות' בהעלותך לג, ג).

(130) לקו"ת שם כט, ג ואילך. ובכ"מ.

(131) נוסח ברכת קידוש לבנה (סנהדרין מב, א).

(132) פרש"י בראשית א, ז (מב"ר פ"ד, ו).

(133) כולל גם הכפל דב' הימים דר"ח.

(134) ראה פרדר"א פמ"ח. יל"ש ר"פ לך לך. ד"ה לך לך תרכ"ז. תר"ל. ועוד.

(135) תענית כט, רע"ב.

(136) אסתר ט, כב.

(137) מגילה ו, ס"ע"ב ובפרש"י.

(138) מיכה ז, טו.

(139) בהבא לקמן — ראה גם קונטרס משיחות ש"פ משפטים תשמ"ו (התוועדות תשמ"ו ח"ב ע' 538 ואילך) בתחלתו, ובהנסמן שם.

(140) מגילה שם.

(141) שם יג, ב.

(142) מג"א אור"ח סתק"פ סק"ח. וראה לקו"ש חט"ד ע' 342. וש"נ.

(143) ראה טואור"ח סתכ"ח. רמ"א שם סתכ"ז. טושו"ע חו"מ סמ"ג סכ"ח.

(144) שו"ע אדה"ז אור"ח סו"ס קפ. סתצ"ד סט"ז. וראה לקו"ש חכ"ב

ע' 56. וש"נ. (145) ולהעיר, שיתכן קידוש חדשים ע"פ הראי' ע"י סנהדרין גם לפני ביאת משיח צדקנו — להדעות שאפשר לסמוך ב"ד בזמן הזה (ראה לקו"ש ח"ט ע' 105. וש"נ. וראה גם התוועדות תשמ"ה ח"א ע' 466 ואילך).

(146) ויש לומר, שמרומז גם בכתיבת שמו של החודש "אדר א" (במקום "ראשון"), שפירושו גם "אדר אחד", כמו "יום אחד", אף דלאחריו בא יום שני וכו' — שבוה מרומזת האפשרות שישאר רק אדר אחד (באם סנהדרין יחליטו לשנות שלא תהי' שנה מעוברת).

(147) להעיר, שלדעת הרמב"ם (הל' קידוה"ח פ"ד ה"ב) ש"ב"ד מחשבין ויודעין אם תהי' תקופת ניסן בששה עשר בניסן או אחר זמן זה מעברין אותה השנה. ואין חוששין לסימן אחר, בהכרח שהשנה תהי' מעוברת כדי שלא תהי' תקופת ניסן לאחר ט"ז ניסן*, משא"כ לדעת הרמ"ה (השגת הרמב"ם שם. וראה כס"מ שם הט"ו) שאין מעברין על התקופה לבדה, כי אם על ב' סימנים.

(148) ובפרטיות יותר בנוגע לדורנו זה — שבר"ת ד"מיד" נרמזים ג' התקופות השייכות לכ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו (ראה קונטרס משיחות ש"פ וראה שנה זו ס"י (לעיל ע' 120 ואילך)) ועל סדר הקירבה אלינו — משיח (מנחם שמו), יוסף יצחק, דובער (שמו השני של כ"ק אדני"ע).

* דכיון שבשנה זו התקופה היא בד' ניסן (כמצויין בלוח) — לתקופת שמואל, ולתקופת ר' אדא — שבה מתחשבים בעיבור שנים — קרוב לשבעים לפנ"ז. הרי, אם לא יעברו השנה תהי' התקופה לאחרי ט"ז ניסן.

בס"ד. משיחת ש"פ משפטים, ז"ך שבט, מבה"ח אדר א' ה'תשנ"ב.

— ע"ד ספר זכרון תפארת משה יצחק* —

ושמא גרים⁹: משה — קו התורה, יצחק — קו העבודה, ותפארת¹⁰ (קו השלישי) — גמילות חסדים.

ומעלה נוספת ועיקרית — עריכתו והוצאתו-לאור באופן נאה ומהודר, כהציווי בכל עניני תומ"צ: "זה א-לי ואנוהו"¹¹, התנאה לפניו במצוות¹², ומודגש במיוחד בנוגע לכתיבת ספר תורה¹³ — "ספר תורה¹⁴ נאה. . . בדיו נאה בקולמוס נאה בלבלר אומן וכורכו בשיראין נאין"¹⁵, ועד"ז בנוגע להדפסת ספר של דברי תורה¹⁶, ספר נאה, נייר נאה ודפוס נאה וכריכה נאה.

ב. ובהמשך לזה יש לעורר שמהם יראו וכן יעשו רבים, אבל, אך ורק בענינים דטוב הנראה והנגלה: ההוצאה-לאור דספר זה קשורה עם ה"שלושים" לפטירה רח"ל — ספר זכרון להנפטר, בבחינת "צדקתו"¹⁷ עומדת לעד" (זכרון נצח).

ויה"ר שתהיינה הוצאה-לאור של ספרים בעניני תומ"צ אבל מכאן ולהבא אך ורק בטוב הנראה והנגלה, באופן ד"וחי בהם"¹⁸, "חיינו ואורך ימינו"¹⁹,

א. מהענינים השייכים לגמילות חסדים וצדקה (שבהם צריכה להיות השתדלות יתירה כדי למהר ולזרז הגאולה, כמ"ש "שמרו משפט ועשו צדקה כי קרובה ישועתי לבוא וצדקתי להגלות"¹, כמדובר לעיל²) — כתיבת והדפסת והפצת ספרים בעניני תורה, כמובן מדרשת חז"ל³ על הפסוק⁴ "צדקתו עומדת לעד", "זה הכותב תורה נביאים וכתובים ומשאלין לאחריים" ("הספרים⁵ קיימים לו שאינם כלים וצדקתו עומדת לעד")⁶.

והזמן גרמא — שבערב ש"ק פרשת משפטים (שבה מודגש הענין דמשפט וצדקה, כמדובר לעיל²) הגיע מבית-הדפוס ספר חדש של עניני תורה.

ובפרטיות יותר:

בספר זה ישנם כו"כ דברי וחידושי תורה — קו התורה; דברי התעוררות בעניני יהדות ותומ"צ — קו העבודה; ופירסומם של תומכי מוסדות תורה ונותני צדקה ("מצוה לפרסם עושי מצוה"⁷) — קו דגמילות חסדים, ג' העמודים שעליהם העולם עומד⁸.

אחד.

(11) בשלח טו, ב.

(12) שבת קלג, ב. וש"נ. וראה רמב"ם סוף הל' איסורי המזבח: "כל דבר שהוא לשם הא-ל הטוב (ש)יהי' מן הנאה והטוב. . . וכן הוא אומר כל חלב לה' וגו'". וראה בארוכה לקו"ש חכ"ז (ע' 8 ואילך) — ביאור החילוק בין החיוב ד"כל חלב לה'" שעיקרו בנוגע להחפצא שהוא לשם הא-ל (גדר הקרבן), להחיוב ד"התנאה לפניו במצוות" שעיקרו הוא בנוגע להגברא. וראה לקמן הערה 14.

(13) להעיר מהשייכות לפרשת השבוע — "ויכתוב משה את כל דברי ה' גו' ספר הברית", "מבראשית ועד מתן תורה ומצוות שנצטוו במרה"^{*} (כד, ד"ז ובפרש"י).

(14) ראה לקו"ש חכ"ז שם (ע' 12 הערה 34) שבכתיבת ס"ת ישנו מעין גדר דקרבן, עיי"ש. ועד"ז בנוגע לצדקה (ובנדו"ד, "צדקתו עומדת לעד" שבכתיבת ספרים) שהיא גם "בגדר כפרה", כמו קרבן (לקו"ש שם ע' 14. וש"נ).

(15) שבת שם.

(16) ששייך גם למצות כתיבת ספר תורה — "האידינא מצוה לכתוב חומשי תורה ומשנה וגמרא ופירושיהן" (שו"ע יו"ד סע"ר ס"ב. וראה לקו"ש חכ"ג ע' 18. וש"נ), ויש לומר, שב"לכתוב פירושיהן" נכלל גם כתיבת חידושי תורה שמחדש בעצמו.

(17) להעיר שגם הלוויית המת וניחום אבלים, רח"ל, הם "גמילות חסדים שבגופו" (רמב"ם הל' אבל רפ"ד).

(18) אחרי יח, ה.

(19) נוסח תפלת ערבית (ע"פ לשון הכתוב — ס"פ נציבים. ועוד).

* יצא לאור לקראת ה"שלושים" לפטירת הרה"ח וכו' התמים ר' משה יצחק ע"ה העכט, ע"פ הוראת — יבדלח"ט — כ"ק אדמו"ר שליט"א בש"פ וארא, מבה"ח שבט (וראה בארוכה קונטרס ב' משיחות שבת הנ"ל (ספר השיחות ה'תשנ"ב ע' 133)). המו"ז.

(1) ישעי' נו, א. ב"ב יו"ד, א.
(2) ראה קונטרס משיחות שבת זו ס"י (לעיל ע' יט ואילך).
(3) כתובות נ, סע"א.
(4) תהלים קיב, ג.
(5) פרש"י כתובות שם.

(6) ובהתחלת הענין שם: "אשרי שומרי משפט עושה צדקה בכל עת, וכי אפשר לעשות צדקה בכל עת וכו'". ויש לומר, שגם "הכותב כו' ומשאלין כו'" ש"צדקתו עומדת לעד" הוא בכלל "עושה צדקה בכל עת" (וראה לקמן ס"ב).

(7) שו"ת הרשב"א ח"א סתקפ"א. הובא במג"א או"ח סקנ"ד סק"ג. רמ"א יו"ד סרמ"ט ס"ג.

(8) אבות פ"א מ"ב. — ולהעיר מהשייכות לפרשת השבוע: תורה — סיום הפרשה (כד, א ואילך) בפרטי הענינים דמ"ת: "ואל משה אמר עלה אל ה' וגו'", עד "ויהי משה בהר ארבעים יום וארבעים לילה". עבודה (תפלה) — "ועבדתם את ה' אלקיכם" (כג, כה), "זו קריאת שמע ותפלה" (ב"מ קז, ב). וגמ"ח — "אם כסף תלוה את עמי" (כב, כד).

(9) ברכות ז, ב. וראה בארוכה תשובות וביאורים (קה"ת תשל"ד) ס"א. וש"נ.

(10) וי"ל שרומז גם על ההתכללות דכל ג' הקוין יחד — בספר

* והמשך וגמר כתיבת הס"ת — ביום הסתלקותו, שבעה באדר, שניקרו באדר ראשון (ראה מג"א או"ח סתק"פ סק"ח. וראה לקו"ש חט"ז ע' 342. וש"נ). שמתברך ביום השק"ז זה.

ג. ויה"ר והוא העיקר שתיכף ומיד ממש תהי' השלימות ד" (ספר) זכרון" — "ויכתב ספר זכרון לפניו ליראי ה' ולחושבי שמו"²⁹, "כל הנמצא כתוב בספר"³⁰ — "זכרוננו³¹ בזכרון טוב לפניך ופקדנו³² בפקודת ישועה כו", הישועה העיקרית דגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו.

וכן שלימות הענין ד"ספר" — ספר תורה, ספרו של משה רבינו — בלימוד "תורה חדשה מאתי תצא"³³, תורתו של משיח, "גואל ראשון (משה) הוא גואל אחרון"³⁴ (משיח), ומתוך שלימות השמחה — "אז ימלא שחוק פיננו"³⁵, ענינו של "יצחק".

ואז תהי' גם השלימות ד"תפארת"³⁶ — "התהלה והתפארת (ולפנ"ז "האדרת והאמונה", וכל שאר הענינים דכל אותיות הא"ב, וא"ב כפול"³⁷, שכולל כל הענינים כולם) לחי עולמים", כמ"ש בתפלת שחרית דיום השבת, ובהמשך לזה "מלך מהולל בתשבחות", ועד ל"הבוחר בשירי זמרה מלך יחיד חי העולמים", שלימות ההילול (התהלה) השיר והתפארת לחי העולמים — ב"בית העולמים"³⁸, ביהמ"ק השלישי, "מקדש אדני כוננו ידיך"³⁹, כש"צדיקים יודו לשמך ישבו ישרים את פניך"⁴⁰, תיכף ומיד ממש.

אריכות ימים ושנים טובות, ועד בקרוב — בגאולה האמיתית והשלימה — לחיים נצחיים.

ועוד וג"ז עיקר:

כיון ש"שלושים" מבטל כמה עניני אבילות²⁰, ה"ז התחלת ביטול ענין האבילות כולו — בתחיית המתים, שאז יקויים היעוד²¹ "ובלע המות לנצח ומחה ה' דמעה מעל כל פנים".

ויש להוסיף, שענין זה מודגש גם בהקביעות דהשלושים ביום הש"ק מברכים חודש אדר, "החודש אשר נהפך גוי לשמחה"²².

ובהדגשה יתירה כשמברכים אדר ראשון, שבו מודגשת לראשונה ההכרזה (ע"פ מנהג ישראל תורה היא²³, ובתפלה בציבור) שהשנה היא שנה מעוברת שיש בה אדר ראשון ואדר שני, ששים יום²⁴ — דכיון שב"ששים" מתבטלים עניני איסור²⁵, י"ל שששים יום דחודש אדר רומזים על ביטול (ועד שמבטלים בפועל²⁶) כל הענינים הבלתי-רצויים, החל מביטול הענין דהיפך החיים הקשור עם חטא עה"ד התחלת ומקור כל הענינים הבלתי-רצויים, ועד להפיכתם לטוב, אתהפכא²⁷ חשוכא לנהורא ומרירו למיתקא²⁸.

(29) מלאכי ג, טז.
 (30) דניאל יב, א.
 (31) נוסח ברכת שופרות במוסף דר"ה.
 (32) ושייך גם לר"ח* — "יעלה ויבוא . . . ויפקד ויזכר זכרוננו ופקדוננו".
 (33) ישעי' נא, ד. ויק"ר פי"ג, ג.
 (34) ראה שמו"ר פ"ב, ד. לקו"ש ח"א ע' 8 ואילך. וש"נ.
 (35) תהלים קכו, ב. וראה ברכות לא, א.
 (36) להעיר ממארו"ל "התפארת זו מתן תורה" (ברכות נח, סע"א), שהיתה פעם אחת ויחידית, ובמילא כוללת גם ה"תורה חדשה מאתי תצא".
 (37) להעיר מהשייכות ד"כפל" לגאולה (ראה פרדר"א פמ"ח. יל"ש ר"פ לך לך. ד"ה לך לך תרכ"ז. תר"ל. ועוד).
 (38) רמב"ם הל' ביהב"ח פ"א ה"ב.
 (39) בשלח טו, יז ובפרש"י.
 (40) תהלים קמ, יד.

(20) ראה מו"ק כא, ב. רמב"ם הל' אבל פ"ו. שו"ע יו"ד סש"פ ואילך.
 (21) ישעי' כה, ח. משנה סוף מו"ק.
 (22) אסתר ט, כב.
 (23) שו"ע אדה"ז או"ח ס"ט ס"פ. סתצ"ד ס"ז. וראה לקו"ש חכ"ב ע' 56. וש"נ.
 (24) דאף שאדר הסמוך לניסן חסר לעולם (ובמילא ישנם רק ג"ט יום), מ"מ, בצירוף יום ל' שבט שהוא א' דר"ח אדר א', ישנם ס' יום.
 (25) ראה חולין צז, ב ואילך. רמב"ם הל' מאכלות אסורות פט"ו הי"ז ואילך. שו"ע יו"ד סצ"ח.
 (26) עוד לפני בוא הששים יום בפועל — תיכף כשמכריזים ע"פ תורה שבשנה זו ישנם ששים יום דחודש אדר.
 (27) ראה זח"א ד, א.
 (28) ע"ד מ"ש "ועשה לי מטעמים", "שני מיני מעדנים, אחד ממאכלים ערבים ומתוקים, והשני מדברים חריפים או חמוצים רק שהם מתובלים ומתוקנים היטב עד שנעשו מעדנים להשיב הנפש" (תניא פכ"ז).

(* ולהעיר, שר"ה הוא גם ר"ח (תשרי).

בס"ד. שיחת שבת פרשת משפטים, מברכים החודש אדר-ראשון, ה'תשי"ד.

בלתי מוגה

א. צוה לנגן ואמר מאמר דיבור המתחיל ואלה המשפטים.

* * *

ב. מאמר הנ"ל הוא ביסודו מאמר אדמו"ר הזקן¹, שבו מבוארים חילוקי המדרגות ד"עבד כנעני", "עבד עברי", "אמה עברי", ו"בת".

במאמר עצמו, כפי שנאמר על ידי אדמו"ר הזקן, מבואר הענין בקיצור; אבל על מאמר זה יש רשימה מאדמו"ר הצמח-צדק², ובה הגהות וביאורים להמאמר, שבהם מבואר הענין ביתר אריכות.

וכן ישנו מאמר בענין זה מאדמו"ר האמצעי³, ואף שמדובר שם אודות אותם ענינים, הרי זה בסגנון אחר לגמרי.

והמאמר כפי שנאמר עתה – הוא בהתאם למאמר אדמו"ר הזקן עם הגהות הצמח-צדק הנ"ל.

ג. ברשימת אדמו"ר הצמח-צדק על מאמר אדמו"ר הזקן הנ"ל, נרשם על המאמר בכתב יד קודש אדמו"ר הצמח צדק, שמאמר זה נאמר "בלאזני בימים הראשונים".

וכיון שאדמו"ר הזקן עקר מליאזנא לליאדי בשנת תקס"א⁴, ומאמר זה נאמר "בלאזני בימים הראשונים", הרי מובן שמאמר זה נאמר שנים רבות "לפני פעטערבורג", שהרי מאסר פעטערבורג הי' בשנת תקנ"ט (שנתיים בלבד לפני המעבר מליאזנא לליאדי)⁵.

ואף על פי כן, סגנונו של מאמר זה הוא באופן דהשגה, דלא כרוב המאמרים שלפני פעטערבורג שלא נמשכו באופן של השגה⁶.

ועל דרך מה שכתב אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע בשיחותיו⁷ בנוגע לספר התניא, שאף על פי שנכתב "לפני פעטערבורג", הרי סגנונו הוא באופן המתאים ל"אחרי פעטערבורג", בהיותו יסוד תורת החסידות. וכן מצינו מאמרים יחידים נוספים מתקופת "לפני פעטערבורג", שנאמרו בסגנון השייך ל"אחרי פעטערבורג", ומאמר זה הוא אחד ממאמרים אלו.

ג. על פי זה יש לבאר את חילוקי הלשונות בין המאמר של אדמו"ר הזקן למאמר של אדמו"ר האמצעי בנוגע לד' המדרגות הנ"ל – שבמאמר של אדמו"ר האמצעי מתאימים יותר החילוקים בין ד' מדרגות הנ"ל לחילוקי המדרגות דצדיק ובינוני כו', מה שאין כן במאמר אדמו"ר הזקן קשה למצוא את ההתאמה לחילוקי המדרגות דצדיק ובינוני.

והטעם לזה – כיון שמאמר זה נאמר "בלאזני בימים הראשונים", זמן רב לפני כתיבת ספר התניא (שבו מבוארים לראשונה חילוקי המדרגות דצדיק ובינוני), ולכן נתבאר הענין באותיות אחרות.

ועל דרך זה סיפר כ"ק מורי וחמי אדמו"ר אודות אביו אדמו"ר נ"ע, וכן רבותינו נשיאינו שלפניו – שבמשך השנים היו משתנים אצלם האותיות במאמרי דא"ח, דהיינו, שאותו ענין שנתבאר בשנים שלפני זה באותיות מסוימות, נתבאר בשנים שלאחרי זה באותיות אחרות, ועד שהיו צריכים להשתדל למצוא אותו ענין במאמרים הקודמים, להתאים ולהשוות, שלא יהיו סתירות ביניהם.

[ויובן זה על דרך המבואר⁸ בענין ימי השבוע וימי השנה, שכל אחד מהם הוא חשבון בפני עצמו, ואינם סותרים זה לזה. ועל פי זה מבואר הטעם שבבית המקדש היו תוקעין גם בראש השנה שחל להיות בשבת, אף

(1) ד"ה וכי ימכור באוה"ת פרשתנו ע' א'קכו ואילך ("הדרוש הזה הוא מרבינו הגדול נ"ע").
 (2) אוה"ת שם. וראה גם סהמ"צ להצ"צ מצות יעוד ופדיון אמה העברי' (דרמ"צ פג, ב ואילך).
 (3) ד"ה וכי ימכור בתו"ח שמות עא, ב ואילך. דרך חיים שער התפלה פס"ו ואילך.
 (4) ראה "שלשלת היחס ור"פ מתולדות בית רבינו" אדה"ז ב"היום יום" בתחילתו.
 (5) ראה גם "רשימת המאמרים ע"ס השנים" שבסו"ס מאמרי אדה"ז הקצרים ע' תרכ הערה 116.
 (6) ראה סה"ש תורת שלום ע' 114.
 (7) סה"ש שם, וע' 55.
 (8) ראה גם שיחת יום שמח"ת ס"ב (תורת מנחם ח"י ע' 100). ושי"נ.

שמצד שבת אין מקום לתקיעת שופר – כיון שימי השנה (ראש השנה) וימי השבוע (שבת) הם שני חשבונות בפני עצמם שאינם בסתירה זה לזה].

ד. והנה, ד' המדרגות ד"עבד כנעני", "עבד עברי", "אמה עברי" ו"בת", כפי שנתבארו באותיות מאמר אדמו"ר הזקן הנ"ל, הם (לא בהתאם לחילוקי המדרגות דצדיק ובינוני שבתניא, כנ"ל, אלא) כנגד ד' עולמות אבי"ע:

"עבד כנעני" – כנגד עולם העשי, "עבד עברי" – כנגד עולם היצירה, "אמה עברי" – כנגד עולם הבריאה, ו"בת" – כנגד עולם האצילות.

והנה, בענין ד' עולמות אבי"ע [=אצילות, בריאה, יצירה, עשייה] מבואר בחסידות, שאף שעולם העשי הוא העולם התחתון ביותר, ועולם האצילות הוא העולם העליון ביותר – הרי דוקא עולם העשי שייך לעולם האצילות, כיון ש"נעוץ תחילתן בסופן"⁹.

וכמרוז גם בפסוק¹⁰ "בראתיו יצרתיו אף עשיתיו", שבו נרמזים ד' עולמות אבי"ע [אצילות, בריאה, יצירה, עשייה] – בתיבות "בראתיו", "יצרתיו" ו"עשיתיו" נרמזים ג' עולמות בי"ע, [=בריאה, יצירה, עשייה] ותיבת "אף" (לשון ריבוי) מרבה את עולם האצילות – שתיבת "אף" (הרומזת לעולם האצילות) כתובה בסמוך (ובשייכות) לתיבת "עשיתיו" (הרומזת לעולם העשי) דוקא, שזהו מצד השייכות המיוחדת בין עולם העשי לעולם האצילות.

וכיון שד' המדרגות "עבד כנעני", "עבד עברי", "אמה עברי" ו"בת" הם כנגד ד' עולמות אבי"ע [=אצילות, בריאה, יצירה, עשייה], על כורחך צריך לומר, שיש מעלה באופן העבודה ד"עבד כנעני" (שכנגד עולם העשי) לגבי אופני העבודה ד"עבד עברי" ו"אמה עברי" (שכנגד עולם היצירה ועולם הבריאה), שדוקא העבודה ד"עבד כנעני" קשורה עם העבודה ד"בת" (שכנגד עולם האצילות).

ה. והביאור בזה:

תכלית הכוונה דבריאת העולמות היא, כמאמר רבותינו ז"ל¹¹ "נתאוהו הקב"ה להיות לו ית' דירה בתחתונים". ומבואר בחסידות¹², שכשם שדירת האדם היא באופן שעצמותו ומהותו של האדם דר בהדירה, כך הוא גם פירוש הענין ד"דירה בתחתונים", שתהי' למטה ("בתחתונים") התגלות העצמות ממש, כפי שהוא בעצמותו.

והנה, הענין ד"דירה בתחתונים" נפעל על ידי העבודה דתורה ומצוות. ומזה מובן שהעבודה דתורה ומצוות צריכה להיות באופן שהוא מעין ודוגמת הענין ד"דירה בתחתונים" שנפעל על ידה.

וכיון שהענין ד"דירה בתחתונים" הוא התגלות העצמות, כפי שהוא בעצמותו, שהוא אחד הפשוט בתכלית הפשיטות – הרי גם העבודה דתורה ומצוות צריכה להיות באופן של פשיטות, היינו, ללא שום פניות, לא פניות גשמיות ולא פניות רוחניות – שהרי כאשר העבודה היא מתוך פני, אין זו עבודה פשוטה, כיון שהיא מורכבת משני דברים: העבודה עצמה, והכוונה שבשבילה נעשית העבודה, אלא העבודה צריכה להיות טהורה – אך ורק במטרה לעבוד את הקב"ה, ללא שום כוונות ופניות, אלא בפשיטות, ועל ידי זה ממשיכים עצמותו ומהותו ית', "אחד" הפשוט, בגילוי.

וענין זה ישנו רק באופן העבודה ד"עבד כנעני" ובאופן העבודה ד"בת":

באופן העבודה ד"עבד עברי" ו"אמה עברי" – יש איזה מכוון בעבודתו: לא מיבעי באופן העבודה ד"עבד עברי" שהיא כדי לקשר נפשו להוי' (כמבואר במאמר¹³) – שבזה יש לאדם העובד פני' לצורך עצמו (לקשר נפשו להוי'); ואפילו באופן העבודה ד"אמה עברי" שהיא העבודה "לשמה", לשם התורה עצמה (כמבואר במאמר¹⁴) – הרי אף שאין כאן פני' לצורך עצמו ("א' אייגענע פני'"), מכל-מקום, סוף-סוף ישנו איזה מכוון בעבודתו, ואין זו עבודה פשוטה.

(12) ראה סה"מ מלוקט ח"ב ע' רמא ובהנסמן שם בהערה 32.

(13) דרך חיים שם פע"ד.

(14) שם פע"ה.

(9) ספר יצירה פ"א מ"ז.

(10) ישע"י מג, ז. וראה לקו"ת בלק טז, סע"ג. ובכ"מ.

(11) ראה תנחומא בחוקתי ג. נשא טז. ב"ר ספ"ג. במדב"ר פי"ג,

ו. תניא רפ"ז. ובכ"מ.

ואילו עבודה פשוטה היא רק באופן העבודה ד"בת", שהוא בביטול במציאות לגמרי, כך שאין לו שום כוונות, כיון שאינו מציאות לעצמו כלל; וכמו כן באופן העבודה ד"עבד כנעני", שהעבודה היא בקבלת עול, שאינו מכון שום ענינים כו', אלא עובד את הקב"ה בקבלת עול.

ז. ויש להוסיף בזה, שבעבודה ד"עבד כנעני" יש מעלה גם לגבי העבודה ד"בת" – על דרך המבואר בחסידות¹⁵ שיש מעלה בעולם העשי' לגבי עולם האצילות, כיון שהאצלת עולם האצילות אינה אלא להיות ממוצע להתהוות הנבראים, ואילו תכלית הכוונה היא בעולם העשי' דוקא. והענין בזה:

הן אמת שאופן העבודה ד"בת" אינו דומה לאופן העבודה ד"עבד עברי" ו"אמה עברי", שהם בבחינת "יש", "יש מי שאוהב" או "יש מי שמשגיג", מה שאין כן העבודה דבחינת בת היא באופן של ביטול במציאות, בדוגמת מעלת עולם האצילות לגבי עולמות ב"ע [=בריאה, יצירה, עשייה] – אבל אף על פי כן, אף שאין כאן ענין אחר – ישות – שמעלים ומסתיר על אלקות, מכל-מקום, אין כאן גם ענין של ביטול (ושבירה) לאלקות; וזוהי המעלה באופן העבודה ד"עבד כנעני" – שאף שמצד עצמו "עבדא בהפקירא נחא לי"¹⁶, מכל-מקום, הרי הוא כופה ומבטל את טבעו ועובד את הקב"ה בקבלת-עול.

ועל ידי זה פועלים לא רק את הענין דדירה בתחתונים, אלא יתירה מזה – שיהי' ניכר ונרגש למטה הענין ד"אין עוד מלבדו"¹⁷.

ח. והדרך להגיע לביטול זה, שהעבודה תהי' בפשיטות וללא שום חשבונות – היא על ידי ההתבוננות במעמדו ומצבו אליבא דנפשי' באמת, מבלי לרמות את עצמו ("ניט גענארטערהייט").

והיינו, שכאשר יתבונן האדם במעלת נשמתו טרם שירדה למטה, ובמעמדו ומצבו כפי שהוא עתה,

– שהרי "גם שיהי' צדיק גמור כו' לא יגיע למעלות כו' בטרם ירידתו לעולם הזה החומרי לא מינה ולא מקצתה"¹⁸, ועל אחת כמה וכמה בנדון דידן, שלא מדובר אודות מדרגות כאלו –

לא מיבעי בנוגע לכוחות נפשו דהיינו שכל ומדות, אלא יתירה מזה, שעלול הוא לפעמים להיכשל ח"ו בענינים של פועל ממש, במחשבה דיבור ומעשה,

הרי כאשר יתבונן האדם בריחוקו מאלקות – יתעורר אצלו ההרגש שהוא אובד עצות, אבוד לגמרי ("ער איז אינגאנצן א פארלאָרענער"),

ומצד הרגש זה – לא יתפסו מקום במוחו ("וועט אים ניט ליגן אין קאָפּ") ענינים של "מדרגות"; לא לימוד התורה לשמה לשם התורה עצמה, להמשיך אור אין סוף בתורה, ולא לימוד התורה לשמה כדי לקשר נפשו להוי', וכמו כן לא יתפסו מקום במוחו ענינים של פניות, לא פניות רוחניות ולא פניות גשמיות; אלא ישקיע את עצמו ("ער וועט זיך אַריינזאָרפן") בלימוד התורה ובקיום המצוות ללא שום חשבונות (כמו בהמה שנמשכת בטבעה כו'), באופן שלמעלה מטעם ודעת.

ט. וענין נוסף במעלת קיום התורה ומצוות ללא שום חשבונות – שאז העבודה היא מצד פנימיות הנשמה: עבודה שנעשית מצד פניות וכוונות – מגעת בחיצוניות הנפש בלבד, במקום שאליו מגיעות הכוונות, וכללותה הוא ענין של השגה וטעם ודעת, שזהו בריחוק¹⁹; מה שאין כן כשהאדם מגיע לידי הכרה שאין בו שום דבר מצד עצמו, ומשקיע את עצמו בתורה ומצוות ללא שום חשבונות – אזי עבודתו היא מצד פנימיות הנשמה (שזהו ענין "אשר תשים לפנים"²⁰ – לפנייהם דייקא, דהיינו לפנימיותם, כמבואר בהמאמר²¹).

וכאשר העבודה היא מצד פנימיות הנשמה – מגעת היא בפנימיות ועצמות אין סוף, ועל ידי זה נפעל הענין דדירה בתחתונים, ויתרה מזה, שיהי' ניכר ונרגש ש"אין עוד מלבדו".

קיג. סה"מ תרע"ג ע' פג.
20) ריש פרשתנו.

21) אוה"ת שם ס"ע א'קמג. וראה גם תו"א פרשתנו עה, ג. אוה"ת שם ס"ע א'קכ ואילך. סד"ה ואלה המשפטים שנאמר בהתועדות (לעיל ע' יב ואילך).

15) ראה סה"מ תרמ"ג ע' לח. תרנ"ח ע' ל ואילך. המשך תרס"ו ע' תעא.

16) גיטין יג, א. וש"נ.

17) ואתחנן ד, לה.

18) תניא פל"ז (מה, סע"א).

19) ראה בארוכה סה"מ תרנ"ה ע' עד. וראה גם המשך תרס"ו ע'

* * *

י. ההקדמה לכל ד' המדרגות הנ"ל ("עבד כנעני", "עבד עברי", "אמה עברי" ו"בת") – היא "ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם", ש"משפטים" קאי על דיני ומשפטי התורה.

והיינו, שההקדמה לכל פרטי ד' המדרגות (שהם כנגד ד' עולמות אבי"ע [=אצילות, בריאה, יצירה, עשייה]) היא על ידי התורה, כיון שהתורה ממשיכה ומחברת את הקב"ה עם העולמות, וכן מחברת וממשיכה אור אין סוף בנשמות ישראל. ולכן, התחלת כל סוגי העבודות הנ"ל היא בלימוד התורה.

ועל פי המבואר לעיל (סעיף ט) שהעבודה צריכה להיות מצד פנימיות הנשמה דוקא, כיון שרק באופן זה אפשר לפעול את הענין ד"דירה בתחתונים", שהוא מטרת העבודה דתורה ומצוות (מה שאין כן מצד חיצוניות הנשמה בלבד אי-אפשר לפעול ענין זה) – הרי מובן, שגם בלימוד התורה שנעשה כהקדמה לעבודה זו, אי אפשר להסתפק בלימוד גליא דתורה, אלא צריך להיות לימוד פנימיות התורה דוקא, המעוררת את פנימיות הנשמה.

וביאור החילוק בין גליא דתורה לפנימיות התורה – על דרך החילוק בין תלמוד בבלי לתלמוד ירושלמי:

עניינו של תלמוד בבלי הוא "במחשכים הושיבני"²², כיון שהוא מלא בקושיות, מה שאין כן תלמוד ירושלמי הוא "אור ישר", שכן, אף שגם בתלמוד ירושלמי יש לפעמים קושיות, הרי התירוף מופיע מיד בסמיכות לקושיא, ללא ריבוי פלפול כו'²³.

וכן הוא בפנימיות התורה שהיא באופן של "אור ישר", וגם הקושיות והסתירות שיש לפעמים בפנימיות התורה, אינן אלא לבירור והבנת הענינים, ולא לשם הפלפול שבזה.

וזהו טעם נוסף לכך שפנימיות התורה מעוררת את פנימיות הנשמה, כיון שזהו ענין של אור ישר²⁴.

יא. ולהבין יותר ההדגשה וההכרח שבלימוד פנימיות התורה – בהקדים ביאור ענין לימוד התורה שלא לשמה ופרטי המדרגות שבזה²⁵, בהתאם להמבואר לעיל בהמאמר²⁶ (על פי מאמר אדמו"ר האמצעי הנ"ל²⁷): המדרגה היותר נעלית בלימוד התורה שלא לשמה היא – לימוד התורה כדי לידע את המעשה אשר יעשה, שלימוד זה נחשב "שלא לשמה", כיון שהלימוד אינו לשם התורה עצמה, אלא בשביל ענין המעשה²⁸.

לימוד זה הוא אמנם "שלא לשמה", כיון שאינו לשם התורה עצמה, ומכל-מקום, הלימוד הוא בשביל ענין של קדושה – לידע את המעשה אשר יעשה.

ואף על פי כן, כיון שלימוד זה הוא "שלא לשמה", דהיינו שמשמש בתורה בשביל ענין אחר שאינו התורה עצמה, הנה מזה עלול לירד למדרגה תחתונה יותר – שילמד תורה מצד השכל שבה, כמו שנאמר²⁹ "כי היא חכמתכם ובינתכם (גם) לעיני העמים", והיינו, שלומד תורה מצד טבע נפשו השכלית, כיון שבטבעו הוא אוהב מושכלות.

ענין זה הוא אופן תחתון יותר ב"שלא לשמה", שהרי באופן הקודם, אף שהלימוד הוא "שלא לשמה", הרי זה בשביל ענין של קדושה, מה שאין כן באופן זה הלימוד הוא רק בשביל ענין השכל בלבד; אמנם, ההתחלה לאופן התחתון ב"שלא לשמה" היא מאופן הא' ב"שלא לשמה", כי, כאשר נסוג מהתורה כשלעצמה ("ער טרעט אָפּ פּון תּורה אליין") ללמוד בשביל ענין אחר, הרי במשך הזמן עלול הוא להגיע למצב של לימוד תורה לשם ענין שאינו של קדושה.

והנה, גם במדרגה השני' ב"שלא לשמה" (לימוד התורה מצד השכל שבה), אין הוא מנצל את התורה בשביל ענין אחר לגמרי, שהרי סוף סוף לימוד התורה שלו אינו לשם ענין שאינו תורה, אלא משום שהוא מחבב את השכל שבתורה, והחיסרון הוא שאין זה מצד האלקות שבתורה, אלא מצד השכל שבתורה.

(26) פ"ד (לעיל ע' ט ואילך).

(27) דרך חיים שם פע"א ואילך.

(28) ראה לקו"ש חכ"ג ס"ע 146 ואילך. וש"נ.

(29) ואתחנן ד, ו.

(22) איכה ג, ו. סנהדרין כד, א.

(23) ראה תורת מנחם – התועדויות ח"ז ס"ע 188 ואילך. וש"נ.

(24) חסר קצת (המו"ל).

(25) ראה גם תורת מנחם – התועדויות ח"א ע' 134 ואילך.

אמנם, מענין זה עלול הוא לרדת למטה עוד יותר – להשתמש בתורה בשביל עצמו, שעושה מהתורה "קרום לחתך בה"³⁰.

ואף על פי כן, גם באופן זה, הרי הענין שבשבילו מנצל את לימוד התורה הוא ענין של מצוה, שהרי מצוה עליו לפרנס את בני ביתו; העבירה היא רק בכך שמנצל התורה בשביל זה, אבל הפרנסה עצמה היא מצוה. ומזה עלול הוא לרדת למטה עוד יותר – ללמוד תורה כדי שיקראוהו רב³¹.

אמנם, גם באופן כזה, שאינו לומד תורה לשם התורה עצמה, וגם לא לשם השכל שבתורה, אלא הוא נסוג לגמרי ("ער טרעט אָפּ אינגאַנצן") מענין התורה ומנצל אותה לצורך עצמו, ולא רק בשביל ענין שיש בו מצוה, אלא סתם בשביל עצמו, כדי שמציאותו תהי' גדולה וחשובה יותר – הרי זה עדיין קשור עם ענין התורה, שמעלת התורה גדולה וחשובה בעיניו ("ער האַלט פּון תורה"), שלכן רצונו לרומם ולפאר את מציאותו על ידי לימוד התורה.

ומזה עלול לרדת למטה עוד יותר – ללמוד תורה כדי לקנתר ח"ו³², שבזה מסתלק לגמרי מענין התורה, שאינו מתחשב כלל בתורה אפילו כדי לרומם ולפאר את מציאותו, אלא משתמש בה בשביל דבר אחר לגמרי – לקנתר כו'.

ובזה גופא ישנם כמה מדרגות, ועד למדרגה התחתונה ביותר – שהוא עלול לקנתר את חברו גם בדבר שהוא עצמו יודע שאינו אמת.

יב. והנה, בכל המדרגות ד"שלא לשמה" הנ"ל, אפילו במדרגה התחתונה ביותר שלומד על מנת לקנתר, שמנצל את התורה שלא במקומה לגמרי – הרי התורה שלמד תורה היא, ויש לו דין של תלמיד חכם, וצריך לקום מפניו כו'³³.

אבל ישנו אופן תחתון יותר ב"שלא לשמה" – שלומד תורה ומחדש היתרים להתיר את האסור על פי תורה, היינו, שלא זו בלבד שמנצל את התורה לענין אחר, אלא יתירה מזה, שמנצל את התורה לענין שהוא היפך התורה ח"ו, שאז תורתו אינה נחשבת לתורה, ועליו נאמר³⁴ "ולרשע אמר אלוקים מה לך לספר חוקי", "לא זכה נעשית לו כו'" ההיפך ד"סם חיים"³⁵ – לו דייקא, כי גם אז התורה עצמה היא תורה, ורק בנוגע אליו נעשית היפך סם חיים. ועל דרך שמצינו³⁶ לענין יום הכיפורים, שאף שמכפר על כל העבירות שבתורה, מכל-מקום אינו מכפר על מי שמחלל את יום הכיפורים עצמו³⁷, כיון ש"אין קטיגור נעשה סניגור"³⁸.

יג. ובזה גופא (בלימוד התורה כדי לנצלה היפך התורה) ישנם כמה פרטים ומדרגות:

ההתחלה היא – שמיקל באיסור דרבנן, שכן, להיותו "למדן", יודע הוא שאיסור דרבנן אינו חמור כאיסור דאורייתא (שהרי "ספיקא דרבנן לקולא" ו"ספיקא דאורייתא לחומרא"³⁹), והיינו, שמנצל את למדנותו וידיעותיו בתורה כדי להקל באיסור דרבנן.

ואחרי כן מתחיל להקל ולא להקפיד כל כך גם באיסור דאורייתא. – בהיותו "למדן" שלמד גם תניא, יודע הוא שאף ש"האומר אחטא ואשוב ואחטא ואשוב אין מספיקין בידו לעשות תשובה"⁴⁰, מכל מקום "דחק ונתחזק ונתגבר על יצרו ועשה תשובה מקבלין תשובתו"⁴¹, ומנצל ידיעה זו כדי להקל גם באיסור דאורייתא.

אבל אף על פי כן, באיסורים חמורים, כמו איסורי כרת רחמנא-לצלן – אינו מיקל, בידעו שאיסורים אלו הם ענינים כלליים, שעלולים לנתקו ח"ו מכללות התקשרותו לאלקות⁴² (שמטעם זה גם נשים ועמי-הארץ יראים בטבעם לעבור עבירות חמורות ח"ו).

(37) ראה כריתות ז, א. צפע"נ על הרמב"ם הל' יבום פ"ד ה"כ.

(38) ברכות נט, רע"א. וש"נ. הובא בפרש"י עה"ת אחרי טז, ד.

(39) ביצה ג, ב.

(40) יומא פה, ב (במשנה).

(41) תניא אגה"ת פי"א (ק, ב). וראה שם ח"א פכ"ה (לא, ב).

(42) ראה ד"ה באתי לגני הישי"ת פ"ד (סה"מ תשי"ע ע' 116 ואילך).

ד"ה זה שנה זו פ"ה (תורת מנחם תשי"ד ח"ב ע' 9 ואילך).

(30) אבות פ"ד מ"ה. וראה הל' ת"ת לאדה"ז פ"ד הי"ד.

(31) ראה הל' ת"ת שם ה"ג.

(32) ראה תוס' ברכות יז, סע"א, ובהנסמן שם עה"ג.

(33) קידושין לב, ב. רמב"ם הל' ת"ת רפ"ו. טוש"ע יו"ד רסרמ"ד.

(34) תהלים נ, טז. וראה הל' ת"ת לאדה"ז שם.

(35) יומא עב, ב. וראה הל' ת"ת שם.

(36) ראה תורת מנחם – התועדויות ח"ח ס"ע 142. וש"נ.

אמנם, במשך הזמן עלול הוא לרדת וליפול בריחוק כל כך – שלא יהי איכפת לו ("ס'זאל אים אויך ניט אַנדרין") לעבור גם עבירות חמורות כמו איסורי נדת, שהרי סוף סוף מדובר בענינים פרטיים, שאינם נוגעים בעצם הנשמה.

ועד שבמשך הזמן יכול הוא ליפול ממדרגתו עוד יותר, ובסופו של דבר לא ייבהל ("ער וועט זיך ניט אַפּשרעקן") אפילו מלהמיר דתו רחמנא לצלן, וכפי שמצינו שהיו שעשו זאת בפועל, כיון שגם נקודת היהדות היא אצלם בהעלם.

יד. וההתחלה לכל זה היא מלימוד התורה שלא לשמה במדרגה היותר נעלית – לימוד התורה כדי לידע את המעשה אשר יעשה, שכן, כאשר לימוד התורה אינו לשם התורה עצמה, אלא לשם ענין אחר, הנה כשמתחיל לסגת, עלול הוא לרדת מדחי אל דחי, ועד שבסופו של דבר יהי עלול להמיר דתו רחמנא לצלן.

ויתירה מזה: ההתחלה היא לאו דוקא מלימוד התורה שלא לשמה, בשביל פני באופן היותר נעלה, אלא אפילו כאשר העבודה היא לשמה, שמכווין כוונות בלימוד התורה וקיום מצוותי, לקשר נפשו לה, או אפילו להמשיך אור אין סוף בתורה – הרי כיון שאינו עובד עבודתו בפשיטות, ללא שום כוונות, אלא עבודתו היא מתוך "חשבונות", הנה מחשבון של "לשמה" עלול הוא אחרי כן לבוא לחשבון "שלא לשמה", ולרדת מדחי אל דחי ח"ו.

ולכן מוכרח ביותר שהעבודה בלימוד התורה וקיום המצוות לא תהי מורכבת בשום דבר, גם לא בענין הנעלה ביותר [כי, כשיש ענין של הרכבה, הרי היום ההרכבה היא בענין נעלה ביותר, ולמחר עלולה להיות ההרכבה בדבר פחות ביותר כו'], אלא העבודה צריכה להיות באופן של אחדות הפשוטה, שזוהי העבודה שמצד עצם ופנימיות הנשמה, ובאה על ידי לימוד פנימיות התורה דוקא.

וכאשר העבודה היא באופן כזה – אזי מתמלאת הכוונה דדירה בתחתונים, ועד שניכר בגילוי הענין ד"אין עוד"⁴³.

* * *

טז. ישנו סיפור שסיפר כ"ק מורי וחמי אדמו"ר בשם אביו אדמו"ר מהורש"ב נ"ע⁴⁴:

בגלל ענין מסוים שפעל אדמו"ר מהורש"ב, לקח אותו אביו, אדמו"ר מהר"ש נ"ע, להיכלות העליונים, עד למקום מסוים, שעד שם הי' באפשרותו של אדמו"ר נ"ע להצטרף לאדמו"ר מהר"ש⁴⁵, ומשם המשיך אדמו"ר מהר"ש ללכת בעצמו. בינתיים, הבחין אדמו"ר נ"ע בהיכל מואר ביותר, שבו ישב יהודי שמצד מדרגתו לא הי' שייך לכאורה להימצא בהיכל זה⁴⁶. כשחזר אדמו"ר מהר"ש, שאלו אדמו"ר נ"ע: כיצד מגיע יהודי זה לאותו היכל? והשיב לו אדמו"ר מהר"ש, שהוא אמנם יהודי פשוט, אלא שהי' בקי בתניא ונהג תמיד לחזור תניא בעל פה.

וההוראה מסיפור זה – שגם בשעה שחסר בענין ההבנה וההשגה, בכל זאת מאיר אור, נמצאים בהיכל מואר כו'.

אבל, כדי שלא לישוב שם "בעיניים קשורות", היינו, שרואים ולא יודעים מה רואים, שומעים ולא מבינים מה שומעים – יש צורך ללמוד ולהבין בהבנה והשגה, ואז נמצאים במעמד ומצב של עיניים ואזניים פקוחות.

והדרך להבנה והשגה – היא לכל לראש על ידי ענין היגיעה, היינו, להתייגע בפשטות בלימוד תורת החסידות, שהרי "לא יגעתי ומצאתי אל תאמין"⁴⁷.

ונוסף לזה ישנה גם העצה של נתינת הצדקה, צדקה בגשמיות, ומכל-שכן צדקה ברוחניות, שעל ידי זה "נעשה"⁴⁸ מוחו ולבו זכים אלף פעמים ככה"⁴⁹.

(47) מגילה ו, רע"ב.

(48) תו"א בתחלתו (א, ב).

(49) חסר אריכות הדברים בענין זה, וכן חסר סיום השיחה (המו"ל).

(43) ואתחנן ד, לט.

(44) שיחת יום שמח"ת תרח"צ.

(45) ראה סה"ש תרצ"ז ס"ע 190 ואילך.

(46) ראה גם סה"ש שם ס"ע 203 ואילך.

לקוטי שיחות פרשת משפטים כרך ו

מתורגם ללשון הקודש

א.

"דיבר הכתוב בהווה"

בארבעה מקומות שונים בפרשתנו אומר רש"י את הכלל: "דיבר הכתוב בהווה"¹. בפעם הראשונה הוא מציין כלל זה לגבי הפסוק "וכי יגח שור"²: "אחד שור, ואחד כל בהמה וחיה ועוף, אלא שדיבר הכתוב בהווה". לאחר מכן מביא רש"י כלל זה בשלושה פסוקים נוספים כדלהלן בסעיף ג'.

וצריך להבין: גם לפני הפסוק "וכי יגח שור", ובאותה³ פרשה, יש פסוקים שצריך להניח, לכאורה, שמובאת בהם הדוגמא המסויימת, מפני ש"דיבר הכתוב בהווה", ולא מפני שהדין המוזכר בפסוק זה הוא דווקא באופן המפורט.

למשל, בפסוק "וכי יכה איש את עבדו... בשבט..."⁴, מובן שהדין של "נקום ינקם, אך אם יום או יומיים יעמוד לא יוקם..."⁵ חל בפשטות⁶, גם כאשר מכים את העבד לאו דווקא בשבט, אלא במשהו אחר⁷, ובפסוק מופיעה המלה "בשבט", רק מפני ש"דיבר הכתוב בהווה".

כך אנו מוצאים בפסוק קודם יותר: "וכי יריבון אנשים והכה איש את רעהו..."⁸ – בודאי חשוב כאן רק הענין של "והכה איש את רעהו", וכל ההקדמה "וכי יריבון אנשים" כתובה רק משום ש"דיבר הכתוב בהווה".

אם כך, אינו מובן: מדוע מעכב רש"י את פירושו "דיבר הכתוב בהווה" עד הפסוק "וכי יגח שור", ואינו אומר זאת מיד בפעם הראשונה, (ולפחות – בפרשה זו)?

כן יש להבין מדוע שונה רש"י אותו כלל ארבע פעמים במקומות סמוכים זה לזה, כפי שיפורט להלן?

ב.

לגבי נפילה לבור - רש"י מוכיח מדוע "שור או חמור"

כלל זה לקוח, לכאורה, מהמשנה⁹: "אחד שור ואחד כל בהמה... וכן חיה ועוף כיוצא בהם, אם כן למה נאמר שור או חמור, אלא שדיבר הכתוב בהווה".

אך לגבי כל הפסוקים שמפרשת המשנה, שהפרט המופיע בפסוק ("שור" וכדומה) הוא רק מפני ש"דיבר הכתוב בהווה", מביאה הגמרא¹⁰ הוכחות המראות שדינים אלו אינם אמורים דווקא לגבי הפרט המוזכר בפסוק.

לעומת זאת, רש"י קובע זאת נכלל, ש"דיבר הכתוב בהווה", ואינו מביא שום הוכחה שכך הוא הדין גם לגבי פרטים אחרים. לדוגמא, לגבי "וכי יגח" אין רש"י מביא שום הוכחה שדין זה חל לאו דווקא לגבי "שור"¹¹. וכך גם בפסוקים האחרים רש"י מציין את הכלל ללא שום הוכחה¹².

הקושי אף גדול יותר: מספר פסוקים מאוחר יותר¹³, על הפסוק "ונפל שמה שור או חמור", שאף על כך מפרש רש"י "הוא הדין לכל בהמה וחיה", הוא אכן מביא הוכחה לכך "שבכל מקום שנאמר שור וחמור אנו למדין אותו שור שור משבת...".

ולכאורה: מצוי יותר ששור או חמור יפלו לבור מאשר "כל בהמה וחיה", כנאמר במשנה שם, שהסיבה לכך שמוזכרים דוקא "שור או חמור" לגבי "נפילת הבור" היא משום "דיבר הכתוב בהווה", והרי לגבי "מציאות" (הווה) אין להבדיל בין דרך הפשט לבין דרך ההלכה. ואם כך, כיון שרש"י קובע את הענין של "דיבר הכתוב בהווה" נכלל, לשם מה הוא זקוק להוכחה "שור שור משבת"?

(8) כא, יח.

(9) ב"ק נד, ב. ובפרש"י סנה"ב, א ד"ה הזאב, הובאה משנה זו לענין "וכי יגח שור". ועיין בתוי"ט סנה"פ א"מ ד. (ולהעיר מטור ח"מ רספ"ט ובדרישה שם). ואכ"מ.

(10) ב"ק שם. וברש"י ברכות נו, א ד"ה שנסקל, דגמרינן בגז"ש שור שור משבת לענין השור יסקל.

בתוי"ט שם, דליכא למגמר משבת אלא תלת. אבל ראה מכילתא כאן. ב"ח בחו"מ שם. ואכ"מ.

(11) בש"ח כאן (וראה גם רא"ם וגו"א כאן): "לפינן שור שור משבת כו' שפרש"י על פסוק (כא, לג) שור או חמור". אבל בלאה"כ בפשטות, אין מקום לומר שרש"י יסמוך א"ע על מ"ש לאחורי זה.

(12) ראה לקמן הערות 17, 22.

(13) כא, לג.

(1) וכ"ה בפרש"י ראה יג, ז. טו, יט. תצא כג, יא. כה, ד.

(2) כא, כה.

(3) ועד"ו בסדרות שלפני זה ולדוגמא ביתרו: יט, יג. בבשלח טז, כג. וכו'.

(4) כא, כ.

(5) שם, כ"כא.

(6) ברמב"ם הל' רוצח פ"ב הי"ד: לכך נאמר בשבט, שלא נתנה תורה

רשות להכותו אלא בשבט ומקל ורצועה וכיוצא בהן. וראה אוה"ח כאן. אבל: (א) בפרש"י לא נזכר זה כלל. (ב) גם לפ"ז צ"ל שהלשון "בשבט" הוא מחמת "דבר הכתוב בהווה", שהרי השלילה ד"הכאת רציחה" (שברמב"ם שם), הוא גם ב"מקל ורצועה וכיו"ב".

(7) ואדרבה: אלולא הטעם "דבר הכתוב בהווה", הי' צ"ל נאמר (ע"ד הפשט) דוקא דוגמא אחרת, כי תיבת "שבט" כוללת גם שבט שאין בו כדי להמית (משא"כ "כלי ברזל" – ראה פרש"י מטות לה, טז), והדין שנאמר בכתוב הוא דוקא כשהכהו בדבר שיש בו כדי להמית (ראה רש"י עה"פ).

על "מכשפה לא תחיה"¹⁶ מפרש רש"י: "אחד זכרים ואחד נקבות"¹⁷, אלא שדיבר הכתוב בהווה, שהנשים מצויות מכשפות"¹⁸. פעם נוספת אומר זאת רש"י על הפסוק "כל אלמנה ויתום לא תענון"¹⁹: "הוא הדין לכל אדם, אלא שדיבר הכתוב בהווה, לפי שהם תשושי כח ודבר מצוי²⁰ לענותם". לאחר מכן, על הפסוק "ובשר בשדה טריפה"²¹ הוא אומר שוב: "אף בבית כן, אלא שדיבר הכתוב בהווה, מקום שדרך בהמות ליטרף"²².

וצריך להבין בזה: מדוע צריך רש"י לומר אותו כלל ארבע פעמים. בשלושת הפסוקים האחרים אפשר כבר לדעת זאת, לכאורה, מפירושו של רש"י על "וכי יגח שור"²³?

לגבי "מכשפה לא תחיה" ניתן להשיב, ש"בן חמש (למקרא)" אינו מודע לנושא הכישוף²⁴, ואינו יודע שהכישוף מצוי יותר אצל נשים מאשר אצל אנשים, ולפיכך הוא עלול לטעות ולחשוב שהדין של "לא תחיה" הוא דווקא לגבי מכשפה, ולא לגבי מכשף. לכן צריך רש"י לחדש, שבפסוק נאמרת המלה "מכשפה" רק משום ש"דיבר הכתוב בהווה, שהנשים מצויות מכשפות"²⁵.

אפילו אם נרצה לומר, שלגבי נפילה לבור ניתן לחשוב ש"בעל הבור ישלם" דוקא כאשר "ונפל שמה שור או חמור", משום שמפני שנפילתם לבור נפוצה, הרי כריית הבור או פתיחתו מהווים פשיעה דוקא לגביהם¹⁴. ולפיכך צריך רש"י להוכיח "שור שור משבת", כי, כמוכן, הכלל "דיבר הכתוב בהווה" קיים רק כאשר אין סיבה הגיונית להבדיל בין הפרט של הפסוק לבין פרטים אחרים¹⁵,

- אבל אינו מובן, מדוע לאחר שרש"י כבר מביא הוכחה ש"הוא הדין לכל בהמה וחיה", הוא מסיים "ולא נאמר שור וחמור אלא שור ולא אדם, חמור ולא כלים". והרי, לכאורה, יש להסביר בדרך הפשט, שזוהי דרכו של רש"י בפירושו על התורה, ש"ולא נאמר שור או חמור – אלא מפני שדיבר הכתוב בהווה". מנין לומר רש"י שמלים אלו באות למעט אדם וכלים?

ג.

רש"י מביא את הכלל פעמים נוספות

את הכלל "דיבר הכתוב בהווה" מציין רש"י, כאמור, שלוש פעמים נוספות בפרשתנו:

– ובש"ס י"פ שהעונש ימנע מעשי בפועל. יותר נ"ל שהוא ע"ד הביאור בפרש"י בנוגע לדם (ראה יב, כג. כה) שהביא ב' דעות הפכות במציאות "שטופים" "קצה". עיי"ש (ראה לקו"ש ח"ד ע' 47 ואילך).
 (19) כב, כא.
 (20) ראה גם מכילתא כאן (בדברי ר"ע). וראה גו"א לפרש"י כאן.
 (21) כב, ל.
 (22) מכילתא עה"פ. ושם יליפין ש"ה"ה בבית" מהיקש. אבל ממה שרש"י אינו מביא ההיקש, מוכח שבדרך הפשט כן הוא מצד הסברא – ראה לעיל ס"ב.
 (23) יתרה מזה: מהו הטעם שבכל פסוקים אלו משנה רש"י ממקום אחד לחבירו:
 (א) בב' פסוקים הראשונים – "אחד כו' ואחד כו'"; ב"כל אלמנה ויתום" (ו"במקרה לילה" – שבפרש"י עה"פ ובשר גו') – "הוא הדין כו'"; ב"ובשר בשדה טרפה" – "אף [בבית] כו'". (ומשנה תומ"י בראיתו ע"ו מ"מקרה לילה" – "הוא הדין", כנ"ל).
 (ב) ב"וכי יגח שור" כותב רק ש"דבר הכתוב בהווה" (ואינו מוסיף ש"דרך השור לנגח" וכיו"ב), ואילו בג' המקומות שלאח"ו מבאר איך שהדוגמא שבכתוב הוא "הוה"***. וגם בג' מקומות אלו גופא – ב"כל אלמנה ויתום" משנה מ"מכשפה" ומ"ובשר בשדה טרפה": (א) מוסיף "לפי". (ב) מבאר גם הטעם לזה ש"דבר מצוי לענותם" – "תשושי כח".
 (24) ולהעיר מפרש"י שופטים יח, ט.
 (25) אבל – דוחק. כי לפ"ו הי' מספיק שיכתוב רק "שהנשים מצויות מכשפות" (כבסנה' שם). ומזה שמוסיף "שדבר הכתוב בהווה" (אף שפירש זה כבר לעיל כא, כח), משמע שהחידוש כאן הוא [לא רק שהכישוף בנשים הוא "הוה", אלא גם] עצם הענין של "דבר הכתוב בהווה", כדלקמן הערה 34.

(14) ואף שכריית הבור היא פשיעה (לענין שור וחמור), מ"מ אפשר לומר שהיה פטור על נפילת בהמה אחרת. ולהעיר מב"ק נב, סע"א ואילך.
 (15) ושני ענינים בזה:
 (א) מכיון שיש סברא לחלק בין הדוגמא שנאמרה בכתוב לדוגמאות אחרות, א"א לחדש (בלי שום הוכחה) שהדין שנאמר בכתוב הוא גם בדוגמאות אחרות ושהדוגמא באה בכתוב רק מחמת זה שדבר הכתוב בהוה (משא"כ כשאין סברא לחלק, דוחק לומר שזהו גזח"ו).
 (ב) (יתירה מזה): באם הדין שבכתוב הי' גם בדוגמאות אחרות, לא הי' נאמר בכתוב דוגמא כזו שיש בה סברא שבאה בדוקא – רק מצד זה שהיא גיילה יותר – מכיון שעיי"ש יש מקום לטעות (וראה אוה"ח קדושים יט, יט: כי לא ידבר בהוה מקום שיש לטעות). וא"כ הרי זה עצמו מוכיח שהדין הוא דוקא בדוגמא זו.
 (16) כב, יז.
 (17) בפרש"י לסנה' סז, א: "דהא גבי אוב וידעוני דמכשפים הם לא חלק בין איש לאשה דכתיב איש או אשה". אבל, מזה שבפירושו עה"ת אינו מביא הוכחה זו [ובפרט שהתלמיד לא למד עדיין הפסוק שנאמר גבי אוב וידעוני], מוכח שראייתו ל"אחד זכרים ואחד נקבות" ע"פ דרך הפשט היא מפסוק זה עצמו (ודלא כבש"ח כאן). כי מכיון שאין סברא לומר שהדין "לא תחיה" [שפירושו הוא "תומת כב"ד"***] הוא רק במכשפה ולא במכשף, צ"ל שזה שנאמר מכשפה הוא לפי שדבר הכתוב בהוה, כנ"ל ס"ב והערה 15.
 (18) כ"ה גם בסנה' שם. אלא ששם ליתא "דבר הכתוב בהווה". וראה לקמן הערה 34.
 עוד שינוי בפרש"י לגבי לשון הגמרא שם: בסנה' שם "שורב נשים כו'" ורש"י משמיט תיבת "רוב" – כי ע"ד הפשט והמציאות הנראה לעין בשר – אין רוב נשים כו'. ובפרט שהכתוב מדבר במכשפה בפועל.

(* עפ"ו אפשר לבאר גם ההמשך ברש"י של "אחד זכרים כו'" ל"אלא תומת בב"ד", ששני הענינים כתבם בדיבור א', ועד שכותב "ואחד זכרים כו'" – בוא"ו המוסיף: באנשים יש סברא לומר שנתנשם חמור יותר [שכן הוצרך הכתוב להשוות אשה לאיש לכל עונשין וכי' שבתורה (קידושין לה, א (עיי"ש). וש"ו). והאשה הי' עור כנגדו (בראשית ב. ט) ותאמר בה' ורוא ימשל בך (שם ג. טז). וראה גם רש"י לעיל כא, סז: אין לי אלא איש. אשתו. מנין ולכן באם פ"י "לא תחיה" הי' (רק) שלא להחיותה נהייתו לא לספק לה מים ומזון – ראה רש"י לעיל (שמות א, יז) בפירושו ותחייין] לא הי' קשה להתלמיד מה שנאמר "מכשפה" (ל' נקבה), כי הי' אומר אולי יבוא לאח"ו פסוק במכשף שענגשו גדול יותר – מיתה בב"ד. אבל לאחורי שרש"י מפרש "אלא תומת בב"ד", מקשה התלמיד בפשטות: מדוע רק מכשפה מזוהיבת מיתה ולא מכשף – והרי אדרבה אנשים צ"ל עונשם חמור יותר? – ולכן ממשיך רש"י "ואחד זכרים כו'".
 (** בנוגע ל"מכשפה" – י"ל לכאורה, שוהו לפי שהתלמיד אינו יודע בעניני כישוף, כדלקמן בפנים. אבל דוחק, כי בשביל זה מספיק מה שרש"י כותב "שדבר הכתוב בהוה".

אחרים, כדלעיל בסעיף ד, ולכן צריך רש"י לצטט את הפסוקים "כי בשדה מצאה" ו"אשר לא יהיה טהור מקרה לילה", אשר בהם הפירוש "דיבר הכתוב בהווה" דומה לכלל זה בפסוק שלנו.

אך צריך להבין:

(א) כיון שהפירוש "דיבר הכתוב בהווה" בשני פסוקים אלו שבפרשת תצא דומה לכלל זה בפסוק "ובשר בשדה טריפה" – מדוע צריך רש"י לצטט את שני הפסוקים הללו, ואינו מסתפק באחד מהם?

(ב) אם יש לכלל "דיבר הכתוב בהווה" המפרש את "ובשר בשדה טריפה" "חבר" בשני מקומות נוספים, מדוע נזקק רש"י גם לפירוש של "ואונקלוס תרגם"?

ו.

השאלות על ההוכחות המובאות

לכאורה, ניתן היה להסביר את הקושי של "דיבר הכתוב בהווה" בפסוק "ובשר בשדה טריפה", לגבי אותו פירוש בשלושת הפסוקים הקודמים:

בפסוק "וכי יגח שור", הרי על ידי הזכרת הדוגמא הנפוצה – שור – אין מתווספת שום מלה מיותרת: הרי התורה אינה יכולה לומר "וכי יגח" בלבד, בלי ציון הנוגח³⁰, ואם כך, היא מזכירה את ה"שור", כי אצלו נפוצה יותר הנגיחה.

כך גם בפסוק "מכשפה לא תחיה": התורה צריכה לציין את אחת המלים – מכשף או מכשפה – והיא בוחרת את המלה "מכשפה", בלשון נקבה, כי "הנשים מצויות מכשפות".

וכך גם לגבי "כל אלמנה ויתום לא תענון". על ידי הדוגמא "אלמנה ויתום" אין נוספים דבורים מיותרים בפסוק, כי הכרחי לציין נושא כלשהו בהמשך ל"לא תענון".

לעומת זאת בפסוק "ובשר בשדה טריפה", הרי לולא הכלל "דיבר הכתוב בהווה", היתה התורה אומרת רק "ובשר טריפה לא תאכלו", וקשה לומר שהתורה מוסיפה מלה מיותרת רק מפני הכלל "דיבר הכתוב בהווה", שהשדה הוא "מקום שדרך בהמות ליטרף". לכן זקוק רש"י להוכחה שמפני הכלל "דיבר הכתוב בהווה" התורה אף מוסיפה מלה שנראית מיותרת.

אך לגבי "כל אלמנה ויתום לא תענון" ולגבי "ובשר בשדה טריפה" יודע כל תלמיד, לכאורה, שהדוגמאות המובאות בפסוק נפוצות יותר, ומדוע, אפוא, הוא יטעה ויחשוב שהאיסור "לא תענון" הוא דוקא לגבי "אלמנה ויתום", והאיסור "לא תאכלו" הוא דוקא לגבי בשר הנטרף "בשדה", כך שרש"י צריך לחדש ש"הוא הדין לכל דבר" וש"אף בבית כן"?

ד.

"בשדה" - הוכחות ופירוש שני

התמיהה אף גדולה יותר: כאשר מפרש רש"י, בפעם הרביעית, על הפסוק "ובשר בשדה טריפה", שהדוגמא "בשדה" מובאת מפני ש"דיבר הכתוב בהווה", הוא מרחיב ואומר "וכן... וכן..." – שישנם מקומות נוספים שבהם "דיבר הכתוב בהווה", כדלהלן בסעיף ה', כדי להוכיח שאין זה ענין אשר "לא מצאתי לו חבר". ולאחר מכן הוא מביא פירוש שני: "ואונקלוס תרגם...", שבמלה "בשדה" הכוונה היא דווקא לשדה, ולא ש"דיבר הכתוב בהווה".

ואין מובן כלל: מדוע קשה יותר לקבל את הכלל "דיבר הכתוב בהווה" לגבי הפסוק "ובשר בשדה טריפה" מאשר בכל הפסוקים הקודמים, עד אשר משום כך: (א) רש"י צריך נאן להביא הוכחות לכך. למרות שבפסוקים הקודמים הוא מקבל זאת כפירוש פשוט, שאינו טעון הוכחות, (ב) אף לאחר ההוכחות, עדיין יש צורך בפירוש שני?

ה.

הוכחות מפרשת תצא

ההוכחות שמביא רש"י על הפסוק "ובשר בשדה טריפה" לפירושו "דיבר הכתוב בהווה" הן משני פסוקים בפרשת תצא: (א) "כי בשדה מצאה"²⁶ – שזה הדין בכל מקום שבו "אין מושיע לה"²⁷, אך הפסוק מציין "בשדה" כי "דיבר הכתוב בהווה"; (ב) "אשר לא יהיה טהור מקרה לילה"²⁸ – "הוא הדין למקרה יום, אלא שדיבר הכתוב בהווה".

בפשטות הכרחי לומר, שרש"י צריך להביא הוכחות מפסוקים המופיעים מאוחר יותר בפרשת תצא, ואינו מביא הוכחות מפסוקים קודמים, שהוזכרו לעיל, מפרשתנו עצמה, וכן לא מפסוקים רבים הכתובים לאחר מכן, לפני "כי בשדה מצאה"²⁹, מפני שהפירוש "דיבר הכתוב בהווה" בפסוק זה שונה וקשה יותר מסיבה כלשהי מאשר במקומות

(26) כב, כז.

(27) וכבמכילתא כאן ובספרי שם.

ברמב"ם הל' נערה בתולה פ"א ה"ב: "כל הנבעלת בשדה הרי זו בחזקת אנוסה.. וכל הנבעלת בעיר הרי זו בחזקת מפותה". ולפי"ז ה"י אפשר לפרש, שמי"ש "כי בשדה מצאה" הוא בדוקא. אבל בפשטות, עיקר החילוק הוא רק אם ה"י זה במקום שיש לה מושיע או במקום שאין לה מושיע, וכבספרי שם. (ונראה שגם "שדה" ו"עיר" שברמב"ם שם הוא רק לדוגמא, לפי שע"פ רוב,

שדה הוא מקום שאין לה מושיעים, משא"כ עיר (ונקט לישני' דקרא) דויל בחר טעמא). וראה רמב"ן עה"ת תצא שם.

(28) כג, יא.

(29) ואפילו לא מ"ואם בשדה ימצא" שבתחלת פרשה זו עצמה (תצא כב,

כה). וראה לקמן הערה 44.

(30) ובפרט שהדין "סכול יסקל" הוא על תנוגז, וראה לקמן סעיף ז'.

ומובן, גם ללא פירוש רש"י, שהוא מובא רק כדי להמחיש את המאורע באופן המצוי.

וכן גם בפסוק "וכי יכה... בשבט", רש"י אינו צריך לציין שאותו הדין חל גם כאשר ההכאה אינה בשבט, אלא במשהו אחר, כי הפרט "בשבט" הוא חלק מתיאור הארוע בלבד.

אך בפסוק "וכי יגח שור", כאשר הדין אינו רק לגבי בעל השור, אלא גם ובעיקר לגבי השור עצמו – "סקול יסקל השור..." – הרי יוצא, שהפרט "שור", על אף שהוא בסגנון של 'סיפור', הרי הוא פרט גם בדין עצמו, כאילו היה נאמר בפסוק שדינו של שור שנוגח הוא סקילה – וניתן לחשוב שהתורה קובעת דין זה דוקא לגבי שור נוגח, ולא לגבי בעל חיים אחר, ולכן צריך רש"י להבהיר "אחד שור ואחד כל בהמה וחיה ועוף, אלא שדיבר הכתוב בהווה".

ח.

"מכשפה לא תחיה" - קביעת דין בלבד

על פי האמור לעיל יובן מדוע בפסוק "מכשפה לא תחיה" אומר רש"י שוב את הכלל "דיבר הכתוב בהווה", ואינו מסתמך על כך שכבר ציין זאת לפני כן בפסוק "וכי יגח שור"³¹:

אילו היה רש"י מביא את הכלל "דיבר הכתוב בהווה" רק על "וכי יגח שור", ניתן היה לחשוב, שזאת משום שבפסוק זה מובאים הדברים, לפחות, בסגנון של סיפור, למרות שהפרט "שור" הוא חלק גם מהדין עצמו. לעומת זאת, בפסוק "מכשפה לא תחיה" אין כלל סיפור של ארוע, אלא רק קביעת דין, ש"מכשפה לא תחיה", וניתן היה לחשוב שדין זה הוא דווקא לגבי מכשפה,

לכן אומר רש"י "אחד זכרים ואחד נקבות, אלא שדבר הכתוב בהווה"³², שהנשים מצויות מכשפות".

ט.

הדין - לכולם; האזהרה - במיוחד לגבי "אלמנה ויתום"

הסיבה לכך שבפסוק "כל אלמנה ויתום לא תענון" צריך רש"י להדגיש שוב "הוא הדין לכל אדם, אלא שדיבר

ולכן מציין רש"י הוכחות מ"כי בשדה מצאה" ו"אשר לא יהיה טהור מקרה לילה", אשר אף שם מופיעות הדוגמאות של "בשדה" ו"מקרה לילה" על ידי הוספת מלים בפסוק (וראה להלן בסעיפים י"ב וי"ג).

אך לפי הסבר זה קשה יותר השאלה, שהזכרה לעיל בסעיף א', המתעוררת על הפסוקים "וכי יכה... בשבט..." ו"וכי יריבון אנשים...". אף המלה "בשבט" מיותרת, לכאורה³¹, ובודאי המלים "וכי יריבון אנשים" מיותרות. וכיצד יתכן, אפוא, ששם מקבל רש"י את הכלל "דיבר הכתוב בהווה" כדבר פשוט שאין כלל צורך לבארו. ואילו בפסוק "ובשר בשדה טריפה" הוא מחשיב זאת לפירוש שקשה לקבלו, ושיש הכרח בהוכחות, ואשר אף לאחר ההוכחות יש צורך בפירוש שני?

אף אם נאמר, שהמלים "וכי יריבון אנשים" ו"בשבט" מופיעות מסיבה אחרת, ולא מפני הכלל "דיבר הכתוב בהווה", ואף בכל שאר הפסוקים שנראה שיש בהם מלים נוספות מפני כלל זה נמצא סיבה אחרת להופעתן – הרי בפסוק "כי יסיתך... בסתר לאמר"³², אומר רש"י עצמו: "בסתר – דיבר הכתוב בהווה...". ומובן, שולוא הכלל "דיבר הכתוב בהווה" לא היתה מופיעה שם מלה אחרת. ואם כך, צריך היה רש"י להביא, לגבי "ובשר בשדה טריפה", הוכחה מהפסוק "כי יסיתך גו' בסתר" המופיע לפני הפסוק "כי בשדה מצאה"?

ז.

פירוט הדוגמא - בסיפור או בדין

ההסבר לכל האמור לעיל הוא:

כאשר התורה מציינת דין מסויים באופן של "סיפור דברים להבא", שאם יקרה כך, יהיה הדין כך וכך, אז יש להניח, שהפרטים שמציינת התורה בסיפור זה מובאים כדי להמחיש את הארוע באופן הנפוץ ביותר, "בהווה".

אך כאשר התורה מציינת פרט מסויים בדין, יש לומר, שיש כוונה דווקא בפרט זה.

ולפיכך: על הפסוק "וכי יריבון אנשים..." אין רש"י צריך להדגיש שהדין "הזכה... ונקח... רק..." חל גם ללא "וכי יריבון", כי הפרט "וכי יריבון" מובא כחלק מהסיפור,

(31) ראה לעיל הערה 6.

(32) ראה יג, ז.

(33) גם י"ל: דרך הכתובים בכל מקום נשמדברים בענין שזכר ונקבה שווים בן לכתוב בלשון זכר. ולכן הי' סברא לומר, שמחמת "דבר הכתוב בהווה" לא הי' הפסוק משנה מדרך הכתובים בכ"מ, ולכן אין ללמוד נר"ד מ"וכי יגח שור", שהרי בהלשון "שור" אין הכתוב משנה מדרכו בכ"מ.

(34) ועפ"ז מובן גם מה שרש"י כותב ש"דבר הכתוב בהווה" נאינו מסתפק ב"שהנשים מצויות מכשפות" – ראה לעיל הערה 25 – אף שכתב זה כבר

לעיל (כא, כח) – כי כאן מחדש שגם בכגון דא דבר הכתוב בהווה ועפ"ז יובן גם מה שהוזקק רש"י להוסיף "שהנשים מצויות מכשפות" (ראה לעיל הערה 23) – וגם מ"ש "שהנשים מצויות מכשפות" (ועד"ז בש"ס) ולא "שהכישוף מצוי בנשים" – כי מכיון שתיבת "מכשפה" כאן היא חלק מהדין כנ"ל, באם הנשים לא היו מצויות מכשפות וה"הוה" ד"מכשפה" הי' שמאורע הכישוף מצוי בנשים יותר, לא הי' נאמר (בלשון נקבה) – "מכשפה" (ובפרט ע"פ המבואר בהערה הקודמת), ולכן מוסיף ומדגיש "שהנשים מצויות מכשפות", היינו שזהו ענין בהנדון ולא בהמאורע.

הכתוב בהווה", היא 35:

י.

"שור או חמור" - דוגמאות נפוצות, כדי למעט לפי כל האמור לעיל יובן מדוע זקוק רש"י בפסוק "ונפל שמה שור או חמור" ללימוד מיוחד ש"הוא הדין לכל בהמה וחיה", וצריך לפרש ש"שור או חמור" מוזכרים כדי למעט אדם וכלים: כיון שבפסוק זה מוזכרות שתי דוגמאות - "שור" ו"חמור" - הרי ללא הלימוד "שור שור משבת", ניתן היה לחשוב, שהדין "בעל הבור ישלם..." הוא דווקא במקרה של שור וחמור, ורק לפי ה"לימוד" המיוחד, יודעים ש"הוא הדין לכל בהמה וחיה". ושתי דוגמאות אלו, המובאות בפסוק, באות למעט שני דברים: "שור ולא אדם, חמור ולא כלים".

לפי זה יש לומר, שגם בפסוק זה קיים הענין של "דיבר הכתוב בהווה". כי, רק כדי למעט שני דברים, אפשר היה לומר "ונפלה שמה בהמה או חיה" וכדומה, וגם אז ניתן היה ללמוד ש"בהמה ולא אדם, חיה ולא כלים" 40. ואמנם, נאמר דווקא "שור או חמור", כי נפילתם לבור נפוצה יותר, כדלעיל בסעיף ב' 41.

יא.

כלל זה חל גם כשהדוגמא היא בדין עצמו
אמנם, הכלל "דיבר הכתוב בהווה", כפי שפירש רש"י

בדרך הפשט, מתאים הכלל "דיבר הכתוב בהווה" רק כאשר התורה מציינת דוגמא אחת, אך כאשר יש בפסוק שתי דוגמאות, אי אפשר לומר שהפסוק מדבר "בהווה", כי אז היתה מופיעה דוגמא אחת בלבד, המצויה יותר, כי נדיר מאד 36 ששתי דוגמאות יהיו נפוצות בדיוק באותה מדה. ובמקרה כזה יש לומר, שהתורה מתכוונת דווקא לפרטים אלו בלבד 37, ולא מפני הכלל "דיבר הכתוב בהווה".

ולכן, כאשר מגיעים לפסוק "כל אלמנה ויתום לא תענון" שואל "בן חמש למקרא": מכך שבפסוק מוזכרות שתי דוגמאות, מובן, שהדוגמאות אינן מפני הכלל "דיבר הכתוב בהווה", אלא הכוונה היא דווקא למקרים אלו, וזה תמוה: האם מותר לענות אנשים אחרים, שמשום כך אומרת התורה דווקא "כל אלמנה ויתום לא תענון"?

על כך אומר רש"י, בניסוח אחר, "הוא הדין לכל אדם" 38. ודאי, שהדין הוא, שאכן אסור לענות שום אדם, אך התורה מזהירה במיוחד לגבי "אלמנה ויתום", ומזכירה רק 39 אותם, ולגביהם עצמם: "כל אלמנה ויתום", מפני ש"דיבר הכתוב בהווה, לפי שהם תשושי כוח ודבר מצוי לעונותם", לפיכך יש צורך להזהיר במיוחד שאותם לא יענו.

35 גם יש לומר (נוסף למ"ש לקמן בפנים):

(א) הכלל "דבר הכתוב בהווה" שייך לאמרו לכאורה, כאשר ה"הוה" הוא בהמאורע (ולא בהציווי והדין שצ"ל בדיוק ביותר, כמובן). וכמו: "מכשפה (לא תחי)", שה"הוה" הוא בהענין ד"מכשפה" - שהנשים מצויות מכשפות (ולא בהציווי "לא תחי"), שאז מובן מה שכתוב (בנוגע לענושה הכישוף) "מכשפה" - אף שהציווי הוא גם בנוגע למכשף. משא"כ בנדר"ד, דאף שאלמנה ויתום דבר מצוי הוא לעונותם, הרי בהכתוב "אלמנה ויתום לא תענון" ה"הוה" (תענון) הוא בענין הציווי, והציווי הוא בנוגע לעינוי דכל אדם. ולכן קס"ד שאין סברא לומר שהציווי "אלמנה ויתום לא תענון" כוונתו - לא תענון לכל אדם.

(ב) באם כוונת אזהרת הכתוב היא לכל אדם, אין פירוש לכאורה להיכתב "כל אלמנה ויתום" (יעדעו אלמנה און יעדער יתום), מכיון שהכוונה היא לכל אדם.

36 להעיר מהפלוגתא האפשר לצמצם (בכורות ז, א). אבל בנדר"ד - הרי תורת אמת בודאי יכולה לצמצם. אלא ש"ל (עכ"פ בדוחק) שמשנתה מזמן לזמן ולכן בכתובים שאפ"ל באופן אחר - עכצ"ל דנקט ב' דוגמאות מפני השינוי כו'.

37 ועפ"ז מובן גם בפשטות מה שרש"י אינו מפרש (לעיל פסוק כו) שזה שנאמר שן ועין הוא לפי שדבר הכתוב בהוה (כבראב"ע שם).

ונוסף לזה: מסגנון הכתוב "ואם שן כו" (התחלת דין חדש, ובאריכות גדולה - בפסוק בפ"ע), מוכח שאי"ז מחמת "דבר הכתוב בהווה" (אפילו באם היינו אומרים שגם ב' דוגמאות שייך כלל זה).

38 והיינו שרק הדין ד"לא תענון" הוא בנוגע לכל אדם, אבל הכתוב מדבר רק באלמנה ויתום. וכדמוכח גם ממה שמסיים "והיו.. אלמנות.. יתומים", שבפשטות הוא כעין מדה כנגד מדה (וכמ"ש החזקוני).

39 ולכן מוסיף רש"י "לפי" (ראה לעיל הערה 23) - כי כוונתו ב"שהם תשושי כח כו" הוא לברר נלא רק איך שהדוגמא בכתוב היא "הוה" (כדלעיל

כב, יז. לקמן כב, ל), אלא גם הטעם על "דבר הכתוב כו", ככפנים.

40 ועפ"ז מתורצת קושיית המפרשים (רבותינו בעה"ת, רא"ם וגו"א כאן): איך אפשר למעט אדם מ"שור", והרי תיבת "שור" אינה מיותרת כי אצטרך למילף שור שור משבת - כי הלימוד "ולא אדם.. ולא כלים" הוא [לא מהדיוק "שור" ו"חמור", כ"א] מזה שיש בכתוב ב' דוגמאות, וגם אם ה" נאמר "בהמה או חיה" היינו ממעטים אדם וכלים, ככפנים.

41 ומה שהזקק רש"י להוכיח "הוא הדין לכל בהמה כו" מהלימוד "שור שור משבת", ולא פירש "דבר הכתוב בהווה" - אף שהצורך לב' דוגמאות יש טעם לזה - י"ל:

(א) לפי שיש סברא לומר שהדין "בעל הבור ישלם" הוא דוקא בשור וחמור, כנ"ל סעיף ב'.

(ב) אפילו באם נאמר שאין סברא לחלק בין שור וחמור לכל בהמה וחיה - הרי הטעם להפ"י "דבר הכתוב בהווה" (כשאין סברא לחלק בין הדוגמא שבכתוב לשאר דוגמאות) הוא, בכדי שלא נאמר שהוא גוה"כ (כדלעיל הערה

15). אבל בנדר"ד, שגם להפ"י "ה"ה לכל בהמה וחיה" יש כאן גוה"כ - החילוק בין בהמה וחיה לאדם וכלים [כי באם ה"י סברא לחלק ביניהם, לא היה צריך למיעוט. וראה רש"י ב"ק נב, א ד"ה בן, וא"כ ה"י אפ"ל (לולי הלימוד שור שור משבת) ששור וחמור שבכתוב הם בדוקא, כגוה"כ.

(ג) מכיון שברוב המקומות, כשישנן ב' דוגמאות, הם (לא מחמת "דבר הכתוב בהווה", רק) בדוקא - ה"ז עצמו מוכיח (לולי הלימוד שור שור משבת) שגם הדוגמאות דשור וחמור שבכתוב הם בדוקא, ככ"מ שיש ב' דוגמאות [כי באם הדין שבכתוב ה"י בכל בהמה וחיה, לא ה"י נאמר "שור או חמור" - מכיון שעי"ז יש מקום לטעות בהכוננה (ועד"מ מ"ש סוף הערה הנ"ל)], ולכן הוזקק רש"י להלימוד "שור שור משבת".

ועפ"ז יומתק מה שרש"י מדייק "שבכל מקום כו" - דלכאורה, למאי נפק"מ - בכדי לברר, שהתיבות "שור או חמור" שבכתוב אין בהן נתינת מקום לטעות, מכיון שבכל מקום שנאמר שור או חמור אנו למדין משבת.

יב.

שתי הוכחות - שני ענינים

לפי האמור לעיל יובן גם מדוע צריך רש"י להביא שני פסוקים כדי להוכיח שגם במקרה שלנו חל הכלל "דיבר הכתוב בהווה" – כי כל אחד מן הפסוקים מוכיח היבט אחר⁴³:

מן הפסוק "כי בשדה מצאה" מוכיח רש"י, שכדי לתאר את האופן המצוי יכולה התורה להוסיף מלים גם בדין. ומן הפסוק "אשר לא יהיה טהור מקרה לילה" מוכיח רש"י, שהכלל "דיבר הכתוב בהווה" אף לגבי דין, חל גם לגבי אופן הענין, שבו חל הדין, כדלהלן.

יג.

יש צורך בכל ההוכחות ובפירוש שני

הפסוק "כי בשדה מצאה" אינו "סיפור דברים", אלא "כי" – סיבה לדין, וזהו חלק מהדין "ולנערה לא תעשה דבר". הסיבה לכך שלא מגיע לה עונש היא "כי בשדה מצאה", מפני שנמצאה "בשדה", במקום ש"אין מושיע לה".

ומתעוררת השאלה: אותו דין קיים גם כאשר "בעיר מצאה" אם "אין מושיע לה". מדוע, אפוא, מציינת התורה כמעט "כי בשדה מצאה"?

אמנם, יותר מצוי ש"בשדה" "אין מושיע לה", אך מספיק לומר "כי צעקה... ואין מושיע לה". מדוע מוסיפה התורה "בשדה מצאה"? מכך מובן, שלצורך "דיבר הכתוב בהווה" מוסיפה התורה מלים אף בדין⁴⁴.

אך רש"י אינו יכול להסתפק בהוכחה זו בלבד. שהרי, כיון שהסיבה ל"ולנערה לא תעשה דבר" היא המקום אשר "אין מושיע לה", יוצא שהדוגמא "בשדה", שהיא המקרה הנפוץ שבו "אין מושיע לה" איננה בקשר לענין צדדי, אלא בקשר לדין עצמו.

ולפיכך, למרות שהמלים "כי בשדה מצאה" מיותרות, לכאורה, אין זה "חבר" ממש למלה "בשדה" שבפסוק שלנו, שבו המקום שבו נטרפה הבהמה הוא ענין שולי לחלוטין, שאינו קשור לדין "ובשר טריפה לא תאכלו".

לכן מוסיף רש"י "וכן אשר לא יהיה טהור מקרה לילה", שבו הדוגמא "לילה" היא ענין צדדי, ולגבי הדין של "מקרה" אין כלל חשיבות לזמן שבו ארע הדבר.

בפסוקים הקודמים, אינו חל רק כאשר הדוגמא מובאת בדרך של "סיפור", אלא גם כאשר הדוגמא היא חלק מהדין עצמו,

למשל, בפסוק "מכשפה לא תחיה", המלה "מכשפה" היא חלק מהדין עצמו, אך למרות זאת מוזכרת הדוגמא בלשון נקבה, כי "הנשים מצויות מכשפות",

אך יש לומר, שכאשר הדוגמא היא חלק מהדין, יש הגבלות מסויימות לגבי הכלל "דיבר הכתוב בהווה":

כאשר התורה עוסקת בסיפור מאורע שיתרחש, היא מתארת את המאורע באופן המצוי ביותר, אף כאשר יש צורך להוסיף לשם כך מלים, כגון בפסוק "וכי יריבון אנשים והכה איש את רעהו...", שהתורה מתארת גם את האופן של ההתרחשות – "וכי יריבון אנשים" – כיון שהדברים מתוארים כסיפור, למרות שיש צורך להוסיף לשם כך מלים.

אך כאשר התורה מציינת רק את הדין (לא "ובשר כי יטרף" – אלא "ובשר טריפה"), והדוגמא ("בשדה טריפה") היא חלק מקביעת הדין עצמו, מסתבר לומר, שאף הפרטים של הדוגמא הם חלק מהדין (אף כאשר גם במקרים אחרים הדין הוא כך, ודוגמא זו מובאת מפני "דיבר הכתוב בהווה"). ולכן, אין זה הגיוני, שכדי לתאר דוגמא מצויה, תוסיף התורה מלים מיותרות אשר אינן קשורות לעצם הדין. וכן יש לומר, שבפסוק יופיע רק הענין שעליו מדובר, אך לא האופן שבו הוא מתרחש, אם אין הדבר חשוב לצורך הדין עצמו (אף כאשר אין הדבר כרוך בהוספת מלים).

ועל-פי-זה צריך היה לפרש בפסוק "ובשר בשדה טריפה", שהמלה הנוספת "בשדה" (כמו המילים "ובשר טריפה") חשובה לעצם הדין, כלומר, שהאיסור הוא דווקא לגבי בשר שנטרף בשדה. ולפיכך מחדש רש"י, ש"אף בבית כן"⁴², אלא שדיבר הכתוב בהווה, מקום שדרך בהמות ליטרף", שהכלל "דיבר הכתוב בהווה" חל גם כאשר יש צורך להוסיף לשם כך מלה, ואף כאשר המלה הנוספת אינה פרט בעצם הענין, אלא רק לגבי "מקום שדרך בהמות ליטרף".

בשדה ימצא" שבתחלת הפרשה (וכן מ"ומצאה איש בעיר" שבפסוק כג) – כי שם הוא ענין של סיפור.

ומה שאינו מוכיח מ"על דבר אשר לא צעקה בעיר" (שם, כד) – אף שגם שם הוא טעם להדין "וסקלתם" – כי "בעיר" היא החסברה ההתביעה "על דבר אשר לא צעקה" [דלהיות ש"עיר" הוא (ע"פ רוב) מקום שיש לה מושיעים, היו לה לצעוק]. משא"כ "בשדה מצאה" מיותר, שהרי נאמר (צעקה גר) ואין מושיע לה".

42) ועפ"ז מובן (ראה לעיל הערה 23) מה שכותב "אף בבית כן", בסגנון של חידוש יתור – ולא "אחד בבית ואחד בשדה" (ע"ד מ"ש לעיל כא, כח. כב, ז).

43) ועפ"ז מובן מה שגבי פסוק השני כותב רש"י עוה"פ "וכן" – כי ההוכחה מפסוק זה היא לענין אחר. וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ה ע' 253 הערה 20.

44) ועפ"ז יומתק (א) מה שרש"י מעתיק גם תיבת "כי" – לפי ש"ע"י תיבה זו מודגש ש"בשדה מצאה" אינו ענין של סיפור. (ב) מה שאינו מוכיח מ"ואם

על כך מביא רש"י את הכלל "דיבר הכתוב בהווה", שאף ה"הווה", הדבר הנפוץ ביותר, אינו מצד הטבע ח"ו, אלא מפני "דיבר הכתוב"⁵², מפני עשרה מאמרות שבכתוב, אשר מחיים ומהווים ("הווה" מלשון מהווה) את כל פרטי הנבראים בכל רגע ורגע⁵³.

ורש"י מדגיש כלל זה אפילו לבן החמש למקרא, כי אף הוא בין אלו שעליהם נאמר בלשון הרמב"ם⁵⁴ "בחר ה' ישראל לנחלה", כאשר "נתנבא משה רבינו" – כלומר, במתן תורה – "והודיעם דרך עבודתו".

טו.

החידוש - דווקא לאחר מתן תורה

ענין זה רש"י מפרש ומגלה בפשוטות רק בפרשת משפטים, כי לפני מתן תורה, כאשר היתה ה"גזירה" (גם מלשון חיתוך) בין "עליונים" ל"תחתונים"⁵⁵, לא ניתן היה לראות בגלוי ממש ש"דיבר הכתוב" - "עליונים" – בענינים של "הווה", "תחתונים" לגמרי, שבהם יש יותר מקום לטעות ש"עולם כמנהגו בלי מנהיג נובה". רק לאחר מתן תורה, כאשר ה"כתוב" (התורה) בא למטה, ונוצר "חיבור עליונים ותחתונים" – אז אפשר לראות גם ב"הווה", בתחתונים, בגלוי ש"דיבר הכתוב".

בכל זאת אין רש"י מציין את הכלל "דיבר הכתוב בהווה" בפרשת יתרו, אלא בפרשת משפטים שלאחר פרשת מתן תורה, כי החידוש העיקרי של "חיבור עליונים ותחתונים" שהתחדש במתן תורה הוא, שאף לאחור מתן תורה⁵⁶, לאחור "במשוך היובל"⁵⁷, יוכלו ישראל באמצעות עבודתם לחבר בין עליונים לתחתונים – לגלות ב"הווה" את "דיבר הכתוב".

לכן אומר רש"י את הכלל "דיבר הכתוב בהווה" בפרשת משפטים, כי בנוסף לכך שזוהי הפרשה הראשונה לאחר מתן תורה, הרי תוכנה⁵⁸ של פרשה זו הוא, שגם לגבי ה"משפטים", שהם מצוות שכליות, יש לגלות שהם "מסיני"⁵⁹.

אך גם בפסוק זה אין רש"י מסתפק. שהרי, המלה "לילה" אינה מיותרת⁴⁵, כי לפני כן נאמר "ונשמרת מכל דבר רע" ומיד לאחר מכן, ללא הקדמה "והיה אם לא תשמע", נאמר "כי יהיה... מקרה", ואין מובן, כיצד ייתכן הדבר, ולכן מוסיפה התורה את המלה "לילה", כפי שמדייק רש"י "הוא הדין למקרה יום", אך בפסוק עצמו מדובר רק על לילה, כאמור לעיל לגבי אלמנה ויתום.

משום כך אין זו הוכחה למלה "בשדה" שבפסוק שלנו, שהיא מיותרת לחלוטין, וגם בלעדיה ברורה המשמעות של "ובשר טריפה",

לפיכך מביא רש"י גם את הפסוק "כי בשדה מצאה", שאף בו לא יחסר דבר אילו נאמר "כי צעקה... ואין מושיע לה", והמלים "בשדה מצאה" באות רק לצורך "דיבר הכתוב בהווה".

לפי האמור לעיל יובן מדוע צריך רש"י להביא פירוש שני, אף לאחר ציטוט שני הפסוקים מפרשת תצא – כי שתי הוכחות אלו עדיין אינן מראות באופן ברור, שהתורה מוסיפה מלה מיותרת בעצם הדין לגבי ענין צדדי לחלוטין.

יד.

גם הטבע הוא מדבר ה'

מהענינים של "יינה של תורה" שבפירוש רש"י זה:

כשמרחש מאורע יוצא דופן, קל יותר לאדם לקבל שמאורע זה בא מלמעלה, אך בהתרחשויות רגילות מפתה היצר הרע "עולם כמנהגו – במנהג ובטבע שלו עצמו – נוהג"⁴⁶.

ועל תמיהתו הגדולה של אברהם⁴⁷ "תאמר שהעולם הזה בלא מנהיג?! – הוא טוען, שעליו "לשוטט בדעתו" ולחשוב ביום ובלילה⁴⁸ וכו', ואשר לכך שכבר התגלתה האמת, ולגבי אלו שלא הודו בכך מלכתחילה כבר "גבר עליהם בראיותיו"⁴⁸, - הרי ה"זקן וכסיל"⁴⁹ מכניס רוח שטות⁵⁰ בלב כסיל לשמאלו⁵¹ – וממילא אין לו כלל כל תמיהה ושאלה, והאמת נעדרת.

היו או ה"תחתונים" במציאות דלפני זה או דלאחר זה, שהרי "לית אתר דלא מליל מיני עמהון" (תק"ז – הובא בתניא פל"ו. עיי"ש. וראה גם רבותינו בעה"ת עה"פ אנכי ה"א); "צפור לא צווה וכו'" (שמור"ר ספכ"ט). ועוד. וראה גם לקו"ש [המתורגם] ח"ד ע' 9 ואילך, בטעם החביבות דמעל"ע הראשון שלאחרי מ"ת, כי אז הותחל ענין העבודה.

57 יתרו יט, יג. ובפרש"י שם: הוא סימן סילוק שכניה. שר"ע אדה"ז הל' יוהכ"פ טו"ס תרכ"ג.

58 להעיר, שעד"ז הוא גם בנוגע להחביבות דיום הב' דחגה"ש (ראה לעיל הערה 56), דנוסף לזה שהוא יום הראשון שלאחרי מ"ת, גם הענין של יום זה עצמו מורה לענין העבודה, כמבואר בלקו"ש שם.

59 פרש"י ר"פ משפטים. וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ג ע' 152. לקו"ש ח"ה ע' 130 ס"ט.

45 שזה נקרא (גם) "מקרה" (כלי הוספת תיבת "לילה") – ש"א כ, כו. ולהעיר גם מבלק כג, ד ופרש"י שם.

46 ע"ז נד, ב.

47 בי"ר ר"פ לך לך.

48 רמב"ם הל' ע"ז פ"א ה"ג.

49 קהלת ד, יג. וקה"ר שם.

50 ראה סוטה ג, א.

51 קהלת י, ב.

52 ראה לקו"ת דברים פו, א.

53 ראה שעה"ה"א בתחלתו.

54 רמב"ם שם ספ"א.

55 שמור"ר פ"ב, ג. תנחומא וארא ט.

56 משא"כ החיבור דבשעת מ"ת גופא – אינו חידוש כ"כ, מכיון שלא

טז.

השגחה פרטית על הכל

עדיין אפשר לחשוב שההשגחה העליונה היא רק על הענין עצמו, ולא על האופן שבו יתרחש הדבר. על כך אומר רש"י בפסוק "ובשר בשדה טריפה", שהכלל "דיבר הכתוב בהווה", אינו רק לגבי הענין עצמו, אלא אף לגבי המקום והזמן ("שדה" ו"לילה") שבהם יתרחשו המאורעות.

מכך מובן גם לגבי כל שאר הפרטים והנסיבות של המאורע, כמאמר הבעל-שם-טוב⁶⁰, שלא רק המעבר ממקום למקום, אפילו של קש, הוא בהשגחה פרטית, אלא אף האופן שבו הוא יתרחש, אם כרגלי אדם ובהמה או על ידי רוח סערה וכדומה – הכל, כל פרט קטן בכך, הוא בהשגחה פרטית.

(משיחות ש"פ משפטים,

תשא, ויק"פ תשכ"ח)

60) ראה לקו"ד ח"א פג, ב (שיחת יט כסלו תרצ"ד אות ג).

אגרות קודש

ב"ה, כ' שבט תשי"ז

ברוקלין.

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו ממחרת יום ההילולא של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע נשיא ישראל, ובעת רצון אזכירו עוד הפעם וכל ב"ב שיחיו על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע להמצטרך להם מתאים לכתבו.

ובמה שכותב אודות חילוק מעות לאחר מאה ועשרים שנה.

כבר ידוע דברי כ"ק מו"ח אדמו"ר בכמה משיחותיו שאין דעת השכל נוחה מסדרים כאלו, כי כל ענין טוב מפני מה ידחו אותו עד לאחר כמה עשיריות בשנים, והשי"ת יאריך ימי ושנות כאו"א בתכ"י ביותר, בה בשעה שאפשר לעשות הענין טוב בעצמו ובחיים חיותו בעלמא דין, ועי"ז יתוסף עוד באריכות ימים ושנים וכידוע סגולת הצדקה והטוב בזה.

ואף שידועה ההוראה דהמבזבז אל יבזבז יותר מחומש משא"כ לאחר מאה ועשרים שנה, - הנה מלבד שהחומש הרי אפשר לבזבז לכל הדיעות, הרי נוסף על זה כמה אופנים ישנם שמותר וגם מצוה רבה וחובה לתת צדקה יותר מחלק חומש וכמו שהובאו פרטי הדברים באחרונים, ומקצתם נמצאים ג"כ באגרת הקדש לרבנו הזקן בכמה מקומות, וראה במיוחד באגרת התשובה סוף פרק ג' ובאגרת הקדש סוף סי' יו"ד, והאריכות בדבר המובן לדכוותי' בודאי אך למותר.

מוסג"פ מה שהו"ל לאחרונה ובודאי יזכה בתוכנו גם את הרבים וזכות הרבים תלוי בו.

בברכה.

יום ראשון כ' שבט

לגבי הרצון העליון. לעומת זאת, היד הגשמית עצמה, שעושה את המצוה, היא רק בבחינת "מרכבה" לרצון העליון. "מרכבה" אכן בטלה לגמרי ל"רוכב", אך, בכל זאת איננה מאוחדת אתו. וכפי שזה ביחס ל"יד" שעושה מצוה – כך הוא גם ביחס לשאר האברים –

וְגַלְיָם הַמְהַלְכוֹת לְדָבָר
מִצְוָה, וְכֵן הִפָּה וְלִשׁוֹן
שְׁמֵדָרִים דְּבָרֵי תוֹרָה,
וְהַמֶּשׁ שְׁמֵהֲרַחֵר דְּבָרֵי
תוֹרָה וְיִרְאֵת שְׁמַיִם
וּבְגִדְלַת ה' בְּרוּדֵי-הוּא. –
הרי כשאתם אברים
עוסקים בקיום מצוות, הם
בטלים לגמרי, כ"מרכבה",
לרצון העליון שבתוך אותו
מצוות. וְזֶהוּ שְׁאֵמְרוּ רַז"ל:
"הָאֲבוֹת הֵן הֵן הַמְרַבֵּה",
– משום, שְׁכָל אֲבָרֵיהֶם
פְּלִים הֵיוּ קְדוּשִׁים
וּמְבַדְלִים מֵעֲנִינֵי עוֹלָם
הַזֶּה, וְלֹא נַעֲשׂוּ מְרַבֵּה –
לשום דבר, רק לרצון
העליון לְבָדוּ כָּל יְמֵיהֶם:

– מה שחכמינו ז"ל מציינים את האבות כ"מרכבה" אל הקב"ה, הרי זה מחמת שכל חלקי גופם, היו תמיד בטלים ומסורים לחלוטין להקב"ה – לכן הם מייצגים את הבחינה התמידית והמלאה של "מרכבה". ואילו ביחס לבני ישראל, שאינם במדרגת האבות, אפשרי הדבר שאותו אבר, שבשעה אחת הוא "מרכבה" לרצון העליון – יהיה בשעה אחרת "מרכבה" לדבר שאינו כפי הרצון העליון. ואם כן הרי זה רק באופן חלקי ולעתים מסוימות בלבד: בשעה שהוא מקיים מצוה, בטל, האבר שעושה את המצוה, לרצון הקב"ה בבחינת "מרכבה". עד כאן דובר אודות שני אופני הביטול לרצון העליון: (א) ביטול כמו "מרכבה" ל"רוכב" (= האברים הגשמיים המקיימים מצוות). (ב) ביטול ויחוד כמו גוף ונשמה (= כוח המעשה בשעת קיום המצוות). להלן יוסבר, שקיימת התאחדות עליונה יותר עם הרצון העליון, והיא – יחודם של הלבושים הפנימיים עם התורה.

וְכֵן הַלְבוּשׁ הַחִיצוֹן שֶׁל נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית שְׁבָאָרֶם הַמְקִיִּים וְעוֹשֶׂה הַמִּצְוָה, שֶׁהוּא כֹחַ וּבְחִינַת הַמַּעֲשֶׂה שֶׁלָּהּ, – "כוח המעשה" של הנפש האלקית, המשפיע ומפעיל את הפעולות המעשיות של כל מה שציווה הקב"ה לעשות – נקרא "לבוש החיצוני של הנפש האלקית", בהשוואה

לכוחות הדיבור והמחשבה, שהם לבושים פנימיים יותר מאשר "כוח המעשה" הפועל בדבר זה. הרי, כוח מעשה זה הוא מְתַלַּבֵּשׁ בְּחִיּוֹת שֶׁל מַעֲשֵׂה הַמִּצְוָה, וְנַעֲשֶׂה גַם כֵּן כְּגוֹף לְנַשְׂמָה לְרִצּוֹן הָעֲלִיּוֹן – כוח המעשה מתאחד עם הרצון העליון באותה מדה שהגוף מתאחד עם הנשמה, וְכַמֵּל אֱלֹוֹ – לרצון העליון, לְגַמְרֵי. וְעַל כֵּן, גַּם אֲבָרֵי גוֹף הָאָדָם הַמְקִיִּים הַמִּצְוָה, שֶׁכֵּחַ וּבְחִינַת הַמַּעֲשֶׂה שֶׁל נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית מְלַבֵּשׁ בָּהֶם –

באברים, בְּשַׁעַת מַעֲשֵׂה וְקִיּוֹם הַמִּצְוָה, – על-ידי האברים, הם – האברים, נַעֲשׂוּ מְרַבֵּה מִמֶּשׁ לְרִצּוֹן הָעֲלִיּוֹן, כְּגוֹן: הַיָּד הַמְחַלֶּקֶת צִרְקָה לְעֲנִיִּים, או עוֹשֶׂה מִצְוָה אַחֲרָת, – בשעה שהיד עוסקת בקיום מצוה, היא הופכת לבחינת "מרכבה" לרצון העליון, כלומר: היא מתבטלת לגמרי לרצון העליון. ברם, אין היד הגשמית בטלה ומאוחדת, באותו מעמד, לרצון העליון, באותה מדה כפי שזה בכוח המעשה של הנפש האלקית, שכאמור, התאחדותו עם הרצון העליון היא כהתאחדות הגוף עם הנשמה – הרבה יותר מאשר התאחדות ה"מרכבה" עם ה"רוכב". שכן, גוף ונפש, למרות שהם שני "עצמים" שונים ורחוקים אחד מהשני – גשמיים ורוחניים – הם בכל זאת מתאחדים באחדות מלאה, הגוף כל כך בטל ונשלט על-ידי הנפש, שאין שום חלק בגוף, אף הקטן ביותר, שלא יהיה חדרו ב"חיות" הנפש, וכל קורט "חיות" של הנפש בגוף, הופך לחיים גופניים. כך גם – ביטולו ויחודו של כוח המעשה

יום שני כ"א שבט

באיני כוף פרוץ הוא פתכלית היחוד, שהוא – הקב"ה עצמו, הוא היודע והוא המדע בו. – והוא הידוע. הרי, שחכמתו ורצונו של הקב"ה, והקב"ה עצמו, הם דבר אחד ממש, וברצון זה וחכמה זו מתאחדים כוחות המחשבה והדיבור. בשעה שיהודי מדבר או מהרהר בתורה. ההבדל שבין מצוות לתורה, יוסבר ביתר הרחבה,

באמצעות משל: מלך ציווה על עבדיו לבנות לו ארמון יפה, והכין למטרה זו ספר מיוחד, בו נרשם במפורט כיצד ואיך רוצה ומבין המלך שאותו ארמון ייבנה. הרי, כשהעבדים עוסקים בהקמת הארמון, הם קשורים ומאוחדים עם רצונו של המלך שביחס לאותו ארמון ובנינו. ואילו כותלי הארמון כשלעצמם, או פריטי האחרים של הארמון אינם רצונו של המלך עצמו.

לעומתם – החכמים שלומדים את ספר התכניות, שבו רשם המלך כיצד ייבנה הארמון – הרי הם עוסקים ממש בחכמתו וברצונו של המלך: הרשום באותו ספר מייצג הרי את חכמתו ורצונו של המלך. כך גם בענינו: במעשה המצוות, מתלבש רצונו של הקב"ה, ואילו הפריטים בהם מקיימים את המצוות אינם הרצון עצמו. שונה הדבר ביחס לתורה – "שכל" התורה הוא אכן חכמתו של הקב"ה, ו"פסק ההלכה" הוא אכן רצונו של הקב"ה, וכשיהודי עוסק בתורה, במחשבה או בדיבור. הוא מתאחד, בדרגה העליונה ביותר, ברצונו ובחכמתו של הקב"ה. וזהו שפתיב – ב"וזהר", ד"אורייתא וקדשא פרייה הוא – פלא חד, – שהתורה והקב"ה הם דבר אחד ממש, ולא "אברין דמלכא" לחוד בפסקודין. – ולא "אברים" בלבד של המלך, כמו המצוות. שכן, כאמור, מאוחדות המצוות עם הרצון העליון, כמו הגוף עם הנשמה – התאחדות של שני דברים נפרדים. ואילו תורה והקב"ה הם דבר אחד ממש.

אך המחשבה והתרהור פרכרי תורה שבמה, וכח הדבור פרכרי תורה שבמה, שהם – כוחות המחשבה והדיבור, לבושים הפנימים של נפש האלהית, – ומיוחדים יותר עם הנפש האלקית מאשר כוח המעשה של הנפש האלקית, שאינו אלא לבוש חיצוני בלבד, וכל

שכן נפש האלהית עצמה המלבשת בהם – בלבושי המחשבה והדיבור בתורה, כלם מיוחדים ממש ביחוד גמור פרוצון העליון, – יחוד גמור, משמעו, שהם נעשים אותו דבר ממש – לא כהתאחדות הגוף עם הנפש, שהם, כאמור לעיל, דברים נפרדים המתאחדים אך בכל זאת אינם דבר אחד לחלוטין וכל אחד נשאר במהותו העצמי. "יחוד גמור" פירושו: כמו התאחדות הנפש עם כוחותיה, שהם גם חלק מהנפש, הרי יחודם עם הנפש הוא מלא. כך גם הנפש האלקית וכוחות המחשבה והדיבור שלה – מאוחדים ביחוד גמור עם הרצון העליון, בשעה שיהודי מהרהר או מדבר דברי תורה, ולא מרפכה לבר, – להלן מוסבר מדוע ואיך מתאחדים הלבושים הפנימיים, באמצעות התורה, עם הרצון העליון ביחוד גמור. פי רצון העליון הוא הוא הדבר הלכה עצמה שמהרהר ומדבר בה, שכל ההלכות הן פרטי המשכות פנימיות רצון העליון עצמו, – כל הלכה מייצגת פרט מסויים מרצונו של הקב"ה הנמשך באותה הלכה, שפך עלה פרוצו יתפרה, – כך רוצה הקב"ה, שדבר זה מתר או כשר או פטור או זכאי או להפך; – שדבר זה אסור או פסול, או חייב וכו'. ומאחר שכל הלכה היא פרט ברצונו של הקב"ה. הרי בשעה שהאדם מהרהר או מדבר באותה הלכה, הוא מיוחד עם הרצון העליון, במדה הגבוהה ביותר של התאחדות, למעלה גם מהתאחדות הגוף והנפש. וכן כל צרופי אותיות תנ"ך הן המשכות רצונו ותקמתו – של הקב"ה, המיוחדות

5. ב"הערה" מעיר כ"ק רבינו על הקושי שבביטוי "ולא מרכבה לכו", ממנו אפשר להבין, שיחודם של הלבושים הפנימיים עם הרצון העליון, הוא למעלה מביטול ה"מרכבה" בלבד – בשעה שבאמת הוא למעלה גם מאיחוד הגוף והנפש. מעיר כ"ק רבינו: ... "ואולי הזכירו כאן "מרכבה" – מפני שהמוח והפה, הם המח' והדבור בתורה דעסקי' בזה – הם מרכבה (כנ"ל)". משמעותה של הערה עמוקה זו, היא: במלים "ולא מרכבה לכו" אין הכוונה לערוך השוואה כללית של יחוד זה (של הלבושים הפנימיים עם הרצון העליון) לגבי שני אופני הביטול והיחוד המזוכרים לעיל. הזכרת המושג "מרכבה" כאן, היא רק ביחס לחידוש שביחוד המחשבה והדיבור בתורה לעומת ביטול המוח והפה, בהם חושבים ומדברים. רק עתה אמרנו שהמוח והפה, החושבים ומדברים דברי תורה, הם "מרכבה" – באים כאן לחדש, שעצם המחשבה עצמה והכוח לדבר, מיוחדים "ביחוד גמור", ולא מרכבה בלבד – כמו שהדבר במוח ובפה עצמם.

יום שלישי כ"ב שבט

בבחינת "מקוף" – כפי שיוסבר להלן: **שְׁחִיא בְּחִינַת מַה שְּׂאִינֵנו** יכול **לְהִתְלַבֵּשׁ בְּתוֹךְ עֲלְמִין** – בפנימיות העולמות, רק **מִחֵדָה** ו**מֵאִיר** לְמַעַלָּה בְּבְּחִינַת מִקְוֶה, – מעליהם, בהיותו למעלה מהתלבשות בתוך העולמות, וְהִיא הִיא – בחינה זו שהיא למעלה מכל העולמות, הַמְּתַלַּבְּשֵׁת בְּנַפְשׁ וּלְבוּשִׁיהָ בְּבְּחִינַת גִּלּוּי מַמְשׁ פְּשְׁעוֹסְקִים בְּדַבְרֵי תוֹרָה, "וְאִף־עַל־נַב דְּאִיְהוּ לָא חוּי כּוּ" – ואף על פי שאין הוא רואה זאת. יהודי, בשעה שהוא לומד תורה, אינו מרגיש בהתאחדות נפשו עם הקב"ה, ואילו נשמתו – חשה בכך, [וּמְשׁוּם הַכִּי – ולכן, יָכוֹל לְסַפֵּל, – את ההתאחדות הנעלה עם הקב"ה, מְשׁוּם – מפני, דְּלֵא חוּי, – שאינו מרגיש. מַה שְּׂאִינֵנו בְּנֵי עֲלְיוֹנִים]. – שונה הדבר בבנאים של העולמות העליונים, בהם אין ההסתרה שבעולם־הזה, והם "רואים" ומרגישים כל ענין אלקי, ולכן אין ביכולתם "לקבל" יחוד נעלה כזה עם הקב"ה. ואילו נשמה בגוף, יען שהגוף והעולם־הזה, מסתירים מלהרגיש באור האלקי שביחוד זה – זוהי הסיבה ליכולת הנשמה

ומאחר שרצון העליון המיוחד באינסוף בְּרוּךְ־הוא בתכלית היחוד, הוא בגלוי לגמרי, ולא כהסתר פנים כלל וכלל, בְּנַפְשׁ הָאֱלֹהִית וּלְבוּשִׁיהָ הַפְּנִימִים, שֶׁהֵם מִחֻשְׁבְּתָהּ וְדַבְרָהּ, בְּאוֹתָהּ שְׁעָה שְׁהָאֲדָם עוֹסֵק בְּדַבְרֵי תוֹרָה – בשעה שיהודי מהרהר ומדבר דברי תורה, בא הרי הרצון העליון שבתורה לידי גילוי מלא בנפשו ובמחשבתו ודיבורו. הרי גם הַנְּפֶשׁ וּלְבוּשִׁיהָ – מחשבה ודיבור, אֵלּוּ מִיְחָדִים מַמְשׁ בְּאִיִר סוּף בְּרוּךְ־הוא בְּאוֹתָהּ שְׁעָה בְּתַכְלִית הַיְחָדָה, בְּיַחְוֹד דְּבוּרוֹ וּמִחֻשְׁבְּתוֹ שֶׁל הַקְּרוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוא בְּמַהוּתוֹ וְעֲצָמוּתוֹ בְּנוֹכַח לְעֵילָּה, כִּי אֵין שׁוּם דְּבָר נִפְרָד – מהקב"ה, כִּי אֵם כְּהִסְתֵּר פְּנִים בְּנוֹכַח לְעֵילָּה. – רק על ידי כך שפנימיות הרצון העליון מוסתרת, אפשר לנבראים להרגיש את עצמם ל"מציאיות", ומאחר שבשעה שיהודי לומד תורה, מוסרת הסתרה זו, ופנימיות הרצון העליון היא בהתגלות מלאה – ממילא ה"יחוד" הוא מלא. וְלֵא עוֹד אֵלֵּא – יתירה מזו, שְׁיַחְוֹדֵם – של הנפש וכוחותיה עם הקב"ה בשעה שיהודי לומד תורה, הוא

ליקוטי אמרים

ומאחר שרצון העליון המיוחד בא"ם ב"ה בתכלית היחוד הוא בגלוי לגמרי ולא כהסתר פנים כלל וכלל בנפש האלהית ולבושיה הפנימים שהם מחשבתה ודבורה באותה שעה שהאדם עוסק בדברי תורה הרי גם הנפש ולבושיה אלו מיוחדים ממש בא"ם ב"ה באותה שעה בתכלית היחוד כיהוד דבורו ומחשבתו של הקב"ה במהותו ועצמותו כנ"ל כי אין שום דבר נפרד כי אם בהסתר פנים כנ"ל ולא עוד אלא שיהודם הוא ביתר שאת ויתר עז מיוחד אור א"ם ב"ה בעולמות עליונים מאחר שרצון העליון הוא בגלוי ממש בנפש ולבושיה העוסקים בתורה שהרי הוא הוא התורה עצמה וכל העולמות העליונים מקבלים חיותם מאור וחיות הנמשך מהתורה שהיא רצונו וחכמתו ית' כדכתיב כולם בחכמה עשית וא"כ החכמה שהיא התורה למעלה מכולם והיא היא רצונו ית' הנק' סובב כל עלמין שהיא בחי' מה שאינו יכול להתלבש בתוך עלמין רק מחיה ומאיר למעלה בבחי' מקיף והיא היא המתלבשת בנפש ולבושיה בבחי' גילוי ממש כשעוסקים בד"ת ואע"ו דאיהו לא חזי כו' [ומשו' הכי יכול לסבול משום דלא חזי משא"כ בעליונים]. וכזה יובן למה גדלה מאד מעלת העסק בתורה יותר מכל המצות ואפי' מתפלה שהיא יחוד עולמות עליונים [והא דמי שאין תורתו אומנתו צריך להפסיק עליונים מאחר דמפסיק ומבטל בלא"ה].

בְּיַתֵּר שְׁאֵת וְיַתֵּר עֵז מִיַּחְוֹד אֲוִר־אִיִן־סוּף בְּרוּךְ־הוא בְּעוֹלָמוֹת עֲלְיוֹנִים, – עם העולמות הרחניים העליונים. מֵאֲחֵר שְׂרָצוֹן הָעֲלְיוֹן הוּא בְּגִלּוּי מַמְשׁ בְּנַפְשׁ וּלְבוּשִׁיהָ הָעוֹסְקִים בְּתוֹרָה, שְׁהָרִי הוּא הוּא הַתּוֹרָה עֲצָמָה, – בהם עוסקים; ולעומתם – וְכָל הָעוֹלָמוֹת הָעֲלְיוֹנִים מְקַבְּלִים חַיּוּתָם – רק, מֵאֲוִר וְחַיּוּת הַנְּמֻשֵׁךְ – ממה שנובע, מִתּוֹרָה, שְׁחִיא רְצוֹנוֹ וְחֻכְמָתוֹ יִתְבַּרַךְ, – כאמור ש"שכל" התורה הוא חכמתו של הקב"ה, ו"פסק ההלכה" – רצונו של הקב"ה. בְּדַבְרֵיבִי: "כֹּלֵם בְּהִקְמָה עֲשִׂית", – הרי ש"חכמה" היא המקור לבריאת קיום כל העולמות. וְאֵם בְּן הַחֻקָּה – שְׁחִיא הַתּוֹרָה – היא, לְמַעַלָּה מְבָלָם, – מאחר שהיא ה"מקור" לכל העולמות. וְהִיא הִיא – התורה, רְצוֹנוֹ יִתְבַּרַךְ הַנְּקִרָא "סוּבֵב כָּל עֲלְמִין", – המשפיע בכל העולמות בצורה "מקיפה". כלומר: הוא למעלה מכל העולמות, ולכן אין הוא יכול להתלבש בתוך העולמות, בפנימיות, אלא הוא משפיע עליהם

להתאחד ביחוד חזק כזה עם הקב"ה, בשעת לימוד התורה. וְכֵן – במה שהוסבר, שיחוד נפשו של יהודי עם הקב"ה, בשעת לימוד התורה, היא במדה המלאה ולמעלה מאשר בשעת קיום המצוות, יִכֵּן לְמַה גְּדֻלָּה מְאֹד מְעַלַת הָעֵסֶק בְּתוֹרָה יוֹתֵר מִכָּל הַמְּצוּת, וְאֵפְלוּ מִתְפַּלָּה שְׁחִיא יַחְוֹד עוֹלָמוֹת עֲלְיוֹנִים – ובכל זאת גדלה מעלת לימוד התורה גם מתפלה – אלא שלכאורה אפשר לשאול: הרי יודעים אנו שמי שאין "תורתו אומנתו", שאין התורה עיסוקו התמידי, עליו להפסיק מלימוד התורה לשם תפילה – הרי שהתפילה היא למעלה מתורה? – מסביר רבנו הזקן להלן: [וְהָא – זוהי דְּמִי שְׂאִין תּוֹרָתוֹ אֲמַנְתוֹ צָרִיךְ לְהַפְסִיק, – לתפלה, אין בכך הוכחה שהתפלה היא למעלה מתורה, אלא טעמו של דבר הוא: הִינּוּ מֵאֲחֵר דְּמַפְסִיק וּמְבַטֵּל בְּלֵאוּ הַכִּי]. – מאחר שהוא מפסיק ומבטל מלימוד תורה, בגלל דברים אחרים, לכן עליו להפסיק גם לתפלה.

יום רביעי כ"ג שבט

ומזה⁹ – ממה שהסברנו המעלה שבתורה, **יוכל המשכיל** – המבין הגדול, **להמשיך עליו יראה גדולה בעסקו בתורה, פשיטתו בן ארץ שנפשו ולבושיה שבמחו – המחשבה, וכפיו – והדיבור שבפיו, הם מיתרים ממש בתכלית תיחוד ברצון העליון, ואיראין סוף ברוך הוא ממש המתגלה בהם, –**

ליקוטי אמרים

ומזה יוכל המשכיל

להמשיך עליו יראה גדולה בעסקו בתורה כשיתבונן אך שנפשו ולבושיה שבמוחו וכפיו הם מיוחדים ממש בתכלית היחוד ברצון העליון ואור א"ס ב"ה ממש המתגלה בהם מה שכל העולמות עליונים ותחתונים כלא חשיבי קמיה וכאין ואפס ממש עד שאינו מתלבש בתוכם ממש אלא סובב כל עלמין בבחי' מקיף להחיות עיקר חיותם רק איזו הארה מתלבשת בתוכם מה שיכולים לסבול שלא יתבטלו במציאות לגמרי. וז"ש ויצונו ה' את כל החוקים האלה ליראה את ה' וגו' [ועל יראה גדולה זו אמרו אם אין חכמה אין יראה והתורה נקראת אצלה תרעא לדרתא כמ"ש במ"א] אלא דלאו כל מוחא סביל דא יראה כזו. אך גם מאן דלא סביל מוחו כלל יראה זו לא מינה ולא מקצתה מפני פחיתות ערך נפשו בשרשה ומקורה במדרגות תחתונים דעשר ספירות דעשיה אין יראה זו מעכבת בו למעשה כמ"ש לקמן:

לאחר מכן, ליראת ה' – בשעה שלכאורה הדבר הפוך: ה"יראה" מביאה אותו לקיום החוקים; ה"יראה" היא הרי ה"סיבה" הגורמת לקיום החוקים, ולא שהחוקים הם בשביל היראה. אך, לפי הסברתו של רבנו הזקן, הדברים מובנים, שכן, קיימת מדרגה כזו ביראה – יראה גדולה – הבאה רק אחרי ה"חוקים", והיא כ"תכלית" החוקים הבאים בשביל היראה. היראה שהיא "סיבה" לקיום החוקים, היא יראה בדרגה נמוכה יותר, שעליה להביא לקיום המצוות. כשם שזה לגבי חוקים, כך מסביר רבנו הזקן, להלן, לגבי חכמה – תורה. [ועל יראה גדולה זו אמרו: – חכמינו ז"ל: "אם אין חכמה אין יראה", – חכמה – תורה – היא מבוא ליראה, היינו לאותה "יראה גדולה", המדרגה העליונה יותר שביראה. וזאת לעומת מה שחכמינו ז"ל אומרים בצורה הפוכה: "אם אין יראה אין חכמה" –

שהיראה היא תנאי מוקדם לחכמה – תורה – שכאן הכוונה היא לגבי המדרגה התחתונה יותר של היראה, הנדרשת ללימוד תורה; והתורה נקראת אצלה – לגבי המדרגה העליונה יותר של היראה, "תרעא לדרתא", – שער לבית, שרק דרך השער אפשר להכנס לבית. הרי, שהיראה מתוארת כ"בית", שהוא העיקר לגבי ה"שער" הרמוז על תורה, כמו שנתפאר במקום אחר], אלא דלאו כל מוחא סביל דא יראה כזו. – לא כל מוח יכול "לסבול" מדרגה עליונה כזו של יראת ה'. אך גם מאן דלא סביל מוחו כלל יראה זו, – גם מי שאין מוחו יכול "לסבול" יראה זו כלל, לא מנה ולא מקצתה, – גם לא משהו מיראה זו, מפני פחיתות ערך נפשו בשרשה ומקורה במדרגות תחתונות דעשר ספירות דעשיה – של עולם העשיה – אין יראה זו – החסרה לו, מעכבת בו למעשה, – לקיום תורה ומצוות בפועל ממש, כמו שיתפאר לקמן:

בנפש ובלבושיה, מחשבה ודיבור, בשעת לימוד התורה; מה שכל העולמות ותחתונים כלא חשיבי קמיה – כל העולמות, העליונים והתחתונים, אינם נחשבים כלל לגבי הרצון העליון ואור אין סוף ברוך הוא, וכאין ואפס ממש, – הם כאילו אינם קיימים כלל, עד שאינו מתלבש בתוכם ממש, – אין הרצון העליון מתלבש בהם בפנימיות, כאמור, שאין ביכולת העולמות לקבל את הרצון העליון בפנימיות, אלא – הרצון העליון משיע בהם בבחינת סובב כל עולמותם עקר חיותם, – את עיקר חיותם מקבלים העולמות מהאור האלקי הסובב את כל העולמות. רק איזו הארה – בלבד, מתלבשת בתוכם, – בפנימיות, מה שיכולים לסבול, שלא יתבטלו במציאות לגמרי. – מהתבוננות זו, שגם העולמות העליונים אינם יכולים "לסבול" את הרצון העליון, רק הארה ממנו בלבד, וזאת כדי שלא יאבדו את מציאותם לגמרי, ואילו בנפשו, בשעה שהוא לומד תורה, מאיר רצון עליון זה בהתגלות – הרי בהתבוננו בכך, יגיע ליראה גדולה מהקב"ה בשעת עיסוקו בתורה. וזהו שכתוב¹⁰: "ויצונו ה' את כל החקים האלה ליראה את ה' וגו'" – הרי שעלידי ה"חוקים" מגיעים ליראה מהקב"ה. רבנו הזקן מתכוון בכך, לפי הערתו של כ"ק רבינו ובלשונו: "דלכאורה הוא להיפך דמפני היראה (סיבה – בא המסובב) מקיימים את החוקים". כלומר: מפסוק זה משמע, שעלידי החוקים, הוא מגיע,

9. כ"ק רבינו מעיר כאן, וזה לשונו הקדוש: "אולי שייכות כל הענין כאן (והידושו) ותוכנו – שממעלת התורה על המצוות באופן היחוד – מסובבת עוד מעלה (שבאים ליראה גדולה) והיא מעלה גדולה מהקודמת – כי תכלית החוקים (היחוד) הרי זה ליראה כו', ויראה גדולה יותר – מקרבת יותר בפך ובלבבך לעשותו". 10. דברים ו, כד. 11. אבות ג, יז.

יום חמישי כ"ד שבט

וּדְרַבְנֵן, – לחשוב, לדבר ולעשות את הדברים שהתורה והחכמים אסרו אותם; וכן מהות הנפש עצמה המלכשת בלבושיה – שהנפש הבהמית היא זו שעושה את העבירות באמצעות לבושיה: מחשבה, דיבור או מעשה, בלם מיוחדים ממש בסמרא אחרא

וקלפה זו, הנקראת "עבודה זרה". – ממנה הם מקבלים "חיות" בשעת עשיית העבירות. ולא עוד,

– שהנפש ולבושיה מאוחדים עם ה'סטרא אחרא" וממילא הם בדרגה אחת אתה, אלא – יתירה מזו: שבטלים וטפלים אליה, וגרועים ופחותים מנהה מאד, כי היא –

ה'סטרא אחרא" וה'קליפה" אינה מלכשת בגוף חמרי, ויודעת את רבונה ואינה מודדת בו, לפעל פעלתה במשלחת מלאכי רעים שלה שלא פשליחותו של מקום פרודה הוא חס ושלום, –

אלא, כל שהיא עושה, הוא בשליחותו של הקב"ה. הרי, שהקליפות שאינן לבושות בגוף, אינן יכולות להמרות

את רצונו של הקב"ה; נפש האדם בלבד, בהיותה לבושה בגוף – יכולה לעשות דבר שהוא נגד רצונו של הקב"ה, ובכך היא למטה מהקליפות, ובמאמר בלעם: – "לא אוכל לעבר את פי ה' וגו'". – אף שבלעם היה קליפה מלוכשת בגוף – אלא שהוא אמר זאת, מצד הקליפה הרוחנית שהתלבשה בו במיוחד בשעה שהיה צריך לקבל את הנבואה שלו ואת הכוח שהקללות שלו יפעלו פעולתן. מבחינת קליפה רוחנית זו – לא היה יכול להמרות ציוויו של הקב"ה. ואף שנקרא – הקליפות האמורות, "עבודה זרה" – כך שהן מייצגות את הכפירה בהקב"ה, הא קרו ליה – אך הן הרי קוראות להקב"ה: "אלהא דאלהיא", – אלוהה האלוקים, כלומר, שאין הן כופרות לגמרי בהקב"ה, ואינם יכולים לעבר בלל על רצונו ותפקדו, – לעשות דבר שכנגד רצונו של הקב"ה – וכל כך למה? כי יודעים ומשיגים שהוא – רצונו של הקב"ה, חיותם וקיומם, שיונקים מבחינת "אחורים דאחורים" של רצון העליון פרודה הוא הפקיה עליהם, אלא שיונקתם וחיותם שפיתכם היא בבחינת גלות בתוכם – שיוכלו להחשיב עצמן – ל"מציאות" של אלהות, ויהי זה כפירה באחדותו. – של הקב"ה. ההחשבה העצמית ל"מציאות", יש בה משום כפירה באחדותו של הקב"ה.

פרק כד. בפרקים הקודמים, הסביר רבנו הזקן, איך "קרוב מאד" לקיים תורה ומצוות "בלבבך", מתוך אהבת ה' ויראת ה'; באמצעות האהבה המסותרת שבתוך כל אחד מישראל להקב"ה. אך, כדי להבין, כיצד אפשר על-ידי האהבה המסותרת לקיים כל המצוות, ולהימנע מעבירות – הסביר רבנו הזקן שייכותן של כל מצוות-העשה

ל"אנכי ה' אלקיך", ושל כל מצוות-הלא-תעשה ל"לא יהי לך"; משמעותה של "אחדות ה'".

היא לא רק שהקב"ה הוא אלוהה אחד, אלא שהוא יחיד ובלעדו הכל אין ואפס, שכן, הכל בטל בתכלית אל הקב"ה. רבנו הזקן הסביר ש"עבודה זרה" אין פירושה דוקא לכפור חלילה בהקב"ה, אלא גם כשאדם מחשיב את עצמו ל"מציאות" ונפרד מקדושתו של הקב"ה –

הרי גם זה "עבודה זרה". לאחר מכן הסביר רבנו הזקן, שפנימיות הרצון העליון מאירה בהתגלות במצוות, ויהודי בשעה שמקיים מצוות, גם הוא מתאחד עם הקב"ה. ייחודו של יהודי עם הקב"ה בשעה שהוא לומד תורה, הוא למעלה מאשר ייחודו אתו בשעה שהוא מקיים מצוות.

בפרק כ"ד, אותו אנו מתחילים ללמוד, יוסבר, שכשיהודי עובר עבירה, דבר שהוא ההיפך ממצוה, היפך מרצונו של הקב"ה, נפרדותו או נפשו וכוחותיה מהקב"ה, יותר מאשר היפרדותו של ה'קליפה" וה'סטרא אחרא" הנקראות "עבודה זרה" ו"אלקים אחרים".

וזה לעצמת זה, – כשם שלכל ענין של קדושה, יש לעומתו דבר הפכי בקליפה – כך יש גם דבר הפכי כנגד לימוד התורה וקיום המצוות, שעל-ידן מתאחדים עם הקב"ה. ה'לעומת זה" של תורה ומצוות, היא: הן שם"ה מצות לא תעשה דאורייתא – שש מאות ששים וחמש מצוות ה'לא תעשה", שהתורה אסרה לעשותן, וכל אפורי דרבנן, – כל האיטורים שאסרו החכמים, מאחר שהן נגד רצונו והכמתו ותפקדו והפקם ממש – ההיפך מרצונו וחכמתו של הקב"ה, לפיהם אסור לעשות דברים אלה, הם – כל הדברים האסורים הללו, נפרדים מיחודו ואחדותו ותפקדו בתכלית הפירוד ממש, כמו הסמרא אחרא והקלפה הנקראת "עבודה זרה" ו"אלהים אחרים", מחמת הסתר פנים של רצון העליון, כנזכר לעיל. – שהן מקבלות השפעה מבחינת אחוריים – ולכן הן נקראות אלקים אחרים. וכן – כמו שזה בעבירות עצמן, כך גם ג' לבושי הנפש – הבהמית, שמקלפת נגה שבישראל, שהם מחשבה דבור ומעשה, המלכשים בשם"ה לא תעשה דאורייתא

ליקוטי אמרים

פרק כד וזה לעומת זה הן שם"ה מצות לא תעשה דאורייתא וכל איסורי דרבנן מאחר שהן נגד רצונו וחכמתו ית' והפקם ממש הם נפרדים מיחודו ואחדותו ית' בתכלית הפירוד ממש כמו הס"א והקליפה הנק' ע"ז ואלהים אחרים מחמת הסתר פנים של רצון העליון כנ"ל. וכן ג' לבושי הנפש שמקליפת נוגה שבישראל שהם מחשבה דבור ומעשה המלוכשי' בשם"ה ל"ת דאורייתא ודרבנן וכן מהות הנפש עצמה המלוכשת בלבושיה כולם מיוחדים ממש בס"א וקליפ' זו הנק' ע"ז ולא עוד אלא שבטלים וטפלים אליה וגרועים ופחותים ממנה מאד כי היא אינה מלוכשת בגוף חומרי ויודעת את רבונה ואינה מורדת בו לפעול פעולתה במשלחת מלאכי רעים שלה שלא בשליחותו של מקום ב"ה ח"ו וכמאמר בלעם לא אוכל לעבור את פי ה' וגו' ואף שנקרא ע"ז הא קרו ליה אלהא דאלהיא ואינם יכולי לעבור כלל על רצונו ית' כי יודעי' ומשיגים שהוא חיותם וקיומם שיונקים מבחי' אחוריים דאחוריי' של רצון העליון ב"ה המקיף עליהם אלא שיונקתם וחיותם שבתוכם היא בבחי' גלות בתוכם להחשיב עצמן אלהות והרי זו כפירה באחדותו אבל מ"מ אינן

ללמוד, יוסבר, שכשיהודי עובר עבירה, דבר שהוא ההיפך ממצוה, היפך מרצונו של הקב"ה, נפרדותו או נפשו וכוחותיה מהקב"ה, יותר מאשר היפרדותו של ה'קליפה" וה'סטרא אחרא" הנקראות "עבודה זרה" ו"אלקים אחרים".

וזה לעצמת זה, – כשם שלכל ענין של קדושה, יש לעומתו דבר הפכי בקליפה – כך יש גם דבר הפכי כנגד לימוד התורה וקיום המצוות, שעל-ידן מתאחדים עם הקב"ה. ה'לעומת זה" של תורה ומצוות, היא: הן שם"ה מצות לא תעשה דאורייתא – שש מאות ששים וחמש מצוות ה'לא תעשה", שהתורה אסרה לעשותן, וכל אפורי דרבנן, – כל האיטורים שאסרו החכמים, מאחר שהן נגד רצונו והכמתו ותפקדו והפקם ממש – ההיפך מרצונו וחכמתו של הקב"ה, לפיהם אסור לעשות דברים אלה, הם – כל הדברים האסורים הללו, נפרדים מיחודו ואחדותו ותפקדו בתכלית הפירוד ממש, כמו הסמרא אחרא והקלפה הנקראת "עבודה זרה" ו"אלהים אחרים", מחמת הסתר פנים של רצון העליון, כנזכר לעיל. – שהן מקבלות השפעה מבחינת אחוריים – ולכן הן נקראות אלקים אחרים. וכן – כמו שזה בעבירות עצמן, כך גם ג' לבושי הנפש – הבהמית, שמקלפת נגה שבישראל, שהם מחשבה דבור ומעשה, המלכשים בשם"ה לא תעשה דאורייתא

נסיון היתה מוסרת את נפשה? ואפלו בהשתחווא לכהן - לעבודה זרה, בלי שום אמונה בלב כלל, - כלומר: גם אם הכפיה לעבוד עבודה זרה, היתה מתבטאת בתנועה חיצונית בלבד - להשתחוות לעבודה זרה, גם מבלי שתאמין בלבה בכך כלל - היתה

אשה קלת דעת זו, מוסרת את נפשה, מחמת האהבה המסותרת שבלבה להקב"ה, ולא היתה משתחוה לעבודה זרה, כדי לא להיות מנותקת מהקב"ה; וכל שכן לכבש היצר ותאות הנאות, שהם יסורים קלים במיתה, ה' ישמרנו. - הרי בודאי שהיתה יכולה לשלוט ביצר הנאות, בגלל אהבתה המסותרת להקב"ה, אלא, "רוח שטות" בלבד, היא המפתה אותה ומסיטה אותה מן הדרך, לחשוב, שעלידי חטא הזנות, אין היא מתנתקת מהקב"ה, ומשום כך היא נכשלת בעבירה זו. אך אפשרי הרי לומר, שקיים אצלה הבדל בחומרת העוון ובמדת ההינתקות מהקב"ה, בין האיסור של זנות לבין האיסור של עבודה זרה - ובגלל אותו הבדל, הרי "עבודה זרה" היא מוסרת

את נפשה למרות שאין היא נמנעת מלעבור על איסור זנות - מסביד רבנו זקוק, שגם הבדל זה שקיים אצלה, מקורו ב"רוח שטות". לולא רוח השטות, היתה יודעת ומרגישה שגם עלידי זנות היא נפרדת מהקב"ה. ידיעה זו היתה נוסכת בה כוח להימנע מלחטוא חטא של זנות - וכך אומר ה"תניא" להלן: וְהַפָּרֵשׁ שְׂאֵצְלָה בֵּין אִסּוּר נְאוּף לְאִסּוּר הַשְּׂתִחוּוָּא לְעִבּוּדָה זָרָה, הוּא גַם בֵּין רוּחַ שְׂטוּת דְקַלְפָּה הַמְלַבֶּשֶׁת לְנֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית - אלא, רוח השטות מלבישה את הנפש האלקית רק עד בְּחִינַת חֲכֻמָּה שְׂפָה, - כפי שהוסבר בפרקים הקודמים, שכוח החכמה שבנשמה, הוא "כוח האמונה", וְלֹא עַד בְּכֻלָּל, - על כוח החכמה שבנשמה, אין "רוח שטות" מכסה ומסתירה, מִפְּנֵי אֹרֶךְ הַמְלַבֶּשׁ בְּחֻמְכָּה, בְּנֻכָר לְעִילָּה. - ובגלל כך, בשעה שהיו כופים עליה לעבוד עבודה זרה, הפוגעת מפורשות באמונת ה', שעליה אין רוח השטות יכולה לכסות, היתה מוסרת את נפשה, אך, כשמדובר באיסור זנות, שלגביו יכולה רוח השטות לכסות, אין היא מונעת את עצמה מלזנות. על כל פנים הרי גם ההבדל שהיא מבדילה בין איסור ניאוף לאיסור עבודה זרה, מקורו ב"רוח שטות". אַבְל בְּאֵמַת לְאֵמַת, אֶפְלוּ עֲבָרָה קְלָה, הָרִי

אֶבֶל מִכָּל מְקוֹם, - הקליפות והסטרא אחרא, אֵינָן בּוֹפְרִים וְכִתְשׁוּ בַּה' לְגַמְרֵי וְלוֹמְרֵי לֹא הוּא, אֵלֹא דְקָרוּ לֵיה - להקב"ה, "אֱלֹהָהּ דְאֱלֹהֵינָא", דְהֵינּוּ חֵיוֹתָם וְקִיּוּמָם הַנִּמְשָׁךְ וַיִּוָּרֵד עֲלֵיהֶם מְרֻצוֹנֵי יִתְבָּרַךְ, - הקליפות והסטרא אחרא מכירות, שחיותן וקיומן, בא לזן

מרצונו של הקב"ה. וְלִכֵּן - מחמת ידיעתן, ש"חיותן" בא לזן מרצון הקב"ה, אֵינָן עוֹבְרִין מְרֻצוֹנֵי יִתְבָּרַךְ לְעוֹלָם. וְאִם כֵּן, - שאין הקליפות עוברות אף פעם על רצונו של הקב"ה, הרי הָאָדָם הַעוֹבֵר עַל רְצוֹנוֹ וְיִתְבָּרַךְ, הוּא גְרוּעַ וּפְחוּת הַרְבֵּה מְאֹד מֵאֲדָרְא אֲחֵרָא וְקַלְפָּה, הַנִּקְרָאת "עֲבוּרָה זָרָה" וְ"אֱלֹהִים אֲחֵרִים", - בכך שהוא עובר על רצונו של הקב"ה, ואילו הקליפה והסטרא אחרא אינן עוברות על רצונו של הקב"ה, וְהוּא - בעל העבירה, בְּתַכְלִית הַפְּרִיר מִיְחודו וְאֶחָדוֹתוֹ שֶׁל הַקְּדוּשָׁתִּי הַנִּקְרָאת "יִתְבָּרַךְ" וְיִתְרֵי מְנַהֵג, - מהקליפה, וְכֵאלוּ בּוֹפֵר בְּאֶחָדוֹתוֹ יִתְרֵי מְנַהֵג חֵם וְשָׁלוֹם. וְכֵמו שְׂפָתוֹב פְּעִין חֵיִים שְׁעַר מִבְּ סוּף פֶּרֶק ה', שְׁהַרְע שְׂבַע עוֹלָם הַקְּלִיפּוֹת הַנְּסוּת בּוֹ, - "שמרים" - הם החומר הגס ביותר המופרש מהיין - ובענייננו: ה"רע" שבעולם־הזה הוא הגס ביותר בקליפות עצמן, וְהוּא תַכְלִית הַפְּרִיר וְכוּ', - אחרי בירור והעלאת ניצוצות הטוב הנמצאים בקליפות - שורד הגס והגרוע ביותר מהקליפות - והוא ה"רע" של עולמנו החומרי. וְלִכֵּן כָּל מַעֲשֵׂה עוֹלָם הוּא קָשִׁים וְרָעִים, וְהַרְשָׁעִים גּוֹבְרִים בּוֹ וְכוּ'; - שכן בעולם־הזה באות לידי ביטוי הקליפות הגדולות והגרועות ביותר. וְלִכֵּן אָמְרוּ רַז"ל עַל פְּסוּק: "כִּי תִשָּׂא אִשְׁתּוֹ" - "תשטה" מלשון "שטות", כִּי: "אֵין אָדָם עוֹבֵר עֲבָרָה וְכוּ'", - אלא אם כן נכנס בו רוח שטות, דְאֶפְלוּ אִשָּׁה הַמְנַאֲפֶת שְׂדַעְתָּה קְלָה - בכל זאת, הִיְתָה מוֹשֶׁלֶת בְּרוּחַ תְּאוּתָהּ, לֹלִי רוּחַ שְׂטוּת שְׂפָה הַמְכַסֶּה וּמְסַתֵּיר וּמַעֲלִים אֶת הָאֱהָבָה מִסְתַּרְת שְׂבַנְפִּשָׁה הָאֱלֹהִית, - שהיא, האהבה המסותרת, שואפת לְדַבְּקָה בְּאֵמוֹנַת ה' וְיִחְדוּ וְאֶחָדוֹתוֹ, וְלֹא לְפָרֵד חֵם וְשָׁלוֹם מֵאֶחָדוֹתוֹ, אֶפְלוּ גּוֹמְלִים אֶת נֶפֶשׁ מְנַהֵג עֲבוּרָה זָרָה חֵם וְשָׁלוֹם, - מחמת אהבתה להקב"ה, היתה מוסרת את נפשה ולא היתה מסכימה בשום אופן לעבוד עבודה זרה, כי עלידי כך תנתק מהקב"ה; וכלפי איזה

אֶבֶל מִכָּל מְקוֹם, - הקליפות והסטרא אחרא, אֵינָן בּוֹפְרִים וְכִתְשׁוּ בַּה' לְגַמְרֵי וְלוֹמְרֵי לֹא הוּא, אֵלֹא דְקָרוּ לֵיה - להקב"ה, "אֱלֹהָהּ דְאֱלֹהֵינָא", דְהֵינּוּ חֵיוֹתָם וְקִיּוּמָם הַנִּמְשָׁךְ וַיִּוָּרֵד עֲלֵיהֶם מְרֻצוֹנֵי יִתְבָּרַךְ, - הקליפות והסטרא אחרא מכירות, שחיותן וקיומן, בא לזן מרצונו של הקב"ה. וְלִכֵּן - מחמת ידיעתן, ש"חיותן" בא לזן מרצון הקב"ה, אֵינָן עוֹבְרִין מְרֻצוֹנֵי יִתְבָּרַךְ לְעוֹלָם. וְאִם כֵּן, - שאין הקליפות עוברות אף פעם על רצונו של הקב"ה, הרי הָאָדָם הַעוֹבֵר עַל רְצוֹנוֹ וְיִתְבָּרַךְ, הוּא גְרוּעַ וּפְחוּת הַרְבֵּה מְאֹד מֵאֲדָרְא אֲחֵרָא וְקַלְפָּה, הַנִּקְרָאת "עֲבוּרָה זָרָה" וְ"אֱלֹהִים אֲחֵרִים", - בכך שהוא עובר על רצונו של הקב"ה, ואילו הקליפה והסטרא אחרא אינן עוברות על רצונו של הקב"ה, וְהוּא - בעל העבירה, בְּתַכְלִית הַפְּרִיר מִיְחודו וְאֶחָדוֹתוֹ שֶׁל הַקְּדוּשָׁתִּי הַנִּקְרָאת "יִתְבָּרַךְ" וְיִתְרֵי מְנַהֵג, - מהקליפה, וְכֵאלוּ בּוֹפֵר בְּאֶחָדוֹתוֹ יִתְרֵי מְנַהֵג חֵם וְשָׁלוֹם. וְכֵמו שְׂפָתוֹב פְּעִין חֵיִים שְׁעַר מִבְּ סוּף פֶּרֶק ה', שְׁהַרְע שְׂבַע עוֹלָם הַקְּלִיפּוֹת הַנְּסוּת בּוֹ, - "שמרים" - הם החומר הגס ביותר המופרש מהיין - ובענייננו: ה"רע" שבעולם־הזה הוא הגס ביותר בקליפות עצמן, וְהוּא תַכְלִית הַפְּרִיר וְכוּ', - אחרי בירור והעלאת ניצוצות הטוב הנמצאים בקליפות - שורד הגס והגרוע ביותר מהקליפות - והוא ה"רע" של עולמנו החומרי. וְלִכֵּן כָּל מַעֲשֵׂה עוֹלָם הוּא קָשִׁים וְרָעִים, וְהַרְשָׁעִים גּוֹבְרִים בּוֹ וְכוּ'; - שכן בעולם־הזה באות לידי ביטוי הקליפות הגדולות והגרועות ביותר. וְלִכֵּן אָמְרוּ רַז"ל עַל פְּסוּק: "כִּי תִשָּׂא אִשְׁתּוֹ" - "תשטה" מלשון "שטות", כִּי: "אֵין אָדָם עוֹבֵר עֲבָרָה וְכוּ'", - אלא אם כן נכנס בו רוח שטות, דְאֶפְלוּ אִשָּׁה הַמְנַאֲפֶת שְׂדַעְתָּה קְלָה - בכל זאת, הִיְתָה מוֹשֶׁלֶת בְּרוּחַ תְּאוּתָהּ, לֹלִי רוּחַ שְׂטוּת שְׂפָה הַמְכַסֶּה וּמְסַתֵּיר וּמַעֲלִים אֶת הָאֱהָבָה מִסְתַּרְת שְׂבַנְפִּשָׁה הָאֱלֹהִית, - שהיא, האהבה המסותרת, שואפת לְדַבְּקָה בְּאֵמוֹנַת ה' וְיִחְדוּ וְאֶחָדוֹתוֹ, וְלֹא לְפָרֵד חֵם וְשָׁלוֹם מֵאֶחָדוֹתוֹ, אֶפְלוּ גּוֹמְלִים אֶת נֶפֶשׁ מְנַהֵג עֲבוּרָה זָרָה חֵם וְשָׁלוֹם, - מחמת אהבתה להקב"ה, היתה מוסרת את נפשה ולא היתה מסכימה בשום אופן לעבוד עבודה זרה, כי עלידי כך תנתק מהקב"ה; וכלפי איזה

כך למה? – שכלם אינם משנים תפקידם, – שנועד להם מלמעלה, ופקדתו ותפקיד שמהם רוחם, ואף על גב דאיהו לא חזי כו', – והגם שהוא עצמו "אינו רואה", כלומר: החיות הרעות עצמן אינן יודעות מכך, אבל ה"מזל" שלהן רואה ויודע מכך. מחמת ה"חיות"

המחיה אותן, והחשה ברצון הקב"ה, אין החיה עושה דבר בניגוד לציוויו של הקב"ה, וכמו שכתוב: "ומוראכם וחתכם יהיה על כל חית הארץ", וכפרוש רז"ל: ש"אין חיה רעה מושלת באדם – להרע לו, אלא אם כן נדמה לה כבהמה"; והצדיקים שאין צלם אלהים מסתלק מעל פניהם – כל חיות רעות אתפנין קמיהו, – כל החיות הרעות כפופות להם, כמו שכתוב פזר נבי דניאל בגוב אריות. – בקשר לדניאל בגוב האריות, שלא רק שפחדו ממנו ולא הזיקו לו אלא שגם הכניעו את עצמן לפניו. סיבת כניעתן היתה ה"צלם אלקים" שהיה נסוך על פניו של דניאל. הרי, שבחיות

הרעות, קיים הענין של "מזליהו חזי" (המזל שלהן רואה) – להכיר ביצלם אלקים" שעל פניו של הצדיק¹⁰. על כל פנים, הרי שגם החיות הרעות, אינן עושות דבר בניגוד לרצונו של הקב"ה. ואם כן, הרי החוטא ועובר – על רצונו ותפקידו אפלו בעברה קלה – בלעד, בשעת מעשה הוא בתכלית הרחוק מקדושה העליונה, שהיא יהודו ואחדותו ותפקידו, יותר מכל בעלי חיים הטמאים ושקצים ורמשים המשפעים מסטרא אחרא וקליפת זרה. – בכל האמור יש משום הסברה, שמצד האהבה המסותרת, שבכל אחד מישראל, להקב"ה, ביכלתו להימנע מכל עבירה, גם מעבירה קלה, מאחר שעלידי כך הוא נפרד מהקב"ה יותר מאשר בעלי החיים הטמאים. ומה שפיקוח נפש – להציל נפש, דוחה שאר עבירות, – שמן התורה (אבל לא עבודה זרה), וגם יעבר – על העבירה, ואל יתרג – אם כופים עליו לחטוא, באיום של הריגתו, עליו לחטוא ולהישאר בחיים – מלבד בשלש עבירות (עבודה זרה, גילוי עריות ושפיכות דמים), שבהן הדין הוא "הרג – ואל יעבור", למשל: בעבודה זרה – אם כופים עליו לעבוד עבודה זרה באיום של הריגתו. עליו למסור את נפשו ולא לעבוד עבודה זרה. שכן, פיקוח נפש אינו דוחה איסור של עבודה זרה. הרי, שעל פי תורה קיים הבדל בין

העוברה – העובר עליה, עובר על רצון העליון ברוך הוא, והוא בתכלית הפרוד מיהודו ואחדותו ותפקידו, יותר מסטרא אחרא וקליפת הנקראת "אלהים אחרים" ו"עבודה זרה" ממש, – כפי שהוסבר לעיל, שהקליפה עצמה איננה עוברת על רצונו של

הקב"ה, ואילו הוא – עובר על רצונו של הקב"ה, יותר מכל הדברים הנשפעים ממנה בעולם הזה, – ומקבלים חיותם מהקליפה, שהם בהמות טמאות – שאסור לאכול אותן, וחיות ועופות טמאים ושקצים ורמשים, – כל הברואים הללו, מקבלים חיותם משלש קליפות הטמאות לגמרי – ואילו האדם, העובר על רצונו של הקב"ה על-ידי עשיית עבירה, נעשה על-ידה, גרוע יותר ולמטה מקליפות טמאות אלו ומאלה שמקבלים חיותם מהן; וכמאמר: "יתוש קדמך", – בשעה שאדם חוטא, אומרים לו: "יתוש קדמך". מובנו הפשוט של מאמר חכמינו ז"ל זה, הוא: גם ה"יתוש" נברא לפני

בריאת האדם; ואילו במובן רוחני המושגים של "מוקדם" ו"מאוחר" הם לא רק ביחס לזמן, אלא ביחס למדרגה – "מוקדם" פירושו: נעלה יותר במדרגתו, ו"מאוחר" פירושו: למטה במדרגה, ובמאמר "יתוש קדמך" הכוונה: שגם ה"יתוש" נעלה במדרגתו מאשר האדם החוטא. פרוש, דאף יתוש שמכניס ואינו מוציא, – שהגמרא אומרת עליו שהוא "מכניס ואינו מוציא", כלומר, הוא מסוג הקליפות שאינן שייכות להשפעה, שהיא קליפת היותר תחתונה, ורחוקה מפינת הקדושה המשפעת בתכלית הרחוק – ההיפך הגמור מיתוש שאינו משפיע כלל. שכן, "קדושה" היא "ביטול", ממנה נובעים מעשי החסד וההשפעה על הזולת; ואילו "קליפה" היא ענין של "ישות", שכל דבר היא רוצה רק לעצמה בלבד – הרי, גם קליפה זו, קודמת – למעלה במדרגה, לאיש החוטא, בהשתלשלות וירידת החיות מרצון העליון ברוך הוא, – להחיות את הנבראים. הקליפה המתוארת כ"יתוש", מקבלת את חיותה מהרצון העליון, ממדרגה עליונה יותר בסדר ההשתלשלות, מאשר קבלתו של האדם החוטא, שהוא מקבל חיותו רק אחרי שהחיות יורדת למדרגה נמוכה יותר. וכל שכן – נעלים ממנו במדרגה, שאר בעלי חיים הטמאים, ואפלו חיות רעות, – וכל

ליקוטי אמרים

על רצון העליון ב"ה והוא בתכלית הפרוד מיהודו ואחדותו ית' יותר מס"א וקליפת הנקרא' אלהים אחר' וע"ז ממש ויותר מכל הדברים הנשפעים ממנה בעה"ז שהם בהמות טמאות וחיות ועופות טמאים ושקצים ורמשים וכמאמר יתוש קדמך פי' דאף יתוש שמכניס ואינו מוציא שהיא קליפ' היותר תחתונה ורחוקה מבחי' הקדושה המשפעת בתכלית הרחוק קודמת לאיש החוטא בהשתלשלות וירידת החיות מרצון העליון ב"ה וכ"ש שאר בעלי חיים הטמאים ואפי' חיות רעות שכולם אינם משנים תפקידם ופקודתו ית' שמרה רוחם ואע"ג דאיהו לא חזי כו'. וכמו"ש ומוראכם וחתכם יהיה על כל חית הארץ וכפי' רז"ל שאין חיה רעה מושלת באדם אא"כ נדמה לה כבהמה. והצדיקים שאין צלם אלהים מסתלק מעל פניהם כל חיות רעות אתכפיין קמיהו כמ"ש בזהר גבי דניאל בגוב אריות. וא"כ החוטא ועובר רצונו ית' אפי' בעבירה קלה בשעת מעשה הוא בתכלית הרחוק מקדושה העליונה שהיא יהודו ואחדותו ית' יותר מכל בעלי חיים הטמאי' ושקצי' ורמשים המושפעים מס"א וקליפת ע"ז ומה שפיקוח נפש דוחה שאר עבירות וגם יעבור ואל יהרג היינו כפי'

10. סנהדרין לח, א. 7. ראה מגילה ג, א. 8. בראשית ט, ב. 9. סנהדרין לח, ב. 10. הערת כ"ק רבינו: "וראי' שאין משנים תפקידם – שנבראו באופן לטרוף רק בהמה ולא תינוק אפי' – עיין שם שבת קנא, ב – ועוד יותר מזה אשר הצדיקים כו' – (וי"ל שמה מוכיח אשר יש ענין חזי – עד שמבחינים גם בצלם כו')."

הבדל בין העבירות שעונשן כרת ומיתה בידי שמים לבין העבירות שאין עליהן עונש זה; **אֵלָא שְׁלֵאֲחַר מַעֲשֵׂה חַטָּא, אִם הוּא מַעֲבֵרֵת שְׂאִין בְּהֵן כְּרַת וּמִיתָה בְּיַד שָׁמַיִם, שְׂאִין נִפְשׁוּ הָאֱלֹהִית מִתָּה לְגַמְרֵי וְנִכְרַתָּה מִשְׂרָשָׁה בְּאֱלֹהִים חַיִּים, רַק שְׁנַפְגָּם קִצַּת דְּבִיקוּתָהּ וְאֲחִיזָתָה בְּשִׂרְשָׁהּ בְּחַטָּא**

זו"ל אמרה תורה חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה ולא משו' קלות העבירות וחומרן [תדע שהרי שבת חמורה ושקולה כע"ז לענין שחיטת מומר לדבר אחד ב"ד סי' ב' משא"כ במומר לגילוי עריות ואפי' הכי פיקוח נפש דוחה שבת ולא ג"ע אלא דגזירת הכתוב הוא] אלא שלאחר מעשה החטא אם היא מעבירות שאין בהן כרת ומיתה בידי שמים שאין נפשו האלהית מתה לגמרי ונכרתת משרשה באלהים חיים רק שנפגם קצת דביקותה ואחיזתה בשרשה בחטא זה* הרי גם נפשו החיוני' הבהמית המלוכש' בגופו וכן גופו חוזרים ועולים מהם"א וקליפה זו ומתקרבים לקדושת נפש האלהית המלוכשת בהם המאמינה בה' אחד וגם

ליקוטי אמרים

הגהה
(ולפי ערך וחלוקי בחי' הפגם בנפש ובשרשה בעליונים כך הם חלוקי בחי' המירוק והעונש בניהם או בעוה"ז לכל עון וחטא עונש מיוחד למרק ולהעביר הלכלוך והפגם וכן בחייבי מיתה וכרת אין פוגמין כולם בשוה):

"עקב חבל נחלתו"¹², כלומר: שש מאות ושלוש עשרה המצוות המקשרות נשמתו של יהודי עם שורשה האלקי, הן בדוגמת חבל השזור מתר"ג גיממים. כשנקרעים כמה מהגיממים – נחלש החבל, אבל אין הוא נקרע לגמרי. כך למשל, על-ידי עבירה אחת – נקרעת "נימה" אחת ב"חבל" המקשר את הנשמה לשורשה. ואילו בעבירות שיש בהן כרת ומיתה בידי שמים הרי זה כאילו ה"חבל" כולו נקרע. להלן, באה הגהה, בה מסביר רבנו הזקן, שחומרת העונשים על עבירות – היא בהתאם לגודל הפגם שהעבירות פוגמות. שכן, מטרת ותכלית העונשים, היא הרי לנקות ולזכך את הנפש מהכתם, שהנפש ושורשה בעולמות העליונים נכתמו בעשיית העבירה. ממילא מובן, שחומרת וגודל העונש – הם לפי גודל הכתם והפגם: הגהה * (וּלְפִי עֵרֶךְ וְחִלּוּקֵי בְּחִינַת הַפְּגָם וּבְשִׂרְשָׁהּ בְּעֵלְיוֹנִים, – הַפְּגָם הַמִּתְהוּוֶה עַל-יְדֵי עֲבִירָה אַחַת – שׁוֹנֵה מִהַפְּגָם הַמִּתְהוּוֶה מִעֲבִירָה אַחֲרָת, כִּי הֵם חִלּוּקֵי בְּחִינַת הַמְּרוּק וְהַעֲנָשׁ בְּגִיהֵנָם אוּ בְּעוֹלָם הַנְּהָ, – הַיְסוּרִים שֶׁאֵדָם סוּבַל בְּגִיהֵנָם אוּ בְּעוֹלָם-הַזֹּהַר, הַמֵּיּוֹעֵדִים לְנִקּוּת אֶת נַפְשׁוֹ, לְכָל עוֹן וְחַטָּא עֲנָשׁ מִיְחָד – שִׁמְטָרְתוֹ הִיא: לְמַרְק וְלְהַעֲבִיר הַלְּכָלֹךְ וְהַפְּגָם, – שֶׁנַּעֲשׂוּ בְּנַפְשׁוֹ וּבְשׁוֹרְשָׁהּ. וְכֵן בְּחִיבֵי מִיתָה וְכָרַת אֵין שׁוֹנֵי מִיֵּן כָּלָם בְּשׁוּהוֹ): – אַךְ, עַל כָּל פְּנִימָה, אַחֲרֵי עֲשִׂיַת הַעֲבִירָה – אִם הַמְדוּבָר בַּחֲטָא שֶׁאֵין עָלָיו אִיסוּר כְּרַת וּמִיתָה בְּיַד שָׁמַיִם – אִזּוֹ: הָרִי גַם נִפְשׁוֹ תְּחִינֵית הַבְּהֵמִית הַמְּלַבֶּשֶׁת בְּגוּפּוֹ, וְכֵן גּוּפוֹ, חוֹזְרִים וְעוֹלִים מִהַסְּמָרָא אַחֲרָא וְקַלְפָּתָהּ זוֹ, – בְּהֵן יִרְדּוּ בְּשַׁעַת עֲשִׂיַת הַחֲטָא, וּמִתְקַרְבִּים לְקַדְשֵׁת נַפְשׁוֹ הָאֱלֹהִית הַמְּלַבֶּשֶׁת בָּהֶם – בְּנַפְשׁוֹ הַבְּהֵמִית וּבְגוּפוֹ, הַמְּאֲמִינָה

שאר העבירות לבין עבודה זרה, ואילו לעיל למדנו שההבדל שעושה האשה המנאפת, בין איסור ניאוף לבין עבודה זרה, נובע מה"רוח שטות" – שבעבודה זרה אין ה"רוח שטות" מכסה על האהבה המסותרת ובאיסור ניאוף היא מכסה עליה? – על כך בא

עתה ההסבר, שאין זה מתייחס לקלות וחומרת העבירות, ומה שפיקוח נפש דוחה שאר עבירות הַיְנֵנו בְּפִרְוֵשׁ תְּוֹלְדֵי: – (ביחס לפיקוח נפש בשבת) "אֲמַרְתָּ תוֹרָה, חָלַל עָלָיו שֶׁבֶת אַחַת, בְּיַד שִׂישְׁמֹר שֶׁבֶתוֹת לֹא תִרְבֶּה", – כשאדם חולה, ולשם רפואתו צריכים לעשות מלאכה האסורה בשבת – אומרת התורה על כך, שיחללו – לשם החולה – שבת אחת, כדי שישמור לאחר מכן הרבה שבתות. שמכל זה יוצא, שהשבתות הרבות שאחר כך, דוחות שבת אחת זו שמחללים אותה – וזו הסיבה לפיקוח

נפש שדוחה שבת, וְלֹא מִשּׁוּם קְלוּת הַעֲבֵרֹת – של שבת, וְהַמְרָן – כמו עבודה זרה, שנאמר כאילו חילול שבת קל מאשר עבודה זרה, [תדע, – שאין הדבר תלוי בקלותו או בחומרתו של העבירות, שְׁהָרִי שֶׁבֶת חֲמוּרָה וְשֶׁקוּלָה פְּעֻבּוּדָה זָרָה לְעֵנִין שְׁחִיטַת מוֹמֵר לְדָבָר אֶחָד, – שהדין הוא, מי שהוא "מומר" לחלל את השבת (הוא מתמיד בחילול שבת) – שחיטתו אסורה באותה מדה, כאילו היה "מומר" לעבוד עבודה זרה, בְּיִזְרָה דְּעָה סִימָן ב, מִה שְׂאִין בְּן בְּמוֹמֵר לְגִלּוֹי עֲרִיזוֹת, – שדינו אינו כמו "מומר" לעבודה זרה, הרי, שבכך חמור חילול שבת מגילוי עריות, וְאֶפְלוּ חֲבִי – ובכל זאת, פְּקוּחַ נַפְשׁ דּוּחָה שֶׁבֶת וְלֹא גִלּוֹי עֲרִיזוֹת; – הרי שאי אפשר לומר, שמה שפיקוח נפש אינה דוחה גילוי עריות, הוא מחמת שגילוי עריות חמור יותר, שכן, אנו רואים הרי שביחס לשחיטה, חמורה שבת מ"מומר לדבר אחד". הרי שמן ההכרח לומר שאין דברים אלה תלויים בחומרתן וקלותן של העבירות. אֵלָא דְּגִזְרַת הַכְּתוּב הוּא]. – שביחס לשאר עבירות – פיקוח נפש דוחה אותן, ואילו בשלש העבירות: עבודה זרה, גילוי עריות ושפיכת דמים – אין פיקוח נפש דוחה אותן. אך ביחס לחומרתן של העבירות, הגורמות, שבעל העבירה יהיה נפרד מהקב"ה בשעה שהוא עושה את העבירה, אין, כאמור, שום הבדל, מאחר, שעל-ידי כל עבירה, הוא מתרחק תכלית ריחוק מהקב"ה. ומשום כך, לולי ה"רוח שטות" המכסה על האהבה המסותרת, לא היה יהודי עובר עבירה. ברם, להלן יוסבר, שאם אכן קיים הבדל בין עבירה אחת לשניה, במדת פירושו של בעל העבירה מהקב"ה; – זה מתבטא אחרי עשיית העבירה, אז קיים

את הנשמה שמחכמה עילאה "ראשו של מלך" – ומורידה בגלות, בסטרא אחרא, הנקראת "קיא צואה" – הרי ירידה זו היא רק באופן זמני, בשעת עשיית החטא, שכן אחרי עשיית החטא – יוצאת הנפש האלקית מהגלות והסטרא אחרא – ובכל זאת יש בירידה

זמנית זו משום עלבון גדול ביותר, שְׁהַקְלִפּוֹת וְסִטְרָא אַחְרָא נִקְרְאוֹת "קיא צואה", בְּנוֹדָע: – הרי, שרק אחרי מעשה החטא, קיים הבדל בין עבירה אחת לשנייה, ואלילו בשעת מעשה החטא – נפרדים מהקב"ה באמצעות כל עבירה. ממילא, מאחר שלכל יהודי יש אהבה מסותרת, שהיא הכוח המניע להתאחד עם הקב"ה ולא להיות נפרד

ממנו – יש באפשרותו להימנע מכל עבירה ולקיים כל המצוות. בפרק זה דובר, שכל יהודי מוכן ומוזמן למסור את נפשו שלא לעבוד עבודה זרה. בהקשר לכך מן הראוי להוסיף מה שמביא הרבי מוהרי"צ נשמתו עדן מליובאוויטש, באחת משיחותיו, שבאחד מביקוריו של ה"צמח צדק" אצל קברוצת "קנטוניסטס" – חיילים יהודים שנחטפו בצעירותם מהוריהם, ובמשך שנים רבות החזיקו אותם בצבא, ונקטו את כל האמצעים לנתק אותם מיהודים ומיהדות. וה"צמח צדק" אמר להם, שעל המרת האמונה חלילה, צריכים למסור את הנפש, וגם אם הקיסר עצמו מצוה לעשות זאת – אסור לשמוע בקולו. כעבור כמה שנים, בא הקיסר הרוסי לבקר את הצבא באימוניו, וראה אחדים מהחיילים מצטיינים במיוחד באימונים. שאל הקיסר לשמותיהם, וכשענו לו, שאחד שמו ברוך, השני יעקב והשלישי משה, התרגו הקיסר רוגו רב וציווה שימירו את דתם רחמנא-ליצ'ן. ענו לו אותם חיילים, שלפני כמה שנים אמר להם הרבי ה"צמח צדק" שעל ענין כזה צריכים למסור את הנפש. וגם אם הקיסר מצוה לעשות זאת – אסור לשמוע בקולו, וקפצו מיד אל תוך הנהר ומסרו את נפשם על קידוש השם.

הנפש האלקית מאמינה תמיד ב'ה' אֶחָד. וְגַם בְּשַׁעַת הַחַטָּא הֵיְתָה בְּאִמְנָה אֶתּוֹ יִתְבַּרְךָ, – שכן, הנפש הבהמית, באמצעות הגוף, היא זו שעוברת את העבירה, ואלילו הנפש האלקית נשאת נאמנה להקב"ה, גם בשעת עשיית החטא; רַק שְׁהֵיְתָה – הנפש

האלקית, בְּכַחֲנִית גְלוֹת מִפֶּשַׁע תוֹךְ נֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית מִסִּטְרָא אַחְרָא, הַמְחַטֵּיאָה – הנפש הבהמית אֵת הַגּוּף וּמוֹרִידָתוֹ עִמָּה בְּעַמְקֵי שְׂאוֹל לְמַטָּה מִטָּה תַּחַת טְמֵאת הַסִּטְרָא אַחְרָא וְקִלְפַת עֲבוּרָה זָרָה, ה' יִשְׁמְרֵנוּ. – הרי בשעה שהנפש הבהמית מחטיאה את הגוף – נמצאת הנפש האלקית בה בגלות; כמו מי שנמצא בגלות, שאינו פועל או פעולתו כרצונו, כך גם אין הנפש האלקית פועלת או פעולתה, שרצונה הוא הרי, להשפיע על הגוף בעבודה של תורה ומצוות ולקשרן עם הקב"ה, כפי שזכר בפרקים הקודמים, וזאת מפני שהנפש האלקית נמצאת בגלות הנפש הבהמית, הנמצאת בשעת החטא בתהום העמוק ביותר של הקליפה והסטרא אחרא. וְאֵין לָהּ גְלוֹת גְדוֹל מְזָה, – מאשר גלות הנפש האלקית בשעה שהאדם חוטא, "מֵאַנְרָא רְמָה כּוֹ", – הירידה "מג גבוה ביותר – לבור עמוק ביותר", מהמדריגה הנעלה ביותר בה נמצאת הנשמה – לתהום העמוק ביותר של הסטרא אחרא, וְכִמּוֹ שְׁנֵתְבָאָר לְעִילָיִ: דְּשֵׁרֵשׁ וּמְקוֹר נִפְשוֹת כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל הוּא מְחַכְמָה עֲלָאָה, וְהוּא יִתְבַּרְךָ וְחֻכְמָתוֹ אֶחָד וְכוּ'. – הרי שהנשמה היא במדריגה נעלה ביותר, ומשם היא יורדת למטה, בשעה שהאדם חוטא, עד לגלות במדריגות הנחותות ביותר של קליפות וסטרא אחרא, וְהוּא בְּמִשְׁלַל הַאֲוִתּוֹ בְּרָאשׁוֹ שֶׁל מֶלֶךְ וּמוֹרִידוֹ לְמַטָּה וְטוֹמֵן פְּנֵיו – של המלך, בְּתוֹךְ בֵּית הַכֶּסֶף מְלֵא צוּאָה, שְׂאִין לָהּ עֲלִבּוֹן גְדוֹל מְזָה, אִפְלוּ עוֹשֶׂה בֵּן לְפִי שְׁעָה, – כמו בעניינו, שכאשר יהודי לוקח

ליקוטי אמרים

בשעת החטא היתה באמנה אתו ית' רק שהיתה בבחי' גלות ממש תוך נפש הבהמית מס"א המחטיאה את הגוף ומורידתו עמה בעמקי שאול למטה מטה תחת טומאת הס"א וקליפת ע"ו ה' ישמרנו ואין לך גלות גדול מזה מאיגרא רמה כו' וכמש"ל דשרש ומקור נפשו' כל בית ישראל הוא מחכמה עילאה והוא ית' וחכמתו אחד וכו' והוא כמשל האוחז בראשו של מלך ומורידו למטה וטומן פניו בתוך בית הכסא מלא צואה שאין לך עלבון גדול מזה אפי' עושה בן לפי שעה שהקליפות וס"א נקראים קיא צואה כנודע:

יום שישי כ"ה שבט

אפשר כבר ממילא לומר שזה "קרוב מאד", כי לשם התבוננות, נרשת ידיעה בגדולת הקב"ה וגם שהמוח והלב יהיו מתאימים לכך, כדי שיוכל האדם לעורר בתוכו אהבת ה' – הסביר, לכן, רבנו הזקן בפרק י"ח שקיים אופן נוסף כיצד על יהודי לקיים תורה ומצוות, ברגש של אהבה להקב"ה: על-ידי "אהבה מסותרת", שישנה בכל אחד מישראל להקב"ה. אהבה זו אין מן הצורך ליצור על-ידי התבוננות, כי היא נמצאת באופן טבעי בכל יהודי ויהודי. רבנו הזקן הסביר משמעותה וענינה של אהבה זו: השאיפה והמשיכה של הנשמה היהודית להתאחד עם שורשה האלקי, ולא להיות נפרד ממנו, גם אם הרושה לכך מסירות נפש. לאחר מכן דובר, שעל-ידי קיום מצוה מתאחד יהודי עם הקב"ה, ועל-ידי כל עבירה הוא נפרד מהקב"ה: ומכיון שכן, היה יהודי מונע

פְּרָק כה. בפרק כ"ה, יסיים רבנו הזקן, את אשר התחיל להסביר בפרק י"ח. את הפסוק: "כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשותו" – שמאד קרוב וקל לכל יהודי לקיים תורה ומצוות, לא רק בשלשה הלבושים: מחשבה, דיבור ומעשה, – שזהו הפירוש הפשוט של "בפיך ובלבבך לעשותו" ("בפיך" – בפה שלך, בדיבור, "בלבבך" – בלב, מחשבה, ו"לעשותו" – לעשות, מעשה) – אלא גם בפירוש הפנימי של "בלבבך", והיינו: עם רגשות הלב, באהבה וביראה להקב"ה. שאל על כך רבנו הזקן בפרק י"ז: לכאורה מרגישים וחשים אנו, שאין כל כך קרוב וקל שתהיה לאדם אהבת ה' והסביר רבנו הזקן, שעל-ידי התבוננות האדם בגדולת הקב"ה – מתעורר בו הרגש של אהבת ה'. ברם, מאחר שדבר זה יכול לבוא רק אחרי התבוננות עמוקה בגדולת ה', הרי שאי

בְּעֵבֹדָה זָרָה מִמֶּשֶׁה, בְּשַׁעַת מַעֲשָׂה. - בשעה שהוא חוטא, כפי שהוסבר בפרק הקודם, שבשעה שהוא חוטא, הוא נפרד מהקב"ה, באותה מדה כפי שהוא נפרד ממנו, בשעה שהוא עובד עבודה זרה, ומאחר שהיה גם מוסר את נפשו, ובלבד שלא לעבוד עבודה זרה -

באותה מדה עליו להימנע גם מעבירה זו, שכן, גם על-ידי עבירה זו, הוא נפרד, בשעת מעשה, מהקב"ה. אך, בכל זאת קיים הבדל בין עבודה זרה, לבין עבירות קלות יותר - וזאת ביחס לזמן שאחרי עשיית העבירה: בעבודה זרה, הוא נשאר נפרד מהקב"ה גם לאחר שנכשל בעבירה גדולה זו; ואילו בעבירות הקלות יותר מוגבלת ההפרדה מהקב"ה, רק לשעת עשיית העבירה בלבד - אלא שרבו הזקן מעיר

מיד, שלאמיתו של דבר קיימת עצה גם בעבודה זרה, שלא ישאר נפרד מהקב"ה - והיא: על-ידי תשובה שבידה להשפיע גם בעבירה של עבודה זרה. אף-על-פי-כן אנו רואים שהוא לא שועה לעצה זו, אלא מוסר את נפשו, ובלבד שלא להיות נפרד מהקב"ה גם בשעת ההשתחואה להעבודה זרה. הרי שאותו שיקול - כוחו יפה גם כדי להימנע מעשיית עבירות קלות יותר, מאחר שגם על-ידן, הוא נפרד בשעת מעשה מהקב"ה. על כך אומר רבנו הזקן להלן: **וְהָרִי גַם בְּעֵבֹדָה זָרָה יָכוֹל לְעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה אַחֲרֵי כֵן** - שתבטיח, שאחרי עשיית העבירה, לא יהיה נפרד מהקב"ה. כך, אפשר שתישאל השאלה: אמנם, גם בעבודה זרה יש לו פתרון שלא להיות נפרד מהקב"ה אחרי עשיית החטא - על-ידי תשובה, ברם, על הסתמכות כזו על "תשובה" שיעשה אחר כך, כבר אמרו רבותינו ז"ל: "האומר אחטא ואשוב - אין מספיק בידו לעשות תשובה"², הרי שביחס לעבודה זרה, אין הוא יכול לסמוך מראש על ה"תשובה" שיעשה אחר כך, ומשום כך הוא מוסר את נפשו, כדי שלא ישאר נפרד תמיד מהקב"ה. ואילו בעבירה אחרת, הרי אחרי עשיית העבירה אין הוא נשאר, בדרך ממילא, נפרד מהקב"ה, מבלי להסתמך על "תשובה" - כיצד, איפוא, אפשר לומר בפסקנות, שכשם שהוא יכול להימנע מעבודה זרה - כך הוא יכול להימנע מכל עבירה אחרת? על כך באה התשובה: מה שחכמינו ז"ל אומרים "אין מספיקים בידו לעשות תשובה", אין הכוונה שנוטלים ממנו לגמרי את היכולת לעשות תשובה. הכוונה היא רק זאת בלבד: אין עוזרים לו בכך, אין מספיקים לו את הרגע המתאים לעשות תשובה. אך אם הוא מתאמץ ודוחק את עצמו ועושה תשובה - תשובתו מועילה ומתקבלת. כך, שאכן יש בידו להסתמך על ה"תשובה" שיעשה אחרי שיעבוד עבודה זרה - ובכל זאת הוא נמנע מכך ובלבד שלא יהיה נפרד מהקב"ה

בשעת מעשה.

את עצמו מלחטוא נגד הקב"ה, אילולא ה"רוח שטות" של הנפש הבהמית המכסה על אהבתו, וגורמת שלא ירגיש כיצד הוא נפרד חלילה מהקב"ה על-ידי העבירה. בפרק כ"ה, שאנו עומדים ללמוד עתה, יסיים רבנו הזקן הסברתו, שבכל שעה יכול יהודי להסיר מעצמו את ה"רוח שטות", ולעורר

בתוכו את האהבה המסותרת, כך, שכשבאה עבירה לידו - יחוש מיד, שעל-ידי העבירה הוא מנתק את עצמו מהקב"ה, וממילא ימנע מלעשותה; וכשבאה מצוה לידו - יזכור מיד, שאהבתו להקב"ה מכתובה לו לקיים את המצוה. כי על-ידיה הוא מתאחד עם הקב"ה.⁶²

וְזֶהוּ שְׁפָתוֹבִי: "כִּי קָרוֹב אֵלַי הַדָּבָר מֵאֵד וְגוֹ", - לקיים תורה ומצוות "בלבבך", באהבת ה' וביראת ה', **שֶׁכָּל עֵת וְכָל שְׁעָה בְּיָדוֹ שֶׁל אָדָם וּבְרִשׁוֹתָיו הוּא לְהַעֲבִיר רוּחַ**

שְׁטוּת - המקשה את רגישותו, שעל-ידי עבירה הוא נפרד מהקב"ה, **וְהַשְׁבִּיחָה** - שקיימת בו אהבה להקב"ה, ואשר בגללה עליו לקיים מצוות, כדי להתאחד עם הקב"ה - הוא יכול להסיר "רוח שטות" זו **מִקְרָבוֹ, וְלִזְכּוֹר וּלְעוֹרֵר אֶהְבֵּתוֹ לַה' אֶהְרֵה, הַמְסַתְרֵת בְּיָדָי בְּלִבְכוּ בְּלִי שׁוֹם סִפְקִי**. - הרי ברור הדבר בלי שום פקפוק, שקיימת בלבו אהבה להקב"ה, שכן, כאמור, גם רשע וקל שבקלים ישנה בלבו אהבה מסותרת להקב"ה. **וְזֶהוּ שְׁפָתוֹבִי: "וּבִלְבָבְךָ"**. - שיהודי יכול לקיים תורה ומצוות באהבה שבלבו להקב"ה. - ולא רק באהבת ה'; שכן, בקיום תורה ומצוות ישנו גם "סור מרע", להימנע מעבירות, ועל כך נדרשת יראת ה', הפחד מהקב"ה. לכן, מצוין רבנו הזקן מיד, שאהבה זו כוללת בתוכה גם יראה, ומצד יראה זו בידו להימנע מלעשות עבירה. **וְנִכְלָל בָּהּ** - באהבה זו, גם **חֵיילוֹ**, - יראה, **דְּהִינֵי** - המורא והפחד, **שֶׁלֹּא לְפָרֵד בְּשׁוֹם אַפֵּן מִיַּחְדּוֹ וְאַחֲדוּתוֹ וְיִתְבָּרַךְ, אֶפְלוֹ בְּמִסִּירַת נֶפֶשׁ מִמֶּשֶׁה**, - גם אם ייאלץ למסור את נפשו כדי שלא להיות נפרד מהקב"ה, **כִּי שׁוֹם מַעַם וְשֶׁכָּל מִשְׁגֵּה** - מדוע עליו למסור את נפשו, **אֵלָּא בְּמַבַּע אֱלֹהֵי**. - כפי שהוסבר בפרק י"ט, במשל אור הנר, הנמשך באופן טבעי לשורשו - כך נמשכת הנשמה באופן טבעי לשורשה האלקי, לגבה יש בכך משום "טבע" אלקי, שלמעלה מהבנה. כך היא כוללת גם חרדה ופחד טבעי - שאותה המשכה של התאחדות עם הקב"ה - לא תנותק, גם אם בגלל כך יצטרך למסור את נפשו, **וְכָל שֶׁבֵן בְּשִׁבְרֵת הַתְּאֵוּת, הַתְּקֵלָה מִיִּסּוּרֵי מִיתָה**, - והוא הרי מוכן גם למסור את נפשו - הרי שודאי הדבר, **שֶׁקָרוֹב אֵלָיו הַדָּבָר יוֹתֵר לְכַבֵּשׁ הַיָּצֵר, הֵן בְּבְחִינַת "סוֹר מִרַע",** - להימנע מעשיית עבירות, **אֶפְלוֹ מַעֲבָרָה קְלָה שֶׁל דְּבָרֵי סוּפְרִים**, - שהיא איסור מדרבנן בלבד, ולא איסור מן התורה - גם בזה ביכולתו לשלוט בעצמו, **שֶׁלֹּא לְעַבֵּר עַל רְצוֹנוֹ וְיִתְבָּרַךְ**, - ולא לחטוא, **מֵאַחַר שֶׁנִּפְרָד בָּהּ** - אם יחטא, **מִיַּחְדּוֹ וְאַחֲדוּתוֹ, כְּמוֹ**

שבת קודש כ"ו שבט

ימסור את נפשו, גם כשירצו לאלץ אותו להשתחוות לעבודה זרה לשניה אחת בלבד, ולאחר שניה זו – יוכל לחזור בתשובה, שאז הרי אין זה מפני שתמיד יהיה נפרד מהקב"ה, אלא גם שניה בודדת זו של היפרדות מהקב"ה, בשעת מעשה החטא – מספיקה לו, שלא להשתחוות לעבודה זרה.

וכל כך למה? ובאיזה כוח?

וְהִינּוּ - הרי זה, מִפְּנֵי אֹרֶחַ ה' הַמְּלַבֵּשׁ בְּנִפְשָׁם - של בני ישראל, בְּנִזְכָּר לְעֵלִי, שְׂאִינוּ - אור ה' זה אינו בְּכַחֲנֵית זְמַן וְשַׁעֲהָ כָּלֵל, אֵלָּא לְמַעַלְהָ מִהַזְמַן, וְשְׁלִיט וּמוֹשֵׁל עָלָיו, - על הזמן, בְּנִזְדַּע. - כל האמור הוא בקשר לשאלה, איך נותנת האהבה המסותרת

ליהודי את הכוח לשלוט ביצר הרע שלו ולהימנע מלעשות עבירה - "סור מרע". להלן תוסבר פעולתה של האהבה המסותרת ב"ועשה טוב", בצורה החיובית של קיום המצוות:

וְאֵפֶי שִׁי הָאוֹמֵר אַחְטָא וְאֶשׁוּב - אין מספיקין כו", - בידו לעשות תשובה, הִינּוּ שְׂאִין מַחְזִיקִים יָדוֹ לְהִיּוֹת לוֹ שַׁעֲת הַפְּשָׁר לְעִשׂוֹת תְּשׁוּבָה, - שבררך כלל, הרי נותנים לאדם מלמעלה את הכוח ואת הזמן הנאות לחזור בתשובה, אך מי שסומך בשעת

החטא על כך שלאחר מכן יחזור בתשובה – לא עוזרים לו מלמעלה בכך ולא נותנים לו את ההודמנות לכך. אֲכַל אִם דְּחַק הַשַּׁעֲהָ וְעִשְׂהָ תְּשׁוּבָה - אין לך דְּבַר שְׁעוֹמֵד בְּפָנָי הַתְּשׁוּבָה]. - תשובה עזרת תמיד. הרי שגם בעבודה זרה היה יכול להסתמך שלאחר החטא לא יהיה נפרד מהקב"ה, על-ידי

ה'תשובה" שיעשה. וְאֵפֶי עַל-פִּירְכּוֹ, כֹּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל מוֹכֵן וּמְזַמֵּן לְמַסַּר נַפְשׁוֹ עַל קְרִשְׁתּוֹ ה', שְׁלֵא לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְעַבֹּדָה זָרָה אֲפִלּוֹ לְפִי שַׁעֲהָ וְלְעִשׂוֹת תְּשׁוּבָה אַחַר כֵּן, - כלומר: הוא

3. פרק יט. 4. על המלים "שאינו וכו'" אלא למעלה מהזמן, ושליט ומושל עליו. - העיר כ"ק רבינו: "וי"ל שאומר בזה ב' ענינים: מצד למעלה מן הזמן כל ענין (אפי' דרגע יש בו ענין דנצחיות, וכדלקמן בקדושה. אלא שבענין דלעו"ז תשובה עוקרתו) נצחי הוא. (ב) מצד ושליט ומושל עליו אפשר דענין דלפי שעה יהפך להיות נוגע יותר מזה דזמן ארוך".

אגרות קודש

בי"ה כ"ב שבט תשי"ז
ברוקלין.

הרה"ח אי"א נוי"נ עוסק בצ"צ
מו"ה ראובן צבי יהודא שי

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מודיע אודות קנין הבית והגמר שלו,

ויהי רצון שיהי' בשעה טובה ומוצלחת לקנין בתים ברוחניות וע"פ המבואר בדרושי דא"ח בארוכה ומהם בלקו"ת וסידור ד"ה מזמור שיר חנוכת הבית, המשך מים רבים תרל"ו בסופו ועוד, וגם כפשוטו שתהיי' דירה נאה המרחיבה דעתו של אדם הדרים בה אשר אז גם צרכיהם מוזמנים להם ככל הדרוש וביד רחבה.

וכמובן מלשון הידוע שמרובים צרכי עמך - דוקא אם - דעתם קצרה ומכלל לאו אתה שומע הן, ויהי רצון שיהיי' כל זה בלא קישוים והעלמות, ויבשר טוב בהנ"ל ובפעולות בשטח חינוך הכשר החבד"יי שהם השער להמשכת טוב בעינינים הפרטים ולהעלאת התורה והמצוה.

המחכה לבשו"ט.

מכתביו מיי"ג ויי"ח שבט נתקבלו. - הבית יחנכו בהתועדות חסידותית להצלחה בגו"ר.

ה'תש"ג	כ שבט	יום שלישי
		שיעורים. חומש: יתרו, שלישי עם פירש"י. תהלים: צד"ק. תניא: וכן הלבוש . . . "56" ימיהם.
		אאמו"ר כותב באחד ממכתביו: על פי הגהות אשר"י – נטילת ידיים לסעודה ג' פעמים רצופות, כן הי' עושה אאמו"ר – (מהר"ש נ"ע) – ומניח משפיעה הג' מעט מים בכף ידו השמאלית ובוה משפשף שתי ידיו.

יום ראשון
תהלים:
מפרק צו
עד פרק קג

ה'תש"ג	כא שבט	יום רביעי
		שיעורים. חומש: יתרו, רביעי עם פירש"י. תהלים: קד"ק. תניא: אך המחשבה . . . "כט" כפקודין.
		חובת נשי ובנות החסידים יחיו לעמוד בשורה ראשונה בכל מפעל של חזוק הדת והיהדות בכלל, ובפרט בענין טהרת המשפחה. ועליהם לארגן חברת בנות החסידים לחזק כל דרכי החסידים בעניני הדרכה וחינוך כמו שהי' בבתי החסידים מאז ומקדם.

יום שני
תהלים:
מפרק קד
עד פרק קה

ה'תש"ג	כב שבט	יום חמישי
		שיעורים. חומש: יתרו, חמישי עם פירש"י. תהלים: קו"ק. תניא: ומאחר שרצון . . . בלא"ה.
		עס זיינען דא צווייערליי חוקים: (א) א געזעץ וועלכער שאַפט לעבען (ב) א געזעץ וועלכער ווערט באשאַפען פון לעבען. מענשליכע געזעצען זיינען געשאַפען פון לעבען, דערפאר זיינען זיי אין יעדער לאַנד פארשידען, לויט די תנאים פון לאַנד. תורת ה', איז דער ג־טליכער געזעץ וועלכער שאַפט א לעבען. תורת ה' איז תורת אמת, די תורה איז אין אלע ערטער און אין אלע צייטען גלייך, תורה איז נצחית.

יום שלישי
תהלים:
מפרק קו
עד פרק קז

תרגום חפשי

קיימים שני סוגי חוקים: (א) חוק שיוצר חיים. (ב) חוק שנוצר מהחיים. חוקי אנוש נוצרו מתוך החיים ולכן הם שונים בכל מדינה, לפי תנאי המדינה. תורת ה', היא חוק האלקי שיוצר חיים. תורת ה' היא תורת אמת, התורה היא בכל מקום ובכל זמן וזה, התורה היא נצחית.

ה'תש"ג	כג שבט	יום ששי
		שיעורים. חומש: יתרו, ששי עם פירש"י. תהלים: קח"ק. תניא: ומוזה יוכל . . . כמ"ש לקמן.
		אַמאָל אַרויסגייענדיק פון זיין חדר, האָט דער אלטער רבי אָנגערטראָפּען, ווי די רביצין זאָגט צו עטליכע פרויען: "מיינער זאָגט".

יום רביעי
תהלים:
מפרק קח
עד פרק קיב

האָט דער רבי געזאָגט: מיט איין מצוה בין איך דיינער, מיט מצות וויפיל איז מען דעם אויבערשטען'ס. און איז געפאלען אויף דער פריטעלקע און האָט זיך פארדבק'עט. אויפכאַפּענדיג זיך פון דבקות, האָט ער געזאָגט: צאינה וראינה – אויף ארויסגיין פון זיך און זעהן אלקות, ווערט דאָס פון – בנות ציון, מלכות מעוררת ז"א, לעתיד לבוא וועט זיין אשת חיל עטרת בעלה.

היום יום. . .

תרגום חפשי

פעם, בִּיצֵאוֹ מִחֲדָרוֹ, הוֹדְמָן וּשְׁמַע אֲדֹמוֹר הִזְקֵן כִּי־צַד הִרְבֵּנִית אוֹמֵרֵת לְכֻמָּה נְשִׁים: "שְׁלִי [בְעֵלִי] אוֹמֵר". – אִמֵר הִרְבִּי: בְּגִלְלַת מִצְוֵה אַחַת אֲנִי שֶׁלְךָ; בְּכֻמָּה מִצְוֹת אֲנִי שֶׁל הַקֵּב"ה! וְנִפְלַע עַל מִזְוֹת הַדֵּלֶת, כּוֹלוֹ דְּבִקּוֹת. בְּהִתְעוֹרְרוֹ אָמַר: "צִיֵּינָה וְרֵאִינָה" – כִּדִּי לְצֵאת מִעֲצָמוֹ וְלִרְאוֹת אֱלוֹקוֹת, זֶה נִהְי' מ"בְּנוֹת צִיּוֹן" – מַלְכוּת מְעוֹרֵרֵת וְ"א, לְעֵתִיד לְבֵא יִהְי' "אֶשֶׁת חֵיל עֲטָרַת בַּעֲלָה".

יום חמישי

תהלים:
מפרק קיג
עד פרק קיח

שבת כד שבט ה'תש"ג

בשנת קריאת עשה"ד עומדים ופניהם אל הס"ת.

הפטורה: בשנת... מצבתה.

מברכים ר"ח אדר ראשון. אמירת כל התהלים בהשכמה. יום התועדות.

שיעורים. חומש: יתרו, שביעי עם פירש"י.

תהלים: קיג-קית.

תניא: פרק כד. וזה... כנודע.

וירא העם וינעו, אז זיי האָבען דערזעהן ג־טליכקייט איז שוין וינעו, עס איז געוואָרען אַ תנועת חיים [כשהם ראו אלוקות הרי מיד "וינעו", נפעלה תנועת חיים].

אלו ידעתם – אמר אדמו"ר הצ"צ – כחם של פסוקי תהלים ופעולתם בשמי רום, הייתם אומרים אותם בכל עת. תדעו שמזמורי תהלים שוברים כל המחיצות, ועולים בעילוי אחר עילוי בלי שום הפרעה, ומשתתחים לפני אדון עולמים ופועלים פעולתם בחסד וברחמים.

יום שני

תהלים:
מפרק קיט
עד פסוק צו
מצותך מאוד

יום ראשון כה שבט ה'תש"ג

שיעורים. חומש: משפטים, פרשה ראשונה עם פירש"י.

תהלים: קיט, אשרי... מצותך מאד.

תניא: פרק כה. וזהו... "62" אח"כ.

לערנען בכל יום א פרשה חומש מיט פירש"י (זונטאָג ביז שני, מאָנטאָג ביז שלישי וכו'), אמירת תהלים בכל יום, גומר זיין דעם תהלים שבת מברכים – דאָס דארף מען אָפּהיטען, דאָס איז נוגע איהם, זיינע קינדער און קינדס קינדער.

תרגום חפשי

ללמוד בכל יום פרשת השבוע, חומש עם פירש"י (יום ראשון – עד "שני", יום שני – עד "שלישי" וכו'); אמירת תהלים בכל יום, לגמור את התהלים בשבת מברכים – על כך יש להקפיד. זה נוגע לו, לבניו ולבני בניו.

שבת קודש

תהלים:
פרק קיט
מפסוק צו
מה אהבתי
עד פסוק קעז
לא שכחתי

יום שני כו שבט ה'תש"ג

שיעורים. חומש: משפטים, שני עם פירש"י.

תהלים: קיט, מה... לא שכחתי.

תניא: ואף שהאומר... עליו כנודע.

אהבה איז דער רוח החיים אין עבודת החסידות, דער חוט המקשר חסידים איינעם מיט דעם אנדערען, און דער חוט המקשר רבי מיט חסידים און חסידים מיט רבי'ן. עס איז הן בדרך אור ישר הן בדרך אור חורר, האָט קיינע מחיצות ניט, און עס איז העכער פון דער הגבלה פון מקום וזמן.

תרגום חפשי

אהבה היא רוח החיים בעבודת החסידות, החוט המקשר חסידים בינם לבין עצמם, והחוט המקשר רבי עם חסידים וחסידים עם הרבי. זהו גם מצד המשפיע וגם מצד המקבל; אין לכך שום מחיצות, והוא נעלה מהגבלת מקום וזמן.

יום ראשון

השלג בהלכה

ושלג שנמס בשבת משום "נולד", ויש מתירים. וכתבו אחרונים, שישוד ההיתר על פי הרמב"ם כאן שהשלג נידון כמשקה, ואם כן אין בהפשרתו משום התהוות דבר חדש (אגלי טל דש לו, ט).
טבילה בשלג: נחלקו ראשונים האם טבילה בשלג כשרה כטבילה במים, ושאלה זו מורכבת משני פרטים: האם השלג יכול להיחשב כחלק משיעור המקוה, וכן האם אפשר לטבול בשלג עצמו (ראה טרשו"ע יו"ד רא, ל).
ברכה אחרונה: בנוגע לשיעור ברכה אחרונה, הדין הוא שאוכל מצטרף עם אוכל ומשקה עם משקה. ויש לדון האם שלגון נידון כמאכל או כמשקה. ורבינו הזקן פסק (סדר ברה"ג פ"ח ס"ח) כי מתחשבים במצב העכשווי, ומשקה שקפא יצא מתורת משקה.

הלכות טומאת מת פרק טו, הלכה ב: אָבֵל הַשֶּׁלֶג וְהַכָּרֶד וְהַכַּפּוּר וְהַנִּלְדָּה וְהַמָּיִם, אֵינָן מְמַעְמֵינן בַּחֲלוֹן - שְׁהָרֵי הֵן רְאוּיָהּ, וּמְקַבְּלֵינן טָמְאָה.
לדעת הרמב"ם, השלג אינו ממעט את החלון מלהעביר את הטומאה שבבית, כי השלג עצמו מקבל טומאה כדין משקה (וראה להלן בהל' טומאת אוכלין פ"א הכ"ב).
והנה, להגדרת השלג והקרח כמשקה יש השלכה לגבי כמה הלכות – האם גם במצב קפוא תורת משקה עליהם, כי אין כאן שינוי בעצם החומר; ושמה ההגדרה משקה חלה רק על דבר נוזל ולא על גוש.
הנה מספר דוגמאות:
המטת קרח: יש מהראשונים האוסרים את השימוש במי קרח

יום שני

גוף האדם - גוש אחד או חלקים רבים

אלא שבית הלל התבססו על סברה מחודשת: גוף האדם חלול בתוכו, ואם כן צידו העליון (הגב) מרוחק טפח מאדן החלון, והריהו אוהל להביא את הטומאה.
ולמרות שהגוף מלא באיברים, ואינו חלול, מכל מקום מטרת הגוף להגן על האיברים שבתוכו, ומבחינה זו הוא משמש כאוהל (רע"ב). שנאמר: "עור ובשר תלבישני, ובעצמות וגידים תשכנני" (איוב י, יא).
יסוד המחלוקת, לדעת הרגצ'ובי, נעוץ בהגדרת גוף האדם (צפ"ג מהד"ת ע' 112): לבית שמאי גוף האדם הינו גוש אחד – כמו בגד עבה – ולכן צידו העליון אינו אוהל; ואילו לבית הלל הגוף מורכב מחלקים – כמו הרבה בגדים זה על זה – והצד העליון מאהיל.

הלכות טומאת מת פרק יח, הלכה ב: אָדָם שֶׁהִשְׁקִיף בְּעֵד הַחֲלוֹן, וְהֵאָהִיל עַל הַטָּמְאָה - מְבִיא אֶת הַטָּמְאָה לְבֵית, וְנִטְמָא בְּלֵבֵית.
שאלת הגדרתו של גוף האדם, נידונה בהקשר להלכה האמורה. נחלקו תנאים האם אדם שהאהיל על טומאה מביא את הטומאה לבית – בית שמאי סברו שלא, ובית הלל סברו שכן (אהלות פ"א, מ"ד).
להבנת המחלוקת, נקדים שבכדי שהטומאה תיכנס לבית, נדרש חלל של טפח לפחות דרכו תעבור הטומאה. במקרה המדובר, גוף האדם צמוד לאדן החלון, כך שלכאורה אין הוא נחשב כאוהל ביחס לבית. זו אכן שיטת בית שמאי.

יום שלישי

כך מבטיחים שטומאה לא תחדור

עבודת הנשמה, ואור הנשמה מאיר בגלוי והגוף אינו מסתיר עליו, כך שאינו 'כלי' לטומאה.
(ב) כאשר הכלי עשוי מחרס. כלומר: הביטול של "ונפשי כעפר לכל תהיה", שהגוף חסר מציאות עצמאית, אלא הוא בטל לנשמה. או אז קדושת הנשמה חודרת בכל פרטי הגוף ואין מקום לטומאה.
ובשני אופנים אלו הכלי מציל מטומאה רק כאשר "צמיד פתיל עליו" – שהאדם שקוע כל כולו בעבודת ה'. מה שאין כן אם נשאר 'פתח' לאוויר העולם, אין הוא ניצול מטומאת אוהל המת.
[קקוטי שיחות, כרך לח, עמוד 72 ואילך]

הלכות טומאת מת פרק כא, הלכה א: שְׁנֵאָמַר: "וְכַל בְּלֵי פְתוּת, אֲשֶׁר אֵין צְמִיד פְּתִיל עָלָיו - טָמֵא הוּא"; הָא יֵשׁ צְמִיד פְּתִיל עָלָיו, טָהוֹר.
ביאור הלכה זו בדרך החסידות:
'אוהל המת' – הוא עולם הזה המכונה "עולם הקליפות וסטרא אחרא", וה'כלי' – הגוף שבו מתלבשת הנשמה. סתם כלי נטמא באוהל, כי הגוף מתפעל מסביבתו והטומאה מתפשטת גם בנשמה.
אבל יש שני אופנים בהם הכלי, הגוף, יכול להציל מהטומאה: (א) כאשר הכלי אינו מקבל טומאה. כלומר: כאשר העיקר זו

יום רביעי

כיצד הרמב"ם פסק כרבי מאיר?

פוסק שאם הטומאה שכנה באמצע עובי הכותל – הכל טמא – הן הבית, והן כל מה שלמעלה. בכך הוא מקבל את דעת רבי מאיר, המטמא, בניגוד לדעת רבי שמעון, המטהר (תוספתא אהלות ז, ט).

הלכות טומאת מת פרק כד, הלכה ד: וְכֵן מְעֻזְבָּה שְׁבִין הַפֵּתִי וְהַעֲלִיָּה, וְהַטָּמְאָה בְּתוֹךְ הַמְעֻזְבָּה . . מְחַצֵּת לְמַחְצָה, שְׁנֵיהֶם טָמְאִין.
מדובר במקרה בו הטומאה נמצאת בתוך התקרה, והרמב"ם

בנוגע לפסיקה כרבי מאיר נאמרו דברים הרבה:

אמרו חכמים: גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שאין בדורו של רבי מאיר כמותו. ומפני מה לא קבעו הלכה כמותו? שלא יכלו חבריו לעמוד על סוף דעתו (ערוכות יג).

ויובהר: אין הכוונה שההלכה תמיד אינה כמותו, אלא רק שחכמים לא קבעו כי ההלכה תמיד כן כמותו. עם זאת, יתכן שלפעמים דעתו תתקבל להלכה (יד מלאכי, תקפ).

בנוגע להלכה במחלוקות שבין רבי מאיר ורבי שמעון, נחלקו

שני התלמודים: בבבלי זו שאלה שלא נפשטה, ובירושלמי אמרו שהלכה כרבי שמעון (תרומוס פ"ג ה"א).

להלכה נחלקו ראשונים:

יש סוברים שהדבר ספק, ולכן אם מדובר בספק של תורה הולכים אחר המחמיר שבשניהם; ויש פוסקים – כהירושלמי – שהלכה כר' שמעון, כי כאשר הדבר הוכרע בפשיטות בירושלמי, אין מניחים זאת מפני 290 שבבבלי.

(ראה אנציקלופדיה תלמודית ערך הלכה)

מה למטריה ופרה אדומה?

יום חמישי

אחד ההסברים לכך: אמנם הדלתות מצד עצמם נחשבות כאוהל 'זרוק', ואולם העובדה שהן מונחות על גבי בעלי חיים – המוגדרים כ'אוהל' לכל דבר – מחילה גם על הדלתות דין אוהל.

והוא הדין באשר למטריה: אסור להשתמש בה בשבת, כי אף שמצד עצמה היא אוהל 'זרוק', מכל מקום היות שהאדם נושא אותה, גם היא נחשבת כאוהל (נ"ב תניינא, א"ח ל).

הסבר אחר שנאמר בדין הדלתות: מעיקר הדין אין חשש לקבר התהום בארץ ישראל, ורק פרה אדומה החמירו במיוחד. כיון שכך, די בחציצה כלשהי להיכר, וגם אוהל 'זרוק' חוצץ (מ"מ טומאת מת יא, א).

הלכות פרה אדומה פרק ב, הלכה ז: ומניחין על גביהן דלתות. . . כדי שיהיה אוהל מבידל בינים לבין הארץ, מפני קבר התהום.

שאלת נשיאת מטריה בשבת, נידונה רבות בספרי הפוסקים, ורובם צידדו לאסור. היבט אחד של הדיון עוסק בהגדרת המטריה – האם היא כ'אוהל', שאסור להקימו בשבת; ושמה היא אוהל 'זרוק' (נייד), ומותר לשאתה בשבת?

התשובה לכך מצויה כנראה בהלכות פרה אדומה. הרמב"ם כותב כאן כי הניחו דלתות על גבי השוורים, והם חצצו בפני הטומאה. ומתעוררת תמיהה: הלוא הדלתות הינן ניידות, ודעת הרמב"ם (טומאת מת יא, ה) שאוהל כזה אינו חוצץ?

תרופה לחולה, סכנה לכריא

יום שישי

פרה גם מטהרת את הטמאים וגם מטמאת את הטהורים. אך פטור בלא כלום אי אפשר. הוא מטעים, כי פעולת הפרה דומה לפעולת תרופות שונות אשר "קוררו החמים ויחממו הקרים". או בלשון האבן עזרא (במדבר יט, ב): "כמו הדבש שיוזק לבעל המרה האדומה, ויועיל לבעל הלחה".

בדרך זו הולך גם ה'ספורנו' (שם), הלומד לקח מעניין: פרה אדומה משולה לדרך הקיצונית. אדם בריא בנפשו צריך ללכת בדרך המיצוע, וכל נטיה קיצונית מהווה עבורו מחלה – "מטמא את הטהורים"; אך אם כבר הקצין לצד כלשהו, דווקא הקיצונית ההפוכה תרפא אותו – "מטהר את הטמאים".

הלכות פרה אדומה פרק ה, הלכה א: קל העוסקין בפרה מתחלה ועד סוף, מטמאין בגדיהם. . . ומעניין טבילה.

את דבריו אודות פרה אדומה, פותח בעל ה'חינוך' בנימת התנצלות: "אף על פי שמלאני לבי לכתוב רמזים מטעמי המצוות. . . במצוה זו רפו ידי ואירא לפצות פי עליה כלל גם בפשט, כי ראיתי לרבתינו ז"ל האריכו הדיבור בעומק סודה" (מצוה שצז).

הוא מצטט את דברי הקב"ה למשה – "לך אני מגלה טעם פרה אדומה, ולא לאחרים"; וכן את דברי שלמה בנידון – "אמרתי אחכמה, והיא רחוקה ממני".

הנקודה שבעיקר בלתי מובנת, לדבריו, זו העובדה שאותה

בין הצנעה לאכילה

שבת-קודש

יש אומרים כי לכך התכוין הרמב"ם בסיום דבריו – "שזה מצורך הולכת המים", היינו שהאכילה מעניקה כוח להמשיך בדרך, ובשל כך היא נחשבת כחלק מההולכה. מה שאין כן ההצנעה איננה לצורך ההולכה (כסף משנה).

ויש מפרשים כי יסוד הפסול אינו מטעם ענשיית מלאכה, שכן אין מעשים אלו בגדר מלאכה, אלא מטעם היסח הדעת. ולכן, נטילה על מנת להצניע פוסלת שהרי חושב היכן להצניע והסיח דעתו, אבל אכילה תוך כדי הליכה לא גורמת היסח הדעת ובשל כך אינה פוסלת (ערוך השולחן העתיד סס"ז, ס"ז).

הלכות פרה אדומה פרק ח, הלכה א: מי שהיו מימיו על פתו. . . נטל אכלין מן השוק להצניעו - הרי המים פסולין; . . . נטל האכלין לאכלו. . . - הרי המים פשרים.

בהלכות אלו למדים אנו כי האדם שנושא מי חטאת, אינו יכול להתעסק בדברים נוספים במקביל. המקרה שמובא כאן, מתייחס למי שתוך כדי נשיאה לקח אוכל, והרמב"ם מבדיל בין אם לקחת האוכל נעשתה לשם הצנעה או לשם אכילה.

מהו יסוד ההבדל בין המקרים?

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים - כ"ב-כ"ו שבט ה'תשס"ח

יום ראשון

הלכות טמאת מת פרק טו

א. חלון תשמיש שסתמה בלה, או סתמה עד שנשאר בה פחות מטפח - אם בדרך החוצץ בפני הטמאה סתם, הרי זה חוצץ; והוא, שהיה דבר שאין דעתו לפנותו. לפיכך, אם סתם החלון או מעטו באכלין שאינן מכשרין [לקבל טומאה], אינן חוצצין; שאף על פי שאין מקבלין טמאה, והרי הן טהורין - דעתו לפנותן. היו סרוחין, הרי אלו חוצצין. וכן תבן סרוח, חוצץ; ושאינו סרוח - אינו חוצץ, מפני שדעתו לפנותו. תבואה שגדלה וסתמה את החלון, או מעטתו - אינה חוצצת; לפי שדעתו לפנותה, שמא תפסיד [- תוריק] הפתל. היה עקרה [- שורשה] רחוק מן הפתל, ונטה ראשה וסתם - הרי זה חוצץ. וכן כל פיוצא בזה.

ב. חבית שהיא מלאה גרוגרות [- תאנים מיובשות] סרוחין, שאינן מכשרין ולא ראויין לאכילה, ומנחת בחלון ופי החבית כלפי הטמאה, שהרי החבית טמאה, וכן קפה שהיא מלאה תבן סרוח שאינו ראוי למאכל בהמה ולא לטיט ולא להסקה, ומנחת בחלון - אם יכולין הגרוגרות והתבן לעמד בפני עצמן [בחוון] כשינטל הפלי שהן בו - הרי אלו חוצצין; ואם לאו, אינן חוצצין. עשבים המרים שאינם ראויין לבהמה; ומטלניות [- מטליות] שאין בהן שלש על שלש, שהיו מטנפין וקשין כדי שלא יהיו ראויין אפילו לקנח הדם מן השריטה; והאבר והבשר המדלדלין בבהמה טמאה - והוא שתהיה פחושה שאינה ראויה להמכר לגוי, וקשורה כדי שלא תברח; ועוף טמא ששכן בחלון - והוא שהיה משרט, שהרי אינו ראוי אפילו לתינוק לשחק בו; וגוי כפות שהוא מאסורי המלך, שאין אחר יכול להתירו; וכן שמונה [חודשי הריון] ביום השבת, שהרי אסור לטלטלו; והמלח המר המערב בקוצים, שאינו ראוי לא לאכילה ולא לעבודה [- עיבוד עורות] - והוא, שהיה מנח על החרש כדי שלא יזיק הפתל - כל אלו ממעטין בחלון, שהרי אינן מקבלין טמאה, ואין דעתו לפנותן מפני שאינן ראויין למלאכה. וכן ספר תורה שבלה שהיה מנח בחלון - אם גמר שתהיה שם גניותו, הרי זה ממעט בחלון. אבל השלג והברד והקפור והגליד והמים, אינן ממעטין בחלון - שהרי הן ראויין [לשימוש], ומקבלין טמאה.

ג. מעט את הטפח בפחות מפניית מבשר המת, או בפחות מפניית מבשר הנבלה, או בעצם פחות מכשעורה מן המת, או בפחות מפעושה מן השרץ - הרי אלו חוצצין; שכל אלו טהורין, ואינן חשובין אצלו, לפיכך אין דעתו לפנותן. וכן פחות מכביצה אכלין שאינן מכשרין - אינם חשובין אצלו, ואין דעתו לפנותן, ולפיכך ממעטין את הטפח. ד. סתם החלון בכלי חרש, והיה פיו לחוץ - הרי זה חוצץ; לפי שאינו מטמא מגבו, והרי הוא טהור. וצריך

להיות כלי חרש זה מאוס ונקוב, עד שלא יהיה ראוי אפילו להקזי בו דם - כדי שלא תהיה דעתו לפנותו.

ה. היה בפניית מת, או רכע [הקב] עצמות, וכיוצא בהן מעצמות המטמאות באהל, ומעט החלון של בית זה בעצם פחות מכשעורה - אינו מעוט; שהעצם מצטרף לעצמות. וכן אם היה שם מת, או פניית מבשר המת, ומעט החלון בפחות מפניית מבשר המת - אינו מעוט; שהבשר מצטרף לבשר. אבל עצם פחות מכשעורה ממעט על ידי [- את ה] פניית בשר, ופחות מפניית בשר ממעט על ידי רבע עצמות וכיוצא בהן. מעט את הטפח בשתי וערב [- חוטים] המנגעין, או בגוש [אדמה] מבית הפרס - אינו מעוט; שדבר טמא אינו חוצץ. עשה לבנה מעפר בית הפרס - הרי זו טהורה, וממעטת; שלא אמרו אלא גוש כפריתו [- כגולחם]. נסתם הטפח או נתמעט בקורי עכביש - אם היה בה ממש [- חוזק], הרי זו חוצצת; ואם אין בה ממש, אינה חוצצת.

הלכות טמאת מת פרק טז

א. ארבה שהיא באמצע תקרת הבית, בין שיש בה פותח טפח בין שאין בה פותח טפח, והיתה טמאה תחת תקרת הבית - כנגד ארבה טהור, שהרי הוא גלוי לאויר; ושאר הבית טמא. היתה הטמאה כנגד ארבה בלבד, כל הבית טהור. היתה מקצת הטמאה תחת התקרה, ומקצתה תחת ארבה - אם היה בארבה פותח טפח - הבית כלו טמא, וכנגד כל [הארבה] [הטמאה] טמא. אין בה פותח טפח - אם יש בטמאה כדי שתחלק, וימצא בשעור תחת התקרה וכשעור תחת הארבה - הכל טמא; ואם לאו - הבית טמא, וכנגד הארבה טהור. היה בארבה פותח טפח, ונתן אדם רגלו למעלה על הארבה - נעשה הכל אהל אחד; ובין שהיתה הטמאה תחת התקרה בלבד, או תחת הארבה בלבד - הכל טמא; והאדם שערכ את הטמאה טמא, מפני שנעשה אהל על הטמאה. אין בארבה פותח טפח, והיתה הטמאה תחת התקרה - זה שנתן רגלו למעלה טהור; שאין טמאה יוצאת לו בפחות מטפח. היתה הטמאה תחת הארבה - אם טמאה קדמה את רגלו - טמא, שהרי האהיל על הטמאה; ואם רגלו קדמה את הטמאה - טהור, שהרי רגלו מקצת האהל, ואין טמאה יוצאת לו.

ב. היה פניית מן המת בפני העורב, והאהיל על גבי ארבה עד שנמצא פניית באויר הארבה - אף על פי שאין בה פותח טפח, הבית טמא.

ג. בית, וארבה באמצע תקרת הבית ועליה על גביו, וארבה באמצע תקרת העליה, והארבות מכונות זו למעלה מזו, בין שיש בארבות פותח טפח בין שאין בהן פותח טפח, וטמאה בבית - כנגד הארבות טהור; היתה טמאה כנגד ארבות - הרי הבית טהור. היה בארבות פותח טפח, והטמאה בין תחת תקרת הבית בין כנגד ארבות, ונתן דבר

לתחתייה מן הבית, שהכל אהל אחד. לפיכך, אם לא היתה נוגעת במשקוף בפתח טפח, או שהיתה בצד המשקוף וטמאה תחתייה - אין טמא אלא תחתייה; אבל הבית, טהור.

ו. קורות הבית והעליה שאין עליהן מעזיבה (- טיט), והן מכונות קורה פגוד קורה ואויר (שבין קורה לקורה) פגוד אויר, ובכל קורה מהן פותח טפח וביניהן אויר פותח טפח, וטמאה תחת אחת מהן - תחתייה בלבד טמא. היתה הטמאה בין התחוננה לעליונה - בין שתיהן בלבד טמא. היתה הטמאה על גבי העליונה - פגודו עד לרקיע טמא. היו הקורות העליונות מכונות פגוד האויר שבין הקורות התחוננות, וטמאה תחת אחת מהן - תחת כלן טמא. היתה הטמאה על גבי קורה העליונה - פגוד הטמאה עד לרקיע טמא. אין בקורות פותח טפח, בין שהיו מכונות זו על גבי זו, בין שהיו העליונות פגוד אויר התחוננות, והיתה הטמאה תחתייה או ביניהן או על גביהן - טמאה בוקעת ועולה ובוקעת ויורדת, ואינה מטמאה אלא פגודה בלבד; שכל טמאה שאינה תחת פותח טפח ברום טפח, הרי היא פרוצה (שאינה מטמאה סביבותיה). בית שנסדק גגו וכתליו, ונעשה שני חלקים, והיתה הטמאה בחציו החיצון שהפתח בו - הכלים שבחציו הפנימי טהורין. היתה הטמאה בחציו הפנימי - אם היה רחב הסדק כחוט המשקלת (- מדידה), כלים שבחציו החיצון טהורין; ואם היה פחות מכאן, הרי הם טמאין.

ז. אכסדרה (מבואה מקורה) שנסדקה, וטמאה בצד זה - הכלים שבצד השני טהורין; שהרי היא שני אהלים זה בצד זה, ואויר ביניהם - שהרי הסדק בכל התקרה. נתן רגלו או קנה מלמעלה על הסדק, ערב את הטמאה; נתן את הקנה בארץ פגוד הסדק, ואפלו כלי גדול - אינו מערב את הטמאה, עד שיהיה גבוה טפח תחת הסדק. היה אדם משל על הארץ תחת הסדק - מערב את הטמאה, שאדם חלול הוא; והצד העליון - הרי הוא כאהל שיש בו גבה טפח. וכן אם היו תחת הסדק פלים (- בגדים) מקפלין מנחין על הארץ זה על גבי זה, והיה העליון גבוה מעל הארץ טפח - מערב את הטמאה; וכל הכלים למטה ממנו, הרי הם ככלים שפתח האהל.

הלכות טמאת מת פרק יז

א. זיו (בליטה) שהוא יוצא מפתח הבית (חלל הפתח), ופניו (- קצהו נוטה) - למטה, והיה גבוה מעל הארץ שנים עשר טפח, או פחות מכאן - הרי זה מביא את הטמאה בכל שהוא. ודבר ברור הוא, שאינו מביא אלא מדבריהם (מדברונ); וכן כל פיוצא בהבאת טמאה פזו, שאינה באהל טפח הבריא (- יציב) - אינה אלא מדבריהם. היה גבוה יתר משנים עשר טפח, או שהיו פניו למעלה, וכן העטרות והפתוחים היוצאות מן הבנין - אין מביאין אלא בפותח (- עובי) טפח; וכן זיו שעל גבי הפתח, היוצא מן המשקוף, ואפלו היה קנה בצד המשקוף ברחב הפתח - אינו מביא, אלא אם כן היה בו פותח טפח.

שהוא מקבל טמאה, בין למעלה מארבת הבית בין למעלה מארבת עליה - הכל טמא; שאין דבר טמא חוצץ. נתן דבר שאינו מקבל טמאה על ארבת הבית - הבית טמא, והעליה טהורה; נתנו על ארבת העליה - הבית והעליה טמאים, ופגודו מלמעלה ולשמים טהור. אין בארבות פותח טפח, והטמאה תחת תקרת הבית, ונתן בין דבר המקבל טמאה ובין דבר שאין מקבל טמאה, בין על ארבת הבית בין על ארבת העליה - אין טמא אלא הבית; שאין טמאה יוצאת לעליה בפחות מטפח. היתה הטמאה פגוד ארבות, ונתן דבר שהוא מקבל טמאה בין למעלה בין למטה - הבית והעליה טמאין, שהרי ערב את הטמאה. נתן דבר שאינו מקבל טמאה, בין למעלה בין למטה - אין טמא אלא הבית. וכל אלו הדינים, בעושה ארבה; אבל תקרה שנסדקה (- נפער בה חור) מאליה - שעורה מלא אגרוף, כמו שבארנו.

ד. הפותח את המעזיבה (- שכבת טיט שבגג שהיא רצפת העליה), עד שעשה ארבה (חור) בתוף תקרת הבית, כדי שתכנס בה רגל הערש (- מיטה), והיתה רגל הערש סותמת את הארבה - אם יש בה פותח טפח, וטמאה בבית - אף העליה טמאה, שאין כלי המקבל טמאה חוצץ; אין בה פותח טפח - העליה טהורה, והרגל שלמטה טמאה בפלים המאהילים. נפתחה המעזיבה מאליה - שעורה מלא אגרוף, כמו שבארנו.

ה. ארבה שבתוף תקרת הבית, וקדרה מנחת על הארץ ומכונת פגוד ארבה, שאם תעלה תצא בצמצום (- בדיוק) מן הארבה, והיתה טמאה תחת הקדרה רצוצה (- ללא חלל טפח) בינה ובין הארץ, או שהיתה הטמאה בתוף הקדרה או על גבה - טמאה בוקעת ועולה בוקעת ויורדת; ואין טמא אלא פגודה, והבית פזו טהור. היתה הקדרה גבוהה מן הארץ טפח, וטמאה תחתייה, או תחת תקרת הבית - הבית פזו ותחת הקדרה טמא, שהרי הוא אהל. אבל תוף הקדרה וגבה - טהור; שאין כלי חרש מטמא מגבו, והרי אויר הקדרה גלוי לאויר (מול הארובה). ואם היה כלי בתוכה, או למעלה על גבה - טהור. היתה טמאה בתוכה, או על גבה - הבית פזו טהור, שהרי הטמאה פגוד ארבה בלבד. היתה הקדרה תחת הארבה, והארבה גדולה מן הקדרה, שאם תעלה הקדרה ותצא מן הארבה, נמצא בינה ובין שפתי ארבה פותח טפח (- חלל טפח) - אף על פי שהקדרה גבוהה טפח, וטמאה בתוכה או על גבה או תחתייה - הבית טהור. היתה הקדרה מנחת בצד אסקפת (- מפתח) הבית, שאם תעלה נמצא ממנה פותח טפח לפנים מן המשקוף, והיתה טמאה רצוצה תחתייה, או בתוכה או על גבה - טמאה בוקעת ועולה בוקעת ויורדת. היתה גבוהה מן הארץ טפח, וטמאה תחתייה או בבית - תחתייה והבית טמא, שהכל אהל אחד; ותוכה וגבה, טהור. היתה הטמאה בתוכה או על גבה - הבית טמא, מפני שהיא נוגעת במשקוף טפח. וכן תחתייה טמא - מפני שהטמאה יוצאת

שעל גביו שאינן כנגד הטמאה, טמאים משום פלים שהאהילו על המת.

ו. חבית שהיא יושבת על שוליה [תחתיתה] לאויר - במקום מגולה, וכזית מן המת נתון בתוכה, או תחתיה כנגד אוירה - טמאה בוקעת ועולה ובקעת ויורדת, והחבית טמאה; שהרי הטמאה בוקעת מתחתיה, ונטמא אוירה. היתה הטמאה תחת עבי דפנה - טמאה בוקעת ועולה בוקעת ויורדת, והחבית טהורה. ולמה החבית טהורה? שהרי אין הטמאה בוקעת באוירה אלא בדפנה, ואין כלי חרש מטמא אלא מאוירו. היתה מקצת הטמאה תחת עבי דפנה, ומקצתה תחת אוירה - טמאה בוקעת ועולה ובוקעת ויורדת. היתה בדפנות פותח טפח - פלה טמאה, וכנגד פיה טהור; שהרי הטמאה פשטה בדפנות בלבד. במה דברים אמורים? בחבית טהורה; אבל אם היתה טמאה, או גבוהה מן הארץ טפח, או מכסה, או כפויה על פיה, והיתה טמאה תחתיה או בתוכה או על גבה - הכל טמא; וכך הנוגע בה פלה, טמא. היתה מקצת צמיד פתיל [- כיסוי מהודק], ונתונה על גבי המת - האכלין והמשקין שבתוכה טהורין, והפלים שעל גבה טמאים. חביות שהן יושבות על שוליהן, או מטות על צדיהן באויר, והן נוגעות זו בזו בפותח טפח, וטמאה תחת אחת מהן - טמאה בוקעת ועולה בוקעת ויורדת, מפני שהיא רצוצה. במה דברים אמורים? בטהורות; אבל אם היו טמאות, או גבוהות מן הארץ פותח טפח וטמאה תחת אחת מהן - תחת כלן טמא, שהרי הכל אהל אחד.

יום שני

הלכות טמאת מת פרוק יח

א. אדם שהאהיל בידו אחת על המת והאהיל בשניה על הפלים, או שנגע במת והאהיל על הפלים - אם יש בידו פותח [- עובין] טפח, הפלים טמאין; ואם לאו, הפלים טהורין. וכן שני פתים, ובהן שני חציי זיתים, ופשט ידו לבית זה, וידו השניה לבית השני - אם יש בידו פותח טפח, ערב את הטמאה, ונעשה הכל כאהל אחד, ונטמא הוא והבתים; ואם לאו, אינו מביא את הטמאה.

ב. אדם שהשקיף בעד החלון, והאהיל על הטמאה - מביא את הטמאה לבית, ונטמא כל הבית. הנה מטל [- עומד] על האסקפה, ומקצתו בתוך הבית ומקצתו בחוץ, והאהילה טמאה על מקצתו שפחוץ - הבית טמא; מפני שהאדם חלול, ויש בו גבה טפח, וכיון שהאהילה טמאה עליו - הרי זה כמאהיל עליה, ומביא את הטמאה. וכן אם היתה טמאה בבית, והאהילו טהורין על מקצתו שפחוץ - הרי אלו טמאין; מפני שהוא כמאהיל על הטמאה, והאדם מביא [את הטמאה] ואינו חוצץ [בפניה], כמו שבארנו.

ג. נושאי המת שעברו בו תחת האכסדרה [- מבואה מקורה לפני הבית], והגיף אחד מהם את הדלת [של הבית], וסמכו [נעל] במפתח כדי שלא יטמא הבית, וכן אם הנה אדם מבפנים או מבחוץ סומך הדלת - אם יכול הדלת

ב. וזו שהיא טובב את כל הבית, ואוכל [- נכנס] בפתח טפח - מביא את הטמאה. הנה אוכל בפתח פחות מטפח, וטמאה בבית - פלים שתחתיו טמאין; טמאה תחתיו, אינו מביא את הטמאה לבית. וכן בחצר שהיא מקפת אכסדרה. ג. חלון העשויה לתשמיש, וזו יוצא על גבי החלון - אפלו הנה ברחב הגודל, מביא את הטמאה; והוא, שיהיה גבוה מעל החלון רום אצבעים או פחות. הנה למעלה מאצבעים - אינו מביא את הטמאה, אלא אם פן יש בו רחב טפח. וזו שעל גבי החלון העשויה למאור - מביא את הטמאה בכל שהוא, ואפלו גבוה כל שהוא. בנך היוצא לפני החלון, שהמשקיף נסמך עליו בשעה שמשקיף - אינו מביא את הטמאה; הנה בו [במשעת] וזו [לחלל החלון] - רואין את הבנך כאלו אינו, והזיו העליון מביא את הטמאה. וכיצד מביאין כל הזיוין האלו טמאה? שאם היתה טמאה תחת אחד מהן, או בבית - הכל טמא, בין בבית בין תחת הזיו.

ד. שני זיוין זה על גבי זה, ויש בכל אחד מהן פותח טפח, וביניהן פותח טפח, וטמאה תחת התחתון - תחתיו בלבד טמא. היתה טמאה ביניהן - ביניהן בלבד טמא. היתה על גב העליון - כנגדו עד לרקיע טמא. הנה העליון עודף על התחתון פותח טפח, וטמאה תחת התחתון או ביניהן - תחתיהן וביניהן טמא. היתה על גב העליון - כנגדו עד לרקיע טמא. הנה העליון עודף על התחתון פחות מטפח, וטמאה תחתיו - תחתיו וביניהן טמא. היתה הטמאה ביניהן, או תחת המותר [- העודף] - ביניהן ותחת המותר טמא, אבל תחת התחתון טהור. יש בכל אחד מהן פותח טפח, ואין ביניהן פותח טפח, וטמאה תחת התחתון - תחתיו בלבד טמא; היתה ביניהן, או על גב העליון - כנגד הטמאה עד לרקיע טמא. אין בהן [ברוחב] פותח טפח, בין שיש ביניהן פותח טפח ובין שאין ביניהן פותח טפח, בין שהיתה הטמאה תחת התחתון, או ביניהן, או על גב העליון - טמאה בוקעת ועולה ובוקעת ויורדת, שהרי היא רצוצה [משום שאינה על מקום טפח]; וכן שתי יריעות שהן גבוהות מן הארץ פותח טפח, זו על גבי זו. פלים או בגדים או לוחות של עץ, שהן מנחין זה על גב זה, וטמאה רצוצה ביניהן - אם היתה הטמאה גבוהה מן הארץ טפח - הרי הפלי שעליה מלמעלה מאהיל על חלל טפח, ומביא את הטמאה לכל הפלים שתחתיו. היו טבליות של שיש - אפלו גבוהות מן הארץ אמה - טמאה בוקעת ועולה ובוקעת ויורדת, מפני שהן קרקע.

ה. לוחות של עץ שהן נוגעות זו בזו בקרונותיהן [- בזוויות שלהם], והן גבוהות מן הארץ טפח, וטמאה תחת אחת מהן - פלים שתחת השניה טהורין, לפי שאינה נוגעת בתקרחה בפותח טפח; והנוגע בלוח זה השניה, כנוגע בכלים שנגעו באהל המת. אבל כל הפלים שאמרנו שמביאין את הטמאה, ואינן חוצצין - אם האהיל הפלי על המת - כל הפלים שעל גביו טמאים כמו שבארנו, וטמאתן משום פלים המאהילין על המת; ואף הפלים

גבה מבחוץ - כל שהוא כנגד הזית בתחתייה או בגבה, טמא; וכל מה שבאוויר תוכה, טהור - חוץ מפלי שהוא כנגד הטמאה; והבית טהור. היתה טמאה בבית, אין טמא אלא הבית; אבל פלים שבתוכה או תחתייה או על גבה, טהורים. היתה טמאה בתוכה - הכל טמא: כל שבבית, וכל שבתוכה, וכל שעל גבה, וכל שתחתייה כנגד הטמאה, כמו שבארנו. היתה גבוהה מן הארץ טפח, וטמאה תחתייה או בבית או על גבה - הכל טמא: כל שבבית, וכל שתחתייה וכל שעל גבה. אבל כל שבאוויר תוכה טהור, חוץ מפלי שהוא כנגד הטמאה. היתה הטמאה בתוכה - הכל טמא: כל שבתוכה, וכל שבבית, וכל שתחתייה, וכל שעל גבה; שהפלים או האדם שנעשו אהל על הטמאה, או שהיתה הטמאה על גביהם - מביאין (הטומאה) ולא חוצצין (בפניה), כמו שבארנו. במה דברים אמורים? בזמן שהיא פלי (שלם) ומחלחלת [- חלולה]. אבל אם היתה פחותה [- מחוררת], וסתם המקום הנפחת בקש, שהרי אינה פלי, או שהיתה אפופה [- מלאה קש] עד שלא יהיה בה חלל, אלא אטממה פדי שלא ימצא בה חלל טפח במקום אחד - היתה גבוהה מן הארץ טפח, וטמאה תחתייה או בבית - הרי הבית וכל שתחתייה טמאין, מפני שהוא אהל אחד; ותוכה וגבה טהור - מפני שהוא אהל של עצ, ואינו פלי. היתה טמאה בתוכה, אין טמא אלא תוכה; היתה על גבה, כנגדו עד לרקיע טמא. היתה מנחת על הארץ ופיה לחוץ, וכזית מן המת נתון תחתייה - כנגדו עד התהום טמא; היתה על גבה - כנגדו עד לרקיע טמא. היתה טמאה בבית, אין טמא אלא הבית; היתה הטמאה בתוכה, אין טמא אלא תוכה.

ב. פורת המטלת בארץ בתוך הפתח, ופיה לפנים, והיא פלי שלם וחלולה, וכזית מן המת נתון תחתייה או על גבה מבחוץ - כל שהוא כנגד הזית בתחתייה או על גבה, טמא; וכל מה שבאוויר תוכה, טהור - חוץ מכנגד הטמאה; והבית טהור. היתה טמאה בתוכה, או בבית - הכל טמא. היתה גבוהה מן הארץ טפח, וטמאה תחתייה או בתוכה או על גבה, או בבית - הכל טמא: כל שבבית וכל שתחתייה, מפני שהיא והבית באהל אחד; וכל שעל גבה וכל שבתוכה, שהפלים מביא את הטמאה ואינו חוצץ, כמו שנתבאר. היתה פחותה (מחוררת) ופקוקה [- סתם החור] בקש, או אפופה [- מלאה קש], וגבוהה מן הארץ טפח, וטמאה תחתייה או בבית או בתוכה - הכל טמא, חוץ מעל גבה. היתה טמאה על גבה, כנגדו בלבד עד לרקיע טמא; אבל תוכה ותחתייה והבית - כל מה שבהם טהור, מפני שאינה פלי חוצצת. היתה מנחת על הארץ, ופיה לפנים, וכזית מן המת נתון תחתייה - כנגדו עד התהום טמא; היתה על גבה, כנגדו עד לרקיע טמא; היתה הטמאה בתוכה, או בבית - תוכה והבית טמאים.

ג. פורת שהיא בתוך הבית, והיא ממלאה את כל גבה הבית, ופיה למעלה לקורות הבית, ואין ביניה לבין לקורות פותח טפח, וטמאה בתוכה - הבית טמא; טמאה

לעמד בפני עצמו, הבית טהור; ואם לאו, הבית טמא; שנמצא האדם, הוא שתצץ בפני הטמאה, והאדם והפלים מביאין ואינן חוצצין, כמו שבארנו.

ד. תנור שהוא עומד בתוך הבית, ועינו [- פתוח] קמורה לחוץ [כעין קרו], והאהלילו נושאי המת על עינו הקמורה - התנור טמא, והבית טהור; שהרי אין התנור גבוה מעל הארץ, פדי שביא טמאה לבית. מגדל [ארוך] הבא במדה [- שאינו ניד] שהוא עומד בתוך הפתח, ונפתח לחוץ, וטמאה בתוכו - הבית טהור. טמאה בבית - מה שבתוכו טמא; שהרי הוא פתוח, ובתוך הפתח, ודרך הטמאה לצאת, ואין דרכה להכנס. היתה מוכני [- בסיס] שלו משוכה לאחוריו, ויוצאת [- כלפי הבית] פחות מטפח, ואינה נשמטת [- קבועה בו], וטמאה שם בתוכה כנגד הקורות [- של התקרה] - הבית טהור; שאף על פי שהיא יוצאה, אינה נשמטת, ואינה יוצאה טפח. והוא, שהיתה בה [במוכני] טפח על טפח על רום טפח חלול; אבל אם אין במוכני חלל טפח - הרי הטמאה רצופה בתוך הבית, והבית טמא. היתה המגדל עומד בתוך הבית, וטמאה בתוכו או בתוך התכה [- מגירה] שלו - אף על פי שאין ביציאתה פותח טפח, הבית טמא. טמאה בבית, מה שבתוכו טהור; שדרך הטמאה לצאת, ואין דרכה להכנס.

ה. פלים שבין המגדל ובין הארץ, ושבינו ובין הכתל, ושבינו ובין הקורות [של התקרה] - אם יש שם פותח טפח, טמאים. ואם לאו, טהורים - שאני רואה את הקורות, כאלו הן יורדות וסותמות [ומונעות הטומאה].

ו. היתה טמאה תחת המגדל, בינו ובין הארץ, או בינו ובין הקורות, או בינו ובין הכתל - בין שיש שם חלל טפח, בין שאין שם - הבית טמא. היתה עומד באוויר [תחת השמים], וטמאה בתוכו - פלים שבבעביו [עובי דופןותיו] טהורים; טמאה בעביו, פלים שבתוכו טהורים.

ז. כל שפועי אהלים, כאהלים. כיצד? אהל שהוא שופע ויורד וכלה [- מסתיים] עד באצבע, וטמאה באהל - פלים שפתח השפוע טמאים; טמאה תחת השפוע, פלים שבאהל טמאים. הטמאה מתוך [- תחת] השפוע - הנוגע בו [בשפוע] מתוכו, טמא טמאת שבעה; והנוגע בשפוע מאחוריו, טמא טמאת ערב. נעשה השפוע מאחוריו, כאלו הוא פלי שנגע באהל. היתה הטמאה על אחורי השפוע - הנוגע בו מאחוריו, טמא טמאת שבעה; והנוגע בשפוע מתוכו, טמא טמאת ערב. כחצי זית מתוכו, וכחצי זית מאחוריו - הנוגע בין מתוכו בין מאחוריו, טמא טמאת ערב; והאהל עצמו, טמא טמאת שבעה.

ח. היתה כנף האהל מרדד [- מונח] על הארץ, וטמאה תחת כנף האהל הפרוש על הארץ, או על גבי הכנף - טמאה בוקעת ועולה בוקעת ויורדת.

הלכות טמאת מת פרק יט

א. פורת שהיא מטלת בארץ, והיא בתוך פתח הבית ופיה [- פתחה] לחוץ, וכזית מן המת נתון תחתייה, או על

הנזיר וכונית מן המת תחת הגמל, או תחת המטה וכיוצא בה משאר הפלים - אף על פי שנטמא טמאת שבועה, אינו מגלח [שער]. ומשם אתה למד, שכל אלו ההלכות האמורות בטמאת אהלים הנעשים מן האדם, או מן הפהמה, או מן הפלים - מדברי סופרים, מהן דברי קבלה ומהן גזרות והרחקות; ולפיכך אין הנזיר מגלח עליהן, ואין תכבין עליהן פרת על ביאת מקדש, או אכילת קדשים. ואין הדברים בלן אמורין אלא לענין טמאת תרומה וקדשים בלבד, כמו שבארנו.

הלכות טמאת מת פרק כ

א. שלשה דברים מצילין באהל המת: צמיד פתיל [- כיסוי מהודק], ואהלין, ובלועין [בבעלי חיים]. הבלועין - מצילין על הטהורין שלא יתטמאו, ומונעין את הטמאה שלא תצא ותטמא. אבל צמיד פתיל ואהלין - מצילין על הטהורין שלא יתטמאו, ואינן מונעין את הטמאה שלא תצא ותטמא אחרים. כיצד? בית טמא שיש בו פלי מקף צמיד פתיל, כל שבתוף הפלי טהורין; וכן אם היה שם אהל בתוף הבית, כל הפלים שבתוף האהל טהורין. אבל אם היה פנית מן המת נתון בפלי, ומקף עליו בצמיד פתיל, והכניסו לבית - הבית טמא; וכן אהל בתוף אהל, וכונית מן המת באהל הפנימי - כל הפלים שבאהל החיצון טמאים.

ב. אבל הבלועין - מצילין על הטהורים, ומונעין את הטמאה. כיצד? פלב שאכל בשר המת, ונכנס לבית - הבית טהור; פלע טבעת, אפלו אדם שבלע טבעת, ונכנס לאהל המת - אף על פי שנטמא טמאת שבועה, הטבעת טהורה. וכן כל הבלועין בחיה ובבהמה ובעופות ובדגים, מצילין כל זמן שהם חיים; ואם מתו, ובשר המת בתוף מעיהם, או הפלים - הרי הם כמו שאינו בלוע.

ג. נשחט רב [סימו] אחד בעוף, ורב שנים [- קנה וושט] בבהמה - אף על פי שעדין הן מפרפסין [מפרפרים] - הרי הם כמתים, ואינם מצילין על הפלים הבלועים, ולא מונעין את הטמאה שבתוף מעיהם שלא תטמא.

ד. וכמה תשקה הטמאה במעיהם, ותהיה מטמאה כשימותו? בכלב, שלשה ימים מעת לעת; ובשאר חיה ובהמה ועופות ודגים, יום אחד מעת לעת. בפמה דברים אמורים? בשנשאר בשר המת בתוף מעיהם; אבל זאב שבלע תינוק, והקיא דרך בית הרעי - הבשר טהור, והעצמות בטמאתן.

ה. אין הבלועין נצולין אלא בבטן נפש חיה, כמו שבארנו; אבל הבלועין בגוף הפלים והאבנים, אינם נצולין. כיצד? כוש [- מקל] שנבלעה בו העגורה [- מחט] של מתכת, ומלמד [מוט הנהגת החרושה] שנבלע בו הדרךבן [- המסמר שמוטה את הבהמה], ולבנה שהיתה טבעת מבלעת בתוכה, ונכנסו לאהל המת - נתטמאו, אף על פי שאינן נראין, והרי הם מחפין; שאין הבלועין בפלים נצולין, אלא בצמיד פתיל. וכן מחט או טבעת שהיו מבלעין בפללת התנור [- שכבת טיט], ונטמא התנור באהל המת,

בבית, מה שבתוכה טהור: שדרך הטמאה לצאת לתוף הבית בפחות מטפח, ואין דרכה להכנס - בין שהיתה עומדת, בין שהיתה מטה על צדה ופיה לכתל וכינה ובין הכתל פחות מטפח, בין שהיתה פגרת אחת, בין שהיו שטים זו על גבי זו ואין בין העליונה ולקורות או לפתל פותח טפח. היתה עומדת בתוף הפתח ופיה למעלה, ואין בינו לבין המשקוף פותח טפח, וטמאה בתוכה - הבית טהור; טמאה בבית, מה שבתוכה טמא: שדרך טמאה לצאת, ואין דרכה להכנס.

ד. פגרת חלולה שהיא כלי שלם, והיתה מנחת על צדה באויר [- תחת השמים], וכונית מן המת נתון תחתיה או על גבה - כל שהוא כנגד הנית בתחתיה ובגבה, טמא; וכל מה שבאוויר תוכה, טהור - אלא כנגד הטמאה; וכל שאינו כנגד הטמאה בתוכה, טהור. היתה טמאה בתוכה, הכל טמא: כל מה שבתוכה, וכל שכנגד הטמאה למעלה על גבה, או למטה תחתיה. היתה גבוהה מן הארץ טפח, וטמאה תחתיה או על גבה - כל שתחתיה טמא, וכל שעל גבה טמא, אבל כל שבתוכה טהור, חוץ מקלי שהוא כנגד הטמאה. היתה טמאה בתוכה - הכל טמא: כל מה שבתוכה, וכל שתחתיה, וכל שלמעלה על גבה; שהפלים מביאין ואינן חוצצין, כמו שבארנו. לפיכך, אם היתה פגרת זו המטלת על הארץ פחותה ופקוקה בקש, או שהיתה באה במדה [- אינה נידת], וכונית מן המת נתון תחתיה - כנגדו עד התהום טמא; על גבה, כנגדו עד לרקיע טמא; בתוכה, אין טמא אלא תוכה. היתה גבוהה טפח מעל הארץ, וטמאה תחתיה - תחתיה בלבד טמא; בתוכה, תוכה בלבד טמא; על גבה, כנגדו עד לרקיע טמא. שכבר בארנו, שפלי עץ הבא במדה - באהל הוא חשוכ, לא בפלים; ולפיכך חוצץ.

ה. פגרת שהיא כלי שלם, והיא יושבת על שוליה [- תחתיה] לאויר, וטמאה תחתיה או בתוכה או על גבה - טמאה בוקעת ועולה בוקעת ויורדת. אבל אם היתה גבוהה טפח, או מכסה, או כפויה על פיה, וטמאה תחתיה או בתוכה או על גבה - הכל טמא: כל שבתוכה, וכל שתחתיה, וכל שעל גבה אם היתה הטמאה למטה; שהפלי המאהיל מביא את הטמאה ואינו חוצץ, כמו שבארנו. לפיכך, אם היתה פחותה ופקוקה בקש, או באה במדה, וטמאה תחתיה או בתוכה או על גבה - טמאה בוקעת ועולה ובוקעת ויורדת. ואם היתה גבוהה טפח, וטמאה תחתיה - תחתיה בלבד טמא. היתה טמאה בתוכה או על גבה - כנגדו עד לרקיע טמא; וכלים שתחתיה טהורין, מפני שהיא אהל וחוצצת.

ו. גמל שהוא עומד באויר [- תחת השמים] - טמאה תחתיו, פלים שעל גביו טהורים; טמאה על גביו, פלים שתחתיו טהורין. היה רובץ וטמאה תחתיו, הרי זו בוקעת ועולה ובוקעת ויורדת; וכן אם היתה טמאה רצוצה [- ללא חלל טפח] תחת רגלו, או על גב רגלו - הרי זו בוקעת ועולה ובוקעת ויורדת. פכר בארנו בניירות, שאם היה

יום שלישי

הלכות טמאת מת פרק כא

א. מניין לצמיד פתיל שמציל [- מונע טומאה] באהל המת? שנגאמר: "וכל כלי פתוח, אשר אין צמיד פתיל עליו - טמא הוא"; הא יש צמיד פתיל עליו, טהור. ומפי השמועה [- ממשוה רבינו] למדו, שאין הכתוב מדבר אלא בכלי חרש בלבד, כלי שאינו מתטמא אלא דרך פתחו; ולפיכך, אם היה פתחו סתום, ומקף צמיד פתיל - הציל על כל שבתוכו. קל וחמר לכל הכלים שאין מקבלין טמאה, שצילו בצמיד פתיל; והן - כלי גללים, כלי אבנים, כלי אדמה, וכלי עצמות הדג ועורו ועצמות העוף, וכלי עץ הבא במדה [- שאינו נייד], ונסרים [גזרים] של עץ שהן פשוטין [- ללא בית קיבול] ואינן בלים, וגלמי כלי מתכות; כל אלו, מצילין בצמיד פתיל. אם הדברים שבתוכם כלי המקף נצולו - קל וחמר לבלועין [בבעלי חיים], ולכלים שפתח האהלים. מה בין אהלים, לכלים שמצילין בצמיד פתיל? שהכלים אינן מצילין אלא בצמיד פתיל, והאהלים מצילין בכסוי בלבד.

ב. משפך ששפּהו [על פיו], מציל בכסוי; אף על פי שנקצתו נקיב נקב קטן - הרי הוא כסתום.

ג. כל הכלים המצילין בצמיד פתיל - אם היה בהן טפח על טפח על רום טפח, וכפן על פיהן על הארץ - אף על פי שלא מרח בצמיד פתיל מן הצדדן, הרי אלו מצילין כל מה שתחתיהן עד התהום - מפני שהם כאהל, והאהל מציל; אלא אם כן היה הכלי כלי חרש, שאין אהלי כלי חרש מצילין. כיצד? חכית [חרס] ששפּהו על פיה - אף על פי שמרחה בטיט מן הצדדן, כל מה שתחתיה טמא, שנגאמר: "צמיד פתיל עליו", ולא צמיד פתיל על גבו. הדביק פיה לכתל, ומרח מן הצדדים - מצלת על כל מה שבתוכה, ועל כל שכנגדה בכתל; ואם לא מרח מן הצדדן, אינה מצלת - שאין כלי חרש מציל משום אהל, כמו שבארנו. אבל שאר כל הכלים המצילין בצמיד פתיל, שהיו פיותיהן דבוקות בדפני הבית - מצילין בלא צמיד פתיל, מפני שהם מצילין משום אהלים; לפיכך, צריך שיהיה בדפן הכלי [גובה] טפח - שאין הכלים מצילין עם דפנות אהלים, עד שיהיה להם דפן טפח. היה לכלי דפן חצי טפח, והיה יוצא מדפן האהל שפה חצי טפח, והדביק זה לזה - אף על פי שיש שם חלל טפח, אינו מציל; עד שיהיה טפח ממקום אחד.

ד. בשם שמצילין מבפנים עם דפנות האהל - כף מצילין חוץ לאהל, אם סמכן לאהל; שהרי האהל נעשה כסוי מכל מקום. כיצד? כלי מהן שיש לו דפן טפח, שהניחו על גבי יתדות חוץ לאהל, וסמך פיו לדפן האהל, והיתה טמאה תחתיו - כלים שבתוכו טהורין. ואם היה סמוך לכתל חצר, או לכתל גנה - אינו מציל, לפי שאינן פתול אהל; ולפיכך כלים שבתוכם הכלי טמאים, שהרי האהילו על הטמאה.

או שנפלה טמאה לאוירו - נטמאו הכלים שבתוכם הטפלה; ואם היה התנור מקף בצמיד פתיל - הואיל והתנור טהור, אף הכלים המבלעין בטיט שעל גביו טהורים. וכן חבית המקפת צמיד פתיל, והיתה מחט או טבעת במקופת [פקק] החכית מצדה [שלא כנגד חללה] - הרי אלו טמאין, ואין נצולין באהל המת. היה במקופת החכית כנגד פיה - אם היו נראין לתוך החכית [כשהם שקועים] ואינן יוצאין לאוירה, טהורין; ואם יצאו לאוירה, טמאין - שאין כלי חרש המקף צמיד פתיל מציל על הכלים שבתוכו, כמו שיתבאר. ואם יש תחתיהן קלפת השום [שכבה זקה] - אף על פי שהם שוקעין לתוך אוירה, הרי אלו טהורין.

ו. כל הבלועין בקרקעיתו של בית - הרי הן טמאין, ואין נצולין; שרקע האהל כמוהו עד התהום - מה שאין כן בכתליו, כמו שיתבאר. כיצד? הטמאה בבית, וכלים טמונים בקרקעיתו - אפלו תחת מאה אמה, טמאים. ואם יש במקומן [חלל] טפח על טפח - טהורין, שהרי הן תחת אהל אחד. למה זה דומה? לעלה שעל גבי הבית, וטמאה בעליה - שהבית טהור. וכן אם חלק הבית במקיצה מכלפי ארצו [- בין הקרקע לתקרה], והיתה הטמאה בין המחיצה והארץ - כלים שבבית למעלה מן המחיצה טמאין, שאין האהלים מונעין את הטמאה, כמו שבארנו. היתה הטמאה למעלה מן המחיצה - כלים שבין המחיצה והארץ טהורין, שהאהל מציל; ואם אין בין המחיצה והארץ גבה טפח - הרי הם כטמונים בקרקע הבית, וטמאים.

ז. כיב [בור נקוז] שהוא קמור [מכוסה בפתחו הנמצא] תחת [ברצפת] הבית, ויש בו פותח [- חלל] טפח, ויש בפתחו שהוא חוץ לבית פותח טפח, והיתה טמאה בתוכו - הבית טהור; היתה טמאה בבית, מה שבתוכו טהור. היה בו פותח טפח, ואין ביציאתו פותח טפח, והיתה טמאה בתוכו - הבית טמא; טמאה בבית - מה שבתוכו טהור, שאין דרכה של טמאה להכנס [- הטומאה לא תעבור דרך הביב]. אין בו פותח טפח, ואין ביציאתו פותח טפח וטמאה בתוכו - הבית טמא, כאלו היא בתוך הבית; טמאה בבית - מה שבתוכו טמא, מפני שהן ככלים הטמונין בקרקע, ורקע הבית כמוהו עד התהום.

ח. שתי חביות, וחצי זית בכל אחת, ומקפות צמיד פתיל, ומנחות בתוך הבית - הן טהורות, שאין חצי שעור מטמא; והבית טמא - שהרי יש בבית כזית, ואין צמיד פתיל לטמאה. ואינן מתטמאות מחמת הבית, שהרי הן מקפות צמיד פתיל. נפתחה אחת מהן - היא והבית טמאין, וכתרתה טהורה. וכן שני חדרים שהן פתוחים זה לזה ולבית, וכחצי זית בפנימי או באמצעי, וכחצי זית בחיצון [- הבית] - החיצון טמא, והפנימי והאמצעי טהורין; כחצי זית בפנימי, וכחצי זית באמצעי - הפנימי טהור, והאמצעי והחיצון טמאים; שדרך הטמאה לצאת, ואין דרכה להכנס.

יא. קִדְרָה שֶׁפָּיְתָהּ [- הפכה] על פי החֲבִית, ומֵרַח [- חיבר] דְּפִנּוֹתֶיהָ עִם הַחֲבִית - מִצְלָתָהּ עַל כָּל מַה שֶּׁבְּתוֹכָהּ, וְעַל מַה שֶּׁבִּינָהּ וּבֵין שְׁפֹתוֹת הַחֲבִית. הוֹשִׁיבָהּ עַל פִּי הַחֲבִית כְּדִרְבָּהּ, וּמֵרַח - אֵינָהּ מִצְלָתָהּ; מִפְּנֵי שֶׁהִקְדִּירָה מִתְּמַמָּהּ מֵאוֹרֵהָ; וְאֵין כָּלִי טָמֵא מִצֵּיל, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ.

הַלְכוֹת טָמְאָת מֵת פֶּרֶק כֵּב

א. שׁוּלֵי הַמְּחֻצָּיִן [קערוורית שבתחתית כלי גדול], וְשׁוּלֵי קַרְקָרוֹת בָּלִים [בית קיבול בשולי הכלי מבחוץ], וְדְּפִנּוֹתֶיהֶן מֵאַחֲוֵרֵיהֶן [שקערוורית שבדופן הכלי מבחוץ] - אֵין מִצְיָלִין בְּצָמִיד פְּתִיל בְּאֵהָל הַמֵּת; קַרְסָמָן [- חתרן], וְשָׁפָן [- שייפן], וְעֶשֶׂן בָּלִים - מִצְיָלִין בְּצָמִיד פְּתִיל; שָׁאִין מִצֵּיל בְּצָמִיד פְּתִיל אֲלָא בָּלִים.

ב. כָּלִי חָרֵשׁ שֶׁנָּתַן בּוֹ טֵיט עַד חֻצּוֹ, לֹא בְּטָלוֹ; וְאֵם הַשְּׂקִיעַ בּוֹ אֵת הַבָּלִים, מִצֵּיל.

ג. כָּלִי חָרֵשׁ מִצֵּיל בְּצָמִיד פְּתִיל, עַד שֶׁיִּנְקַב בְּמוֹצֵיא רְמוֹן [בינוני]; וּבְגִדוֹל, עַד שֶׁיִּפְתַּח [- יתחרר] רְבוֹ. בְּצִיד? כָּלִי גָדוֹל שֶׁנִּפְתַּח רְבוֹ, וְהִקְפִּיפוּ צָמִיד פְּתִיל, וְסָתַם מְקוֹם הַפֶּתַח בְּצָמִיד פְּתִיל - הֲרִי זֶה מִצֵּיל, אִף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ חָשׁוּב כָּלִי לְעִנְיָן טָמְאָה. אֲבָל כָּלִי הַמְקַף צָמִיד פְּתִיל שֶׁהֵינָה נְקוּב אוֹ סְדוּק, וְלֹא סָתַם הַנְּקָב - נְטֵמָא, וְאֵינוֹ מִצֵּיל. וְכַמָּה יִהְיֶה בְּנֻקָּב? אִם הֵיךְ כָּלִי הָעֲשׂוּי לְאַכְלִין, שְׁעוּרוֹ בְּמוֹצֵיא זֵיתִים; הֵיךְ עֲשׂוּי לְמִשְׁקָה, שְׁעוּרוֹ בְּכוֹנֵס מִשְׁקָה [אם נכנסים דרכו מים]. הָעֲשׂוּי לְכַף וּלְכַף - מְטִילִין אוֹתוֹ לְחֶמְרוֹ, וּמְשִׁינְקָב בְּכוֹנֵס מִשְׁקָה, אֵינוֹ מִצֵּיל - עַד שֶׁיִּסְתֵּם הַנְּקָב, אוֹ לְמַעֲטָנוֹ. **ד.** תַּנּוּר שֶׁהֵיטָה סְרִידָה [- כיסוי] עַל פִּי, וּמְקַף צָמִיד פְּתִיל, וְנָתַן בְּאֵהָל הַמֵּת, וְנִסְדַּק הַתַּנּוּר - אִם הֵיךְ הַסְּדָק מְלֵא פִּי מְרִדַע [מוט ההיגוי של בהמת החרישה], שֶׁהוּא הֶקֶף טַפַּח - נְטֵמָא הַתַּנּוּר, וְאִף עַל פִּי שֶׁאֵין הַמְרִדַע יְכוּל לְהַכְנִס בְּסְדָק, אֲלָא הֲרִי הוּא כְּמוֹתוֹ בְּשׁוּהָ; פְּחוֹת מְכָאן, הַתַּנּוּר טְהוּר. נִסְדָּקָה הַסְּרִידָה שֶׁעַל פִּי כְּמֵלֵא פִּי מְרִדַע נִכְנָס [- גדול קצת ממרדע], הֲרִי זֶה טָמֵא; פְּחוֹת מְכָאן, נִצּוֹל בְּצָמִיד פְּתִיל. הֵיךְ הַסְּדָק עֲגַל - אֵין רוֹאִין אוֹתוֹ אַרְף, אֲלָא שְׁעוּרוֹ מְלֵא פִּי מְרִדַע נִכְנָס.

ה. תַּנּוּר הַמְקַף צָמִיד פְּתִיל, שֶׁנֻּקַּב נֻקַּב בְּעֵינוֹ [- ארובתו] שֶׁל תַּנּוּר הַטּוּחָה [בטיט] - אִם הֵיךְ הַנְּקָב מְלֵא כּוֹשׁ [- מקל] נִכְנָס וְיוֹצֵא כְּשֶׁהוּא דוֹלֵק [- ואינו כבה] - הֲרִי זֶה נְטֵמָא; וְאִם הֵיךְ הַנְּקָב פְּחוֹת מְזָה, נִצּוֹל.

ו. נֻקַּב הַתַּנּוּר מִצֵּדוֹ - שְׁעוּרוֹ מְלֵא כּוֹשׁ נִכְנָס וְיוֹצֵא כְּשֶׁלֵּא דוֹלֵק. וְכֵן מְגוּפַת הַחֲבִית שֶׁנֻּקְבָהּ, שְׁעוּרָה כְּדִי שֶׁתִּכְנַס מִצֵּה שְׁנִיָּה [- הקשר השני] שֶׁל [גבעול ה] שְׁפוֹן בְּנֻקָּב; וְחֻצְבִּים [- חביות] גְּדוֹלִים שֶׁנֻּקְבוּ, שְׁעוּרָם כְּדִי שֶׁתִּכְנַס מִצֵּה שְׁנִיָּה שֶׁל קִנְיָה. פְּחוֹת מְכָאן, טְהוּרִין. בְּמָה דְּכָרִים אֲמוּרִים? בְּזִמְן שֶׁנַּעֲשׂוּ לֵינָן. אֲבָל אִם נַעֲשׂוּ לְשֶׂאֵר הַמְשָׁקִין - אֲפֹלוּ נֻקְבוּ בְּכָל שָׁהֵן, נְטֵמָאוּ; וְאֵין הַצָּמִיד פְּתִיל מוֹעִיל לָהֶם, עַד שֶׁיִּסְתֵּם הַנְּקָב. וְאִף בְּזִמְן שֶׁנַּעֲשׂוּ לֵינָן, לֹא אֲמָרוּ אֲלָא שֶׁנֻּקְבוּ שְׁלֵא בִּידֵי אָדָם. אֲבָל אִם נַעֲשׂוּ בִּידֵי אָדָם - אֲפֹלוּ כָּל שָׁהֵן, טָמְאִים; וְאֵינָן נִצּוֹלִין, עַד שֶׁיִּסְתֵּם הַנְּקָב.

ה. קוֹרָה שֵׁישׁ בַּהּ פּוֹתַח [רוחב] טַפַּח, וְהִיא נִתּוּנָה מִכְּתֵל לְכֵתֵל, וְטָמְאָה תַּחְתֶּיהָ, וְהִקְדִּירָה תְּלוּיָהּ [- קשורה] מִן הַקּוֹרָה, וְהֵיטָה הַקּוֹרָה נוֹגַעַת בְּפִי קְדִירָה כְּלוּ וּמִכְסָה אוֹתוֹ - בָּלִים שֶׁבְּקִדְרָה טְהוּרִים, שֶׁהֲרִי הִצְלוּ בְּכִסּוּי הָאֵהָל לָהֶם; וְאִם לֹא הֵיטָה פִּי הַקְּדִירָה מְכַסֶּה בְּקוֹרָה, אֲלָא בִּינְיָהֶן רֹחַ - כָּל מַה שֶּׁבְּקִדְרָה טָמֵא, וְהִקְדִּירָה עֲצָמָה טָמְאָה.

ו. בּוֹר שֶׁבְּתוֹךְ הַבַּיִת, וְטָמְאָה בַּבַּיִת, וְכָלִים בְּבוֹר - אִם הֵיטָה מְכַסֶּה בְּנֶסֶךְ [גזיר עץ] חֵלֶק, אוֹ בְּכָלִי הַמִּצֵּיל שֵׁישׁ לוֹ דָּפֶן [גובה] טַפַּח - הֲרִי כָּל מַה שֶּׁבְּבוֹר טְהוּר. הֵיטָה לְבוֹר בְּנֵן סָבִיב לְפִי, גְּבוּהַ טַפַּח עַל הָאָרֶץ - בֵּין שֶׁכִּסְּהוּ בְּכָלִי הַמִּצֵּיל שֵׁישׁ לוֹ דָּפֶן, בֵּין שֶׁלֹּא הֵיטָה לוֹ דָּפֶן - הֲרִי זֶה מִצֵּיל, שֶׁהֲרִי יֵשׁ לוֹ דָּפֶן טַפַּח מִמְּקוֹם אַחֵר.

ז. חֲדוּת [בור שעל שפתו בנויים כתלים] הַבְּנוּי בְּתוֹךְ הַבַּיִת, וּמְנוֹרָה בְּתוֹכוֹ, וְהַפְּרַח [בית הנר שבקצה הקנה] שֶׁלָּהּ יוֹצֵא וּמְכַסֶּה פִּי הַחֲדוּת, וְנָתַן כָּלִי הַמִּצֵּיל בְּאֵהָל הַמֵּת עַל פִּי הַחֲדוּת, וְהֲרִי הוּא נִשְׁעָן עַל פֶּרַח הַמְנוֹרָה - רוֹאִין: אִם תִּנְטַל הַמְנוֹרָה, וְהַכָּלִי הַמִּצֵּיל עוֹמֵד [- אינו נופל פנימה] - הֲרִי זֶה מִצֵּיל עַל כָּל שֶׁבְּחֲדוּת, וְכָלִים שֶׁבֵּין שְׁפֹת הַכָּלִי וּשְׁפֹת הַחֲדוּת טְהוּרִים עַד הַתְּהוֹם; וְאִף הַמְנוֹרָה טְהוּרָה, אִף עַל פִּי שֶׁשְׁפֹת הַפְּרַח נִרְאָה בֵּין הַכִּסּוּי וְהַחֲדוּת. וְאִם לֹא, הַכָּל טָמְאִים.

ח. חֲדוּת הַבְּנוּי בְּתוֹךְ הַבַּיִת, וְכָלִי הַמִּצֵּיל נִתּוּן עַל פִּי, וְהֵיטָה טָמְאָה בֵּין שְׁפֹת הַכָּלִי וּשְׁפֹת הַחֲדוּת, אוֹ בְּתוֹךְ הַחֲדוּת - הַבַּיִת טָמֵא; שָׁאִין הָאֵהָל שֶׁבְּתוֹךְ הַבַּיִת מוֹנֵעַ הַטָּמְאָה, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ. הֵיטָה טָמְאָה בַּבַּיִת - בָּלִים שֶׁבְּכֵתְלֵי הַחֲדוּת, אִם יֵשׁ בְּמְקוֹמָם טַפַּח עַל טַפַּח עַל רוּם טַפַּח, טְהוּרִים; וְאִם לֹא, טָמְאִים. וְאִם הָיוּ כְּתֵלֵי הַחֲדוּת רַחְבִּים מְשֻׁל בַּיִת - בֵּין כֶּף וּבֵין כֶּף טְהוּרִים, מִפְּנֵי שֶׁאֵינָם חֲשׁוּבִין מִכְּתֵלֵי הַבַּיִת; וּכְשֶׁם שֶׁמִּצֵּיל הַחֲדוּת בְּתוֹכוֹ, כֶּף מִצֵּיל בְּכֵתְלוֹ. כְּבֵר בְּאַרְנוֹ, שֶׁהַתַּנּוּר הִישָׁן [- שהסיקו בו] - הֲרִי הוּא כְּכָל הַכָּלִים, שֶׁהֵם מְבִיאִים אֶת הַטָּמְאָה, וְאֵין נַעֲשִׂין אֵהָלִים; וּמִפְּנֵי זֶה אֵינוֹ מִצֵּיל עַל מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ, אֲלָא אִם כֵּן הֵיטָה מְקַף צָמִיד פְּתִיל, כְּשֶׂאֵר בָּלִים הַמִּצֵּילִין. וְכֵן בְּאַרְנוֹ, שֶׁהַתַּנּוּר הַחֲדָשׁ - אֵינוֹ כְּכָלִים לְעִנְיָן זֶה, אֲלָא נַעֲשֶׂה אֵהָל; וּלְפִיכֶף, מִצֵּיל עַל מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ בְּכִסּוּי בְּלֶבֶד בְּלֵא צָמִיד פְּתִיל, כְּאֵהָלִים. וְכִסּוּי הַתַּנּוּר, הוּא הַנְּקָרָא 'סְרִידָה'.

ט. תַּנּוּר יֵשׁן בְּתוֹךְ הַחֲדָשׁ, וְסְרִידָה [- כיסוי] עַל פִּי הַחֲדָשׁ, וְהֲרִי הַכִּסּוּי נִשְׁעָן עַל פִּי הַתַּנּוּר הִישָׁן - רוֹאִין: אִם כְּשִׁנְיָטַל הִישָׁן תִּפֹּל הַסְּרִידָה [פנימה] - לֹא תִצְלֵל, וְכָל שֶׁבְּתוֹכוֹ טָמֵא; וְאִם לֹא, הַכָּל טְהוּר. הֵיטָה הַחֲדָשׁ בְּתוֹךְ הִישָׁן, וְהַסְּרִידָה מְנַחַת עַל פִּי הִישָׁן - אִם יֵשׁ בֵּין הַחֲדָשׁ וְהַכִּסּוּי פְּחוֹת מִטַּפַּח - כָּל שֶׁבְּתוֹךְ הַחֲדָשׁ טְהוּר, וּכְאֵלוֹ הַסְּרִידָה מְנַחַת עַל פִּי.

י. סְרִידָה שֶׁל חָרֵשׁ שֵׁישׁ לָהּ שְׁפָה, וְהִיא עוֹדֶפֶת עַל פִּי הַתַּנּוּר, וּמְקַפֶּת צָמִיד פְּתִיל [- כיסוי מהודק] - אֲפֹלוּ הֵיטָה טָמְאָה תַּחְתֶּיהָ אוֹ עַל גְּבוּהַ, שֶׁהַכָּל טָמֵא - הֲרִי כְּנֶגֶד אוֹרֵי שֶׁל תַּנּוּר טְהוּר. הֵיטָה הַטָּמְאָה כְּנֶגֶד אוֹרֵי שֶׁל תַּנּוּר - כְּנֶגְדוֹ עַד לְרֻקִיעַ טָמֵא, וְכָל מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ טְהוּר.

המקף כלי שטף, או בגדים - הרי אלו טמאים. ומפני מה אמרו שלא יציל על הכל, כשאם בליים המצילין? מפני שאם בליים המצילין אינן מקבלין טמאה כלל, וכלי חרש מקבל טמאה, וכלי טמא אינו חוצץ; וכל כלי עמי הארץ בחזקת טמאה, כמו שיתבאר. ולמה לא אמרו, 'כלי חרש של עמי הארץ לא יציל על הכל, ושל חבר - תלמיד חכם' יציל על הכל, שהרי הוא טהור? מפני שאין עם הארץ טמא בפני עצמו, ויאמר: 'הואיל וכלי חרש מציל על הכל, אחד אני ואחד החבר'; ולפיכך השווו, וגזרו שלא יציל על הכל. ולמה אמרו, 'מציל על האכלין ועל המשקין ועל כלי חרש'? מפני שאלו השלשה טמאים הם על גב [מפני] עם הארץ - בין קדם שיהיו באהל המת, בין אחר שיהיו שם תחת צמיד פתיל. ולעולם לא ישאל החבר מעם הארץ, לא אכלין ולא משקין ולא כלי חרש אלא על דעתו שהן טמאים - שהרי אין להם טהרה לעולם, ולא יבוא בהם לידי תקלה. אבל כלי שטף - שואל אותם החבר מעם הארץ, ומטבילן מפני מגע עם הארץ, ומעריב שמשן [ממתיו לשקיעה], ומשתמש בהן בטהרות. לפיכך חשו חכמים, שמא ישאל ממנו כלי שטף, שפכר היה תחת צמיד פתיל בכלי חרש שלו, שהרי העם הארץ הזה מדמה שגזול, והרי הוא טמא טמאת שבועה; וטביל החבר, ויעריב שמשו, וישתמש בו בטהרות, ויבוא לידי תקלה. ומפני זה גזרו, שלא יציל כלי חרש על כלי שטף שבתוכו.

ב. כלי חרש שמשמשין בהן באפר הפרה [אדומה], או בקדשים - עמי הארץ נאמנין על טהרתן, מפני שהן נזהרים בהן הרבה; ולפיכך יצילו על הכל בצמיד פתיל, אף על פי שהם של חרש.

ג. אדם שהיה נתון בתוך החבית, ומקפת צמיד פתיל - טהור; ואפלו עשיה [עשאה] גולל [כיסוי] לקבר. ויראה לי, שנה שלא גזרו על האדם שהוא תחת צמיד פתיל בכלי חרש, מפני שהוא דבר שאינו מצוי; וכל דבר שאינו מצוי ברב העתים, לא גזרו בו.

ד. ארבה שבין בית לעליה, וטמאה בבית, וקדרה נתונה על פי ארבה, ונקובה ככונס משקה [בשיעור שמים נכנסים דרכו] - הקדרה טמאה, והעליה טהורה. היתה שלמה - כל שבועליה מאכלין ומשקין וכלי חרש, טהור; אבל האדם וכלי שטף שבועליה, טמאים - שאין כלי חרש חוצץ, אלא על האכלין ועל המשקין וכלי חרש; וכל שבועליה זו הטהורה, כאלו הוא תחת צמיד פתיל בכלי חרש. וטמאו את האדם שבועליה זו, מפני שהוא דבר המצוי. לפיכך, אם היה בעליה זו כלי מתכת וכיוצא בו מלא משקין - הכלי טמא טמאת שבועה, והמשקין טהורין. היה בה אשה לשה בערבה של עץ - האשה והערבה טמאין טמאת שבועה, והבצק טהור כל זמן שהיא עוסקת בו; פרושה, וזורה ונגעה בו - טמאתו. וכן אם פנה הבצק או המשקין לכלי אחר מפלי שטף שבועליה - נטמאו במגע הכלי האחר. היה על פי ארבה זו שאר בליים המצילין בצמיד פתיל, שאינן מקבלין טמאה כמו שבארנו, ולפיכך אין

חבית שהיא מלאה משקין טהורין, ומניקית [כלי שאיבת יין] של חרש בתוכה, והחבית מקפת צמיד פתיל, ונתונה באהל המת - החבית והמשקין טהורין, והמניקית טמאה - מפני שקצתה האחת בתוך החבית המקפת, והקצה השני פתוחה לאהל המת, ואינו סתום; אף על פי שהיא עקומה, אין העקם כסתום.

ח. חבית המקפת צמיד פתיל שנקבה מצדה, וסתמו שמרים את הנקב - תציל. אגף [מס] חצי הנקב [בטיט], וסתם חציו [בשמרים] - הרי זה ספק, אם הציל אם לא הציל. סתם את הנקב בזמורה, עד שימרח [טיט] מן הצדדים [בין הזמורה לחור]; סתמו בשני קיסמים [וזמורות חתוכות לאורכו], עד שימרח מן הצדדין ובין זמורה לחקרתה. וכן נטר [גזיר עץ] שהוא נתון על פי התנור, ומרח מן הצדדין - הציל; היו שני נטרים, עד שימרח מן הצדדין ובין נטר לחברו. חבר את שני הנטרים במסמרים של עץ וכיוצא בהם, או שלפף עליהם שוגמין [קליפות דבקות] - אינו צריך למרח מן האמצע. במה מקיפין [שהיה צמיד פתיל]? בסיד ובגבסין [גבס], בזפת ובשענה, בטיט ובצואה ובחמר ובחריסית, ובכל דבר המתמרח; ואין מקיפין לא בצבץ [מתכת דקה] ולא בעופרת, מפני שהוא פתיל [כיסוי] ואינו צמיד [מהודק]. ומקיפין בדבילה [תאנה] שמנה שלא הכשרה [לטומאה], ובבצק שגולוש במי פרות כדי שלא יטמא - שדבר טמא, אינו חוצץ.

ט. מגופת החבית שנתחלקלה [נתרופפה] - אף על פי שאינה נשמטת, אינה מצלת; שהרי נתרצע הצמיד. הכדור והפקעת של גמי [מין עשב] שנתגן על פי החבית, ומרח מן הצדדין - לא הציל, עד שימרח על כל הכדור ועל כל הפקעת מלמשן למעלן [כל הגלוי]. וכן במטלית של בגד שקשרה על פי הכלי. היתה של ניר או של עור, וקשרה במשיחה - אם מרח מן הצדדין, הציל.

י. חמת [נוד] של עור הדג או הניר, שהלביש בהן את החבית, וצררה [קשרה] מלמטה [מתחת לחבית] - הרי זו מצלת; ואם לא צררה - אף על פי שמרח מן הצדדין, לא הציל.

יא. חבית זפוחה [מבפנים], שנתקלף החרש מלמעלה, והזפת שלה עומד, ונתן הפסוי על הזפת, ודחקו [דבקו] עד שדבק בזפת, ונמצא הזפת עומד בין הפסוי ובין קרקע החבית - הרי זה מציל; וכן בכלי המוריס [שומן דגים] וכיוצא בהם מדברים המתמרחין, שהיה המתמרח בין הפסוי ובין הכלי כמו זר - הואיל והכל דבוקין, הרי זה מציל.

הלכות טמאת מת פרק כג

א. כל הכלים המצילין בצמיד פתיל [כלי מכוסה בהידוק], מצילין על כל מה שבתוכן - בין אכלין, בין משקין, בין בגדים וכלי שטף [הנטהרים במקווה]; זה הוא דין תורה. אבל מדברי סופרים, שכלי חרש המקף צמיד פתיל, אינו מציל אלא על האכלין ועל המשקין ועל כלי חרש אחרים שיהיו בתוכו; אבל אם היה בתוך כלי חרש

והעומד מלמעלה - אפלו כנגד הטמאה - טהור, שהרי פשטה הטמאה בכל הבית. היתה הטמאה מחציה ולמעלה - הבית טהור, והעומד מלמעלה כנגד הטמאה טמא. מחצה למחצה - הבית טמא, והעומד מלמעלה כנגד הטמאה טמא; שהרי אי אפשר לצמצם [- לדייק].

ה. וכן כתל המשמש את הבית, ידון מחצה למחצה. כיצד? כתל שהוא לאויר [תחת השמים], ונג הבית סמוך לכתל, ואינו מרכב על הכתל [- הכותל בולט], וטמאה רצוצה בתוך הכתל - היתה מחציו ולפנים - הבית טמא, והעומד מלמעלה על ראש הכתל טהור, כעומד על גג הבית. היתה מחציו ולחוץ - הבית טהור, והעומד מלמעלה כנגד הטמאה טמא, שהרי לא פשטה טמאה בתוך הבית. היתה הטמאה מחצה למחצה - הבית טמא, והעומד מלמעלה טהור, שהרי פשטה טמאה בבית. נטל [- קילף שיכבה] - מהכתל מבפנים, או שהוסיף בכתל מבחוץ, עד שנמצאת הטמאה מחצי כתל ולפנים - הבית טמא; ונטל מבחוץ, או שהוסיף בעבי הכתל מבפנים, עד שנמצאת הטמאה מחצי כתל ולחוץ - הבית טהור. היתה הטמאה נתונה על גבי הכתל, אפלו מחציו ולפנים - הבית טהור. ו. בית המשמש את הכתל, ידון כקלפת השום [אף שכבה דקה תחצוץ]. כיצד? החופר שני כוכים [קברים בטלע] או שתי מערות זו בצד זו, עד שנמצאו שני בתים [- חללים] חפורים בקרקע, ונעשה ביניהם כתל המבדיל בין שניהם, והיתה טמאה בביתם, וכלים בכתל - אם יש עליהם כקלפת השום, טהורין. היתה טמאה בכתל זה, וכלים בביתם - אם יש עליהם כקלפת השום, טהורים. הנה למדת, שכתל כגון, נדון מחצה למחצה; וכתל הפלע [- הסלע משמש ככותל] או שנעשה מגוש הארץ כשחופר מכאן ומכאן, נדון כקלפת השום.

ז. כתל שחצי עביו כגון וחציו סלע, נדון מחצה למחצה. ח. טמאה שהיתה בין קורות [התקרה] הבית - אפלו אין תחתיה אלא כקלפת השום, הבית טהור; ורואין את הטמאה כאלו היא רצוצה בארץ, ומטמאה כנגדה בלבד. ואם יש במקומה טפח על טפח, הכל טמא; וכן אם היתה נראית בתוך הבית - בין כך ובין כך, הבית טמא. שני פתחים זה על גבי זה, וטמאה בכתל שבניהם - אם נראית שהיא לתוך אחד מהם, הוא טמא וחברו טהור; ואם לאו, נדונין מחצה למחצה.

הלכות טמאת מת פרק כה

א. עמוד שהוא עומד בתוך הבית, וטמאה רצוצה תחתיו - טמאה בוקעת ועולה בוקעת ויורדת, ואינו מטמא אלא כנגד הטמאה בלבד. ואם היה פרח [- קישוט] יוצא מעמוד זה, וכלים תחת הפרח - הכלים טהורים, שאינו מטמא אלא כנגד הטמאה בלבד. ב. ואם יש במקום הטמאה טפח על טפח על רום טפח - הרי הוא כקבר טהור, ומטמא מכל סביביו; והבית פלו טמא, שהרי האהיל על הקבר.

מגע עם הארץ מטמא אותן, או שהיה כלי חרש הטהור לפרה אדמה או לקדש, שהכל נאמנין על טהרתן - הרי זה מציל על כל מה שבעליה. היה אהל נטוי בעליה, ומקצתו מרדד [- מונח] על הארבה שבין בית לעליה - הרי זה מציל, ואף על פי שאין גגו [של אהל] על הארבה; שהאהל מציל בכסוי, כמו שבארנו.

יום רביעי

הלכות טמאת מת פרק כז

א. בית שחלקו בקנקנים [של חרס] טהורות מן הארץ עד הקורות, וטמאה בחציו האחד - אם היה פי הקנקנים כלפי הטהרה, הרי אלו מצילות; ואם היו כלפי הטמאה, אינן מצילות. טחן בטיט [ופיהם כלפי טומאה], בין מבפנים בין מבחוץ - רואין: אם יכול הטיט לעמד בפני עצמו, מציל; ואם לאו - אינו מציל, והרי הכל אהל אחד. ב. בית שחלקו בנסרים [גזרי עץ] או ביריעות - אם חלקו מן הצדדין [לאורכו], או מכלפי הקורות [בין הריצפה לתקרה], והיתה הטמאה בבית - כלים שבין המחיצה ובין הכתל, או שבין המחיצה ובין הקורות, טהורין. היתה הטמאה בין המחיצה לכתל, או בין מחיצה לקורות - כלים שבבית טמאין; שאין המחיצה מונעת הטמאה שלא תצא ותטמא, כענין שבארנו באהל שבתוך הבית. היו הכלים בתוך עבי המחיצה עצמה - בין שהיתה הטמאה לפנים מן המחיצה, או שהיתה בתוך הבית - אם היה מקום הכלים טפח על טפח, טמאים; ואם לאו, טהורין. וכבר בארנו כיצד דין הבית, אם חלקו מכלפי ארצו.

ג. בית שהוא מלא תבן, ואין בינו לבין הקורות [של תקרה] פותח טפח, טמאה בפנים, בין בתוך התבן בין שהיתה בין תבן לקורות - כל הכלים ששנגד יציאת הטמאה במלואו של פתח, טמאים. היתה טמאה חוץ לתבן במלואו של פתח - כלים שבפנים - אם יש במקומם טפח על טפח על רום טפח, טהורין; ואם לאו, טמאין. ואם יש בין תבן לקורות פותח טפח - בין כך ובין כך, טמאין; שאין התבן חוצץ, מפני שסתם תבן דעתו לפנותו. ד. כתל שבין שני בתים, וטמאה בתוך הכתל - בית הקרוב לטמאה טמא, והקרוב לטהרה [- רחוק מן הטומאה] טהור; היתה מחצה למחצה, שניהם טמאין. היתה טמאה באחד משני הבתים, והכלים בתוך הכתל - מחציו וכלפי טמאה טמאים, מחציו וכלפי טהרה טהורין; מחצה למחצה, הרי הם טמאין. וכן מעזיבה [- שכבת טיט] שבין הבית והעליה, והטמאה בתוך המעזיבה - מחציה ולמטה, הבית טמא והעליה טהורה; מחציה ולמעלה, העליה טמאה והבית טהור; מחצה למחצה, שניהם טמאין. היתה טמאה באחד מהם, וכלים בתוך המעזיבה - מחציה וכלפי טמאה טמאין, מחציה וכלפי טהרה טהורין; מחצה למחצה, שניהם טמאין. היתה המעזיבה לאויר [תחת השמים], וטמאה בתוכה - מחציה ולמטה - הבית טמא;

שהוא מתגלגל אחריו כאֶבֶן, שאין בו רוח חיים כְּדֵי להעמיד עצמו.

יב. האשה שילדה ולד מת, אפלו גַּפֵּל קָטָן כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ - הָרִי היא טמאה טמאת שבָּעָה. מת עברה בתוך מעיה, ופִּשְׁטָה החיה [- מילדת] את ידה ונגעה בו - החיה טמאה שבָּעָה, והאשה טהורה עד שִׁיצָא הוֹלֵד; וטמאת החיה מדבריהם - גִּזְרָה, שְׁמָא תָּגַע בוֹ מִשִּׁיצָא לְפָרוֹדוֹד [של האשה]. אַבְל מִן הַתּוֹרָה, אֵין מַגַּע בֵּית הַסְּתָרִים [- מקומות מוסתרים בגורן] מַגַּע; הוֹאִיל וְהוּא בְּתוֹךְ הַמַּעֲסִים, הַנּוֹגֵעַ בוֹ טהור. וכן הכולע טבעת טמאה, וְחֹר וְכָלַע אַחֲרֶיהָ טִבְעַת טהורה - אף על פי שנגעו זו בזו בַּרְדַּאי בְּתוֹךְ מַעֲי, אֵינוֹ מַגַּע; וְהַטְּמָאָה בְּטִמְאָתָהּ, וְהַטְּהוֹרָה בְּטִהַרְתָּהּ.

בריש רחמנא דסייען

הַלְכוֹת פֶּרָה אֲדָמָה

יש בכללן שתי מצוות עשה; וְזֶה הוּא פֶּרֶטָן: (א) דִּין פֶּרָה אֲדָמָה; (ב) דִּין טמאת מי נדה וטהרתן. ובאור שתי מצוות אלו - בפְּרָקִים אֵלוֹ.

הַלְכוֹת פֶּרָה אֲדָמָה פֶּרֶק א

א. מצות פֶּרָה אֲדָמָה, שתהיה בת שלש שנים או בת ארבע; ואם היתה זקנה - בְּשָׂרָה, אֵלָא שאין ממתינין לה, שְׁמָא תִּשְׁחִיר וְתִפְסַל. ואין לוקחין עֵגְלָה וּמַגְדִּילִין אוֹתָהּ, שְׁנֵאָמַר: "וַיִּקְחוּ אֵלֶיךָ פֶּרָה", לא עֵגְלָה. מִצְּאוּ עֵגְלָה - פּוֹסְקִין [ומשלמים] עֲלֶיהָ דָּמִים, וְתִהְיֶה אֲצֵל בְּעֲלִיָּה עַד שֶׁתִּגְדִּיל וְתַעֲשֶׂה פֶּרָה; וְלוֹקְחִין אוֹתָהּ מִתְּרוּמַת הַלְּשָׁכָה. **ב.** זֶה שְׁנֵאָמַר בְּתוֹרָה "תְּמִימָה" - תְּמִימַת אֲדָמוֹת, לא תמימת קומה; אֵלָא אם היתה נְּסָה, כְּשָׂרָה כְּשָׂאָר הַקְּדוּשִׁים. הֵיוּ כֹּה שְׁתֵּי שְׁעָרוֹת לְבָנוֹת אוֹ שְׁחָרוֹת, בְּתוֹךְ גְּמָה אַחַת, או בְּתוֹךְ שְׁתֵּי כּוֹסוֹת [- גומות] וְהֵן מוֹכִיחוֹת [- מונחות] זו על זו - פְּסוּלָה.

ג. הֵיוּ כֹּה שְׁתֵּי שְׁעָרוֹת, עֶקְרָן [- מקום צמיחתם] מֵאָדָּים וְרֵאשֵׁן מִשְׁחִיר, עֶקְרָן מִשְׁחִיר וְרֵאשֵׁן מֵאָדָּים - הַכֹּל הוֹלֵךְ אַחַר הָעֶקֶר; וְגוּזוֹ בְּמִסְפָּרִים אֵת רֵאשֵׁן הַמִּשְׁחִיר, וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ מִשּׁוּם גְּזָה בְּקִדְשִׁים - שאין פּוֹנְתוֹ לְגִזּוֹ.

ד. וְצָרִיף שִׁישָׁאָר מִן הַמֵּאָדָּים כְּדֵי שֶׁתִּנְטַל בְּזוּג [- מספריים] - שְׁכָל שְׁעָרָה שְׁאֵינָה נְטֻלַת בְּזוּג, הָרִי היא כְּאֵלוֹ אֵינָה; לְפִיכֵךְ, אם הֵיוּ כֹּה שְׁתֵּי שְׁעָרוֹת לְבָנוֹת אוֹ שְׁחָרוֹת שְׁאֵינָן נִלְקָטִין בְּזוּג - הָרִי זוֹ כְּשָׂרָה.

ה. הֵיוּ קָרְנֶיהָ אוֹ טְלַפְיָהּ שְׁחָרִים, יָגַד [- יחתורן]; גִּלְגַּל הָעֵינַן וְהַשְּׂנַיִם וְהַלְשׁוֹן, אֵין מְרַאֲיָהֶן פּוֹסְלִין בְּפֶרָה.

ו. הִזָּה כֹּה יִבְלֵת, וְחִתְכָּה - אף על פי שְׁצִמַח בְּמִקוּמָה שְׁעָר אָדָם, פְּסוּלָה.

ז. כָּל הַמוּמִין הַפּוֹסְלִין הַקְּדוּשִׁים - פּוֹסְלִין בְּפֶרָה, שְׁנֵאָמַר: "אֲשׁוּר אֵין כֹּה מוּם"; הִיתָה יוֹצֵא דַפֵּן [נוולדה] מִדּוֹפֵן הַבְּהֵמָה לא באופו טבעי, או מְחִיר [- תמורה של כלב], או אֲתָנָן [- תמורה של זנות], או טְרַפָּה, או שְׁנַרְבָּעָה

ג. טְמָאָה שֶׁהִיא בְּתוֹךְ הַכֶּתֶל, וּמִקוּמָה טֶפַח עַל טֶפַח עַל רוּם טֶפַח - כָּל הָעֲלִיּוֹת הַבְּנוּיּוֹת עַל כֶּתֶל זֶה, אֶפְלוּ עָשׂוּר - טְמָאוֹת, שֶׁהֵרִי הַכֶּתֶל כְּלוּ קָבַר סְתוּם עַד סוּפוֹ; וְהוּא כֶּתֶל כָּל הָעֲלִיּוֹת, וְכָל עֲלִיָּה מִהֵן מֵאֲהֶלֶת עַל הַקָּבֵר. בְּנֵה בֵּית בְּצַד הַכֶּתֶל מִכָּאן, וּבֵית מִכָּאן, וּבְנֵה עֲלִיָּה עַל גְּבִי שְׁנֵי הַבָּתִּים, עַד שֶׁנִּמְצָא רֹאשׁ הַכֶּתֶל הַטְּמָא הוּא בְּאֲמֻצֵּעַ קִרְקַע הָעֲלִיָּה - הָרִי הָעֲלִיָּה טְמָאָה, שֶׁהֵרִי הָאֵהִילָה עַל הַקָּבֵר. וְהָעֲלִיָּה הַשְּׂנִיָּה הַבְּנוּיָה עַל גְּבֵה - טְהוֹרָה, מִפְּנֵי שֶׁהֵן זֹו עַל גֵּב זֹו, וְאֵין הַכֶּתֶל הַטְּמָא כְּתֻלָּה.

ד. חֹר גְּדוֹל שְׁבַעֲכֵי הַכֶּתִּילִים שֶׁדָּרָךְ בְּנֵי אָדָם לַעֲשׂוֹת אוֹתוֹ לְתִשְׁמִישׁ, וְהוּא הַנִּקְרָא 'פְּרִדְסִיק', שֶׁהִיתָה טְמָאָה מִנְחַת כְּתוּבוֹ, וְיֵשׁ עֲלָיו דְּלָתוֹת סְגוּרוֹת - הַבֵּית טְהוֹר. הִיתָה הַטְּמָאָה רְצוּצָה בְּקִרְקַעוֹ, אוֹ בְּכֶתְלֵיו, אוֹ בַּגָּוִ - רוֹאֵין אֵת כָּל הַחֹר כְּלוּ כְּאֵלוֹ הוּא אָטוּם, וְרוֹאֵין מְקוּם הַטְּמָאָה: אם הוא בְּחֻצֵי עֲבֵי הַכֶּתֶל שְׁלִפְנַיִם, הַבֵּית טְמָא; ואם הִיתָה הַטְּמָאָה מְחֻצֵי כֶּתֶל וְלַחוּץ, הַבֵּית טְהוֹר; מְחֻצָּה לְמְחֻצָּה, הַבֵּית טְמָא.

ה. שְׁנֵי פְּרִדְסִיקִין זֶה בְּצַד זֶה, אוֹ זֶה עַל גֵּב זֶה, וְטְמָאָה מִנְחַת כְּאֶחָד מֵהֶם, וְנִפְתַּח [הדלת] - הוּא וְהַבֵּית טְמָא, וְחִבְרוּ טְהוֹר; הִיתָה טְמָאָה רְצוּצָה בְּתוֹךְ הַבְּנִין - רוֹאֵין אֵת הַפְּרִדְסִיקִין כְּאֵלוֹ הֵן אָטוּמִין, וְיִדוֹן מְחֻצָּה לְמְחֻצָּה.

ו. כְּזֵית מִן הַמַּת מְדַבֵּק בְּאִסְקַפַּת הַבֵּית מִבְּחוּץ, הַבֵּית טְהוֹר; הִזָּה רְצוּץ תַּחַת הָאִסְקַפָּה, יִדוֹן מְחֻצָּה לְמְחֻצָּה. הִזָּה מְדַבֵּק לַמְּשֻׁקוֹף, הַבֵּית טְמָא.

ז. כָּלֵב שְׂאֵכֵל בְּשַׂר הַמַּת, וּמַת בְּתוֹךְ שְׁלִשָּׁה יָמִים [שלא נתעכל], וְהָרִי הוּא מְטַל עַל הָאִסְקַפָּה - רוֹאֵין חָלַל הַטְּמָאָה מִגּוֹפּוֹ [מהמקום בגוף בו נמצאת הטומאה]: אם הוא מְכַנְגֵּד הַמְּשֻׁקוֹף וְלִפְנָיִם, הַבֵּית טְמָא; וּמְכַנְגֵּד הַמְּשֻׁקוֹף וְלַחוּץ, הַבֵּית טְהוֹר.

ח. הָאִשָּׁה שֶׁמַּת עֲבָרָה בְּתוֹךְ מַעֲיָה - אם נִעֲשֶׂה רֹאשׁ הַנֶּפֶל כְּפָקָה שֶׁל שְׁתֵּי [- כדור חוטי צמר] - בֵּינוֹן שֶׁנִּפְתַּח הָרְחֹם, עַד שֶׁנִּרְאָה הָרֹאשׁ, נְטִמָּא הַבֵּית מִפְּנֵי הָעֶבֶר, אֵף עַל פִּי שְׁעָרָן לֹא יֵצֵא.

ט. הָאִשָּׁה שֶׁהִיא מְקַשָּׁה לִילָד, וְיִצְאָת מִבֵּית לְבֵית, וְהַפִּילָה גֶּפֶל מַת בְּבֵית הַשְּׂנִי - הָרִי הַבֵּית הָרֵאשׁוֹן טְמָא בְּסַפֵּק; שְׁמָא כְּשֶׁהִיתָה בוֹ, יֵצֵא רֹאשׁוֹ שֶׁל גֶּפֶל זֶה. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשָׂלָא הִזָּה רֹאשׁ הַנֶּפֶל כְּפָקָה שֶׁל שְׁתֵּי. אַבְל אם הָעֵגְלִיל רֹאשׁ כְּפָקָה - הַבֵּית הָרֵאשׁוֹן טְהוֹר; שְׂאֵלוֹ נִפְתַּח רְחֵמָה שָׁם, לא הִיתָה יְכוּלָה לְהֵלֵךְ עַל רִגְלֶיהָ; לְפִיכֵךְ, אם הִיתָה נְטֻלַת בְּאֲגָפִים [- בידי חברותיה], וְהוֹצִיאָוּהָ מִבֵּית לְבֵית - הַבֵּית הָרֵאשׁוֹן טְמָא בְּסַפֵּק, אֵף עַל פִּי שֶׁהָעֵגְלִיל רֹאשׁ כְּפָקָה שֶׁל שְׁתֵּי.

י. הָאִשָּׁה שֶׁהַפִּילָה שְׁלִיָּה, הַבֵּית טְמָא וְדָאִי; חֻזְקָה הוּא, שְׂאֵין שְׁלִיָּה כְּלָא וְלָד.

יא. מִי שֶׁיִּלְדָה שְׁנֵי יְלָדִים, אֶחָד חֵי וְאֶחָד מַת - אם הַמַּת יֵצֵא רֹאשׁוֹן, חֵי טְהוֹר; שְׁהָרִי לא נִגַּע בוֹ מִשִּׁיצָא לְאוּרֵי הָעוֹלָם. ואם חֵי יֵצֵא רֹאשׁוֹן, הָרִי הוּא טְמָא; שְׁהָרִי אֵי אֶפְשָׁר שְׂלָא יִגַּע בוֹ הַמַּת מִשִּׁיצָא לְאוּרֵי הָעוֹלָם - מִפְּנֵי

יד. הַצְדוּקִין הָיוּ אוֹמְרִין, שְׁאִין מַעֲשֵׂה הַפְּרָה כְּשֶׁר אֵלָא בְּמַעֲרָבֵי שְׁמֶשׁ; לְפִיכֶּךָ הָיוּ בֵּית דִּין בְּבֵית שְׁנֵי מְטָמְאִין אֵת הַכֹּהֵן הַשּׁוֹרֵף אֵת הַפְּרָה בְּשֶׁרֶץ וְכִיּוֹצֵא בּוֹ, וְטוֹבֵל, וְאַחַר כֵּן עוֹסֵק בָּהּ - כְּדֵי לְבַטֵּל דְּבָרֵי אֱלוֹ הַזֵּדִים שְׁמֹרִין מִהָעוֹלָה עַל רוּחַס, לֹא מִן הַקְּבָלָה. וְכֵן כָּל הַכְּלִים שְׂמִכְנִיסִין לְתוֹכָן אִפְר הַפְּרָה, בְּלֵן טְבוּלֵי יוֹם הָיוּ.

טו. הַחוֹתָף שְׂפוֹפֶרֶת שֶׁל קָנָה לְהַנִּיחַ בָּהּ אִפְר חֲטָאֵת - טְמֵא אֹתָהּ וְנִטְבְּלָנָה, וְאַחַר כֵּן יָנִיחַ בָּהּ. וְהַחוֹתָף אֵת הַשְּׂפוֹפֶרֶת וְהַמְטְבִּילָה - טְעוֹן טְבִילָה, מִפְּנֵי שֶׁעֲשָׂאָהּ כְּטָמֵא מֵת בְּשָׂבִיעֵי שְׁלוֹ; וְלְפִיכֶּךָ אֵינָה צְרִיכָה הִזְיָה שְׁלִישִׁי וְשָׂבִיעֵי, אֵלָא מְטָמְאָה - כְּדֵי לְהִרְאוֹת לְצְדוּקִין, וּמְטְבִילָה. וְנֹתֵן בָּהּ.

יום חמישי

הַלְכוֹת פְּרָה אֲדָמָה פָּרֶק ב

א. מַעֲלוֹת [- חוֹמוֹרוֹת] יִתְרוֹת עָשׂוּ בְּטַהֲרַת פְּרָה אֲדָמָה, וְהִרְחִיקוֹת גְּדוּלוֹת הִרְחִיקוּ מִטְּמֵאֵת הַמֵּת בְּכָל מַעֲשֵׂיָהּ; מִפְּנֵי שֶׁהִיא כְּשֶׁרָה בְּטְבוּלֵי יוֹם, חֲשׂוֹ שְׂמָא יָבוֹאוּ לְזַלֵּל בָּהּ. וּמִפְּנֵי זֶה, כְּשֶׁמִּפְרִישִׁין הַכֹּהֵן הַשּׁוֹרֵף אֹתָהּ, מִפְּרִישִׁין אוֹתוֹ לְלִשְׁפָה מוֹכֶנֶת בְּעִזָּה, וּבֵית אֶבֶן הֵיטָה נִקְרָאת, מִפְּנֵי שֶׁכָּל כְּלֵי אֶבֶן כְּלֵי אֶבֶן שְׂאִין מְקַבְּלִין טְמֵאָה; וּבְכָלֵי הָאֶבֶן הִזָּה מִשְׁתַּמֵּשׁ כָּל שְׂבַעַת יְמֵי הַהַפְרָשָׁה. וְלֹא הָיוּ אֲחֵיו הַכֹּהֲנִים נוֹגְעִין בּוֹ, כְּדֵי לְהִרְבּוֹת בְּטַהֲרָתוֹ.

ב. שְׂבַעַת יְמֵים קִדְּם לְשִׁרְפַת הַפְּרָה, מִפְּרִישִׁין כֵּהֵן הַשּׁוֹרֵף אוֹתָהּ מִבֵּיתוֹ - כְּשֶׁם שְׂמִפְרִישִׁין כֵּהֵן גְּדוֹל לְעַבּוֹדַת יוֹם הַכַּפּוּרִים; וְדָבָר זֶה, קִבְּלָה מִמֶּשֶׁה רַבְּנּוּ. וְכֵן מִפְּרִישִׁין אוֹתוֹ מֵאֲשֵׁתוֹ - שְׂמָא תִמְצָא נְדָה, וְיִהְיֶה טָמֵא שְׂבַעַת יְמֵים.

ג. הַלִּשְׁפָה שֶׁהִזָּה יוֹשֵׁב בָּהּ כָּל שְׂבַעַת, צְפוּנִית מְזוּרָחִית הֵיטָה, כְּדֵי לְהַזְכִּירוֹ שֶׁזֶּה כַחֲטָאֵת הַנִּשְׁחָטָה בְּצַפּוֹן, אֵף עַל פִּי שֶׁהִיא נִשְׁחָטָה בַּחוּץ.

ד. כָּל יוֹם יוֹם מִשְׂבַּעַת יְמֵי הַהַפְרָשָׁה, מִזִּין עֲלָיו מֵי חֲטָאֵת, שְׂמָא נִטְמָא לְמַת, וְהוּא לֹא יִדַּע; חוּץ מִיּוֹם רִבְעִיעֵי לְהַפְרָשָׁה, שְׂאִינוּ צְרִיף הַזָּאָה, לְפִי שְׂאֵי אִפְשָׁר שֶׁהִזָּה לֹא שְׁלִישִׁי לְטָמְאָתוֹ וְלֹא שְׂבִיעִי - שְׂאִין הִזְיָה בְּשָׂבִיעֵי עוֹלָה מִשׁוּם הִזְיָת שְׂבִיעִי, עַד שֶׁיִּזְנֶה בְּשָׂלִישִׁי מִלְּפָנֶיהָ. וּמִן הַדִּין הִזָּה שְׂאִינוּ צְרִיף הַזָּאָה אֵלָא בְּשָׂלִישִׁי וְשָׂבִיעִי לְהַפְרָשָׁה בְּלִבְד, וְזֶה שְׂמִזִּין יוֹם אַחַר יוֹם - מַעֲלָה יִתְרָה עָשׂוּ בַּפְּרָה. **ה.** בְּרִבְעִיעֵי בְּשַׁבַּת הָיוּ מִפְּרִישִׁין אוֹתוֹ, כְּדֵי שֶׁיִּחְזוֹל רִבְעִיעֵי שְׁלוֹ לְהִיּוֹת בְּשַׁבַּת; שֶׁהִזְיָה אֵינָה דוֹחָה שַׁבַּת, וּבְרִבְעִיעֵי אֵינּוּ צְרִיף הַזָּאָה.

ו. בְּכָל יוֹם יוֹם מִיְמֵי הַהַפְרָשָׁה שְׂמִזִּין עֲלָיו בֵּהֵן, מִזִּין עֲלָיו מֵאִפְר פְּרָה מִן הַפְּרוֹת שֶׁנִּשְׂרָפוּ כְּבָר; וְאִם לֹא הִזָּה שֶׁם אֵלָא אִפְר פְּרָה אַחַת בְּלִבְד, מִזִּין מִמֶּנּוּ עֲלָיו כָּל הַשָּׂשָׁה.

ז. כְּשֶׁמִּזִּין עֲלָיו בִּימֵי הַהַפְרָשָׁה, אֵין מִזָּה עֲלָיו אֵלָא אֲדָם שֶׁלֹּא נִטְמָא בְּמַת מַעוֹלָם, שֶׁהַמִּזְנֶה צְרִיף שִׁיחָה טְהוֹר; וְאִם תֵּאֵמַר, יָזָה עֲלָיו אִישׁ שֶׁנִּטְמָא וְהִזָּה עֲלָיו - שְׂמָא זֶה שֶׁהִזְנֶה עֲלָיו לֹא הִזָּה טְהוֹר מִטְּמֵאֵת מַת. וְכֵן הַכְּלִים שֶׁמִּמְלָאִין בֵּהֵן וּמִקְדָּשִׁין לְהַזוֹת עַל הַכֹּהֵן הַשּׁוֹרֵף - כְּלֵם כְּלֵי אֶבֶן הָיוּ.

- פְּסוּלָה; שֶׁכָּל הַפּוֹסֵל אֵת הַקְּדוּשִׁים לְמִזְבֵּחַ, פּוֹסֵל אֵת הַפְּרָה, וְאֵף עַל פִּי שֶׁהִיא כְּקָדְשֵׁי בְּדָק הַבַּיִת, הוּאִיל וְקִרְאָה הַכְּתוּב "חֲטָאֵת". וּמִתְרָ לְקַח אֹתָהּ מִן הַגּוֹי, וְאֵין חוֹשְׁשִׁין שְׂמָא רַבְעָה הַגּוֹי, שְׂאִינוּ מִפְּסִיד בְּהִמְתּוֹ. יִתְרָה פְּרָה עַל הַקְּדוּשִׁים, שֶׁהָעוֹבְדָה פּוֹסֵלָת בָּהּ - שְׂנֵאָמַר: "אֲשֶׁר לֹא עָלָה עֲלֶיהָ עַל", וּבְעִגְלָה עֲרוּפָה הוּא אוֹמַר: "אֲשֶׁר לֹא עָבַד בָּהּ, אֲשֶׁר לֹא מִשְׁכָּה בְּעַל"; מָה עַל הָאִמּוֹר בְּעִגְלָה, עָשָׂה שְׂאֵר עֲבוֹדוֹת כְּעַל - אֵף עַל הָאִמּוֹר בַּפְּרָה, יִפְסֵל בָּהּ שְׂאֵר עֲבוֹדוֹת כְּעַל. אֵלָא שֶׁהָעַל פּוֹסֵל בֵּין בְּשַׁעַת עֲבוֹדָה בֵּין שְׁלֹא בְּשַׁעַת עֲבוֹדָה, וְשְׂאֵר עֲבוֹדוֹת אֵין פּוֹסְלוֹת אֵלָא בְּשַׁעַת עֲבוֹדָה. כִּיִּצַּד? קָשֶׁר עֲלֶיהָ הָעַל - אֵף עַל פִּי שֶׁלֹּא חָרְשָׂה בּוֹ, פְּסוּלָה; הַכְּנִיסָה לְדוּשׁ, אֵינָה נִפְסֵלָת עַד שִׂידוּשׁ בָּהּ. וְכֵן כָּל פִּיּוֹצָא בָּזָה. רַכֵּב עֲלֶיהָ, נִשְׁעַן עֲלֶיהָ, נִתְלָה בְּזִנְיָה וְעִבְרָ בָּהּ אֵת הַנְּהַר, קָפַל עֲלֶיהָ אֵת הַמוֹסְרָה [- חוֹבֵל], נִתֵּן טְלִיתוֹ עֲלֶיהָ, נִתֵּן עֲלֶיהָ כְּסוֹת שֶׁל שִׁקִּין - פְּסוּלָה. קָשְׂרָה בְּמוֹסְרָה - אִם הֵיטָה מוֹרְדָת וְצְרִיכָה שְׂמִירָה, כְּשֶׁרָה; וְאִם לֹא הֵיטָה צְרִיכָה - פְּסוּלָה; שֶׁכָּל שְׂמִירָה שְׂאֵינָה צְרִיכָה, מִשׁוּי הוּא. עָשָׂה לָהּ סַנְדָּל שֶׁלֹּא תַחֲלִיק, פָּרַשׁ טְלִיתוֹ עֲלֶיהָ מִפְּנֵי הַזְבוּבִין - כְּשֶׁרָה. זֶה הַכְּלֵל: כָּל שֶׁהוּא לְצַרְפָּה, כְּשֶׁרָה; לְצַרְף אַחַר, פְּסוּלָה. נַעֲשִׂית בָּהּ מְלֵאכָה מְאֲלִיָּה, אוֹ שֶׁעָלָה עֲלֶיהָ דְּבַר מְאֲלִיו - אִם לְרְצוֹנוֹ, פְּסוּלָה, שְׂנֵאָמַר: "אֲשֶׁר לֹא עָבַד בָּהּ" - שְׂאִם עָבַד בָּהּ לְרְצוֹנוֹ, הָרִי זֶה כְּמִי שֶׁעָבַד בָּהּ. לְפִיכֶּךָ, אִם שָׁכַן עֲלֶיהָ הַעוֹף - כְּשֶׁרָה; עָלָה עֲלֶיהָ זָכָר - פְּסוּלָה; וְאֵין צְרִיף לומר שֶׁהַמַּעֲבָרָת פְּסוּלָה. הַכְּנִיסָה לְרִבְקָה [- צַמַּד בַּקֹּר], וְדָשָׁה מְאֲלִיָּה - כְּשֶׁרָה; הַכְּנִיסָה כְּדֵי שֶׁתִּינַק וְתִדּוּשׁ - פְּסוּלָה, שֶׁהָרִי עָשָׂת לְרְצוֹנוֹ. וְכֵן כָּל פִּיּוֹצָא בָּזָה.

ח. פְּרָה שְׁנוּלָד בָּהּ פְּסוּלָה, תַּפְּדָה. וְכֵן אִם מָתָה, תַּפְּדָה מִפְּנֵי עוֹרָה; אֲבָל לֹא לְהַאֲכִיל בְּשֶׁרָה לְכָלכֵּים.

ט. נִשְׁחָטָה לְשֶׁם חֲלִין - תַּפְּדָה, וְאֵינָה מְכַפֶּרֶת [- מִטְהַרְתָּ]; נִשְׁחָטָה עַל גֹּב מַעֲרַכְתָּה [- מְקוֹם הַמַּעֲרָכָה], אֵין לָהּ פְּדִיּוֹן עוֹלָמִית.

י. לְקַחוּ פְּרָה, וּמִצְאוּ אַחֲרָת נְאֻה מִמֶּנָּה - הָרִי זֶה תַּפְּדָה שֶׁלֹּא בְּמוֹם.

יא. אֵף כֵּהֵן הַדְּיוּט, כְּשֶׁר לְשִׁרְפַת הַפְּרָה - שְׂנֵאָמַר: "וַיִּנְתְּמָם אֲתָה אֵל אֲלֻעָזֹר הַכֹּהֵן", וְעַדִּין אַהֲרֹן הִזָּה קָזָם; וּמִפִּי הַשְּׂמוּעָה [- מִמִּשְׁחֵ רַבִּינָן] לְמַדּוּ: זֶה נַעֲשִׂית בְּאֲלֻעָזֹר, וְשְׂאֵר כָּל הַפְּרוֹת - בֵּין כֵּהֵן גְּדוֹל בֵּין כֵּהֵן הַדְּיוּט.

יב. וְהָעוֹשָׂה אוֹתָהּ - לּוֹבֵשׁ אֲרַבְעָה כְּלִים [- בַּגְדִים] שֶׁל כֵּהֵן הַדְּיוּט, בֵּין שֶׁעָשָׂה אוֹתָהּ כֵּהֵן גְּדוֹל, בֵּין שֶׁעָשָׂה אוֹתָהּ כֵּהֵן הַדְּיוּט.

יג. כָּל הָעוֹסְקִין בַּפְּרָה מִתְחַלְּהָ וְעַד סוֹף, שֶׁהָיוּ טְבוּלֵי יוֹם [- טַמְאִים שֶׁטְבְּלוּ הַיּוֹם] - כְּשֶׁרִים לְמַעֲשֵׂה הַפְּרָה לְקַדְּשׁ [- לַתַּת הָאִפְר בַּמִּים] וְלַהֲזוֹת מֵאִפְרָה, וְאֵף עַל פִּי שֶׁעַדִּין לֹא הָעָרִיב שְׂמֶשֶׁן; שֶׁזֶה שְׂנֵאָמַר בְּכָל הַפְּרָשָׁה "אִישׁ טְהוֹר", הוּא הַטְהוֹר לְמַעֲשֵׁר שְׁנֵי; אֵף עַל פִּי שְׂאִינוּ טְהוֹר לְתוֹרֵמָה עַד שִׁיעָרִיב שְׂמֶשׁוֹ - הָרִי זֶה טְהוֹר לְפָרָה.

לשנים ושָׁרְפָה בְּשֵׁתֵי מַעְרֻכּוֹת, או שְׁשׂוּרָף שְׁתֵּים בְּמַעְרָכָה אחת - פְּסוּלָה; וְאִם אַחַר שֶׁנַּעֲשֶׂת אֶפֶר - מְבִיא אַחֲרָת וְשׂוּרָף עַל גְּבֵה, וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ.

יב. הַפְּשִׁיטָה, וְנִתְחַה, וְאַחַר כֵּן שָׂרַף כְּלֵה - כְּשֶׁרָה; וְאִם חִסַּר מִמֶּנָּה כְּלוּם, אֶפְלוּ מִפְּרֻשָּׁה [אוכל שבמייעיה] - פְּסוּלָה. פֶּקַע [- יצא מחוץ לאש] מַעוֹרָה אוּ מִבְּשָׂרָה, אֶפְלוּ מִשְׁעָרָה, בְּנִית - יְחִזִּיר; וְאִם לֹא הִחְזִיר, פְּסוּלָה. פֶּקַע חוּץ לַמַּעְרֻכָּה - מְרַבָּה עָלָיו, וְשׂוּרְפוֹ בְּמִקוּמוֹ; פֶּקַע מִקְרָנֶיהָ, אוּ מִטְּלָפִיָּה, אוּ מִפְּרֻשָּׁה - אֵינוֹ צָרִיף לְהִחְזִיר.

יג. הַפְּרָה אֵינָה נִפְסַלַת בְּלִינָה; לְפִיכֶן, אִם נִשְׁחַטָה הַיּוֹם, וְהִנֵּה דָמָה בְּהַלְכָתָהּ, וְנִשְׂרָפָה לְמַחַר - כְּשֶׁרָה.

יד. שְׂרָפָה אוֹגֵן אוּ מְחַסֵּר כְּפָרָה [- טבל ולא הביא קרבנו], כְּשֶׁרָה;

טו. שְׂלֵא רְחוּץ יָדִים וְרַגְלִים - פְּסוּלָה, מִפְּנֵי שֶׁמַּעֲשִׂיָּה כְּעֵין עֲבוּדָה. וְהֵיכָן מְקַדֵּשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו? בְּכָלִי שֶׁרַת בְּפָנָיִם [- בעזרה]. וְאִם קָדַשׁ בַּחוּץ, וּמְכַלֵּי חַל, אֶפְלוּ בְּמִקְדָּה [- כוס] שֶׁל חֶרֶשׁ - כְּשֶׁר, הוֹאִיל וְכָל מַעֲשִׂיָּה בַּחוּץ. וְכֵן כְּשֶׁמְטַבֵּילִין אֶת הַכֶּהֵן הַשׂוּרְף אַחַר שֶׁמְטַמְּאִין אוֹתוֹ כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ, אֵינוֹ צָרִיף לְחֹזֵר וּלְקַדֵּשׁ, הוֹאִיל וְכָל מַעֲשִׂיָּה בְּטְבוּלֵי יוֹם.

טז. שְׂרָפָה שְׂלֵא בְּעֵצִים, אוּ בְּכָל עֵצִים, אֶפְלוּ בְּקֶשׁ, וְאֶפְלוּ בְּגִבְבָּא [- קש הנשאר מחובר לקרקע] - כְּשֶׁרָה; וּמִצְוֹתָהּ, שְׂלֵא יִמְעַט לָהּ עֵצִים מִן הַרְאוּי לָהּ. אֲבָל מְרַבָּה הוּא לָהּ חִבְלֵי אוֹזֵב וְאוֹזְבוֹיִן בְּזִמְן שְׂרַפְתָּהּ, כְּדִי לְרַבּוֹת אֶת הָעֶפֶר; וְיֵשׁ לוֹ [- מותר לו] לְרַבּוֹת עֵצִים בְּשְׂרַפְתָּהּ, עַד שֶׁתַּעֲשֶׂה אֶפֶר. אֲבָל מִשְׁתַּעֲשֶׂה אֶפֶר - אִם הוֹסִיף בָּהּ אֶפְלוּ עֵץ אֶחָד, הֲרִי זֶה כְּמַעֲרַב אֶפֶר מִקְלָה [- שריפה] בְּאֶפֶר הַפְּרָה.

יז. כָּל מַעֲשֶׂה הַפְּרָה, מִתְחַלָּה וְעַד סוּף - אֵינוֹ אֱלָא בְּיוֹם, וּבְכֹרֵי כְּהֵנָה; וְהַמְלֵאכָה [של המתטקס בה] פּוֹסְלַת בָּהּ, עַד שֶׁתַּעֲשֶׂה אֶפֶר. אֲבָל מִשְׁתַּעֲשֶׂה אֶפֶר - אִם כִּנְסָה אֶפְרָה בְּלִילָה, אוּ שֶׁכִּנְסָתוֹ אִשָּׁה, אוּ שֶׁעֲשֶׂה מְלֵאכָה אַחֲרָת בִּשְׁעַת כְּנִיסָתוֹ - הֲרִי זֶה כְּשֶׁרָה. וּמִנֵּין שֶׁאֲסַפְתָּ הָאֶפֶר בְּכָל אֲדָם מִיִּשְׂרָאֵל, חוּץ מִחֶרֶשׁ שׁוֹטֵה וְקָטָן? שְׂנֵאָמַר: "וְאִסַּף אִישׁ טְהוֹר", מְכַלֵּל - שֶׁאֵינָה צָרִיכָה כְּהֵן, וּכְאֵלוֹ נֵאָמַר "אֲדָם טְהוֹר", בֵּין אִישׁ בֵּין אִשָּׁה. וּמִנֵּין שֶׁהַמְלֵאכָה פּוֹסְלַת בָּהּ? שְׂנֵאָמַר: "וְשִׁחַט אֹתָהּ לְפָנָיו" - מִפִּי הַשְּׂמוּעָה לְמַדוּ, שְׂלֵא בָּא הַכְּתוּב אֱלָא לְלַמֵּד שֶׁאִם נִתְעַסַּק בְּדָבָר אַחַר בִּשְׁעַת שְׁחִיטָתָהּ, פְּסָלָה. וְנֵאָמַר: "וְשׂוּרָף אֶת הַפְּרָה לְעֵינָיו", שִׁיְהִיו עֵינָיו בָּהּ - לְלַמֵּד שֶׁהַמְלֵאכָה פּוֹסְלַת בָּהּ מִשְׁעַת שְׁחִיטָתָהּ עַד שֶׁתַּעֲשֶׂה אֶפֶר; וְכָל הַעוֹסֵק בְּשְׂרַפְתָּהּ וְעָשָׂה מְלֵאכָה אַחֲרָת - פְּסָלָה, עַד שֶׁתַּעֲשֶׂה אֶפֶר.

יח. שִׁחַט אֶת הַפְּרָה [בסכין ארוכה], וְנִשְׁחַטָה בְּהֵמָה אַחֲרָת עֲמָה, אוּ נִתְחַתְּכָה דְלַעַת עֲמָה - כְּשֶׁרָה; שֶׁהֲרִי לֹא נִתְּכַנֵּן לְמֵלֵאכָה - אִף עַל פִּי שֶׁהַבְּהֵמָה שֶׁנִּשְׁחַטָה עֲמָה כְּשֶׁרָה לְאַכִּילָהּ, שֶׁאֵין שְׁחִיטַת הַחֲלִין צָרִיכָה כְּנֵה; אֲבָל אִם נִתְּכַנֵּן לְחִתּוּף הַדְּלַעַת, וְנִתְחַתְּכָה בִּשְׁעַת שְׁחִיטָה - פְּסוּלָה, שֶׁהֲרִי עָשָׂה עֲמָה מְלֵאכָה.

שֶׁמַּצְנִיעִין מִמֶּנּוּ. וְכֵן הָיוּ מַצְנִיעִין מֵאֶפֶר כָּל פְּרָה וּפְרָה שֶׁשׂוּרְפִין, בַּחֵיל. וְחֹשֶׁע פְּרוֹת אֲדָמוֹת נַעֲשׂוּ מִשְׁנַצְטוּוּ בְּמַצְוָה זוֹ, עַד שֶׁחִרַב הַבַּיִת בְּשׁוּנָה: רֵאשׁוֹנָה עָשָׂה מִשָּׁה רַבְּנּוֹ, וּשְׁנִיָּה עָשָׂה עֲזָרָא, וְשִׁבְעָה מַעֲזָרָא עַד חֲרַבֵּן הַבַּיִת; וְהַעֲשִׁירִית עוֹשָׂה הַמֶּלֶךְ הַמְּשִׁית, מִהֲרָה יִגְלָה.

הַלְכוֹת פְּרָה אֲדָמָה פָּרָק ז

א. אֵין שׁוֹחֲטִין שְׁתֵּי פְרוֹת אֲדָמוֹת כְּאַחַת, שְׂנֵאָמַר: "וְשִׁחַט אֹתָהּ".

ב. לֹא רִצַּת פְּרָה לְצֵאת [מהרפת] - אֵין מוֹצִיאִין עֲמָה שְׁחָרָה [לפתוחה], שְׂלֵא יֹאמְרוּ: 'שְׁחָרָה שְׁחָטוּ'; וְלֹא אֲדָמָה, שְׂלֵא יֹאמְרוּ: 'שְׁתֵּים שְׁחָטוּ'.

ג. פְּרָה שֶׁנִּשְׁחַטָה שְׂלֵא לְשִׁמָּה, אוּ שֶׁקָּבַל אוּ שֶׁהִנֵּה שְׂלֵא לְשִׁמָּה, אוּ לְשִׁמָּה וְשִׁמָּה וְשִׁמָּה, אוּ שְׂלֵא לְשִׁמָּה וְלְשִׁמָּה, אוּ שֶׁנַּעֲשֶׂת שְׂלֵא בְּכֵהֵן, אוּ בְּמַחֲסֵר בְּגָדִים, אוּ שֶׁעָשָׂה בְּבִגְדֵי זָהָב, אוּ בְּבִגְדֵי חֵל - פְּסוּלָה; שְׁחַטָה עַל מִנַּת לְאַכֵּל מִבְּשָׂרָה, אוּ לְשִׁתּוֹת מִדָּמָה - כְּשֶׁרָה, לְפִי שְׂלֵא נֵאָמַר בָּהּ "רִיחַ נִיחּוּחַ".

ד. קָבַל דָּמָה בְּכָלִי - פְּסוּלָה, שְׂנֵאָמַר: "וְלָקַח אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן מִדָּמָה בְּאֶצְבָּעוֹ" - מִצְוֹתָהּ מִצְוֹת יָד, לֹא מִצְוֹת כְּלִי.

ה. הִנֵּה בְּכָלִי, אֶפְלוּ אַחַת מִהֵן - הִנֵּיתוּ פְּסוּלָה; הִנֵּה אַחַת מִהֵן בְּשִׁמְאָל, הִנֵּיתוּ פְּסוּלָה. הִנֵּה שֶׁבְּעָה כְּהֵנִים - כְּאַחַת, הִנֵּיתוּ פְּסוּלָה; זֶה אַחַר זֶה, כְּשֶׁרָה. הִנֵּה, וְלֹא כֵּן כִּנְגַד הַהֵיכָל - פְּסוּלָה, שְׂנֵאָמַר: "אֵל נִכַח פָּנָי אֵהֵל מוֹעֵד" - עַד שֶׁיִּכְנֹן כִּנְגַד הַהֵיכָל, וְיִהְיֶה רוֹאֵהוּ. וְכֵן אִם שְׁחַטָה אוּ שְׂרָפָה שְׂלֵא כִּנְגַד הַהֵיכָל - פְּסוּלָה, שְׂנֵאָמַר: "וְשִׁחַט אֹתָהּ לְפָנָיו".

ו. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? שֶׁהִנֵּה אוּ שִׁחַט אוּ שְׂרַף כִּנְגַד הַדְּרוֹם, אוּ כִּנְגַד צָפוֹן, אוּ שֶׁהִנֵּה אַחֲרָיו לְמַקְדָּשׁ; אֲבָל אִם עָמַד בֵּין מִזְרַח וּמַעֲרָב, וּפָנָיו כִּנְגַד פֶּתַח הַהֵיכָל - אִף עַל פִּי שְׂלֵא כֵּן כִּנְגַד פֶּתַח הַהֵיכָל בְּדַקְדוּק, כְּשֶׁרָה.

ז. חִסַּר אַחַת מִן הַמִּתְנַוֹת [- הזאות], פְּסוּלָה. טְבַל שְׁתֵּים, וְהִנֵּה אַחַת - הִנֵּיתוּ פְּסוּלָה; טְבַל אַחַת, וְהִנֵּה שְׁתֵּים - אִף עַל פִּי שְׂלֵא חֹשֶׁב הִנֵּה שְׁנֵי, אֱלָא טְבַל וְהִנֵּה אַחֲרָת - הִנֵּיתוּ פְּסוּלָה. כִּי־צַד? טְבַל אֶצְבְּעוֹ טְבִילָה שְׁשִׁית, וְהִנֵּה שְׁשִׁית וּשְׁבִיעִית - אִף עַל פִּי שֶׁחֹזֵר וְטְבַל אֶצְבְּעוֹ וְהִנֵּה שְׁבִיעִית, הִנֵּיתוּ פְּסוּלָה. הִנֵּה מִטְבִּילָה שְׁבִיעִית, שְׁבִיעִית וּשְׁמִינִית - אֶפְלוּ חֹזֵר וְטְבַל טְבִילָה שְׁמִינִית וְהִנֵּה שְׁמִינִית, כְּשֶׁרָה; שֶׁכָּל שְׂמוּסִיף עַל הַשֹּׁבַע, אֵינוֹ כְּלוּם - וְהוּא, שִׁיְהִיָּה זֶה שְׂהוּסִיף כְּהֵן אַחַר; אֲבָל הַכֵּהֵן הַשׂוּרְף אוֹתָהּ - אִם הוֹסִיף, פְּסָלָה, מִפְּנֵי שֶׁנִּתְעַסַּק בְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ צָרִיף בִּשְׁעַת שְׂרָפָה.

ח. הוֹצִיא אֶת הַדָּם חוּץ מִמַּעְרֻכָּתָהּ, וְהִנֵּה - פְּסוּלָה.

ט. הִנֵּה מִדָּמָה בְּלִילָה, אֶפְלוּ הִנֵּה שֶׁשׁ הִנֵּוֹת בְּיוֹם וְאַחַת בְּלִילָה - פְּסוּלָה.

י. שְׁחַטָה חוּץ מִמִּקוֹם שְׂרַפְתָּהּ, אֶפְלוּ שְׁחַטָה לְפָנָים מִן הַחוּמָה [של ירושלים] - פְּסוּלָה.

יא. שְׂרָפָה חוּץ מִמַּעְרֻכָּתָהּ שֶׁנִּשְׁחַטָה עָלֶיהָ, אוּ שֶׁחֲלָקָה

יום שישי

הלכות פרה אדמה פרק ה

א. כל העוסקין בפרה מתחלה ועד סוף, מטמאין בגדים כל זמן עשייתן - שנגאמר בשוחט ומשליך עץ ארוז: "וכבס בגדיו... ורחץ בשרו", ונגאמר בשורף: "והשרף אותה - יכבס בגדיו", ונגאמר: "וכבס האסף את אפר הפרה"; מלמד שכל העוסקין בה מתחלה ועד סוף - מטמאין בגדים וטעונין טבילה והערב שמש, דין תורה; אבל המשמר אותה בשעת עשייתה, מטמא בגדים מדבריהם - גזרה, שפא יזיו בה אבר.

ב. כל מקום שנגאמר בתורה בטמאות "כבס בגדיו", לא בא ללמדנו שהבגדים שעליו בלבד הם הטמאים, אלא ללמד שכל בגד או כלי שיגע בו הטמא הנה בשעת חבורו במטמאיו - הרי הם טמאים; אבל אחר שיפרש ממטמאיו, אינו מטמא בגדים. כיצד? הנושא את הנבלה - אחד בגד שעליו, או כלי שיגע בו כל זמן שהוא נושא אותה - הרי הן טמאין, והרי הן ראשון לטמאה; וכן זה הנושא, הרי הוא ראשון. פירש ממטמאיו, והשליך את הנבלה - הרי הוא ראשון כמות שהיה, ואם יגע בכלי או בגד - אינו מטמא אותו, שאין ילד טמאה מטמא פלים, כמו שבארנו בתחלת הספר. וכן כל פיוצא בנבלה. וכן כל העוסקין בפרה - אם נגע בבגד או בכלי בשעת שחיטה או בשעת שרפה - הרי הן טמאין; אבל אחר שיפרש ממעשיה - אף על פי שעדין לא טבל - אם נגע בכלי, אינו מטמאו; מפני שהוא ילד טמאה. והפרה עצמה אינה מטמאה, לא אדם ולא פלים שנגעו בה; אלא המתעסק בה בלבד - הוא הטמא וטעון טבילה, ומטמא בגדים כל זמן שעוסק בה.

ג. במה דברים אמורים? בזמן שגשרפת כמצותה. אבל אם נפסלה - המתעסק בה טהור. ארע פסול בשחיטתה, אינה מטמאה בגדים. ארע בהזיתה פסול - כל העוסק בה לפני פסולה, מטמא בגדים; לאחר פסולה, אינו מטמא בגדים.

ד. השלים לכנס את אפרה - המתעסק בה אחר פן בחלוק האפר או בהצנעתו, וכן הנוגע בו - טהור. ולא הפרה בלבד, אלא כל החטאות הנשרפות מן הפרים ומן השעירים - השורף אותם מטמא בגדים בשעת שרפתן, עד שיעשו אפר; שהרי הוא אומר בפר ושעיר של יום הכפורים: "והשרף אותם - יכבס בגדיו" - מפי השמועה למדו, שזה בנזן אב לכל הנשרפין, שהיהו מטמאין בגדים עד שיעשו אפר. במה דברים אמורים? בשלא ארע בהן פסול, ונשרפו כמצותן בבית הדשן; אבל אם נפסלו בעזרה - נשרפין שם כפסולי המקדשין, ושורפן טהור. וכן המתעסק בהן משעשו אפר, אינו מטמא בגדים. ואיזה הוא שורף? זה המסיע בשרפה - כגון המהפך בכשר, והמשליך עצים, והמהפך באש, והחיתה גחלים כדי שתבער האש, וכיוצא בזה; אבל המצית את האור לשורפן, והמסדר את המערכה - טהור. וכן למדו מפי השמועה, שהנושא פרים ושעירים הנשרפין להוציאן לבית הדשן

לשורפן - טמא ומטמא בגדים דין תורה, כל זמן שהוא עוסק בהולכתן; וטעון טבילה והערב שמש; כמו המשלח את השעיר לעזאזל, שהוא מטמא כל בגד וכל כלי שיגע בו בפלים שעליו כל זמן שמתעסק בשלוחו, שנגאמר: "והמשלח את השעיר לעזאזל - יכבס בגדיו".

ה. מאימתי מטמאין בגדים, הנושאין פרים ושעירים הנשרפים? משיצאו בהם חוץ לחומת העזרה. נשואם במוטות, ויצאו מקצת הנושאים חוץ לחומת העזרה, והאחרונים לא יצאו - אלו שיצאו, מטמאין בגדים; ואלו שעדין לא יצאו, אינן מטמאין בגדים עד שיצאו. יצאו [הפריס] וחררו לעזרה - הנושא אותן בעזרה, טהור עד שיצא בהן. הנה עומד חוץ לעזרה, ומושיף אותן משם מאחר שחררו - הואיל וכבר יצאו לחוץ, והרי זה המושיף אותן בחוץ - הרי הוא ספק טמא.

ו. ומאימתי מטמא בגדים, המשלח את השעיר? משיצא חוץ לחומת ירושלים, עד שעת דחיתו [דחיפתו] לעזאזל. אבל אחר שדחתו - אם נגע [הדוחה] בכלים ובגדים, טהורים. ז. הנוגע בפרים ושעירים הנשרפין עצמן, אפלו אחר שיצאו - בין אדם בין פלים, בין אכלין בין משקין - הכל טהור; וכן אם נגעו בשעיר המשלח עצמו בזמן הולכתו - טהורין; שאין אלו מטמאין אלא למתעסק בהם בלבד, שנגאמר: "והשרף אותם - יכבס בגדיו"; אבל הנוגע, טהור.

הלכות פרה אדמה פרק ו

א. המים שנותנין עליו אפר הפרה - אין ממלאין אותה אלא בכלי, ומן המענינות הנובעות [נזרות] או הנהרות המושכין מהן, שנגאמר: "ונתן עליו מים חיים אל כלי". ונתינת אפר הפרה על המים שנותמלאו, הוא הנקרא 'קדוש'; והמים האלו שנתן עליהם האפר, הן הנקראין 'מי חטאת' ו'מים מקדשין', והן שקרא הכתוב 'מי גדה'.

ב. הפל כשרין למלאת את המים, חוץ מחרש שוטה וקטן; והפל כשרין לקדש, חוץ מחרש שוטה וקטן. ואין ממלאין ואין מקדשין אלא בכלי, ואין מזין אלא מכלי. והמלוי והקדוש כשרין בלילה, אבל אין מזין ואין מטבילין אלא ביום; וכל היום כשר להזיה ולטבילה.

ג. בכל הכלים ממלאין ומזין ומקדשין - אפלו בכלי גללים, וכלי אבנים, וכלי אדמה, ובספינה; ואחד כלי חרש, ואחד כל הכלים. אבל אין ממלאין ולא מקדשין ולא מזין בדפנות הכלים [שנסברו], ולא בשולי [תחתית] המחץ [כלי גדול], ולא במגופת [פוק] החבית, ולא בחפניו [כפות ידיו], ולא בכיצת התרנגולת, ולא בשקת [שקע מים] שבסלע; אבל ביצת היוצרים [חומר גלמי של חרס] כשרה, מפני שהיא כלי אדמה.

ד. שולי [תחתיות] כלי עץ, וכלי זכוכית, וכלי עצם - אין מקדשין בהן, עד שישוּף אותם ויתקן אותם ויעשה אותם כלים בפני עצמם; וכן מגופה שהתקינה להיות כלי, מקדשין בה. וביצת הנעמית [בת יענה], כשרה לקדש בה; ואין צריך לומר שהיא כשרה למלא בה ולהזות ממנה.

טו. באר שגפול לתוכה חרסית או אדמה, ונעשו מימיה עכורין [- מלוכלכים] - ממלא ממנה, ואינו צריך להמתין; נפל לתוכה שטף של מימי גשמים - המתין עד שתצל [יהיו צלולים].

טז. אמת [- תעלת] המים הבאה מרחוק - הואיל ותחלתה מן המעין, כשרה למלאת ממנה; ובלבד שישמנה שלא נפסקנה אדם [במחיצה], ונמצא ממלא מן המים שפסקו תחלתן [- מקורן] מן המעין, שהן פסולין.

הלכות פרה אדמה פרק ז

א. המלאכה - פוסלת במים קדם שיתקדשו [- ימגו לכלי], ואינה פוסלת בהזיה; ודברים קבלה הן [ממשה רבינו]. ביצד? הממלא מים לקדוש [מי חטאת], ונתעסק במלאכה אחרת בשעת המלוי, או בשעת הזלכת המים שמלא, או בעת שמערה [- מוג] אותם מפלי לכלי - פסולין; לעולם המלאכה פוסלת במים, עד שיטיל להם את האפר. הטיל את האפר, ונתקדשו ונעשו מי נדה - אין המלאכה פוסלת בהן, אלא מוליך המים המקדשים, או מערה אותן מפלי לכלי, והוא עוסק במלאכה אחרת, ואין בכך פלוג; וכן מזה מהן בידו אחת, והוא עושה מלאכה ביד האחרת.

ב. השכר - פוסל בקדוש ובהזיה, ואינו פוסל במלוי. ביצד? הנוטל שכרו לקדש מי חטאת, או להזות מהן - הרי אותן המים כמי המערה, והאפר פאפר מקלה [שריפה], שאינו פלוג. אבל נוטל הוא שכר למלאת המים או להוליכן. ומקדשין אותן בחנם, ומזה מהן המזה בחנם. הזה המקדש או המזה וכן שאינו יכול להלף על רגליו, ובא הטמא ובקש ממנו להלף עמו למקום רחוק לקדש או להזות - הרי זה מרפיכו על החמור, ונותן לו שכרו כפועל בטל שבטל מאותה מלאכה שבטלו ממנה. וכן אם הזה כהן, והיה מתטמא בטמאה המונעת אותו מלאכל תרומתו בעת שילף עמו להזות או לקדש - הרי זה מאכילו ומשקהו וסכו [בשמן]; ואם בטלו ממלאכה - נותן לו שכרו כפועל בטל של אותה מלאכה; שכל אלו הדברים, אינן שכר שגשפתם בקדוש או בהזיה - שהרי לא הרויח פלוג, ולא נטל אלא כנגד מה שהפסיד.

ג. הממלא באחת ידו, ועושה מלאכה בידו האחרת, או הממלא לו ולאחר, או שמלא לשנים באחת - שניהם פסולין; שהמלוי מלאכה, ונמצא כל מלוי משניהם, כאלו עשה עמו מלאכה אחרת; וכבר הודענו שהמלאכה פוסלת במלוי, בין שמלא לעצמו בין שמלא לאחרים.

ד. הממלא לאחרים, אפלו מלא אלף חביות זו אחר זו לאלף בני אדם - בלן פשרים; וכל אחד מהן נוטל המים שלו, ומקדשן. מלא לעצמו חבית אחר חבית - אם נתפון לקבץ כל החביות לכלי אחד, ולהשליף עליהן את האפר, ומקדשן בלן קדוש אחד - בלן פשרים, שהכל מלוי אחד הוא. אבל אם נתפון לקדש כל חבית וחבית בפני עצמה - בלן פסולין, חוץ מן האחרונה; שהראשונה נפסלת

ה. כלי שחברו בארץ או בסלע, אפלו חברו בסיד - מקדשין בו ומזין ממנו. עשה עטרה של טיט סביב לפלי, והמים שבפלי צפין עד שהלכו לעטרה - אם נטלת העטרה עם הפלי - הרי המים שבתוכה פשרים, שהרי הן בכלי אדמה; ואם לאו - הרי הן כמי שהקיף עטרה של טיט בסלע או על הארץ ומלא אותה מים, שהן פסולין, מפני שאינן בכלי.

ו. כלי חרש שנקב ככונס משקה [- מים נכנסים בו], אין ממלאין ומקדשין בו; אבל אם נקב במוציא משקה [חור קטן יותר], מקדשין בו.

ז. כלי שנקב מלמטה, וסתמו בסמרטוטין - פסול; שהמים שבו אינן על עגול הפלי [עצמו], אלא על הפקק [הסתימה]. הנה נקוב מן הצד, ופקקו - הרי זה פשר למלאת ולקדש ולהזות ממנו.

ח. הזולף [- שואב] מים מן המעין בידיו וברגליו ובחרשים [- שבריס], ונתן לתוף החבית - פסולין, מפני שלא נתמלאו בכלי. נתן את החבית במים, ודחק את המים בידיו או ברגליו או בעלי ירקות כדי שיעברו לחבית - הרי אלו פסולין. וכן אם שקעו במים, כדי שיגברו המים ויעלו וישפכו לחבית - פסולין. ואם עשה כן בעלי גנים וצלי אגוז, הרי המים פשרים. זה הפלל: דבר שהוא מקבל טמאה - אם סיע בו המים כדי שיתמלא הפלי, פסולין; ואם סיע בדבר שאינו מקבל טמאה, פשרים.

ט. המפנה את [מי] המעין לתוף הגת או לתוף הגבא [גומא], וחרו ומלא בכלי מאותו הגבא או הגת - פסולין; שהרי צריך שתהיה לקיחת המים מן המעין בכלי, בתחלה. הים הגדול - כמקוה, ואינו כמעין; לפיכך, אין ממלאין ממנו לקדוש [מי חטאת]. וכל הנהרות - פסולין לקדש מהן מי חטאת. ושאר הימים - כמעין.

יא. והמים הנגררין [עובריים] משאר הימים וניקוו בשפת הים], והם הנקראין 'זוחלין' - פסולין; והזוחלין מן המעין - הרי הן כמעין, וכשרים.

יב. מים המפין [- מזיקים] והמכזבין, פסולין. ואלו הם המפין - המלוחין או הפושרין. והמכזבין - הן המענינות שפעמים מקירין [- זורמים], ופעמים תרבין ויבשין; אפלו היו תרבין פעם לשבע שנים, פסולין. אבל אם היו תרבין בשני בצרת, או לשנים רבות יתר משבע שנים, או שהיו מימיהן פעמים מרבין ופעמים מועטין ואינם תרבין - הרי אלו פשרים. ומעין שניצא בתחלה [- חדש] - פשר, ואינו צריך לבדק שמא יכזב.

יג. מי בצים [- מעורבים בטיט], ומי הירדן, ומי הירמוק [שם נהר] - פסולין, מפני שהן מי תערבת [של מים פסולין]. ואלו הן מי התערבת - מים הפשרים לקדוש שנתערבו במים פסולין, אין ממלאין מתערבת שניהם; אבל מים פשרים, כגון מימי שתי מענינות שנתערבו, ונמשכו [- ודמו י] - ממלאין מהן.

יד. המים שגשגו שנויין מחמת עצמן [צבעם או טעמם] - פשרין.

עודהו בתוך המים, וחשב עליו למי חטאת - מערה, ואינו צריך לנגב. מים שמלאין למי חטאת, ואחר שנתמלאו חשב עליהן לשותותן - כשיטתה את הכלי לשותות - פסל המים, אף על פי שלא שתה מהן כלום.

שבת קודש

הלכות פרה אדמה פרק ח

א. מי שהיו מימיו [המיועדים למי חטאת] על כתפו, ועמד והורה הורה [הלכה] לאחרים, או שדן דין, או שחלצה יבמה בפניו, או מאנה [יתומה קטנה שהשיאוה], או שהראה לאחרים את הדרך, או שהרג נחש או עקרב, או נטל אכלין מן השוק להצניען [- לאכנסן] - הרי המים פסולים; שהרי נתעסק בדבר אחר קדם שיתן האפר על המים. אבל אם נטל האכלין לאכלן ואכלן בשהוא מהלך, או שהרג נחש או עקרב המעפכין אותו [מלידן] - הרי המים כשרים, שנה מצרף הולכת המים. זה הכלל: דבר שהוא משום מלאכה שעשהו קדם מתן האפר - בין עמד בין שלא עמד, פסל. ודבר שאינו משום מלאכה - אם עמד, פסל; ואם לא עמד, כשרים. היה מהלך במים [- עם המים], ופרץ [פילס דרכו] בשעת הלוכו מקום שילך בו - אף על פי שפרץ על מנת לגדר, כשרים; ואם גדר קדם שיתן האפר, פסולין. וכן אם קצץ פרות לאכל - אף על פי שפונתו להקצות [- לקצוץ] את השאר, כשרין; ואם הקצה קדם מתן האפר, פסל.

ב. היה אוכל בשעת הולכת המים, והותיר, וזרק מה שהותיר לתחת התאנה או לתחת המקצה [- מחצלת] - אם נתכונן שלא יאכדו הפרות - הרי המים פסולים, שהרי עשה מלאכה. ואם זרקן לפי שאין לו צורך בהן, הרי המים כשרין. הממלא מים לקדשו, ומסרן לאחר לשמרן, ועשו הבעלים מלאכה - לא נפסלו המים, שהרי מסרן לשומר. ואם עשה השומר מלאכה - פסלן, שהרי הם ברשותו, והוא נכנס תחת הבעלים. היו שנים שומרין את המים, ועשה אחד מהם מלאכה - המים כשרים, שהרי השני משמר; חזר הראשון לשמר, ועמד השני ועשה מלאכה - המים כשרין; עד שיעשו כל השומרין מלאכה כאחת.

ג. המקדש כאחת ידו, ועשה מלאכה בשניה - אם לעצמו קדש, פסל; שהרי עשה מלאכה קדם מתן אפר במים. ואם לחברו קדש, המים כשרים; שאין זה פוסל מימיו של חברו במלאכה שעשה, שאין המלאכה פוסלת בקדוש אלא במים - והוא, שהיה העושה הבעלים או השומר.

ד. המקדש לעצמו ולקחה כאחת - שלו פסול, שהרי נפסלו המים של עצמו בעסק שנתעסק בקדוש חברו; אבל אם קדש לשנים כאחת - שניהם כשרין, שאין מלאכתו פוסלת מי אחרים.

ה. הממלא לעצמו בשתי ידיו כאחת [לשתי חביות] - בקדוש אחד, פסול; בשני קדושין, כשר. קדש לעצמו בשתי ידיו כאחת - בקדוש אחד, כשר; בשני קדושין, פסולין. מלא וקדש בשתי ידיו כאחת - לעצמו, שניהם

במלאכה שעשה קדם שיקדש, והוא מלוי השניה; וכן השניה נפסלת במלוי השלישית, ואין כשר אלא אחרונה. חמשה שמלאו חמש חביות לקדשן חמשה קדושין, שישליך האפר על כל אחת ואחת בפני עצמה, ונמלכו לערבן ולקדשן בלן קדוש אחד, או שמלאו לקדשן קדוש אחד, ונמלכו לקדשן חמשה קדושין - בלן כשרין; שהרי לא נתעסק הממלא במלוי אחר. אבל היחיד שמלא חמש חביות לקדשן חמשה קדושין - אף על פי שחזר ונמלך לקדשן קדוש אחד, אין כשר אלא אחרון; מלאן לקדשן קדוש אחד, ונמלך לקדשן חמשה קדושין - אין כשר אלא לזו שקדש בתחלה. וכן אם אמר לאחר: 'קדש לך את אלו' - אין כשר אלא זו שנתקדשה מהן בתחלה. אבל אם אמר לו: 'קדש לי את אלו' - הרי בלן כשרין, שהרי לקדוש אחד מלאן; ואף על פי שנתמלך לקדשן חמשה קדושין - הרי לא קדש הוא, אלא אחר קדש לו.

ו. הרוצה למלא מים לקדשן, ומים אחרים לצרכיו - ממלא את של צרכיו תחלה, וקושרן וטוענן לאחריו; ואחר כך ממלא את של חטאת, כדי שלא יתעסק במלאכה אחר המלוי, ונותנן לפניו, והולך.

ז. שנים שהיו ממלאין כל אחד ואחד לעצמו, והגביהו זה על זה [- אחד בעזרת השני], ונטל זה לזה קוץ מידו או מגופו בשעת מלוי - אם מלאו שניהם לקדוש אחד, המים כשרים; ואם מלאו לקדש כל אחד לעצמו - זה שהגביה או הוציא את הקוץ, פסל מימיו.

ח. השואל חבל למלא בו, ומלא, ונטל החבל בידו ומימיו על כתפו, ופגע בפעלים בדרך, ונתן להם את החבל כשהוא מהלך - כשרין; ואם יצא [סטח] מן הדרך כדי להוליך החבל לבעלים - פסל את המים.

ט. מי שהיה ממלא, ומשליך החבל שמלא בו על הארץ, ואחר שמלא חזר וקבץ [- כרו] החבל על ידו - פסל המים; ואם היה דולה ומקבץ לתוך ידו, דולה ומקבץ [באותה שעה] - המים כשרים.

י. הממלא ונותן לחבית שפניה על פיה על מנת לנגבה למלא בה - כשר, שנה מצרף המלוי הוא. אבל עד שימלא אותה מים, והצניע את החבית שלא תשבר בשעה שהיה ממלא, או אם הצניעה או נגבה כדי להוליך בה את [מי] הקדוש - פסול, שהרי עשה מלאכה שאינה לצורך המלוי. וכן הממלא ונתן לשקת [שקט בטלע], ופנה חרשים [- שברים] מן השקת בשעת מלוי - אם בשביל שתחזיק מים רבים - כשרים, שהרי זה צורך המלוי. ואם בשביל שלא יהיו חרשים מעפכין אותו בשעה שהוא זולף [- מוציא] את המים שמלא בשקת - הרי אלו פסולין.

יא. הממלא דלי לשותות, ונמלך וחשב עליו למי חטאת - אם עד שלא הגיע הדלי למים חשב - מערה [שורן], ואינו צריך לנגב [- לייבשו]; ואם משהגיע הדלי למים חשב - מערה, וצריך לנגב, ואחר כך ימלא בו לחטאת. שלשל הדלי, ונפסק החבל מידו - אם עד שלא הגיע הדלי למים חשב עליו - מערה, ואינו צריך לנגב. נמלך והוא

ב. המקדש צריך שיתפונן [למעשיו], ויתן האפר בידו על המים, שנאמר: "ולקחו לטמא" - עד שיהיה מתפונן לקדוש, ולמלוי, ולהזיה. אבל אם נפל האפר מן הכלי שיש בו האפר לתוך המים, או שנטל האפר בידו ודחפו חברו או הרוח ונפל האפר מידו על המים, או שנפל האפר מידו על צד הכלי או על ידו ואחר כך נפל למים - הרי זה פסול. ג. קדש פחות מפדי הזיה בכלי זה, ופחות מפדי הזיה בכלי אחר - לא נתקדשו. היה האפר צף על פני המים, וכנס ממנו מלמעלה, וקדש בו מים אחרים - הרי אלו מקדשין. וכל שנגע במים, אין מקדשין בו פעם שניה, ואף על פי שנגבו; ואפלו נשבה הרוח ונתנה את האפר על גבי המים - אינו מנגבו ומקדש בו.

ד. כלי קטן שהיה בתוך כלי גדול, והם מלאין מים, והמים מערבין - כיון שנתן האפר במים שבכלי הגדול, נתקדשו כל המים שבתוך הכלי הקטן, ואף על פי שהיה פני צר ביותר, ולא נכנס לו אפר; שהרי המים כלן מערבין. ה. היה ספוג בתוך המים בעת שנתן האפר - הרי המים שבספוג פסולין, מפני שאינן בכלי. כיצד יעשה? זולף [שואב] את כל המים עד שהוא מגיע לספוג, ולא יגע בספוג. ואם נגע בספוג - אף על פי שהמים צפין על גביו כל שהן פסולין, מפני שהמים שבספוג יוצאין [ע"י נגיעה בו] ומתערבין במים הקשרין. נפל ספוג לתוך המים המקדשין - נוטלו וסוחטו חוץ לכלי, והמים שבכלי פשרין.

ו. שתי שקתות [משקעים] שבאבן אחת, שנתן את האפר לתוך אחת מהן - אין המים שבשניה מקדשין; ואם היו נקיבות [ומחוברות] זו לזו [בשיעור של -] כשפופרת הנוד, או שהיו המים צפין על גביהן אפלו כקלפת השום, ונתן אפר לאחת מהן - הרי המים שבשניה מקדשין.

ז. שתי אבנים שהקיפן [חיברם] זו לזו, ועשה אותן שקת, וכן שתי ערבות [שברו ערות], וכן שקת שנתלקה, ונתן אפר בחלק אחד מהן - המים שבביניהן אינן מקדשין; ואם חברן בסיד או בגבס [גבס], והן יכולות להנטל כאחת - המים שבביניהן מקדשין.

ח. מים מקדשין שנתערב בהם מים אחר כל שהוא, ואפלו מים שנתמלאו לקדוש - הרי אלו פסולין; וכן אם ירד לתוכם טל, הרי אלו פסולין. נפל לתוכן משקין ומי פרות, יערה [ישפור] הכל; וצריך לנגב הכלי, ואחר כך יתן לתוכו מים מקדשין אחרים. נפל לתוכן דיו, קמוס, וקלקנתוס [סוגי דיו], וכל דבר שהוא רושם - יערה; ואינו צריך לנגב - שאם ישאר שם דבר הרושם, הרי הוא נראה. ט. המטביל כלי לחטאת במים שאינן ראויין לקדש - צריך לנגב, ואחר כך קדש בו; הטבילו במים הראויין לקדש, אינו צריך לנגב. ואם הטבילו לאסוף בו מים מקדשין - בין כך ובין כך, צריך לנגב.

י. קרויה [קליפת דלעת] שהטבילה במים הראויין לקדש, מקדשין בה; אבל אין אוספין לתוכה מי חטאת, מפני שהמים שהטבילה בהן נכלעין בתוכה, ויוצאין

פסולין. מלא לאחר בשתי ידיו כאחת - בקדוש אחד, כשר; בשני קדושין, פסול. קדש לאחר בשתי ידיו כאחת - בין בקדוש אחד בין בשני קדושין, שניהם כשרים; מלא וקדש בשתי ידיו כאחת לאחר - המלוי פסול, והקדוש כשר. זה הכלל: כל מלוי שעשה עמו מלאכה - בין שמלא לעצמו בין שמלא לאחר, פסול. וכל מים שנתמלאו בהלכתן, ועשה עמהן מלאכה קדם שיתן את האפר - אם היו המים שלו, הרי הן פסולין; ואם היו של אחר, כשרין. וכל דבר שבידו, ועשה מלאכה - בין שיש שם שומר שאינו עושה מלאכה, בין שאין שם שומר - פסול. ודבר שאינו בידו, ועשה מלאכה - אם יש שם שומר, לא פסול; ואם אין שם שומר, פסול.

ו. האומר לחברו: 'קדש לי ואקדש לך', וקדשו זה לזה - הראשון כשר והשני פסול, שהרי קדש בשכר. אמר לו: 'מלא לי ואמלא לך', ומלאו זה לזה - הראשון פסול; הואיל וכונתו שימלא לו חברו חלף [תמורת] מלוי זה, הרי זה כממלא לו ולאחר, שהם פסולין. והשני כשר, שהמלוי בשכר מתר, והרי לא עשה מלאכה אחר שמלא, ואין בכונתו מלוי אחר.

ז. האומר לחברו: 'קדש לי [תן האפר במים] ואמלא לך' [מים מהמעייין] - שניהן כשרים; שהמלאכה אינה פוסלת הקדוש, והמלוי בשכר מתר. 'מלא לי ואקדש לך' - שניהם פסולין; זה שמלא בתחלה פסול - שהרי הוא כממלא ומקדש כאחת, ופסול המים במלאכה; וזה שקדש באחרונה פסול - שהרי קדש בשכר, וכאלו החזיר חוב שעליו.

ח. ההולף לקדש - הרי זה נוטל את המפתח, ופותח להוציא האפר; ונוטל קרדס, אם צריך לחפר בו אפר הפרה; ונוטל סלם ומוליך ממקום למקום להביא האפר, וכשר. ואם משנטל את האפר לקדש בו, כסה הכלי שהיה בו האפר, או שהגיה [סגר] את הדלת, או שזנף [העמיד] את הכלי בארץ, קדם שישליף האפר למים - פסול המים; אבל האפר כשר לקדש בו מים אחרים. וקף את הכלי שיש בו האפר בידו, כדי שלא יתפזר - כשרים, מפני שאי אפשר; שהרי אם הניחו בארץ, פסול; ואם כסוהו, פסול. נטל את האפר, וראה שהוא מרובה, והחזיר ממנו כשר; נתן האפר על המים, וראה שהוא מרובה, ונטל ממנו לקדש מים אחרים - כשר. קרסם עלי זית לתות בו האפר - אם בשביל שלא יחזיק אפר הרבה, פסול; ואם בשביל שיכנס האפר בכלי, כשר.

הלכות פרה אדמה פרק ט

א. כיצד מקדשין את המים באפר הפרה? נותן את המים שנתמלאו לשם מי חטאת בכלי, ונותן אפר על פני המים כדי שיראה על פני המים, אף על פי שהיא חבית גדולה מלאה מים, ומערב הכל. ואם נתן האפר תחלה, ואחר כך נתן עליו המים - פסול. ומה הוא זה שנאמר בתורה 'ונתן עליו מים חיים'? כדי לערב את האפר במים.

המים המקדשין [שניתנו בהם האפר], מניחין אדם אצלו ימים ושנים, ומזה מהן בכל יום שהוא צריך, עד שייתמו; ומוליכין ממקום למקום, ומעיר לעיר. ומשמר אדם אפר הפרה אצלו, ומוליכו ממקום למקום, ומעיר לעיר. פעם אחת, הוליכו כלי שהיה בו מי חטאת בספינה בירדן, ונמצא כזית מן המת בקרקע הספינה, ונטמאו המים. באותה שעה גזרו בית דין הגדול, שאין מעבירין מי חטאת ולא אפר חטאת בנהר ובספינה; ולא לשיטם על פני המים, ולא יעמד בצד הנהר מכאן ויזרקם לצד השני. אכל עובר הוא אדם במים עד צוארו, וכידו אפר פרה או מים מקדשין. וכן אדם וכלים הריקנין שהן טהורין לחטאת, ומים שנתמלאו לחטאת ועדין לא נתקדשו - מעבירין אותן בנהר ובספינה.

ג. וכן מעבירין מים מקדשין בספינה בים הגדול, ושטין בהן על פני המים; שלא גזרו אלא על המים המקדשין ועל האפר, בנהר [ולא בים].

ד. המוליך מים לקדשן, ואין צריך לומר מים שנתקדשו - לא יפשיל הפלי לאחוריו, אלא לפניו, שנאמר: "למשמרת למי נדה" - בזמן שהם שמורין, הן מי נדה; ואם לאו, פסולין. הרי שמלא שתי חביות - נותן לפניו אחת, ואחת לאחוריו, מפני שאי אפשר [אחרת].

ה. מי חטאת ששקלן במשקל - אם הסיח דעתו [מהם], פסולין; ואם לא הסיח דעתו, כשרין. אכל אם שקל דברים אחרים במי חטאת - הואיל ועשין משקלת, פסולין; שאין זו משמרת. כל אלו הטהורין שממלאין או שמקדשין או שמזין, וכן כל הכלים שממלאין ומקדשין בהן ושמזין מהן - אם היו טבולי יום [- טמאים שטבלו היום] - אף על פי שלא העריב שמשן, הרי אלו כשרים; שכל מעשה הפרה והמלווה והקדוש וההזיה כשר בטבולי יום, כמו שבארנו. ומפני הצדוקין מטמאין את כל כלי שטף [- המיטהרים במקוה], ומטבילין אותן, ואחר כך משתמשין בהן במי חטאת.

ו. הכל כשרין להזות - חוץ מאשה, וטמטום, ואנדרוגינוס, ותינוק שאין בו דעת; אכל קטן שיש בו דעת, כשר להזות. והערל [- שאינו מהול] כשר להזות, שאין הערל טמא. קטן שיש בו דעת שהזה, והאשה מסעדתו [- מסייעתו], כגון שאחזה לו המים בידה - הזתו כשרה; ובלבד שלא תאחז בידו בשעת הזיה; ואם אחזה, הזתו פסולה.

ז. המזה צריך להתפון, ולהזות על הטמא לטהרו; ואם הזה שלא בכונה, הזתו פסולה. אכל זה שמזין עליו - אינו צריך בונה, אלא מזין על האדם לזעתו ושלל לזעתו. המתפון להזות לפניו, והזה לאחוריו, לאחוריו, והזה לפניו - הזתו פסולה; נתפון להזות לפניו, והזה לצדדין של פניו - הזתו כשרה.

ח. המזה אינו צריך טבילה [במי הפרה] לכל הזיה, אלא טבל את האזוב, ומזה הזיה אחר הזיה עד שיגמרו המים [מהאזוב]. ומזה הזיה אחת על פמה בני אדם או

ומתערבין במי חטאת, ופוסלין אותן. נטמאת, והטבילה - אין מקדשין בה; שהמשקין הטמאין הנבלעין בגופה, יצאו ויתערבו במים שמקדשין אותן בתוכה.

יא. מים מקדשין שנפל לתוכן שקצים ורמשים ונתבקעו [השקצים], או שנשתנו מראיהן [של מים] - פסולין; אפלו היו יבשים ביותר, כגון הנמלה והדירה והכנה שבתבואה. נפל לתוכה חפושית - אף על פי שלא נתבקעה ולא נשתנו מראיהן, הרי המים פסולין; מפני שהיא כשפופרת, והמים נכנסין בתוכה ויוצאין מתוכה עם הלחה שבה.

יב. מים מקדשין ששמת מהן בהמה או תיה, פסולין. וכן כל העופות, פסולין; חוץ מן היונה - מפני שהיא מוצצת, ואין ריר יוצא מפיה ומתערב במים. וכן כל השרצים ששתו, אינן פוסלין; חוץ מן החלדה - מפני שהיא מקלקת בלשונה, ונמצאת הלחה יוצאה מפיה במים.

יג. מי חטאת שנשתנו מראיהן מחמת עצמן, כשרין; נשתנו מראיהן מחמת עשן, פסולין. הגליו [ננשו קרח], וחרו ונמוחו - כשרים, אפלו נמוחו בחמה; אכל אם הומחו באור, פסולין.

יד. אפר חטאת שנשתנו מראיו מחמת עצמו, או מחמת עשן - כשר; נשתנה מחמת אבק, או שנפל לתוכו סיד או גבסים, או שנתערב בו אפר מקלה [- שריפה], כל שהוא - הרי זה פסול.

טו. החושב על מי חטאת לשתות - לא פסול, עד שישתה מהן; ואם שפף מן הכלי לתוף גרונו, ולא נגעה שפתו במים שבכלי - לא פסול.

טז. כלי שיש בו מים מקדשין שהניחו מגלה, וכא ומצאו מכסה - הרי אלו פסולין; שמא אדם שאינו טהור לחטאת נגע בהן, שהרי אדם כסוה בנדאי. הניחו מכסה, וכא ומצאו מגלה - אם יכולה החלדה לשתות ממנו, או שירד לו טל בלילה - פסולין. ואם לאו - כשרין, מפני שיש כאן שתי ספקות: ספק אדם גלהו, או בהמה ותייה או רמש; ואם תמצא לומר אדם גלהו, שמא טהור לחטאת היה או אינו טהור.

יז. המוסר מים מקדשין, או מים שנתמלאו לקדוש, לטמא לשמרן - הרי אלו פסולין.

יח. שנים שהיו שומרין את המים, ונטמא אחד מהן - כשרים, מפני שהן ברשותו של שני; טהר וחרו לשמר, ונטמא השני - כשרים, מפני שהן ברשותו של ראשון. ונטמאו שניהם כאחת, המים פסולין.

הלכות פרה אדמה פרק י

א. הממלא מים לקדוש [מי חטאת] - אינו צריך שיהיה הוא עצמו המקדש והמזה, אלא מקדש אחד ומזה אחר. וכן ממלא אדם בכלי, ומערה מפלי לכלי, ומקדש בכלי אחר; ומערה המים המקדשין מפלי לכלי, ומזה מפלי אחר.

ב. ממלא אדם מים, ומניחן אצלו בלא קדוש כל זמן שיצעה, ואין בכף פלוס. ומוליכין ממקום למקום, ומעיר לעיר, ונותן עליהן אפר ומקדשן בכל עת שיצעה. וכן

האזוב פעם שנייה, ויתפנון להזות על האדם או על דבר המקבל טמאה.

ט. הטביל את האזוב, ונתפנון להזות על דבר שאינו מקבל טמאה - המים המנטפים, כשרין; לפיכך, אם נטפו בפלי, וחרו והטביל בהן את האזוב בכונה להזות על דבר המקבל טמאה - הניתו כשרה.

י. מי חטאת שנתמעטו - טובל אפלו ראשי גבעולין [של האזוב], ומזה; ובלבד שלא יספג [- יקנח מדפני הכלין]. צלוחית שפיה צר - טובל ומעלה כדרכו, ומזה; ואינו צריך להזהר שמה יגע בצדי הפלי בפעם שנייה.

כמה פלים כאחד - אפלו מאה; כל שנגע בו מן המים כל שהוא - טהר; והוא, שיתפנון המזה להזות עליו. טבל את האזוב, ונתפנון להזות על דבר שמקבל טמאה או על האדם, והנה מאותה הטבילה על דבר שאינו מקבל טמאה, או על הבהמה - אם נשאר מים באזוב, אינו צריך לחזר ולהטביל, אלא מזה מן השאר על האדם, או על הפלים הטמאים; שהרי תחלת טבילתו כשרה היתה. אכל אם טבל את האזוב להזות על דבר שאינו מקבל טמאה, או על הבהמה, והנה על האדם, או על הפלי הטמא - הניתו פסולה; עד שיחזר ויטבל

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - כ"ב"ו שבט ה'תשס"ח

יום ראשון

הלכות קרבן פסח פרק ג

ידוע איזה מהן נשחט ראשון, או ששחטו שניהם כאחת - הוא אוכל משלו, והן אינן אוכלין עמו, ושלחן יצא לבית השרפה, ופטורין מלעשות פסח שני.

ה. אמר להם זה ששלחוהו לבקש פסח שאבד וישחטו: 'אם אחרתי - שחטו אתם עלי', הלה ומצא ושחט, והם לקחו ושחטו - אם שלחם נשחט ראשון - הם אוכלין משלהם, והוא אוכל עמם, והשני ישרף; ואם שלו נשחט ראשון - הוא אוכל משלו, והם אוכלים משלהם; אין ידוע איזה מהם נשחט ראשון, או ששחטו שניהם כאחד - הם אוכלין משלהם, והוא אינו אוכל עמם, ושלחן יצא לבית השרפה, ופטור מלעשות פסח שני.

ו. אבד להם פסח, ואבד לו פסח, ואמר להם: 'צאו ובקשו ושחטו עלי', ואמרו לו: 'צאו ובקשו ושחט עלינו', והלה ומצא ושחט, ומצאו הם ושחטו - אוכלין כלן מן הראשון, והשני ישרף; ואם אין ידוע איזה מהן נשחט ראשון, או ששחטו שניהם כאחת - שניהם ישרפו, ופטורין מלעשות פסח שני. הלה הוא לבקש, והלכו הם לבקש, ולא אמרו זה לזה כלום - אף על פי שהיה בלבם שישחט כל אחד מהם על חברו, או שהיה שם רמיזות ודברים שאמרו הדעת בהם שכל אחד שימצא ישחט על חברו - הואיל ולא פראשו ולא אמרו זה לזה כלום, אינם אחרין זה לזה.

ז. שתי חבורות שנתערבו פסחיהם קדם שישחטו - חבורה זו לוקחין כבש אחד מן התערבת, והשניה לוקחין השני, ואחד מבני חבורה זו בא אצל אלו, ואחד מבני חבורה השניה בא אצל הראשונה; וכל חבורה מהן אומרת לזה האחד שבא אצלם: 'אם שלנו הוא הפסח הזה, גידך משוכות משלך, ונמנית על שלנו; ואם שלך הוא הפסח הזה, גדינו משוכות משלנו, ונמנינו על שלך.' וכן חמש חבורות של חמשה חמשה בני אדם, או עשר חבורות של עשרה עשרה - מושכין להם אחד מכל חבורה לחבורה האחרת, וכך הם מתנים ואומרים; ואחר כך שוחטין.

א. האומר לעבדו: 'צא ושחט עלי את הפסח' - אף על פי שדרך רבו לשחט טלה בכל שנה, והלה ושחט עליו גדי, או שהיה דרכו לשחט גדי, והלה ושחט עליו טלה - הרי זה יאכל ממנו; שהרי לא פראש ואמר לו: 'שחט לי ממין פלוני'. הלה ושחט גדי וטלה - אינו אוכל משניהם, אלא יצאו לבית השרפה; שאין נמנין על שני פסחים. ואם היה מלה או מלה, ואמר לעבדו לשחט עליו, ושחט גדי וטלה - יאכל מן הראשון, משום שלום מלכות.

ב. האומר לשלוחו: 'צא ושחט עלי את הפסח', וקבע לו גדי או טלה, ושכח מה אמר לו - הרי זה שוחט גדי וטלה ואומר: 'אם גדי אמר לי, גדי שלו וטלה שלי; ואם טלה אמר לי, טלה שלו וגדי שלי'; שכח השולח מה אמר לו, שניהם יצאו לבית השרפה. ואם שכח השולח קדם שיגור הדם, תיבין לעשות פסח שני; שכח אחר שגורק הדם, פטורין מלעשות פסח שני. וכן הדין באומר לעבדו: 'צא ושחט עלי', וקבע לו, ושכח העבד מה שאמר לו רבו; והוא [בתנאי], שיתן לו רועה של רבו גדי וטלה, ויאמר לו: 'שחט שניהם כדי שתשחט כמו שאמר לך רבך, והרי אחד מהן שלך על מנת שלא יהיה לרבך בו כלום; אם עשה הרועה כן, אחר כך יהיה אפשר לעבד להתנות כמו שבארנו.

ג. בני חבורה שאמרו לאחד: 'לה ושחט עלינו את הפסח', ואמר הוא להם: 'אתם שחטו עלי', ושחט הוא ושחטו הם - כלן אוכלין מזה שנשחט ראשון, והאחרון יצא לבית השרפה.

ד. חבורה שאבד פסחה, אמרו לאחד: 'צא ובקש [חפש הפסח] ושחט עלינו', הלה ומצא פסח שאבד ושחטו, והם לקחו פסח אחר ושחטוהו - אם שלו נשחט ראשון - הוא אוכל משלו, והן אוכלין עמו, והשני ישרף; אם שלחן נשחט ראשון - הן אוכלין משלהם, והוא אוכל משלו; אין

מתו קדם וריקת הדם - מניחין אותו עד שתעבר צורתו [יפסל בלינה], ואחר כך ישרף. זה הפלל: כל שפסולו בגופו [כגון שנשמא הבשר], ישרף מיד; בדם או בפעלים [שנשמאו] - תעבר צורתו, ואחר כך ישרף. לפיכך, אם שחטו אחר שנודע שמשכוו הפעלים את ידיהם או מתו, או נטמאו ונדחו לפסח שני - הרי זה ישרף מיד. במה דברים אמורים שישרף אם נטמאו הפעלים? כשנטמאו כל בני חבורה; אבל אם נטמאו מקצתם, וכו' טהורים בחלקם של טמאים. אף על פי שנטמאו מקצתם אחר שהתחילו לאכל, וכו' הטהורים שצדין לא התחילו; אבל אם התחילו כלם, ונטמאו מקצתם - לא וכו' הטהורים בחלקם של טמאים, אלא הטהורים אוכלין חלקם, וחלק הטמאים ישרף. והוא הדין, אם מתו מקצתם. נטמא שלם [כולו] או רבו - שורפין אותו לפני הביירה [המקדש] בפני הכל כדי לכישר, כדי שיזוהרו בו. ושורפין אותו מעצי המערכה, כדי שלא יחשדו אותם [אם היו שורפים בעצים שלהם] ויאמרו [אם יקח עצים הנותרים]: 'מעצי המערכה נבנו'; לפיכך, אם שרפוהו בקנים ובקש [שאינם ראויים למזבח], ורצו לשרף משל עצמם - שורפין. נטמא מעוטו, וכן הנוטר [מן הקרבן] - שורפין אותו בחצרותיהם מעצי עצמם, אבל לא מעצי המערכה; שלא ישאירו מהם אצלם, וימעלו בהם. ד. המפריש נקבה לפסחו, או זכר בן שתי שנים - ירעה עד שיפיל בו מום וימכר, ויביא בדמיו פסח; ואם לא נפל בה מום עד שהקריב פסחו, יביא בדמיו שלמים.

ה. הפריש פסחו ומת - לא יביאנו בנו אחריו לשם הפסח, אלא לשם שלמים; ואם היה ממנה עם אביו עליו, יביאנו לשם פסח. במה דברים אמורים? בשמת אביו אחר תצות ארבעה עשר; אבל אם מת אביו קדם תצות - הרי זה נדחה לפסח שני מפני שהוא אוגן, כמו שיתבאר, ויביא פסח זה בשני.

ו. מי שאבד פסחו, ומצאו אחר שהפריש פסח אחר, והרי שניהן עומדין - יקריב איזה מהם שירצה לשם פסח, והשני יקרב שלמים; מצאו אחר ששחט פסחו, הרי זה יקרב שלמים. וכן אם המיר [החליף בהמה אחרת] בזה הנמצא אחר שחטיה, הרי תמונה זו [הבהמה שהחליפה - ג"כ] תקרב שלמים. אבל אם מצאו קדם שחטיה זה שהפריש, הואיל וזה הנמצא ראוי להקריבו פסח וראוי להקריבו שלמים כמו שבארנו, אם המיר בזה הנמצא, בין קדם שחטיה המפריש תחתיו בין אחר שחטיה - אין תמונתו קרבה; אלא תרעה עד שיפיל בה מום, ויביא בדמיה שלמים.

ז. פסח [- דינו שיקרב בן שנה -] שעברה שנתו [אחר שהפרישו], והשלמים הבאים מקמת הפסח [כגון: פסח שאבד והקריב בעליו אחר, ונמצא] - הרי הם כשלמים לכל דבר: טעונין סמיכה [סמיכת ידים] ונסכים [יין], ותנופת [הנפת] חזה ושוק - מה שאין בן בפסח.

ח. פסח שנתערב בשלמים, יקריבו כלם שלמים; נתערב בזבחים אחרים - ירעו עד שיפיל בהם מום, ויביא בדמיו

ח. שנים שנתערבו פסחיהם - זה לוקח לו פסח אחד מן התערבת, וזה לוקח לו אחד, וזה ממנה עמו על פסחו אחד מן השוק, והאחר ממנה עמו אחד מן השוק, כדי שיהיו שתי חבורות; ואחר כך יבוא אחד משניהם אצל אלו, ויבוא אחד מאלו אצל האחר, ומתנה כל אחד מהן עם חברו שבא אצלו מחבורה שניה ואומר: 'אם שלי הוא פסח זה, ידף משוכות משלך, ונמנית על שלי; ואם שלך הוא, ידי משוכה מפסח שלי, ונמנית על שלך'. ונמצא שלא הפסידו כלום.

ט. תמשה [חבורות] שנתערבו עורות פסחיהם, ונמצא יבלת [שהיא מום] בעור אחד מהם - כלם יצאו לבית השרפה; ואם נתערבו קדם וריקת דמים, חבין בפסח שני. נתערבו אחר וריקה, פטורין מלעשות פסח שני; שאם הקריבו פסח שני, נמצא זה שקרב בראשון [- בפסח ראשון] קרבן פשר [- שלא בו היתה היבלת] מביא חלין לעורה [- שהפסח שני שלו - חול הוא]; ואם נמנו כלם על פסח אחד [- ב'פסח שני], נמצא נשחט שלא למחיק, וזה כמי שנשחט שלא למנוייו; ואם התנה כל אחד מהם ואמר: 'אם אינו פסח יהיה שלמים', דם הפסח [דינו] בשפיכה ודם השלמים בוריקה, והנתנין בוריקה לא יתן אותן בשפיכה לכתחלה. לפיכך פטורין מפסח שני.

יום שני

הלכות קרבן פסח פרק ד

א. כבר נתבאר בהלכות פסולי המקדשין, שהפסח אינו נשחט אלא לשם פסח ולשם בעליו, ואם שחטו במחשבת שנוי השם [שלא לשם הפסח או בעליו], פסול. השוחט את הפסח על בני חבורה, ואמר להם לאחר זמן: 'אותו הפסח ששחטתי עליכם, שלא לשמו שחטתי' - אם היה נאמן להם, סומכין על דבריו; ואם לאו, שורת [- מן הדין] שאינו נאמן, והרוצה להחמיר על עצמו, הרי זה משבח, ויביא פסח בשני.

ב. בשר הפסח שנטמא, ונודע לו קדם וריקה - אף על פי שהאמורין [האברים הנקורבים] טהורין, לא יזרק את הדם; שאין הפסח בא אלא לאכילה. ואם זרק [הדם], לא ירצה [לא התקבל]. ואם לא נודע לו עד שזנרק הדם - ירצה; שהציץ [של הכהן הגדול] מרצה על שגגת הבשר שנטמא, ואינו מרצה על הנדון. נטמאו מקצת האברים - שורף את הטמאים, ואוכל את הטהורים. נטמאו האמורים, והבשר קים - זורק את הדם, והבשר נאכל לערב. נטמאו הפעלים אחר שנשחט, לא יזרק את הדם; ואם זרק, לא ירצה. לפיכך חבין בפסח שני, שאין הציץ מרצה על טמאת הגוף [- האדם], אלא אם נטמא בטמאת התהום [- טומאה שקיומה אינה ידועה לאיש], כמו שבארנו בהלכות ביאת המקדש.

ג. הפסח שיצא מירושלים, או שנטמא בארבעה עשר [בניסן] - ישרף מיד; נטמאו הפעלים או מתו או משכו את ידיהם [מהשותפות, לפני השחיטה], אפלו נטמאו או

ה. כִּשְׁם שְׁמִילַת עֲצָמוּ מֵעֶפְכַּת אוֹתוֹ מְלַעְשׁוֹת פֶּסַח - כִּי מִילַת בְּנֵי הַקְּטָנִים וּמִילַת כָּל עֶבְדָיו בֵּין גְּדוּלִים בֵּין קְטָנִים מֵעֶפְכַּת אוֹתוֹ, שְׁנֵאמַר: "הַמּוֹל לוֹ כָּל זָכָר, וְאִזּוֹ יִקְרַב לַעֲשׂוֹתוֹ"; וְאִם שָׁחַט קֹדֶם שְׂיִמּוֹל אוֹתָם, הַפֶּסַח פְּסוּל. וְכֵן טְבִילַת אֲמֵהוּתוֹי [שפחותיו] לְשֵׁם עֲבֹדוֹת מֵעֶפְכַּת אוֹתוֹ; וְדָבָר זֶה - מִפִּי הַקְּבֵלָה [ממשה ובינו], שֶׁהַטְּבִילָה לְשִׁפְחוֹת כְּמִילָה לְעֶבְדִים.

ו. הַקָּטָן, אֵין מִילַת עֶבְדָיו וְטְבִילַת שִׁפְחוֹתָיו מֵעֶפְכַּת אוֹתוֹ מְלֵהֲמָנוֹת [להשתתף] עַל הַפֶּסַח - שְׁנֵאמַר: "וְכָל עֶבֶד אִישׁ", לְהוֹצִיא אֶת הַקָּטָן.

ז. גַּר שֶׁנִּתְגַּיַּר בֵּין פֶּסַח רֵאשׁוֹן לְפֶסַח שֵׁנִי, וְכֵן קָטָן שֶׁהִגְדִיל בֵּין שְׁנֵי פֶסַחִים - חֲזָבִין לַעֲשׂוֹת פֶּסַח שֵׁנִי; וְאִם שָׁחַטוּ עֲלָיו בְּרֵאשׁוֹן, פְּטוּר.

ח. נְשִׁים שֶׁנִּדְחוּ לְשֵׁנִי - בֵּין מִפְּנֵי הַאֲנָס וְהַשְּׂגָגָה, בֵּין מִפְּנֵי הַטְּמָאָה וְדִרְךְ רְחוּקָה - הֲרִי פֶסַח שֵׁנִי לָהֶם וְשׁוֹת: רְצוּ, שׁוֹחֲטִין; רְצוּ, אֵין שׁוֹחֲטִין. לְפִיכָף, אֵין שׁוֹחֲטִין עֲלֵיהֶן בְּפִנֵּי עֲצָמָן בְּשִׁבְתָּ בְּפֶסַח שֵׁנִי [- שחל בשבת]; אֲבָל אִם הִיְתָה הָאִשָּׁה אַחַת מִבְּנֵי חֲבוּרָה, מִתַּר. אִיזוֹ הִיא דִרְךְ רְחוּקָה? חֲמִשָּׁה עָשָׂר מִל חוּץ לְחֹמַת יְרוּשָׁלַיִם.

ט. מִי שֶׁהָיָה בֵינוּ וּבֵין יְרוּשָׁלַיִם [ב] יוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר עַם עֲלִיַּת הַשָּׁמַשׁ, חֲמִשָּׁה עָשָׂר מִל אוֹ יוֹם - הֲרִי זֶה בְּדִרְךְ רְחוּקָה; הִנֵּה בֵינוּ וּבֵינוּהָ פָחוֹת מִזֶּה - אִינוּ בְּדִרְךְ רְחוּקָה, מִפְּנֵי שֶׁיְכוּל לְהִגִּיעַ לִירוּשָׁלַיִם אַחַר חֲצוֹת בְּשִׁיְהִלָּךְ בְּרַגְלָיו בְּנִחַת. הִלָּךְ וְלֹא הִגִּיעַ, מִפְּנֵי שֶׁעָכְבוּהוּ הַבְּהֵמוֹת בְּדַחְקָן [- עומס בדרכים], או שֶׁהָיָה בִירוּשָׁלַיִם, וְהָיָה חוֹלָה בְּרַגְלָיו וְלֹא הִגִּיעַ לְעֹזְרָה עַד שֶׁעָבַר זְמַן הַקְּרָבָן - הֲרִי זֶה אֲנוּס, וְאִינוּ בְּדִרְךְ רְחוּקָה. מִי שֶׁהָיָה חָבוּשׁ [אסור] חוּץ לְחֹמַת יְרוּשָׁלַיִם, וְהִבְטִיחֻהוּ לְצֵאת לְעָרָב - שׁוֹחֲטִין עֲלָיו, וְכִשְׂצֵאת לְעָרָב יֵאָכֵל. בְּמָה דְּרָבִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהָיָה חָבוּשׁ בְּיַד יִשְׂרָאֵל; אֲבָל אִם הָיָה חָבוּשׁ בְּיַד גּוֹיִם, אֵין שׁוֹחֲטִין עֲלָיו עַד שֶׁיִּצָּא [שמא לא יוציאואהו]. וְאִם שָׁחַטוּ עֲלָיו, וְיִצָּא - הֲרִי זֶה אוֹכֵל; וְאִם לֹא יִצָּא - פְּטוּר מֵלַעְשׁוֹת פֶּסַח שֵׁנִי, שֶׁהֲרִי נִשְׁחַט עֲלָיו. וְכֵן הָאוֹנֵן [-מת קרובו שחייב להתאבל עליו, וטרם נקבר] וְהַחֹלָה וְהַזָּקֵן שֶׁאֵינָן יְכוּלִין לֵאָכֵל שֶׁשָׁחַטוּ עֲלֵיהֶם, וְאַחַר שֶׁנִּזְרַק הַדָּם נִטְמְאוּ בָּמַת, וְהֲרִי אֵינָם יְכוּלִין לֵאָכֵל - הֲרִי אֵלוּ פְּטוּרִין מֵלַעְשׁוֹת פֶּסַח שֵׁנִי.

יום רביעי

הלכות קרבן פסח פרק ו

א. אִיזוֹהוּ הוּא טְמֵא שֶׁנִּדְחָה לְפֶסַח שֵׁנִי? כָּל מִי שֶׁאֵינוּ יְכוּל לֵאָכֵל אֶת הַפֶּסַח בְּלִילֵי חֲמִשָּׁה עָשָׂר מִפְּנֵי טְמָאוֹתוֹ, כְּגוֹן זָבִים וְזָבוֹת נְדוּת וְיוֹלְדוֹת וְכוּעֲלֵי נְדוּת. אֲבָל הַנּוֹגֵעַ בְּנִבְלָה וְשֶׂרֶץ וְכוּיִצָּא בָּהֶם בְּיוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר - הֲרִי זֶה טוֹבֵל, וְשׁוֹחֲטִין עֲלָיו אַחַר שֶׁיְטַבֵּל, וְלֵעָרֵב כְּשִׁיעָרֵב שְׂמֵשׁוּ, אוֹכֵל אֶת הַפֶּסַח.

ב. טְמֵא מֵת שֶׁחַל שְׂבִיעֵי שְׁלוֹ [- יום טהרתו] לְהִיּוֹת בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר - אֵף עַל פִּי שֶׁטַּבֵּל וְהָיָה עֲלָיו, וְהֲרִי הוּא רְאוּי לֵאָכֵל קֳדָשִׁים לְעָרָב - אֵין שׁוֹחֲטִין עֲלָיו, אֲלֹא נִדְחָה

[כשווי] הִיפָּה שְׂבָהֶם מִמֵּין זֶה [- כגון עולה], וּבִדְמֵי הִיפָּה שְׂבָהֶם שְׁלָמִים, וְיִפְסְדֵי הַמּוֹתֵר [- הכסף שהוסיף על כל אחד], כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ בְּפִסּוּלֵי הַמְּקַדְשִׁין. נִתְעָרַב בְּכֹחוֹת - יָרְעוּ הַכָּל עַד שֶׁיִּפְּלֵ בָהֶם מוֹם, וְיֵאָכְלוּ בְּכֹחַ בְּעַל מוֹם. וְיִבִּיא בְּהֵמָה שֶׁהִיא יָפָה כִּיפָּה שֶׁבִּתְעָרְבָתָהּ, וְיֵאמַר: 'כָּל מְקוֹם שֶׁהוּא הַפֶּסַח, קִדְּשָׁתוֹ תַּחֲוֵל עַל זֹ'; וְיִקְרִיבָנָה שְׁלָמִים.

ט. הַפְּרִישׁ פֶּסַחוֹ עַד שֶׁלֹּא נִתְגַּיַּר, וְנִתְגַּיַּר, עַד שֶׁלֹּא נִשְׁתַּחֲרַר [- שהיה חצי עבד וחצי בן חורין], וְנִשְׁתַּחֲרַר, עַד שֶׁלֹּא הִבִּיא שְׁתֵּי שְׁעָרוֹת, וְהִבִּיא [- קטן שגדל] - הֲרִי זֶה מְקַרְיָבוּ לְשֵׁם פֶּסַח; שְׂאִין בְּעֲלֵי חַיִּים נִדְחִין [מקדושתם], כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ בְּפִסּוּלֵי הַמְּקַדְשִׁין.

י. הַמְּפָרִישׁ מַעוֹת לְפֶסַחוֹ, וְהוֹתִירָו [עודד] - הַמּוֹתֵר יִבִּיא שְׁלָמִים. הַמְּמַנֶּה [משתתף] אַחֲרֵים עַל פֶּסַחוֹ וְעַל חֲגִיגָתוֹ - הֲרִי הַמַּעוֹת [שלחם שהקדישו לקניית פסח] שִׁיָּקַח מִהֵן בְּחֻלְקָן [תמורת השותפות], חֲלִין; אֵף עַל פִּי שֶׁזֶה הַפְּרִישׁ טָלָה לְפֶסַחוֹ, וְזֶה הַפְּרִישׁ מַעוֹת לְפֶסַחוֹ, וְלִקְחָ מִמֶּנּוּ הַמַּעוֹת, וּמָנְהוּ עַל פֶּסַחוֹ - הֲרִי הַמַּעוֹת חֲלִין; שֶׁעַל מִנַּת כֵּן [שבתנאי זה] הַקְּדִישׁוֹ יִשְׂרָאֵל אֶת פֶּסְחֵיהֶם וְאֶת חֲגִיגָתָם וְאֶת מַעוֹת פֶּסְחֵיהֶם וְחֲגִיגָתָם.

יא. עֲצִים שֶׁל צִלְתֵי הַפֶּסַח, כְּפֶסַח; וְכֵן מִצָּה וּמְרוֹר; הוֹאִיל וְהֵם מְכֻשְׂרֵי הַפֶּסַח, הֲרִי הֵם כְּפֶסַח. וְאִם לָקַח מִמַּעוֹת הַפֶּסַח מִמִּי שֶׁמָּנְהוּ אוֹתָם עִמוֹ, כְּדִי לְמַנּוֹתָם עִמוֹ בְּמִצָּה וּמְרוֹר, אוֹ לְהִיּוֹת לוֹ חֶלֶק בְּעֲצִים שֶׁצוּלָה בָּהֶם - הֲרִי הַמַּעוֹת חֲלִין.

יום שלישי

הלכות קרבן פסח פרק ה

א. מִי שֶׁהָיָה טְמֵא בְּשַׁעַת שְׁחִיטַת הַפֶּסַח, שְׂאִין שׁוֹחֲטִין עֲלָיו, או שֶׁהָיָה בְּדִרְךְ רְחוּקָה [מהמקדש], או נֶאֱנָס בְּאֲנָס אַחַר, או שְׂשָׁגַג, וְלֹא הִקְרִיב בְּרֵאשׁוֹן - הֲרִי זֶה שׁוֹחֲטֵ פֶסַח בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר שֶׁל חֲדָשׁ הַשֵּׁנִי בֵּין הָעֶרְבִים. וְשִׁחִיטַת פֶּסַח זֶה - מַצּוֹת עֲשֵׂה בְּפִנֵּי עֲצָמָה, וְדוּחָה אֶת הַשִּׁבְתָּ; שְׂאִין הַשֵּׁנִי תִשְׁלוּמֵין לְרֵאשׁוֹן, אֲלֹא רָגַל בְּפִנֵּי עֲצָמוֹ; לְפִיכָף חֲזָבִין עֲלָיו כֶּרֶת.

ב. כִּיפִיד? מִי שְׂשָׁגַג אוֹ נֶאֱנָס וְלֹא הִקְרִיב בְּרֵאשׁוֹן - אִם הִזִיד וְלֹא הִקְרִיב בְּשֵׁנִי, חֲזָב כֶּרֶת; וְאִם שָׁגַג אוֹ נֶאֱנָס אֵף בְּשֵׁנִי, פְּטוּר. הִזִיד וְלֹא הִקְרִיב בְּרֵאשׁוֹן, הֲרִי זֶה מְקַרְיָב בְּשֵׁנִי; וְאִם לֹא הִקְרִיב בְּשֵׁנִי - אֵף עַל פִּי שְׂשָׁגַג, הֲרִי זֶה חֲזָב כֶּרֶת, שֶׁהֲרִי לֹא הִקְרִיב קְרָפָן ה' בְּמוֹעֲדוֹ, וְהָיָה מְזִיד. אֲבָל מִי שֶׁהָיָה טְמֵא אוֹ בְּדִרְךְ רְחוּקָה, וְלֹא עָשָׂה אֶת הַרֵאשׁוֹן - אֵף עַל פִּי שֶׁהִזִיד בְּשֵׁנִי, אִינוּ חֲזָב כֶּרֶת; שֶׁכְּפָר נִפְטַר בְּפֶסַח רֵאשׁוֹן מִן הַכֶּרֶת.

ג. וּמִי שֶׁהָיָה בְּדִרְךְ רְחוּקָה, וְשָׁחַטוּ וְזָרְקוּ [שלוחויו] עֲלָיו [- עבורו] - אֵף עַל פִּי שֶׁבֵּא לְעָרָב - לֹא הִרְצָה, וְחֲזָב כְּפֶסַח שֵׁנִי.

ד. טְמֵא שֶׁיְכוּל לְטַהַר בְּפֶסַח רֵאשׁוֹן, שֶׁלֹּא טָבֵל אֲלֵא יָשַׁב בְּטַמְאָתוֹ עַד שֶׁעָבַר זְמַן הַקְּרָבָן, וְכֵן עָרַל שֶׁלֹּא מַל עַד שֶׁעָבַר זְמַן הַקְּרָבָן - הֲרִי זֶה מְזִיד בְּרֵאשׁוֹן; לְפִיכָף, אִם לֹא עָשָׂה אֶת הַשֵּׁנִי, אֲפִלּוּ בְּשָׂגָה - חֲזָב כֶּרֶת.

עשו לי ישאל בשמלתי: טבלתי, ואכלתי לערב. והלא גזרה זו מדבריהם, והפסח בכת, והיאף העמידו דבריהם במקום כרת ביום הקרבן, שהוא יום ארבעה עשר? מפני שאין הגר מתחייב במצוות, עד שימול ויטבל, ואינו טובל עד שיפרא מן המילה, כמו שבארנו בענין הגרות; לפיכך העמידו דבריהם במקום זה - שהרי זה המל יש לו שלא לטבל עד שיכריא, ולא יבוא לידי חיוב כלל.

ח. מי שבא בבית הפרס [שזה שהיה בו קבר - ונחרש], הרי זה מנפח [העפר] והולך; ואם לא מצא עצם, ולא נטמא - שוחט ואוכל פסחו, ואף על פי שהלך בבית הפרס; שטמאת בית הפרס מדבריהם, כמו שיתבאר בהלכות טמאת מת, ולא העמידו דבריהם במקום כרת, כמו שבארנו; וכן בית הפרס שנדוש [- הקבר ברגלי אדם], טהור לעושה פסח.

ט. האונן, ראוי לאכל הפסח לערב. מפני שאנינות לילה מדבריהם, לא העמידו דבריהם בדבר זה במקום כרת, אלא שוחטין עליו, וטובל, ואחר כך אוכל, כדי שיפרא מאנינותו, ולא יסיח דעתו [- אולי נטמא בזמן אנינותו].

במה דברים אמורים? שמת לו המת אחר חצות, שפך נתיחב בקרבן פסח. אבל אם מת לו המת קדם חצות - אין שוחטין עליו, אלא ידחה לשני; ואם שחטו עליו, וזרקו הדם - טובל ואוכל לערב. מת לו מת בשלשה עשר, וקברו בארבעה עשר - הרי הוא ביום קבורה אונן מדבריהם [של חכמים], ואינו תופס לילו מדבריהם; לפיכך, שוחטין עליו וטובל ואוכל לערב אף בשאר הקדשים. ויום שמועה [- שמע שמת קרובו, בתוך ל' יום ממתתו] ויום לקיט עצמות [מקברי הוריו, לקבר אחר], הרי הוא ביום הקבורה; לפיכך, מי שלקטו לו עצמות מתו ביום ארבעה עשר, או ששמע שמת לו מת - שוחטין עליו, וטובל ואוכל בקדשים לערב.

י. מי שהיה חופר בגל [מפולת אבנים] לבקש [לחפשו] על המת - אין שוחטין עליו; שמא ימצא שם מת בגל, והרי הוא טמא בשעת שחיטה. שחטו עליו, ולא נמצא שם מת - הרי זה אוכל לערב. נמצא שם מת אחר שנוזק הדם - אם נודע לו בודאי שהיה טמא בשעת זריקת הדם, כגון שהיה גל עגל [- וודאי כולו היה מעל המת] - הרי זה חייב בפסח שני; ואם ספק הדבר, ושם לא היה עומד על הטמאה בשעת זריקה, ולא נטמא אלא אחר זריקה - הרי זה פטור מפסח שני.

יא. מי שעבר בדבר, ונמצא [לאחר שעבר] מת משכב לרחבה של דרך - אם היה המת טמאת התהום [- שלא ידעו על הימצאו שם מעולם], אף על פי שהוא טמא לתרומה, הרי זה טהור לפסח, ושוחט ואוכל פסחו. ואף על פי שאפשר שנגע, הואיל והיא טמאת התהום, טהור לפסח; ואף על פי שהמת שלם, והוא מן הקצה אל הקצה [וודאי שעבר מעליו] - הרי זה עושה פסחו, עד שינדע בודאי שנטמא בו. במה דברים אמורים? בשהיה מנהלך ברגליו, שהרי אפשר שלא יגע. אבל אם היה רוכב, או

לפסח שני, שנאמר: "ויהי אנשים, אשר היו טמאים לנפש אדם, ולא יכלו לעשות הפסח ביום ההוא" - מפי השמועה [מסורת ממש רבינו] למדו, ששביעי שלהם היה, ועל זה שאלו, אם שחט עליהם והם יאכלו לערב, ופרא שאין שוחטין עליהם. במה דברים אמורים? בשנטמא בטמאות מן המת שהנזיר מגלח עליהן [אם נטמא]; אבל אם היה טמא בשאר טמאות מן המת, שאין הנזיר מגלח עליהן - שוחטין עליו בשביעי שלו אחר שטיבל ויזה עליו, וכשיעריב שמשו אוכל פסחו.

ג. זב שראה שתי ראיות [של זיבה], וספר שבעת ימים וטבל בשביעי - שוחטין עליו, והוא אוכל לערב; ואם ראה זוב אחר שנוזק הדם, הרי זה פטור מלעשות פסח שני. [אשה שראתה דם, ודינה -] שומרת יום [טהור] כנגד יום [הטמא] - טובלת ביום השמור [- הטהור], כמו שבארנו בביאות אסורות, ושוחטין עליה, והיא אוכלת לערב; ואם ראתה דם אחר שנוזק דם הפסח, פטורה מלעשות פסח שני. ואין שוחטין על הנדה בשביעי שלה - שהרי אינה טובלת עד ליל שמיני, ואינה ראויה לאכל קדשים עד ליל תשיעי.

ד. מחפרי כפורים [טמאים שנטהרו וטרם הביאו קרבן] שחל יום הבאת קרבנותיהם בארבעה עשר - שוחטין עליהם ומקריבין קרבנותיהם בארבעה עשר, בין קדם שחיטת הפסח בין אחר שחיתו; ואוכלין פסחיהם לערב. ואין שוחטין עליהם, עד שיקסרו קרבנותיהם לבית דין - שמא יפשעו, ולא יקריבו אותם.

ה. מצרע שחל שמיני שלו להיות בארבעה עשר, וראה קרי [- ונטמא] בו ביום - הרי זה טובל, ונכנס לעזרת נשים ומביא קרבנותיו. ואף על פי שטבול יום [- טמא שיטהר בערב] אסור להכנס לעזרת נשים, הואיל ואסורו להכנס שם מדבריהם [של חכמים], כמו שבארנו בהלכות ביאת המקדש, ויום זה הוא יום הקרבת הפסח במועדו - יבוא עשה שיש בו כרת, וידחה אסור של דבריהם.

ו. טמא מת שחל שביעי שלו להיות בשבת, אין מזין עליו אלא למחר; ואפלו חל שביעי שלו להיות בשלשה עשר בניסן, והוא שבת - ידחה ליום ארבעה עשר, ומזין עליו; ואין שוחטין עליו כמו שבארנו, אלא ידחה לפסח שני. והלא אסור הנזיה בשבת משום שבות [איסור חכמים], והפסח בכרת, והיאף העמידו דבריהם במקום כרת? מפני שביום שהוא אסור בהנזיה משום שבות [- יום השבת], אינו זמן הקרבן שחייבין עליו כרת; לפיכך העמידו דבריהם במקומם, אף על פי שהדבר גורם לעתיד לבוא לעמד במקום כרת.

ז. ישאל ערל שמל בערב הפסח, שוחטין עליו אחר שמל. אבל גר שנתגיר ביום ארבעה עשר, ומל וטבל - אין שוחטין עליו, שאינו אוכל לערב; והרי הוא כפורש מן הקבר [- כנוגע במת], שצריך שבעת ימים ואחר כך יטהר - גזרה, שמא יטמא גר זה למת לשנה הבאה ביום ארבעה עשר, ויטבל ויאכל לערב, ויאמר: 'אשתקד כך

ואינם עושין בשני, שאין עושין פסח שני אלא אם בא הראשון בטמאה, אבל אם נעשה הראשון בטמאה, אין שם פסח שני.

ו. היו שליש הקהל טהורים, ושלש זבים וכיוצא בהם, ושלש טמאי מת - אותם טמאי מת אינן עושין לא את הראשון ולא את השני: אינם עושים ראשון, שהרי הם מועטים לגבי טהורים עם הזבים; ובשני לא יעשו, שהרי מעוט עשו בראשון כמו שבארנו. כיצד משערים הפסח לידע אם רב הקהל טמאים או טהורים? אין משערין בכל האוכלין - שאפשר שיהיו עשירים נמנין [משתתפים] על פסח אחד, ומשלחין אותו ביד אחד לשחט עליהם; אלא משערין בכל הנכנסים לעזרה, ועד [כ-] שהם [עדיין] מבחוץ קדם שתפנס פת הראשונה, משערין אותן.

ז. יחיד שנטמא בספק [- ספק האם נטמא ב:] רשות היחיד [- ודינו כטמא], כמו שיתבאר במקומו - הרי זה ידחה לפסח שני, כשאר טמאי מת; וצבור שנטמא בספק רשות היחיד, יעשו כלם בטמאה.

ח. פסח שהקריבוהו בטמאה - הרי זה נאכל פטהור, שמתחלתו לא בא אלא לאכילה; ואינו נאכל לכל טמא, אלא לטמאי מת שנדחת להם הטמאה הזאת, ולכיוצא בהם, משמאי מגע טמאות. אבל הטמאים שהטמאה יוצאה עליהם מגופם, כגון זבים וזבות נדות ויולדות ומצרעים - לא יאכלו ממנו. ואם אכלו, פטורין; מפני השמועה [מסורת ממש רבינו] למדו, שהנאכל לטהורין, חיבין עליו משום טמאה; והנאכל לטמאין, אין חיבין עליו משום טמאה. אפלו אכלו טמאי מת מן האמורין [האברים הנקורבים] שלו, פטורין. במה דברים אמורים, שהפסח יאכל בטמאה? בשנטמאו הצבור קדם וריקת הדם; אבל אם נטמאו לאחר וריקת הדם, לא יאכל.

ט. שהטוהו בטרה, ונטמאו רב הצבור קדם וריקה - זורק את הדם, והפסח לא יאכל; וגוה, שמה יטמאו אחר וריקה בשנה אחרת, ויאכלוהו בטמאה. היו כלי שרת טמאים בשרץ וכיוצא בו - הואיל ואינם מטמאין את האדם, כמו שיתבאר במקומו, אף על פי שמטמאין את הבשר, לא יעשו אותו אלא הטהורים, ויאכל אף על פי שהוא טמא; מוטב שיאכל בטמאת בשר שהיא בלאו, ולא יאכלוהו טמאי הגוף שהם בכרת, כמו שבארנו בהלכות פסולי המקדשין.

יום שישי

הלכות קרבן פסח פרק ח

א. אכילת בשר הפסח בלילי חמשה עשר - מצות עשה, שגאמר: "ואכלו את הבשר בלילה הזה, צלי אש ומצות, על מררים יאכלהו".

ב. ואין מצה ומרור מעפכין; אם לא מצאו מצה ומרור, יוצא ידי חובתו באכילת בשר הפסח לבדו. אבל מרור בלא פסח - אינו מצוה, שגאמר: "על מררים יאכלהו".

ג. מצוה מן המבחר לאכל בשר הפסח אכילת שבע; לפיכך, אם הקריב שלמי חגיגה בארבעה עשר - אוכל

טוען משא - הרי זה טמא, אף על פי שהיא טמאת התהום; לפי שאי אפשר שלא יגע, ושללא יסיט, ושללא יאהיל. וכבר בארנו טמאת התהום בהלכות נזירות.

יב. מי שעשה פסח בחזקת שהוא טהור, ואחר כך נודע לו שהיה טמא בטמאת התהום - אינו חיב בפסח שני; ודבר זה, הלכה מפי הקבלה [ממשה רבינו]. אבל אם נודע לו שהיה טמא בטמאה ידועה [- שידע אדם על הימצאה], חיב בפסח שני.

יג. מי שנטמא במת, והזה [עליו מאפר הפרה, בימין] שלישי ושביעי, ובשביעי שלו נטמא בקרב התהום, ולא ידע, ועשה פסח בחזקת שהוא טהור, ואחר כך נודע לו שהיה טמא בטמאת התהום - אינו חיב בפסח שני; שפינן שטבל בשביעי, פסקה טמאה הראשונה. אבל אם נטמא בטמאת התהום בששי לטמאתו, ולא ידע עד שעשה הפסח - הרי זה חיב בפסח שני; שחזקת הטמא טמא, עד שיהיה טהור ודאי - שרגלים לדבר [- מסתבר שוודאי נטמא].

יום חמישי

הלכות קרבן פסח פרק ז

א. רבים שהיו טמאי מת בפסח ראשון - אם היו מעוט הקהל, הרי אלו נדחין לפסח שני כשאר הטמאים; אבל אם היו רב הקהל טמאי מת, או שהיו הכהנים או כלי השרת [כלי המקדש] טמאים טמאת מת - אינם נדחין, אלא יקריבו כלם הפסח בטמאה, הטמאים עם הטהורים, שגאמר: "ויהי אנשים, אשר היו טמאים לנפש אדם" - יחידים נדחים, ואין הצבור נדחה. ודבר זה - בטמאת המת בלבד, כמו שבארנו בכיאת המקדש.

ב. היו הקהל מחצה טהורים ומחצה טמאי מת - כלם עושין בראשון, והטהורים עושין לעצמם בטמאה, והטמאים עושין לעצמם בטמאה, ואוכלין אותו בטמאה. ואם היו טמאי המת עודפין על הטהורים, אפלו אחד - יעשו כלם בטמאה.

ג. היו האנשים מחצה טמאי מת, ומחצה טהורים, ובזמן שאמה מונה הנשים בכלל האנשים, יהיו הרב טהורים - הטהורים עושים את הראשון, והטמאין אינם עושין לא את הראשון ולא את השני: אין עושין את הראשון, מפני שהם מעוט; ואין עושין את השני, מפני שהנשים בשני רשות, ונמצאו הטמאים מחצה, ואין מחצה עושין את השני.

ד. היו רב הקהל זבים ומצרעים ובוצלי נדות, ומעוטן טמאי מת - אותם טמאי מת אין עושין הראשון, לפי שהם מעוט; ואינן עושין את השני - שאין היחידים עושין את השני אלא בזמן שעשו רב הקהל את הראשון, וכאן הואיל ולא עשה רב הקהל בראשון, לא יעשו אלו המעוט הטמאים למת את השני.

ה. היו רב הקהל טמאי מת, ומעוט זבים וכיוצא בהם - טמאי מת עושין את הראשון. והזבין וכיוצא בהם אינם עושין, לא את הראשון ולא את השני: אינם עושין בראשון, שאין נדחית בצבור אלא טמאת המת בלבד;

יד. סכו בשמן של תרומה - אם חבורת הפהנים, יאכלו. ואם של ישראל - אם חי הוא [- לפני צליה], ידיחנו וינגב; ואם צלי, יקלף את החיצון. סכו בשמן של מעשר שני - לא יעשנו דמים [- לפדותו במזון] על בני חבורה; שאין פודין מעשר שני בירושלים, כמו שבארנו במקומו. ואין צולין שני פסחים כאחד - מפני התערבות, אפלו גדי וטלה. **טו.** כבר בארנו בכמה מקומות, שאין הפסח נאכל אלא עד חצות, כדי להרחיק מן העברה [- שלא יאכלו אחר שיעלה עמוד השחר]; ודין תורה שיאכל כל הלילה, עד שיעלה עמוד השחר. וכבר בארנו בהלכות חמץ ומצה, שהוא טעון [אמירת] הלל בשעת אכילתו, ושאין בני חבורה חוזרין ואוכלין אחר שנגדמו בשנה, אפלו בתחלת הלילה.

שבת קודש

הלכות קרבן פסח פרק ט

א. הפסח אינו נאכל אלא בחבורה אחת, ואין מוציאין ממנו מן החבורה שיאכל בה. והמוציא ממנו כזית בשר מחבורה לחבורה בלילי חמשה עשר - לוקה, שנאמר: "לא תוציא מן הבית מן הבשר חוצה"; והוא, שנייחנו בחוץ - שהוצאה כתובה בו, כשבת [כדיני שבת]; לפיכך, צריך עקירה והנחה, בהוצאת שבת. ואין מוציא אחר מוציא בפסח - שכיון שהוציא הראשון, נפסל. מן הגאגף [מקום הדלת שברוחב המשקוף] ולפנים, כלפנים; ומן הגאגף ולחוץ, כלחוץ; והגאגף עצמו, שהוא עבי הפתח - כלחוץ. החלונות ועבי הפתלים, כלפנים; הגגים והעליות, אינם בכלל הבית.

ב. בשר הפסח שיצא חוץ לחבורתו, בין בודן בין בשנגה - נאסר באכילה; והרי הוא כבשר קדשי קדשים שיצא חוץ לעזרה, או בשר קדשים קלים שיצא חוץ לחומת ירושלים - שהכל טרפה, ולוקין על אכילתו, כמו שבארנו במעשה הקרבנות. אבר שיצא מקצתו - חותך הבשר ויורד עד שהוא מגיע לעצם, וקולף את הבשר; כל שבפנים - יאכל, וכל שבחוץ [- שיצא] - ישרף. וכשהוא מגיע לעצם, חותך בקופיץ [סכין גדול], [כך דינו] אם היה שאר קדשים; ואם היה פסח שאסור לשבר בו עצם, קולף עד הפרק, ומפרק האבר שיצא מקצתו מן הפרק, ומשליכו לחוץ.

ג. שתי חבורות שהיו אוכלות בבית אחד, צריכה כל חבורה מהן לעשות לה הקף [מחיצה], שנאמר: "מן הבשר חוצה" - מפי השמועה [מסורת ממש רבינו] למדו, שצריך לתן לו חוצה [גבול] למקום אכילתו; ואלו הופכין את פניהם הילך ואוכלין, ואלו הופכין את פניהם הילך ואוכלין - כדי שלא יהא מערבבין.

ד. היה המים שמוזגין בו יינם באמצע הבית, בין שתי החבורות - כשהשמש עומד למזג, קופץ [סוגר] את פיו [ואינו אוכל] ומחזיר את פניו, עד שמגיע אצל חבורתו, ואחר כך אוכל מה שבפיו; שאסור לאכל בשתי חבורות. ומתיר לפלה להחזיר פניה מבני חבורתה, ואוכלת - מפני שהיא בושא לאכל בפניהם.

מהם תחלה, ואחר כך אוכל בשר הפסח כדי לשבע ממנו. ואם לא אכל אלא כזית, יצא ידי חובתו. וכן אכילת בשר פסח שני בלילי חמשה עשר לחדש איר - מצות עשה, שנאמר בו: "על מצות ומררים יאכלהו".

ד. ושניהם אינם נאכלין אלא צלי אש; והאוכל מהם כזית נא [צלוי מעט] או מבשל בלילי פסחים - לוקה, שנאמר: "אל תאכלו ממנו נא, ובשל מבשל במים". אכל נא ומבשל כאחד - אינו לוקה אלא אחת, לפי ששניהם נקללו בלאו אחד. אכל ממנו נא או מבשל מבעוד יום - אינו לוקה, שנאמר: "כי אם צלי אש" - בשעה שמצוה לאכלו צלי, תיב על אכילת נא ומבשל; אבל מבעוד יום, פטור.

ה. אכל ממנו כזית צלי מבעוד יום, עבר על מצות עשה, שנאמר: "ואכלו את הבשר בלילה הזה" - "בלילה", לא ביום; ולא הובא מקלל [- הנלמד מ:] עשה, עשה הוא.

ו. "נא" שהזהירה עליו תורה - הוא הבשר שהתחיל בו מעשה האור ונצלה מעט, ואינו ראוי לאכילת אדם עדין. אבל אם אכל ממנו בשר חי - אינו לוקה, ובשל מצות עשה, שנאמר: "צלי אש" - הא [זה] שאינו צלי, אסור. צלהו כל צרכו עד שנתחרף, ואכלו - פטור.

ז. "מבשל" שהזהירה עליו תורה - בין שנתבשל במים, בין שנתבשל בשאר משקין או במי פרות, שנאמר: "ובשל מבשל", רבה הכל.

ח. צלהו ואחר כך בשלו, או שבשלו ואחר כך צלהו, או שעשהו צלי קדירה, ואכלו - תיב; אבל מתר לסוף אורו בלילי ושמן ושאר משקין ומי פרות, חוץ מן המים. ומתיר לטבל הבשר אחר שנוצלה, במשקין ובמי פרות.

ט. אין צולין את הפסח על גבי כלי אבן או כלי מתכות - שנאמר: "צלי אש", לא צלי דבר אחר; לפיכך, אם היה כלי מגבב כדי שתשלט בו האור, צולין עליו. ואין צולין אותו בשפוד של מתכת - שהרי השפוד חם בלו, וצולה מקומו [- ונמצא, נצלה מחום השפוד ולא מהאש].

י. הסיק את התנור, וגרף את כל האש, ותלהו בתנור, וצלהו - הרי זה אסור, שאין זה צלי אש. חתכו וצלהו על גבי גחלים, הרי זה צלי אש. צלהו על גבי סיד או חרסית [מין סיד] או חמי טבריה - הרי זה אסור; שאין זה צלי אש. כיצד צולין אותו? תוחבו מתוך פיו עד בית נקבותו [אחוריו] בשפוד של עץ, ותולה אותו לתוך התנור, והאש למטה. ותולה כרעיו ובגיו מעיו בתנור, חוצה לו; ולא יתנם בתוכו [בתוך גורו], שזהו כמין בשול הוא. ושפוד של [עץ] רמון היו בוררין לצליתו, כדי שלא יזרק את [- יצא] מימיו [של העץ] ויבשלו.

יא. נגע הבשר בתרשו של תנור - יקלף את מקומו, מפני שהוא צלי חרש.

יב. נטף מרטבו על החרש, וחרו אליו - יקלף את מקומו; שכל הפרק והלחה שתפרש ממנו כשיצלה - אסורה, שהרי אינה בשר צלי.

יג. נטף מן הרטב שלו על הסלת [החמה, והתחמם הרוטב] - יקמץ את מקומו, וישליכנו [- את הסולת, מפני הרוטב הפסול].

בלא תעשה; ואינו לוקה, אכל מפין אותו מכת מרדות. ו"כן נכר" האמור בתורה, זה העובד אל נכר; ואין מאכילין ממנו לגוי, אפלו גר תושב או שכיר - שנאמר: "תושב ושכיר לא יאכל בו".

ח. ערל שאכל פניית מבשר הפסח - לוקה, שנאמר: "וכל ערל לא יאכל בו"; "בו" הוא שאינו אוכל, אכל אוכל הוא מצוה ומרור. וכן מתיר להאכיל מצוה ומרור לגר תושב ולשכיר. ט. כשם שמילת בנני ועבדיו מעפכת אותו מלשחט הפסח - כך מעפכת אותו מלאכל, שנאמר: "ומלת אתו, אז יאכל בו". ביצד? קנה עבד אחר שנשחט הפסח, או שהיה לו בן שלא הגיע זמנו להמול אלא אחר שחיטת הפסח - הרי זה אסור לאכל, עד שימול אותו. וכיצד יהיה הבן ראוי למילה אחר שחיטת הפסח, ולא יהיה ראוי קדם שחיטה? כגון שחלצתו חמה [שנחלה ונרפא], שצריך שבצעת ימים מעת לעת מיום הכראתו, וכגון שפאכה עינו ונרפאת אחר שחיטה, או שהיה טמטום [סתום] - ולא נודע מינו [ונקרה אחר שחיטת הפסח ונמצא זכר].

ה. שתי חבורות שנופרצה מחיצה מביניהן, אינן אוכלין; וכן אם הייתה חבורה אחת, ונעשית מחיצה ביניהם - אינן אוכלין עד שתסתלק; שאין הפסח נאכל בשתי חבורות, ואין נעקרין מחבורה לחבורה.

ו. בני חבורה שנוכנסו שלשה מהם או יתר לאכל פסח, ולא באו שאר בני חבורה - אם נכנסו בשעה שדרף בני אדם לאכל הפסחים, ונזרז המעורר לכלם על השאר ולא באו - הרי אלו שנוכנסו אוכלין עד שישבעו, ואין ממתנינים לשאר; ואפלו באו המתאחרין אחר כך, ומצאו אלו השלשה שאכלו הכל - אינן משלמים להם דמי חלקם. אבל אם נכנסו שנים בלבד, הרי אלו ממתנינים. במה דברים אמורים? בשעת פניסתם לאכל. אבל בעת שנופרטין [שיוצאים], אין אדם צריך להמתין לחברו; אפלו גמר אחד בלבד מלאכל - יצא, ואינו צריך להמתין. ז. המאכיל פניית מן הפסח, בין מפסח ראשון בין מפסח שני, למשמד לעבודה זרה [יהודי שהשתמד], או לגר תושב [נכרי ששומר ד' מצוות בני נח] או שכיר [גוי] - הרי זה עובר

שיעורי רמב"ם ספר המצוות - כ"ו שבט ה'תשס"ח

בני-ישראל למשמרת" (במדבר יט, ט). וכבר נתבארו דיני מצוה זו בפסקת המיוחדת לה, והיא מסכת פרה.

שבת קודש

מצות עשה קח.

המצוה הק"ח — שצונו בדיני מי נדה (מי הזאה, שמעריבים בהן את אפר הפרה האדומה ומזיזים על טמא מת — אדם או כלי — לטהרו), המטהרים באפן מסים ומטמאים באפן אחר, כמו שיתבאר בהלכות מצוה זו (הלכות פרה אדומה). דע, ששלשה עשר מיני הטמאות האלה שקדם מנינם, והם: טמאת נבלה וטמאת שרצים וטמאת אכלים וטמאת נדה וטמאת יולדת וטמאת צרעת אדם וטמאת צרעת הבגד וטמאת צרעת הבית וטמאת הזב וטמאת הזבה וטמאת שכבת זרע וטמאת מת וטמאת מי נדה וטהרתם — פל-אחד מהם מפרש בתורה, ובכל-מצוה מאלה יש מקראות הרבה ודינים ותנאים, כמו שכתוב בפ'רשת "ויהי ביום השמיני" ובפ'רשת "אשה פי תזריע" ובפ'רשת "זאת תהיה" ובפ'רשת "ויקחו אליך פרה אדמה";

יום ראשון, יום שני, יום שלישי

מצות עשה קז.

המצוה הק"ז — הצווי שנוצטוינו להיות המת מטמא, ומצוה זו כוללת פל-דיני טמאת מת.

יום רביעי

מצות עשה קז. קיג.

המצוה הק"ז — הצווי שנוצטוינו להיות המת מטמא, ומצוה זו כוללת פל-דיני טמאת מת.

המצוה הקי"ג — הצווי שנוצטוינו לעשות פרה אדמה, כדי שתהא מוכנת למה שצריך בטהרה מטמאת מת, כמו שאמר יתעלה: "והיתה לעדת בני-ישראל למשמרת" (במדבר יט, ט). וכבר נתבארו דיני מצוה זו בפסקת המיוחדת לה, והיא מסכת פרה.

יום חמישי, יום שישי

מצות עשה קיג.

המצוה הקי"ג — הצווי שנוצטוינו לעשות פרה אדמה, כדי שתהא מוכנת למה שצריך בטהרה מטמאת מת, כמו שאמר יתעלה: "והיתה לעדת

יולדת. מסכת נגעים כוללת כל-דיני נגעי אדם ובגד ובית; ומסכת זבים כוללת כל-דיני זב וזבה ושכבת זרע; ומסכת אהלות כוללת כל-דיני טמאת מת; ומסכת פרה כוללת דיני מי נדה לטמא ולטהר. אבל טמאת נבלה וטמאת שרץ לא יחדו להן מסכתות, אלא דיניהן מפזרים בכמה מקומות בסדר זה, רבם במסכת פלים וטהרות. וכן דברו על שאלות רבות מסוג זה במסכת עדיות. וכבר פרשנו אנו סדר זה כלו, כלומר: סדר טהרות, פרוש שאין צריך לעיין בספר אחר עמו בשום דבר מעניני הטמאה והטהרה.

וארבע פרשיות אלו כוללות כל-המקראות שבאו בטמאות אלו. אבל דיני פל-המינים האלה והלכות פל-מין מהם — הרי סדר טהרות כולל כל-זה. מהם מינים שנתחדו להם מסכתות — מהן מסכת טהרות ומסכת מכשירין ומסכת עקצים, ששלש מסכתות אלו כוללות טמאת אכלין בלבד, ובשבילה נתחברו; אך אם נודמן בהם דין מדיני שאר הטמאות, הרי לא באו שם אלא במקרה. בדומה לכך כוללת מסכת נדה כל-דיני מצות טמאת נדה וזבה וטמאת יולדת, ובמסכת כרתות יש גם-כן חלק מדיני טמאת

אגרות קודש

ב"ה כ"א שבט תשי"ז

ברוקלין.

ברכה ושלוש!

במענה על מכתבה מח"י שבט, בו כותבת את אשר קרה לפני כמה שנים, אשר אז נפלטו איזה דיבורים מפי אשה, דבורים בלתי רצוים וכו' ושואלת מה עלי לעשות.

מהנכון, שבאם זוכרת שם האשה האמורה, אזי תבקש מחילה ממנה לפני עשרה אנשים מישראל, ואין הכרח שתפרט לפניהם את כל הפרטים, ורק תאמר שכיון שאינה יודעת איפוא נמצאת אשה זו, ובפרט שמלפנים היתה מעבר לים, מבקשת בפניהם (בפני עשרה אלו) מחילה ממנה (ותפרט את שם האשה) באם עשתה לה איזה עוולה שתהי' ופגעה בכבודה, וכל אחד מעשרה אלו יאמרו שמחול לה בהחלט.

כן, באם הי' איזו תוצאות מהריב שהי' אז, ויש בידה לתקנם מובן שיש לעשות את זה.

והעיקר שתחליט בעצמה בתוקף הכי גדול, שכאשר יזמין לה בורא עולם ומנהיגו זיווגה, תנהג ביתה כיאות לבת ישראל על יסודי התורה והמצוה במלא מובן המלה, ובכל יום חול בבקר תפריש איזה פרוטות לצדקה,

והשם יתברך ימלא משאלות לבבה לטובה לשידוך טוב בגשמיות וברוחניות.

בברכה,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

אגרות קודש

בי"ה כ"א שבט תשי"ז
ברוקלין.

האברך משה בצלאל שי

שלום וברכה!

נעם לי לקבל מכתבו בו כותב אודות הקביעות עתים בלימוד דא"ח המתקיימים בבית הכנסת ושהוא ואחדים מחבריו משתתפים בשיעור זה בקביעות, ויה"ר שחפץ ה' בידם יצליח להגדיל כל חלקי תורה ולהאדירה ע"י הפצת המעינות בכל מקום ומקום, וכמובן מלשון זהר הק' (חלק ג' קנ"ב א') שפנימיות התורה היא נשמתא דאורייתא ונגלה דתורה גופא דאורייתא, והרי תוספת חיות בנשמה תיכף ניכרת פעולתה בכל אברי הגוף, וכיון שהתוארים והמשלים שבתורתנו הק' מכוונים בדיוק מוחלט, מובן שככל הנ"ל הוא גם בלימוד פנימיות התורה ופעולתה בלימוד נגלה דתורה, וק"ל. ויעויין ג"כ במאמר רז"ל דקב חומטין וכור חטין (שבת ל"א סוף ע"א) שממנו מובן בהנוגע לקיום הלימוד, ונוסף במשל הזהר גם לתוספת חיות בהלימוד דנגלה דתורה ע"י לימוד פנימיות התורה (ועי"פ מה שנתבאר בלקוטי תורה בביאור לד"ה לא תשבית).

בברכה להצלחה מופלגה בעבודה קדושה האמורה בהפצת מעינות דא"ח בכל מקום ומקום,

ובודאי למותר לעוררו ואת חבריו שיחיו שלא יניחו להמשיך את עצמם בשקו"ט של מלחמה עם המנגדים, כי חבל על הזמן ובודאי שזהו מתחבולות הלעו"ז לבלבל עבודת הפצת המעינות ע"י נסיון להמשיך את העובדים בזה לטענות ומענות ולמחלוקת וריבות אודות קדושת תורת הדא"ח, ובמילא ימעט זמן הפנוי לתכלית העבודה ועיקרה הפצת לימוד החסידות בכל מקום.

במה שהעיר במש"כ בתניא רפ"ד דהג' לבושין גדלה מעלתן על נר"נ כמ"ש בזהר דאורייתא וקוב"ה כולא חד שהרי גם על ישראל נאמר כן - ה' בישראל הוא: ג' קשרין מתקשראן (ראה לקו"ט נצבים מו, א. זח"ג עג, א) דדברים נפרדים ג"כ מתקשרים. ישראל אחידין בי' (זח"ג ז, ב) שהפ"י בזה הוא כמש"כ בזח"ג רס, סע"ב. ועוד עז"ז. ועייג"כ תניא פל"ט בנשמות דאצי": וליבטל כו' ולהכלל כו' ע"י קיום התוהמ"צ. ועייג"כ שם פכ"ג במעלת התורה בזה אפילו על המצות. ובהגהות הצ"צ לשם (נדפסו בס' קיצורים לתניא).

מאמר השגור - ישראל אורייתא וקוב"ה כולא חד. לעי"ע לא מצאתי לו מקור. ואולי נשתרבב מהמאמר ג' קשרין כו' הנ"ל. ואפילו את"ל שנמצא - השינוי שבמאמר המובא בתניא מוזכרים רק שנים מכריח לפרש שהאחדות של השלשה אינה זו של השנים, כ"א ע"ד אחידן בי' הנ"ל.

ובברכה לבשו"ט,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

מזכיר

אגרות קודש

בי"ה כ"א שבט תשי"ז
ברוקלין.

הווי"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ מלאכתו

מלאכת שמים

הרב ישראל שי' הכהן

שלום וברכה!

נתקבלה רשימת השמות בצרוף ההמחאה, וכנראה מהסכום זוהי תרומת השנה ונמסרה לקופת שפ"ה, ויהי רצון שבדוגמת צדקה כללית זו, הנה בכל יום מימות השנה הבע"ל יקוים ציווי תוה"ק אשר כל יומא ויומא צ"ל עביד עבידתי בעניני תורה ומצות, ולאיש אשר עמדה לו בצבור מהעיקרים בזה בענינים הנוגעים לרבים, והרי זיכתו ההשגחה העליונה להיות פעיל בעניני חינוך הכשר ואין לך דבר גדול מזה ובפרט בדורנו דור יתום, וכשמחפשים באמת מוצאים הדרכים איך להחדיר בהתלמידים והמחונכים בכלל ראת שמים התמדה בלימוד התורה והידור בקיום המצות,

אלא שמוכן שבכדי לפעול על אחרים צריכים להיות במדה של טופח על מנת להטפח בכל ענינים אלו, וק"ל.

בברכה,

בשם כ"ק אדמו"ר שליטי"א

מזכיר

בי"ה כ"א שבט תשי"ז
ברוקלין.

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו פ"נ, בו כותב אודות דבורו בביהכ"נ בתוכן יום ההילולא ובעל ההילולא שעשה גם סיום, ושואל אם כדאי לעשות סיום ברבים, כיון שע"ז נתפרסם שלמד המסכת,

ואיני רואה בזה אפילו מקום לשאלה, כי מה רבותא הוא שלמד מסכת אחת במשך השנה לאחר החינוך שקבל ולאחרי שהשגחה עליונה זיכתה אותו והעמידתו בקרן אורה לימוד עם תלמידים תו"ת וכו' ולא עוד אפילו הי' המדובר באיש שכזה שלימוד מסכת רבותא הוא במדריגתו בכל זה יש לעשות סיום מסכת ברבים ולזכות גם את הרבים בשמחה זו, וזכות הרבים מסייע את המסיים שלא לבד שלא יגרע עי"ז בעניני הרוחנים אלא אדרבה עוד יתוסף, וק"ל.

ובמה שכותב אודות אמירת קדיש דרבנן, הנה בכלל אין בזה הגבלות וכאוי"א יכול לאומרו, אבל אותו המעורר השאלה, הנה מהיות טוב אל תקרי וכו' יש לברר שהאב שי' ואם תי' שלו לא יקפידו בזה.

אינו מזכיר מהחלטות הטובות בקשר עם יום ההילולא, והרי נצטוינו להוסיף בעניני תורה ומצות, ובפרט במקום שיש לזכות את הרבים, ובהנוגע אליו ביחוד - לזכות את זוגתו בנו ובנותיו - שיחיו - כמוכן באותיות המתאימות למעמדם ומצבם - ובדרכי נועם דוקא, ובפרט שע"ז מצליחים יותר.

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

שולחן ערוך - הלכות שבת

יג וְיִשְׂרָאֵל וְנִכְרֵי שֵׁהֶם שְׁתַּפִּים בְּבִהְמָה לְטַחֵן בְּרָחִים וְכִיּוֹצֵא, יֵשׁ הֵתֵר שִׁיעֵשָׂה בַּהּ הַנִּכְרֵי בְּשַׁבַּת עַל יְדֵי שְׂיִתְנָה עִם הַנִּכְרֵי בַתְּחִלָּה בְּשַׁעַה שֶׁקְּנֵאוּהָ שְׂיִטֵּל הַנִּכְרֵי כָּל שֹׁכֵר הַשַּׁבָּת בְּלִבְדוֹ וְהַיִּשְׂרָאֵל יִטֵּל כְּנֶגְדּוֹ זֶה כָּל שֹׁכֵר יוֹם אֶחָד בַּחֹל בְּלִבְדוֹ. שֶׁכְּשִׁמְתָנָה עִמּוֹ כֵּן בַּתְּחִלָּת הַשְּׁתַּפּוֹת, הָרִי זֶה כַּמְקַנָּה לוֹ בְּלִבְדוֹ כָּל גּוֹף הַבְּהֵמָה לְשַׁבְּתוֹת וְלִיִּשְׂרָאֵל בְּלִבְדוֹ בְּיוֹם אַחֵר, וְאִין לְהַיִּשְׂרָאֵל חֵלֶק בַּהּ בְּשַׁבְּתוֹת וְאִינוּ מְצִוָּה עַל שְׂבִיתָתָהּ, וְאִם אַח"כ נִתְרַצָּה הַנִּכְרֵי מֵאֵלָיו לְחִלּוֹק עִמּוֹ כָּל הַשֹּׁכֵר בְּשׂוּהָ הָרִי זֶה מִתֵּר כַּמ"ש בְּסִימֵן רַמ"ה*.

וְאִפְלוּ אִם אַחֲרֵי הַבְּהֵמָה הוּא עַל שְׂנִיָּהֶם בְּשׂוּהָ כָּל יְמוֹת הַשָּׁבוּעַ אִפְלוּ בְּשַׁבַּת, אַעפ"כ אִין הַיִּשְׂרָאֵל מְצִוָּה עַל שְׂבִיתָתָהּ מִחַמַּת שְׂאֲחֲרֵיּוּתָהּ גַּם עָלָיו בְּשַׁבַּת; בֵּינָן שֶׁהִתְנָה עִמּוֹ שְׂיִטֵּל כָּל שֹׁכֵר הַשַּׁבָּת לְעַצְמוֹ, הָרִי הוּא קְנוּיָה לוֹ בְּלִבְדוֹ לְשַׁבַּת וְאִין לְיִשְׂרָאֵל חֵלֶק בַּהּ כָּלָל. וְמָה שְׂאֲחֲרֵיּוּתָהּ גַּם עַל הַיִּשְׂרָאֵל - זֶהוּ תְּנָא אַחֵר, שֶׁהָרִיִּים הַיִּשְׂרָאֵל לְהַנִּכְרֵי מִשְׁלֹו וְקָבֵל גַּם עָלָיו אַחֲרֵי הַשַּׁבָּת שְׂאֵז הוּא שֶׁל הַנִּכְרֵי, וְהַנִּכְרֵי הָרִיִּים מִשְׁלֹו לְהַיִּשְׂרָאֵל וְקָבֵל גַּם עָלָיו אַחֲרֵי יוֹם אֶחָד בַּחֹל שְׂאֵז הוּא שֶׁל הַיִּשְׂרָאֵל:

יד וְאִם לֹא הִתְנָה עִמּוֹ כֵּן בַּתְּחִלָּת הַשְּׁתַּפּוֹת, לֹא יִתְנָה עִמּוֹ אַחֵר כֶּךָ, שְׂאֵף אִם עִכְשָׁו אִין כָּאֵן אִסּוּר מִשּׁוּם שְׂבִיתָתָהּ בְּהֵמָה, שֶׁהָרִי עִכְשָׁו אִין הַנִּכְרֵי נִמְנַע מִלְעֲשׂוֹת בַּהּ מִלְּאִכְהָ בְּעַל פְּרָחוֹ שֶׁל הַיִּשְׂרָאֵל מֵאַחֵר שֶׁכָּבֵר נִשְׁתַּתַּף וַיֵּשׁ לוֹ חֵלֶק בַּהּ, מִכָּל מְקוֹם יֵשׁ אִסּוּר* כַּמָּה שְׁנוּטֵל רוּחַ יוֹם אֶחָד בַּחֹל כְּנֶגְדּוֹ יוֹם הַשַּׁבָּת, שֶׁהָרִי נוֹטֵל שֹׁכֵר שַׁבַּת שְׂלֵא בְּהַבְלָעָה כַּמ"ש בְּסִימֵן רַמ"ה*. וּבְכַגּוּן זֶה שְׂלֵא הִתְנָה מִתְּחִלָּה, יוֹתֵר יֵשׁ הֵתֵר כְּשֵׁלֵא יֹאמֵר לוֹ כָּלָל שֶׁל אַתָּה בְּשַׁבַּת וְאִין בַּחֹל, אֵלָּא יְחַלֵּק עִמּוֹ כָּל הָרוּחַ שֶׁל כָּל יְמוֹת הַשָּׁבוּעַ בְּשׂוּהָ, שְׂאֵז הוּא נוֹטֵל שֹׁכֵר שַׁבַּת בְּהַבְלָעָה. אֵלָּא שְׂגַם זֶה אִין לְהִתִּיר אֵלָּא בְּמְקוֹם הַפֶּסֶד גְּדוֹל, אִם גַּם הַנִּכְרֵי* בְּעַצְמוֹ צְרִיךְ לְעֲשׂוֹת מְלֹאכָה* בְּשַׁבַּת עִם הַבְּהֵמָה וְהַיִּשְׂרָאֵל יַעֲשֶׂה כְּנֶגְדּוֹ בַּחֹל כַּמ"ש שָׁם:

מז וְגַם בְּמְקוֹם הַפֶּסֶד גְּדוֹל, אוֹ אִפְלוּ אִינוּ רֹצֵה לְטַל כָּלָל בַּחֹל כְּנֶגְדּוֹ הַשַּׁבָּת, אֵף שְׂאִין אִסּוּר מִשּׁוּם שֹׁכֵר שַׁבַּת וְלֹא מִשּׁוּם שְׂבִיתָתָהּ בְּהֵמָה מֵאַחֵר שֶׁהַנִּכְרֵי אִינוּ נִמְנַע מִלְעֲשׂוֹת בַּהּ מִלְּאִכְהָ בְּשַׁבַּת בְּעַל פְּרָחוֹ שֶׁל הַיִּשְׂרָאֵל, מִכָּל מְקוֹם יֵשׁ אִסּוּר לְמַפְרַע כַּמָּה שֶׁנִּשְׁתַּתַּף עִם הַנִּכְרֵי בְּבִהְמָה שֶׁהַנִּכְרֵי יַעֲשֶׂה בַּהּ מְלֹאכָה בְּשַׁבַּת בְּעַל פְּרָחוֹ. וַיֵּשׁ תְּקוּן לְזֶה ע"י שְׂיִתְנָה עִמּוֹ שְׂאֵם יַעֲשֶׂה בַּהּ מְלֹאכָה בְּשַׁבַּת אִזִּי הוּא קְנוּיָה לוֹ לְיוֹם הַשַּׁבָּת וְיִתְחַיֵּב בְּאִנְסִין שְׂיִאֲרְעוּ בְּשַׁבַּת וְיִכְתֹּב כֵּן כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְמַעְלָה²⁹, אוֹ ע"י שְׂיִקְנָה לוֹ גַּם חֵלֶק לְעֵנִין יִקָּר וְזוֹל וּמִיָּתֵהּ בְּאִנְסִין כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְמַעְלָה³⁰. אוֹ אִפְלוּ יִמְכֹּר לוֹ חֵלֶק בְּמִכְרָה גְּמוּרָה, וְאַעפ"כ לֹא יוֹכֵל הַנִּכְרֵי לְמַכְרָה שְׂלֵא מִדַּעְתּוֹ, כְּגוֹן שְׂיִזְקַף עָלָיו הַדְּמִים

ביאורים

אוסרים, אלא יניח להנכרי שחר כל השבתות. . והשאר יחלוק עמו בשוה, שאם יחלוק עמו כל השחר בשוה ויהנה הישראל משחר שבת, נמצא שלמפרע היה להישראל חלק בעבודת הנכרי בשבתות, והיה הנכרי עובד בשבילו כאילו היה שלוחו, וכן עיקר אם לא בהפסד גדול. אם גם הנכרי - בהגהות מהרי"ב עה"ג תיקן: שאז מותר אף אם²⁸. הנכרי בעצמו צריך לעשות מלאכה - אבל אם היו שותפין בדבר שאין צריך לעשות בו מלאכה בעצמו - מותר כמבואר בסימן רמה סעיף ז.

בסימן רמה - סעיף ד: שמתנה הוא שנותן לו²⁶. מכל מקום יש איסור - כלומר שאם יתנה לאחר שכבר השתתפו, נמצא שמחשב את שחר השבת, ונוטל שחר שבת שלא בהבלעה²⁷. בסימן רמה - סעיף ו: ואם לא התנו בתחלה בשעה שנשתתפו וגם אחר שנשתתפו לא אמר הישראל להנכרי שיתעסק בשבת והוא יתעסק כנגד זה יום אחד בחול אלא הנכרי מעצמו התעסק בשבת והישראל בלבד התעסק יום אחד בחול. . אם אח"כ נתרצה הנכרי לחלוק עמו כל השחר בשוה מאליו בלא שיחשוב עמו הישראל וגם הנכרי לא הזכיר לו השבתות כלל אלא חלק עמו סתם. . יש

מקורות

- (26) וראה בסימן רמה כל פרטי דיני שותפות ישראל ונכרי בשבת.
- (27) ותנאי לאחר שכבר נשתתפו מועיל לענין שביתת הבהמה בלבד, ולא לענין השחר, כמבואר בסי' רמה ס"ו.
- (28) ציונים לשוע"ר מהדורה החדשה.
- (29) סעיף יב.
- (30) סוף סעיף יא.

במלוא שיפּרעם לו כְּשִׁיתְבַּעֲנוּ, וַיְחֹזֵר הַנְּכָרִי וַיַּעֲשֶׂה לוֹ בְּהִמָּה זֶה אֶפְסוֹתֵיקִי לְחֹבוֹ, דְּהֵינּוּ שְׁכָל זְמַן שְׁלֹא יִפְרַע לוֹ חֹבוֹ בְּמַעוֹת לֹא יוּכַל לְסַלְקוֹ בְּדָבָר אַחֵר כִּי אִם בְּבִהְמָה זֶה, וּלְפִיכֵךְ כָּל זְמַן שְׁלֹא נָתַן לוֹ הַמַּעוֹת אֵינּוּ יָכֹל לְמַכְרָה שְׁלֹא מִדַּעְתּוֹ, וְאֵעִפ"כּ אֵינּוּ עוֹבֵר עָלֶיהָ מִשׁוּם שְׁבִיתַת בְּהִמָּתוֹ בֵּינָם שְׁעָרֵין לֹא נִבְּחָה מִמֶּנּוּ בְּהִמָּה זֶה לְפָרְעוֹן (חֹבוֹ) וְאֵין לוֹ עָלֶיהָ אֵלָּא שְׁעִבּוֹר בְּעֵלְמָא.

וְאִם הוּא רֹצֵה, יָכֹל לִקַּח הַבְּהִמָּה לְבֵיתוֹ לְמִשְׁכּוֹן לְאַחַר שְׁזָקַף עָלָיו הַדְּמַיִם בְּמַלְוָה, וַיֹּאמֶר לוֹ: אִם לֹא תִפְרַעֲנִי חֲלָקִי בְּמַעוֹת כְּשִׁאֲתַבְּעֶךָ, תִּהְיֶה בְּהִמָּה זֶה קְנוּיָה לִי אִזּוֹ לְהַפְרַע מִמֶּנָּה חוֹבִי, וַיְחֹזֵר וַיִּתֵּן לוֹ הַבְּהִמָּה לְעַבֵּד בָּהּ. וּלְפִיכֵךְ כָּל זְמַן שְׁלֹא נָתַן לוֹ הַמַּעוֹת אֵינּוּ יָכֹל לְמַכְרָה שְׁלֹא מִדַּעְתּוֹ, וְאֵעִפ"כּ אֵינּוּ עוֹבֵר עָלֶיהָ מִשׁוּם שְׁבִיתַת בְּהִמָּתוֹ כָּל זְמַן שְׁלֹא תִבְעוּ וְלֹא נִקְנִית לוֹ לְפָרְעוֹן. וּבִלְבָד שְׁלֹא יֹאמֶר לוֹ 'מַעֲכָשׁוּ תִהְיֶה קְנוּיָה לִי אִם לֹא תִפְרַעֲנִי חֲלָקִי בְּמַעוֹת כְּשִׁאֲתַבְּעֶךָ', לְפִי שְׁכִשִׁיתְבַּעֲנוּ חֲלָקוֹ בְּשַׁעַת חֲלוּקָה, אוֹ כְּשִׁיאֲרַע בָּהּ הַפֶּסֶד, אוֹ כְּשִׁירֹצֵה הַנְּכָרִי לְמַכְרָה וְלֹא יִפְרַע לוֹ בְּמַעוֹת, נִמְצָא שְׁלִמְפָרַע³¹ הִיתָה קְנוּיָה לְיִשְׂרָאֵל וְעָבַר עָלֶיהָ מִשׁוּם שְׁבִיתַת בְּהִמָּתוֹ:

מז וּבֵין שְׁעִישָׂאָה אֶפְסוֹתֵיקִי וּבֵין שְׁלֹא עֲשָׂאָה, וּבֵין שְׁנַמְלָה לְמִשְׁכּוֹן וּבֵין שְׁלֹא נַמְלָה אֵלָּא מַכְרָה לוֹ בְּמַכְרִיהָ גְמוּרָה שִׁיּהֵא רְשׁוּת בִּידוֹ לְמַכְרָה שְׁלֹא מִדַּעְתּוֹ, בֵּינָם שְׁכָל זְמַן שְׁלֹא מַכְרָה הֵם שְׁתַּפִּים בָּהּ וַיֵּשׁ חֲשֵׁשׁ מִרְאִית עֵינָי*, לְפִיכֵךְ יֵשׁ לוֹ לְפָרְסֵם לְרַבִּים שְׁעִישָׂה דְרָךְ דְרָךְ:

ביאורים

ויש חשש מראית עין – ואינו מראית העין גמור, דהרי הם עצמו מידי חשד יש לו לעשות³². שותפים אלא שכל מה שאפשר לו לעשות להוציא את

מקורות

(31) וכן מבואר בסי' תמא ס"ב ואילך לגבי חמץ. (32) כדלעיל סוף סי'א וראה שם אות לד.

חלק ב סימן רמו, דיני השאלה והשכרה לנכרי בשבת טעפים יג-טו

שולחן ערוך – הלכות תפילין

המאחרות מחמת שגירותו בהן. ואפלו אם אָחַד מִקְרִיא אֹתוֹ מֶלֶה בְּמֶלֶה — צָרִיף הוּא גַם כֵּן לְהוֹצִיא כָּל מֶלֶה וּמֶלֶה בְּפִי.

אָבֵל אִם כּוֹתֵב מִתּוֹף הַכְּתָב — אֵין צָרִיף לְהוֹצִיא בְּפִי. שְׂרָאִיתוּ בַּכְּתָב שְׁלִפְנֵי מוֹעֵלַת כְּמוֹ הַקְּרִיאָה בְּפִי.

בְּמָה דְּבָרִים אָמוּרִים? כְּשֶׁהָן שְׁגוּרוֹת בְּפִי, וְאִף-עַל-פִּי-כֵן כּוֹתֵב מִתּוֹף הַכְּתָב, אָבֵל אִם אֵינִם שְׁגוּרוֹת בְּפִי, שְׂצָרִיף הוּא לְכַתֵּב מִתּוֹף הַכְּתָב — אֵין רְאִיתוֹ בַּכְּתָב מוֹעֵלַת לוֹ לְשֹׂא יִצְטָרֵף לְהוֹצִיא כָּל תְּבָה בְּפִי קֹדֶם שִׁיכְתְּבֶנָּה:

מד אֶפְלוּ מִתּוֹף הַכְּתָב אֵינּוּ רְשָׁאֵי לְכַתֵּב אֵלָּא מִי שְׁהוּא יוֹדֵעַ לְקִרְוֹת, שְׂאִם אֵינּוּ יוֹדֵעַ לְקִרְוֹת אִף עַל פִּי שְׂיודֵעַ לְכַתֵּב הָאוֹתוֹת — יָכֹל לְטַעוֹת בְּקַל וְאֵינּוּ מְרַגֵּשׁ:

מה צָרִיף לְהִנִּיחַ חֲלָק בְּכָל פְּרָשָׁה לְמַעַלָּה וּלְמַטָּה מִהַשִּׁיטוֹת כְּמוֹ חֲצִי צִפְרָן.

יֵשׁ אוֹמְרִים שְׂשַׁעוֹר זֶה לְמַעַלָּה הוּא כְּדִי גִגָּה שֶׁל לְמ"ד, וּלְמַטָּה כְּשַׁעוֹר ד' וְנוֹיִן פְּשׁוּטִים, כְּדִי שְׁגַם הֵם יִהְיוּ מְקַפִּים גּוֹיִל אִם יִדְמֶנּוּ שֵׁם.

וַיֵּשׁ אוֹמְרִים שְׂצָרִיף לְהִנִּיחַ חֲלָק כְּחֲצִי צִפְרָן לְמַעַלָּה לְמַעַלָּה מִגְּגוֹ שֶׁל לְמ"ד, וּלְמַטָּה לְמַטָּה מִן 'וְנוֹיִן פְּשׁוּטָה. וַיֵּשׁ לְחוּשׁ לְדַבְרֵיהֶם לְכַתְּחֵלָה.

אָבֵל בַּתְּחִלַּת הַפְּרָשָׁה וּבְסוּפָה — אֵין צָרִיף לְהִנִּיחַ כָּלֵל. אִף הַסּוּפְרִים נִגְהוּ לְהִנִּיחַ קֶצֶת בַּתְּחִלָּה וּבְסוּף:

חלק א' סימן לב, דין כתיבת התפילין טעפים לט-מח

לט נִדְבַק אֹת לְחִקְרָתָה בְּאוֹתוֹת הַשֵּׁם — יָכֹל לְגַרְרֵן וּלְהַפְרִיזוֹן, וְאֵין בְּגִרְיָה זֶה מִשׁוּם מוֹחֵק אֵת הַשֵּׁם, שְׁהָרִי מִתְקַן הוּא בְּיָדָהּ:

מ אוֹתוֹת וְתִבּוֹת שְׁנִמְחִקוּ קֶצֶת, אִם רְשׁוּמֵן נִכַּר כָּל-כָּף שְׂתִינּוּק שְׂאֵינּוּ לֹא חֶסֶם וְלֹא טַפֵּשׁ יָכֹל לְקִרְוֹתָן — מִתָּר לְהַעֲבִיר קוּלְמוֹס עָלֶיהֶן לְהִיטִיב הַכְּתָב וּלְחַדֵּשׁ, וְאֵין בְּנָה מִשׁוּם שְׁלֹא כְּסִדְרָן, בֵּינָם שְׁגַם עֲכָשׁוּ הַכְּתָב הוּא כְּשֶׁר, וּמָה שְׂמוּסִיף עָלָיו אֵינּוּ אֵלָּא שְׂמִשְׁמֵרוֹ שְׁלֹא יִחְמַחַק יוֹתֵר.

בְּמָה דְּבָרִים אָמוּרִים? כְּשֶׁקֶצֶת צָבַע הִדְיוּ קִים, אָבֵל אִם קֶפֶץ כָּל הִדְיוּ מִהַקְלָף וְלֹא נִשְׂאָר בָּק רֶשֶׁם אֲדַמִּימוֹת מִהַחֲלָדָה שֶׁל הִדְיוּ, כְּשִׁמְעִבִיר קוּלְמוֹס עָלֶיהֶן — חֲרִי זֶה כּוֹתֵב שְׁלֹא כְּסִדְרָן. וְאֵין צָרִיף לֹאמֵר אִם בַּתְּחִלַּת הַכְּתִיבָה לֹא הָיָה הִדְיוּ שְׂחַר אֵלָּא דוּמָה לְלָבָן שְׂהַכְהָה מִרְאִיתוֹ, אוֹ לְאֵדֶם, וְצָרִיף לְהַעֲבִיר עָלֶיהֶן קוּלְמוֹס — שִׁישׁ בְּנָה מִשׁוּם שְׁלֹא כְּסִדְרָן:

מא (יא) יֵשׁ לְזַהֵר לְכַתְּחֵלָה שְׁלֹא יִכְנַס רֹאשׁ הַלְמ"ד שֶׁל שִׁיטָה זֶה בַּתּוֹף אֲוִיר הַה"א וְהַחִי"ת שְׂבִשִׁיטָה שְׂלִמְעַלָּה מִמֶּנּוּ, אֶפְלוּ בְּלֹא נִגְיָעָה. וְאִם נִכְנְסוּ בְּעִנְיָן שְׂהַפְסִיד צוּרַת הָאוֹת, כְּגוֹן שְׂנַכְנַס לְתוֹף דְּלִי"ת וְנִרְאִית כְּה"א — פְּסוּלָה:

מב אִם אֵין הַפְּרָשִׁיּוֹת שְׂגוּרוֹת בְּפִי — צָרִיף שִׁיכְתֵּב מִתּוֹף הַכְּתָב, שְׂמָא יִטְעָה. וְאִם מִקְצַת הַפְּרָשָׁה שְׂגוּרָה בְּפִי — מִתָּר לְכַתֵּב אוֹתוֹ מִקְצַת בְּעַל פִּה, וְהַשְׂאָר מִתּוֹף הַכְּתָב:

מג כְּשִׁכּוֹתֵב בְּעַל פִּה מִפְּנֵי שְׁהָן שְׂגוּרוֹת בְּפִי — צָרִיף לְקִרְוֹת כָּל תְּבָה בְּפִי קֹדֶם שִׁיכְתְּבֶנָּה, שְׂמָא יִטְעָה וַיִּקְדִּים

ובמאמר רז"ל על פסוק קימו וקבל היהודים, קיימו מה שקבלו כבר, כי בשעת מתן תורה כפה עליהם הר כגיגית כו", ומכאן מודעא רבא לאורייתא אלא דהדר וקבלוה בימי אחשורוש כו".

וע"ד הא דפירשו חז"ל את הפסוק "קיימו וקבלו היהודים" - "קיימו מה שקבלו כבר", דבשעת מתן תורה היתה קבלת התורה מתוך אונס, מפני ש"כפה הקב"ה עליהם את ההר כגיגית ואמר להם אם אתם מקבלים התורה מוטב ואם לאו שם תהא קבורתכם. . מכאן מודעא רבה לאורייתא (שאם יזמינם לדין למה לא קיימתם מה שקבלתם עליכם יש להם תשובה שקבלוה באונס. רש"י).. אעפ"כ הדור וקבלוה בימי אחשורוש".

ועד"ז הוא גם פירוש הכתוב "וקבל היהודים את אשר החלו לעשות", דהיות שבמ"ת היתה הקבלה מחמת אונס ורק בימי מרדכי קבלוה ברצון, לכן נחשבו ימי הפורים כגמר קבלת התורה.

וצריך להבין מפני מה נחשב מה שכפה עליהם הר כו" יותר אונס ממעשה דאחשורוש.

צריך להבין, מפני מה נחשב מה ש"כפה עליהם הר כגיגית" יותר אונס ממעשה אחשורוש, "דהרי בימי אחשורוש הי' אונס יותר כי המן ביקש להשמיד את כל היהודים כו", וא"כ גם התשובה (והקבלה) של בני" בזמן אחשורוש לא היתה מרצונם הטוב אלא מחמת אונס מפחד הגזירה.

והנה מתחלה צריך להבין מהו ענין מתן תורה. כדי להבין מעלת קבלת התורה בימי אחשורוש לגבי קבלת התורה בשעת מתן תורה, יש להבין ענינו של מתן תורה.

ונם מה שאמרו רז"ל אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו.

לבאר ענינו של מתן תורה - יש להקדים ביאור מאמר רז"ל בענין לימוד התורה (שממנו ניתן להבין מהותה של תורה, ובדרך ממילא ענינו של מתן תורה): "אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו". מלשון "ותלמודו בידו" משמע, שכדי לקבל השכר בגן עדן לא מספיק מה שהאדם למד תורה בעולם הזה, אלא צריך להכנס לגן עדן ביחד עם "תלמודו בידו".

תוכן הפרק: שאלות בענין: שמחת פורים; קבלת התורה במתן תורה ובפורים; מחז"ל אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו; והעונש החמור דביטול תורה

חייב אינש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי.

אמרו חז"ל, שחייב אדם "לבסומי" (להשתכר ביין. רש"י) בפורים עד שלא ידע להבחין בין ארור המן לברוך מרדכי, היינו ששמחת פורים היא שמחה בלתי מוגבלת.

וצריך להבין מפני מה שמחת פורים גדולה הרבה משמחת יום טוב, שנעשה בהם ניסים לאבותינו כמו בפסח קריעת ים סוף ובשבעות מתן תורה כו".

צריך להבין מדוע גדולה שמחת פורים משמחת יו"ט שהיא שמחה מוגבלת, דאע"פ "דחייבים בהו בשמחה מדאורייתא ועם כל זה ודאי אין לבסומי כ"כ, וכמ"ש הרמב"ם גבי שמחת יו"ט לא ימשך ביין כו", והלא בשאר ימים טובים אירעו לישראל נסים שלמעלה מן הטבע, כמו יציאת מצרים וקריעת ים סוף בפסח "באותות ומופתים גדולים ונוראים מאד כמפורש בתורה", מתן תורה בשבעות, "דכתיב וירד ה' על הר סיני כו" בקולות וברקים כו" פנים בפנים דיבר". ואילו בפורים הי' הנס מלובש בדרכי הטבע.

ובמעלה הרי היו"ט קדושים יותר שאסורים בעשיית מלאכה, משא"כ בפורים דמרדכי גזר ולא קבלו עליהו.

גם מבחינת קדושת המועד, הרי יו"ט אסור בעשיית מלאכה משא"כ פורים מותר במלאכה כמאמר רז"ל שמרדכי גזר על ישראל איסור מלאכה ולא קבלו עליהם. וא"כ מדוע לענין שמחה, גדולה שמחת פורים משמחת יו"ט.

ויובן בהקדים ענין וקבל היהודים את אשר החלו לעשות, דפירוש החלו היינו בשעת מתן תורה.

כדי להבין את המעלה המיוחדת שבפורים, שבגללה גדולה שמחת פורים מכל המועדים, יש להקדים פירוש הכתוב וקבל היהודים את אשר החלו לעשות, שבנ"י קבלו על עצמם ענין שכבר התחילו לעשות בעבר, דיש לומר דקאי על מתן תורה, שפורים נחשב כגמר של מתן תורה.

לו לעסוק ואינו עוסק גדול עונו כ"כ לומר עליו הכרת תכרת בו".

גם יש להבין גודל העונש של עון ביטול תורה, שאמרו רז"ל דכל מי שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק עליו נאמר כי דבר ה' בזה הכרת תכרת הנפש, וזה תמוה לכאורה, דהרי מי שאי אפשר לו לעסוק בתורה כל היום כפשוטו יוצא י"ח בפרק א' שחרית ופרק א' ערבית, וא"כ איך יתכן דמי שאפשר לו לעסוק בתורה ומבטל רגע אחד מלימודו יהי' עונו גדול כ"כ עד שיתחייב כרת.

כלומר: בכל מצוות התורה, מי שלא עשה את המצוה בהידור ורק קיים אותה לצאת י"ח (עכ"פ בדיעבד) אינו נענש קשות על העדר קיום המצוה, ורק חסר לו הענין דהידור מצוה, משא"כ בת"ת, הרי עצם חובת ת"ת יוצאים בפרק א' שחרית כו", ומדוע מי שאפשר לו להדר ללמוד כל היום כולו יענש על ביטול רגע אחד בעונש חמור כמי שלא לומד תורה כלל.

ד"ה חייב אינש פרק א

הלא בנן ערן מתעננים מגילוי אור אין סוף ב"ה, ומה שייך בזה שיהיה דוקא תלמודו בידו שהם הלכות שנתלבשו בענינים גשמיים.

ואינו מובן, הלא ענין השכר דגן ערן הוא מה שהנשמה נהנית ומתענגת מזיו השכינה (הנקרא בלשון הקבלה "גילוי אור אין סוף ב"ה"), ומדוע צריך אדם להביא עמו לגן ערן את "תלמודו", כדי ליהנות מזיו השכינה? ד"תלמודו" הן הלכות התורה שלמד בעולם הזה, והרי הלכות התורה נתלבשו בענינים גשמיים, כלומר, "תלמודו" אינם רזי תורה המדברים בענינים רוחניים וידיעת אלקות, אלא הלכות התורה העוסקות בענינים גשמיים שאינם שייכים בגן ערן שהוא עולם רוחני, ומהי השייכות בין הלכות התורה לתענוג מזיו השכינה.

וגם מה שאמרו רז"ל שכל מי שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק עליו נאמר כי דבר ה' בזה הכרת תכרת הנפש. וזה תמוה לכאורה, דמאחר שמי שא"א לו לעסוק בתורה כ"כ יוצא י"ח בפרק א' שחרית ופרק א' ערבית, א"כ למה יהי' האפשר

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

מאמרים קונטרסים

עומק המרירות מהתשובה המעשים מהתומ"צ הם טובים פי' מאירים מבחי' עצמיות אין האמיתי לכן אמרו שבבחי' ג"ע הבא מתומ"צ הבא מצד התשובה יותר טוב מכל חיי העוה"ב פי' מבחי' ג"ע שיש בו מדרי' רבות, כי מצד שהגילוי הוא רק מזיו השכינה לכן יש בה מדרי' רבות. כמו עד"מ זיו השמש יש בו מדריגות כמו ביום צח מאיר הזיו בתוקף גדול ובבית דרך החלון ודרך פרסא מפסיק אינו מאיר כ"כ בתוקף כמו בחלל העולם וכשיתלבש הזיו עוד בחלון שני יהי' הזיו בחלישות יותר וכן יכול להיות חילוקי מדרי' עד א"ס. אבל אם הי' באפשרי שיתגלה עצם כדור השמש בהבית דרך החלון לא הי' בזה שום חילוקי מדרי' במהות האור והי' שוה בהחלון דרך הפרסא המפסיק כמו בחלל העולם, וכן ריבוי רבבות חלונות ופרסות לא יעשו שום שינוי בהארת עצם השמש כי העצם א"א שישתנה. וכן יובן למע' הג"ע מבחי' הא' שהוא רק זיו השכינה נק' חיי העוה"ב כי בהזיו יכול להיות ריבוי התחלקות מצד התחלקות העבודה שאין אחד דומה לחבירו בענין עומק ההתפעלות מצד שבחי' העבודה אינו נוגע לעצם הנפש כנ"ל רק בזיו ולבוש הנפש לכן יכול להיות בזה חילוקי מדריגות רבות, אבל העבודה הבא אחר התשובה הוא מגיע

וזוהו יפה שעה אחת לשון וישע כו' ולשון שעשועי' עליו והתקשרות במקור החיים ממש עד שעמך לא חפצתי ממש רק החפיצה לו לבדו. ומעשים טובים פי' מאירים שמאיר כל עצמותו בהם, כי בלא מעשה הטוב הי' חוזר ונכלל במקורו ממש וע"י מע"ט נמשך תוס' אור בחי' גילוי המהות שהוא כלבוש המאיר ומגלה כל העצם כמו והלבש אותך מחלצות לבוש המראה חליצת הלבוש וד"ל. וזהו המן מן התורה מנין, כי באמת גילוי מדות דקדושה הוא ג"כ כך שהמדות המאירים מן החכ' יכולים להתהפך ולהשתנות למהות אחר אבל ע"י הרגשת החיות באלקי' חיים נעשה קיום ותוקף המדה, וזהו שארז"ל המתפלל צריך שיתן עיניו למטה ולבו למעלה בחי' עינים דחכ' למטה הוא להשפיל עצמותו, ולבו למעלה רק הוא לבדו למעלה הרגשת העילוי למעלה ולמעלה וד"ל.

וזוהו יפה שעה א' בתשובה ומע"ט בעוה"ז מכל חיי העוה"ב פי' שעה הוא מל' וישע כו' פי' שנעתק מגשמי' ורוחני' רק לו לבדו. וגם שעה ל' שעשועים העצמי' היינו התקשרות במקור חיי החיים בחי' ועמך לא חפצתי כנ"ל בתשובה, פי' שבחי' שעה הנ"ל א"א להשיג מדריג' נעלה כזו כ"א ע"י עומק מרירות התשובה. ומע"ט פי' מצד

שהעיקר הוא התומ"צ שאחר התשובה היינו להמשיך בחי' אין האלקי בכלים דוקא, וגם בחי' ג"ע הוא הלבשת העונג בנה"א ואם לא עסק בתומ"צ אחר התשובה לא הי' באפשרי שיקבל הנה"א בפנימיות' את בחי' האין האלקי רק הי' ביטול המהות לגמרי, וזהו בחי' הציץ ומת דבן עזאי. אך אינו מובן איך יכול בחי' אין האלקי להתלבש בנפש האלקי' כי ההלבשה בעצם הוא בחי' מהות היפוך מהאין, אך הענין הוא שגם העבודה בתומ"צ מהבע"ת הוא מצד בחי' מואס בחייו שהוא ממש העדר החיות, ואעפ"כ יש חיות עצום בעסק התומ"צ שלו כי ההעדר החיות בעצם הוא חיות גדול להנה"א כי זה עצם מהות נפש האלקית להרגיש ביטול' מכל וכל כמ"ש מלך ממית ומחי' פי' המיתה היינו הרגשת העדר החיות הוא בעצמו החיות, וכמו בחי' הנבואה שהי' מתבטל חושי הנביא לגמרי וזה הי' עיקר החיות להשיג דוקא בעת ביטול חושי' השגות נפלאות. וכן למע' הוא חיות עצום להנה"א ממה שמרגיש איך שהוא אין באמת וזהו והלבש אותך מחלצות פי' לבוש המראה חליצת הלבוש הזיו היינו גילוי האין וד"ל.

ד"ה יפה שנה אחת

בעצם הנפש ובעצם אין מה לחלק. לכן אמרו יפה שעה א' היינו שעה ל' וישע פי' התקשרות העצמי' שהיא בחי' אחת בלי התחלקות ונק' אחת ל' נוק' בחי' מקבל שהתקשרות העצמי' מנה"א היא בחי' כלי לקבל מעצמות אלקות הנק' בחי' יחיד כי גם למע' בהעולמות ההתחלקות הוא רק בהזיו אבל עצמי' נק' בחי' יחיד, ומזה הבחי' יקבל הגילוי אלקות בג"ע מי שעבודתו הי' בבחי' וישע כנ"ל וד"ל.

אך צ"ל שלפי"ז הי' די להשיג בחי' ג"ע גילוי האין בבחי' התשובה בלבד בחי' מואס בחייו ומה צריך לזה המע"ט ג"כ. אך הענין הוא שהתשו' בלי תומ"צ הוא בחי' אור בלי כלי והוא כמו בחי' מיתת בני אהרן כמ"ש בקרבנות לפני הוי' שלא רצו להשפיל א"ע להחזיר נשמתם לגופם כי חשקה נפשם לצאת מגדרי הגבול לגמרי וליכלל באור הוי', וזה נק' בחי' רצוא בלא שוב ובס"י אמר אם רץ לבך שוב לאחד שעיקר תכלית הבריאה הוא שנתאווה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים דוקא היינו להמשיך גילוי אלקות למטה ע"י תומ"צ בכלים מכלים שונים וכמ"ש לא לתהו בראה לשבת יצרה וד"ל. ואחר כ"ז יובן

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר הצמח צדק

דרך מצותיך

זכר ושוהה ברחם הנקבה ט"ח ונעשה וולד, והב' השפעת שכל מרב לתלמיד כי הנה גם הטפה נמשכת ממוח האב כמו שהשכל נמשך משם אלא שנתגשמה ביותר, ואמנם באמת שרשה יותר נעלה שהרי אנו רואים שמהטפה יולד בדומה אדם שלם שיש לו כח השכל להשכיל על דבר משא"כ מהשפעת שכל לא יושפע רק איזה השפעת שכל גלוי אבל לא יוכל להשפיע לו עצם כח שכלי ולהחכים את המחוסר דעת בטבעו (כדאמרי אינשי איך קען דיר קיין קאפ ניט ארוף שטעלין), רק שמעלת השפעת שכל הוא שלא נתגשמה שפע השכל כ"כ כבטפה אמנם באמת הא בהא תליא שלהיות הטפה נלקחת מפנימי' המוחי' ע"כ לא תוכל לירד אלא ע"י התגשמותה דייקא כמ"ש במ"א מדוגמת משלי שלמה ומחוי' לי' במחוג כו' (חגיגה ה' ב') ע' בתורה ע"פ יונתי בחגי הסלע (שה"ש ב' י"ד): והנמשל מזה יובן למעלה ג"כ ב' מיני זיווג הנ"ל נשיקין וגופני, הגם שאין שם ציור גשמי ח"ו הס מלהזכיר מלומר בחי' גופניות ח"ו כדכתיב לא תעשה לך כל תמונה כו' (דברים ה' ח') ארור האיש אשר יעשה פסל ומסכה ושם בסתר (דברים כ"ז ט"ו) כמ"ש הרשב"י ריש האד"ר והכל בחי' רוחני' שאינו בגדר מקום ולא כח בגוף כנשמה הנתפסת בגוף ח"ו, אבל מ"מ יובן השכלת ענין הזיווגים ומעלתם

ב) **ועתה** צריך לבאר דרך פרט בענין מצוה זו בסוד יחוד זכר ונקבה, והיות* נודע לנו שהיחוד נמצא למעלה ג"כ בנשמות כידוע בענין אברהם ושרה (בראשית י"ב ה') ואת הנפש אשר עשו שמולידים נשמות הגרים משא"כ במלאכים אין היחוד נמצא, ושרש זה יובן בהקדים מעלת הנשמות על המלאכים, ולהבין זה צריך להקדמה אחרת והוא שגם למעלה בספירות ומדות האלקי' נמצא ענין היחוד והזיווג כידוע בזהר ובע"ח בענין יחוד או"א וזו"נ שמהם נוצרו הנשמות ומלאכים, (אך היינו דוקא מאצי' ולמטה משא"כ למעלה מאצי' כידוע דבעתיק אינו בחי' דכר ונוקבא רק מ"ה וב"ן וכדכתיב ואין אלקים עמדי, (דברים ל"ב ל"ט), וגם נודע שענין היחוד והזיווג בכל מקום שהוא הוא ענין נפלא בבחי' המשכת אור חדש מא"ס ב"ה בתוספת מרובה על העיקר וכמ"ש בהקדמה לפע"ח וא"כ צ"ל לפ"ז מהו הפי' שלמעלה מאצי' לא שייך בחי' זיווג מאחר שענין הזיווג הוא המשכת אור חדש מא"ס ב"ה), וגם יש ב' מיני זיווג הא' הנק' זיווג נשיקין בע"ח ואתדבקות רוחא ברוחא בווהר שהוא בחי' חב"ד בחב"ד ומזה שרש המלאכים, והב' זיווג גופני דיסוד ביסוד ומזה שרש הנשמות, וביאור זה הנה מבשרי אחזה עד"מ באדם יש ב' בחי' השפעות הא' זיווג גופני בהשפעת טפת

ע"י כלי הגוף, דזכר להשפיע, ודנקבה לקבל ואם הם פועלים פעולתם ע"י כלי הגוף החומריים כ"ש וק"ו שיכולים לפעול בהיותם מופשטים מחומר גופני דהיינו להזדווג ע"י היסודות שלהם בבחי' השפעת וקבלת ההשפעה ורחניית ולהוליד בדמותם וצלמם וזהו ענין זיווג נשמת אברהם ושרה בג"ע להוליד נשמות הגרים שלהיות בחי' השפעת האור והחיות רוחני כמו בחי' אהבה מאברהם שהוא מרכבה למדת החסד נשפע בנפש הגר שתהי' אהבה זו פועלת בגופו להעירו ולהקיצו משינתו א"א לכלי גוף הגר להכילו אם לא שתקלט תחלה ביסוד דנוק' בחי' שרה שהיא מרכבה לבחי' מלכות כנודע, ועד"ז יובן ג"כ יחוד דספירות כמו יחוד ז"א ונוקבא שהטפה נמשכת מז"א עד"מ הוא ענין השפעת אור וחיות רוחני אלקי מאור וחיות המלוכש בז"א להיות בחי' נשמה או להחיות העולמות וכדי שיהי' אור וחיות זה נתפס בבריאה יצי' עשי' א"א כ"א שיקלט תחלה בבחי' יסוד דנוקבא היא מדת מלכותו ית' הפועלת התהוות היש ונברא כו' כמבואר במ"א באריכות וכלל ענין היחוד הוא תוספת גילוי והמשכת אא"ס ב"ה ביתר שאת ויתר עז על ההארה הנקצבת לקיום העולמות כנודע, ועתה יובן ג"כ ענין ב' מיני יחוד הנ"ל נשיקין וגופני כי נודע שיש בכל פרצוף עצמות וכלים ד"מ נפש וגוף ונת' ענינם במ"א שבחי' החכמה עד"מ הוא הכלי, והאור והחיות מא"ס ב"ה המחי' ומהווה כח חכמה זו הוא האור והעצמות, ויש כלים פנימיים וחיצוניים וכמה בחי' פנים לפנים ואחור לאחור כנודע ולזה בחי' זיווג הנשיקין הוא ע"י הכלים כמ"ש בע"ה והכוונה עם כי אין אתנו יודע איך ומה בפרטות אבל הענין הוא שלא ירדה ונתגשמה השפע כ"כ בבחי' חיצוניות הכלים והוא כענין ההשפעה שבאדם משכלו שבמוחו באותיות מחשבתו או אפי' לזולתו באותיות דיבורו שהארת השכל שבהשפעה זו לא נתרחק מהותו כ"כ מבחי' המוחי' שבכלי מוחו ותבונתו משא"כ בחי' זיווג גופני למעלה הוא הנק' בחי' טיפת מ"ד לומר שנתגשמה השפע ע"י חיצוני' הכלים להיות רחוקה בערך ממהות פנימיות כלי המוחי' דוגמת ריחוק הטיפה שבאדם ממהות השכל והלחלוחית שבמוח כו'. והנה שרש המלאכים הוא מזיווג נשיקין הנ"ל ולזה נשארם ברוחני' ולא ירדו בגופות להיות כי שרש התהוותם ע"י השפעת אור ושפע וחיות אשר אינו יורד בשינוי המהות כ"כ ממקורו, ושרש הנשמות מזיווג גופני ולזה מתלבשים בגופות גשמיים ממש להיות כי נשמתם מבחי' אשר ירד בריחוק ושינוי המהות כנ"ל, אמנם באמת זהו הוראה על היותה נמשכת מפנימי' ועצמיות המוחי' ולא הארה חיצוני' בלבד ככזיווג נשיקין וכנ"ל ממשל הטיפה שמולדת בדומה, מהות שיש בו כח השכל כדמותו וצלמו של כח השכל שבאב משא"כ בהשפעה מרב לתלמיד שמשפיע בו בחי' חיצוני' וגילוי השכל כו' וכמ"כ למעלה הנשמות נמשכים מפנימי' חכמה עילאה כדכתי' (שמות ד' כ"ב) בני בכורי ישראל וחלק הוי'

זע"ז באיכותם בפנימי' וחיצוני' הכל ברוחניות ממשלים הנ"ל רק שבתחלה צריך להקדים כללות ענין הזיווג בכחות רוחניים, והדבר למד מענינו עד"מ הנ"ל בזיווג זכר ונקבה הגשמיים שהגם שהוא ע"י איברים הגופניים הנה באמת הוא ע"י כח רוחני המלוכש באיברי ההולדה שהם הפועלים הולדה זו ע"י אותן האיברים המוכנים לקבל צורת כחות הנ"ל כמו שהראי' בעין אינו ע"י בשר העין בלבד אלא ע"י כח הראי' הרוחני שבנפש שמתלבש באישון עין המוכן לקבל צורה זו וכדאי' בגמ' נדה דל"א (ע"א) הקב"ה נותן בו נשמה וקלסתר פנים וראיית העין כו' ופירש"י שאעפ"י שנבראת העין מן האב ואם, אינו רואה תדע שהרי המת יש לו עינים ואינו רואה עכ"ל וא"כ גם כח המוליד שבגוף שמשפיע זרע להוליד בדמותו וצלמו הוא נלקח מכח המוליד שיש בנפש ע"ד שכל כחות המתלבשים בגוף מהנפש, הם נלקחים מהנפש בבחי' גילוי מההעלם כידוע וענין כח המוליד שבנפש הוא שישפיע השפעה רוחני' ממהות הנפש ממש כדמיון כח ההולדה שבגוף שמשפיע להוליד גוף כנ"ל, ולהבין ולהשכיל קצת איכותו ומהותו של כח זה הרוחני המוליד שבנפש יובן עד"מ מן כח המוליד שבלבושי הנפש כמו בשכל ומחור"ד שהרי אנו רואים בהשפעת שכל מרב לתלמיד ע"י הדבור שהוא לבוש החיצון יש בו ג"כ כח המוליד והוא הנק' יסוד דדכורא בהיות שיש חכם שאין לו כח זה להשפיע לזולתו אעפ"י שמבין בטוב לעצמו לפי שאין לו כלי היסוד להסביר ולהטעים השכל לפי ערך קטנות התלמיד אלא מבין ומשיג לפי השגתו ולא יוכל למצוא עצות בנפשו איך להוריד ולהלביש את הסברא בצירופי אותיות אחרים לפי אופן הבנת התלמיד וזהו מפני שאין לו כ"כ בחי' כלי ההשפעה חוץ מעצמותו שהם בחי' תרין ביעי' נו"ה היועצות איך יהי' ההשפעה והיסוד שהוא גוף ההשפעה, ויש חכם קטן הימנו שכלי היסוד יש בו יותר דהיינו שיוכל להסביר ולהטעים את השכל עד שגם התינוק יוכל להבינו מפני שיש לו ריבוי דברים להרחיב הענין להטעמנו בצירופים שונים וכמ"ש בס' הקבלה שפרנסי הדור הם מבחי' היסודות וז"ש משה שפיר קאמרת (סוכה ל"ט א) על כל גדול הדור המלמד לתלמידיו שמההי' בחי' יסוד אבא כי כמו שהוא בענין השפעת שכל כך גם השפעת תורה והכנסת יראת שמים בלב השומעים, והנה בחי' זו נק' יסוד דדכורא, ועד"ז יובן ג"כ במקבל ההשפעה שיש בו בחי' כלי יסוד דנוקבא והוא מה שאנו רואים שיש תלמיד שקולט היטב במוחו מה שהוא שומע ויש שאינו קולט היטב והיינו לפי ערך יסוד דנוקבא המקבל וזהו ענין ד' מדות שבתלמידים משפך בחי' פולטת ונפה בסוד הברור שבטפה ודרו"ק: והנה מזה יוכל המשכיל להשכיל ענין בחי' יסוד וכח המוליד שבנפש, להשפיע בחי' דכורא, ולקבל בחי' נוק' הכל בהשפעות עצם הרוחני' של מהות כחות הנפש כנ"ל וכשהם מתלבשים בגופות דזכר ונקבה הם פועלים פעולתם

פרט א' אם חסד אם גבורה וכשמו כן הוא וע"כ אין מלאך א' עושה שתי שליחות (זח"ג נשא קל"ב ב') ולכן אין המלאך יכול להוליד ולא מצינו זיווג במלאכים וכמשל האותיות שאין בהם גידול וריבוי ותוספת ומגרעת כו' ואין א' יכול להוליד חבירו משא"כ בנשמות הנמשכו' מפנימי המוחי' שבה מלובש אא"ס יש בהם הזיווג וההולדה וד"ל וכמ"ש במ"א בפי' הזהר דבראשית ע"פ לא טוב היות (בראשית ב' י"ח) וע"פ אלה תולדות נח (בראשית ו' ט') ובבלק ע"פ ברכו ה' מלאכיו (תלים ק"ג כ') ע"ש:

99 המצוות – מצוות פרי ורבי

עמו (דברים ל"ב ט') שבה מלובש אא"ס ב"ה וכנודע שהנשמות הם מפנימיות הכלים והמלאכים מחיצוני' ולכן נק' בני' דוקא אדם אדמה לעליון שכלולים מכל פרטי כחות הי"ס חב"ד חג"ת כו' שלזאת ניתנו להם תרי"ג מצוות שהם רמ"ח איברים דמלכא ושס"ה ל"ת שס"ה גידים אשר הם בחי' ומדריגות שונות ומהן תלויו' ברישא דמלכא ומהן בגופא ובדרועא כו' וכולם יכולי' הישראל להמשיך להיות כי הם כללות מהכל לפי שנמשכים* מפנימית המוחי' שכולל הכל דוגמת הטפה בגשמיות משא"כ המלאך הוא

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל

ולכן ההעלם הוא בכדי להיות ארץ שהוא מקור דהתהוות בי"ע יש מאין, ואם הי' מבחי' המל' [דמדות] דאצי' הי' הכל ע"ד השתלשלו' ולא הי' מציאות הגשמי, וכנ"ל שהתהוות הגשמי' מן הרוחניות אין לך בריאה יש מאין גדול מזה, וכדי להיות בריאה יש מאין זהו ע"י העלם בחי' ים שבמל' דוקא, ומה גם כי כל מדת המל' היא מדת ההתנשאות בעצם כו', ונבנה מהתנשאות שבמדות כו'. **היוצא** מזה שים וארץ שניהם במל', רק שהים הוא בחי' עליונה שבמל' המעלמת אור המדות דאצי', והוא הסיבה שיוכל להיות בחי' ארץ שהוא בחי' המל' שנעשה מקור ושרש לבחי' התהוות בי"ע כו'.

ובמ"א ביאר אדמו"ר זצ"ל שים ויבשה הוא בחי' חיות המלאכים⁵⁵ שנק' בשם נוני דימא רבה, וחיות הנבראים דבי"ע, ע' בבה"ז בשלח בד"ה עוי"ל⁵⁶ מאמר הנ"ל באו"א, אך לפמשנת"ל בחי' ים הוא בחי' התחתונה שבאצי' שזוהו"ע ים בחי' סופא דכל דרגין, וקרובין הדברים כמשנת"ל שהרי בלק"ת בד"ה שה"ש⁵⁷ פי' שים הוא בחי' שכינתא עילאה כמו הבינה והוא בחי' כלת משה שנת' במ"א⁵⁸, וע' בלק"ת בד"ה ששת ימים הראשון פ"ה⁵⁹.

ד"ה כל הנחלים הולכים אל הים

המשך והחזרים תרל"א

[מא] **אך** עדיין צ"ל מאחר שבחי' המל' משנה וכנ"ל, מדוע לא יומשך התהוות העולם מבחי' המל' של המדות עצמם, כמו שנת' בספי' מדת המל' עצמה בחי' העליונה שבה הוא הנק' ים ע"ש ההעלם, כן צ"ל בבחי' המל' של כל מדה שזהו ג"כ בחי' העלם כענין ההעלם דים ממש, וכידוע דכל משפיע מוכרח להתצמצם ולהתעלם עדי יוכל להשפיע לזולתו, שלכן צריכים לנו"ה שהם כליות יועצות⁵⁴ איך להשפיע, כי הלא א"א שישפיע הרב לתלמידו עצם ההשפעה כמו שהיא אצלו ממש כ"א ע"י צמצום והעלם כנ"ל, שלזה צריך ליעץ בעצמו איך להשפיע, ולפי"ז הי' יכול להיות התהוות הנבראים מבחי' המל' של המדות עצמם, ולמה הי' צריך להתעלם בבחי' מל' דוקא. ואם מפני שלא די בבחי' המל' של המדות עצמם כ"א לאחר שיתעלמו עוד שנית במדת המל', הלא גם במדות עצמם יש התכללות יו"ד מיו"ד, ונמצא כי עד"מ ממל' שבמל' דחסד הי' יכול להיות בריאת עולמות בי"ע. אלא שצ"ל שאינו דומה בחי' ההתכללות במדות שגם בחי' המל' שבהם הוא בחי' ההעלם על בחי' ההשתלשלו' עו"ע, לא כן העלם דמל' שנק' ים שהיא סופא דכל דרגין דהשתלשלו' האצי',

57 בלק"ת בד"ה שה"ש: כ"ה גם באוה"ת בשלח שם ע' תקסט: המל' כמו שהיא באצי' נק' שכינתא עילאה כמו הבינה כמ"ש בד"ה שה"ש ספ"א. וראה לקו"ת שה"ש א, ב. [וראה סה"מ תרל"ב ח"ב ע' תקא. ס"ע תקיג-ד].

58 בחי' כלת משה שנת' במ"א: ראה לקו"ת שה"ש לט, רע"ד. ובכ"מ.

59 וע' בלק"ת בד"ה ששת ימים הראשון פ"ה: לקו"ת צו יד, ב [הובא לעיל בפנים].

54 דכל משפיע. צריכים לנו"ה שחם כליות יועצות: בשולי הגליין נרשם בגוכי"ק: העלם וכמו כל השפעה לזולתו, עד שצ"ל כליות יועצות, ואם צ"ל מהעלם עוד העלם די בהתכללות יו"ד מיו"ד שבזו"א. אך י"ל שמאחר שכל מדת המל' היא העלם אינו דומה למל' שבזו"א.

55 ובמ"א ביאר אדמו"ר זצ"ל שים ויבשה הוא בחי' חיות המלאכים: ביאוה"ז להצ"צ (כרך א) ע' רח.

56 ע' בבה"ז בשלח בד"ה עוי"ל: ביאוה"ז לאדהאמ"צ מב, ג.

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

קונטרס ומעין

להיות בדרך מלחמה לנגד להם, אשר בכל דבר וענין אשר היצר הרע אומר הן יאמר הוא לאו לעצמו, ובכל דבר וענין אשר היצר הרע אומר לאו יאמר הוא לעצמו הן, אשר בהתנגדות הכללית הלוו הוא מודיע להיצר הרע שהוא שונאו ואשר לחוס עמו, ואחת מטכסיסי המלחמה הוא השימת לב על ענינים קלי הערך, כי הנצחון אינו תלוי בהגבורה דריבוי אנשים וריבוי כלי זיין בלבד, אלא העיקר הוא ההמצאות שכליות אף להטעות את המנגד ולהליכו שולל, ולפעמים הנה בהמצאה שכלית של ערמומיות מנצחים הרבה יותר מבגבורה של ריבוי אנשים וריבוי כלי זיין, וכן הוא במלחמה הרוחנית, דהתאווה ועבירות הם הכלי זיין והגבורה של היצר הרע, ושטותי ההצטדקות מה שהאדם מצדיק את עצמו הן המה ההמצאה שכלית של היצר הרע והנפש הבהמית בערמומיות גדולה, ללכוד חס ושלום בלחם גם אלו אשר בעניני תאוה ועבירה אי אפשר להתסיאם, ואשר על כן הנה גם מי שהוא צדיק גמור יכול למצוא בעצמו שטותים כאלו שעם היות שהם דקים ולא הביאו אותם לעבור עבירה בפועל ממש חס ושלום, עם כל זה הנה חסרונות הדקים גם כן עומדים ברומו של עולם וגורמים דברים רעים מאד, על דרך משל מי שלומד תורה הרבה, הנה גם אם לומד לשמה ומתפלל בכוננת הלב בטוב טעם ודעת ובדביקות נפלאה עד שיבא לבחינת צמאון גדול כל כף עד שתגעל הנפש את הבשר, הנה כשמתחיל טובה לעצמו וכל שכן כשבא לכלל גיאות הנה גיאות אדם תשפילנו כל כף עד שנאבד כל הטוב שעשה.

קיצור. האדם צריך לדעת כי הנפש הבהמית והיצר הרע הם שונאיו בנפש ועולם הנה הגשמי הוא תכלית ההשתלשלות, ועבודתו להפוך החלש לאור צריכה להיות בדרך מלחמה בשימת לב גם על דברים קלי הערך, עבירה תאוה, ושטותי ההצטדקות קשה מהם, כמו הגאון שמאבד גם המעולה בתורה ומצות.

מאמר 10 פרק ג

וזהו מעלת עולם הנה הגשמי לגבי עולמות העליונים הרוחניים, ומעלת ירידת הנשמה בהתלבשותה בגוף גשמי ונפש הטבעי לגבי מעלת עמידתה בגן עדן בתכלית היחוד והביטול לאלקות, וכמו שכתב רבינו נשמתו עדן (ספר של בינונים פרק ל"ו) שתכלית בריאת עולם הנה הוא שנתאנה הקדוש ברוך הוא להיות לו דירה בתחתונים, וזהו ענין השתלשלות העולמות וירידתם ממדרגה למדרגה על ידי ריבוי לבושים המסתירים האור והחיות שממנו יתברך, עד שנברא עולם הנה הגשמי והחומרי ממש, והוא התחתון במדרגה שאין תחתון למטה ממנו בענין הסתר אורו יתברך וחשף בפול ומכופל, עד שהוא מלא קליפות וסטר אחר שיהן נגד ה' ממש לומר אני ואפסי עוד, והיינו דתכלית כל ההשתלשלות של העולמות הרוחניים הוא בשביל עולם הנה התחתון, לפי שכן עלה ברצונו יתברך להיות נחת רוח לפניו יתברך כד אהפכיא סטר אחרא ואתהפכא חשוכא לנהורא, ובשביל זה ניתן לאדם הכח והעוז שיוכל להתגבר גם על הנפש הבהמית, וכללות עבודה זו דבירור וזיכוף הגוף ונפש הבהמית הוא בדרך מלחמה, והאדם צריך לדעת כי הנפש הבהמית והיצר הרע הם שונאיו היותר גדולים והפצים במיתתו הרוחנית, וכאים עליו בערמומיות לפתותו בתלקת לשונם ובחכמה גדולה מתנפלים אלו להדיחו מדרך החיים האמיתים בשמירת התורה והמצוות על ידי כמה עניני היתר למלאות תאוה נפשו, ולאט לאט מדיחים אותו מן ההיתר גמור אל ההיתר של בדיעבד, עד שמרגילים אותו בכמה מיני תאוות, ומפתחים ומרגילים בו את כח המתאנה מבלי שיוכל להעמיד על עצמו מבלי להביט או גם להסתכל במה שאין צריכים לראות, והעין רואה והלב חומד ונתחלשו פחותיו הרוחניים לעצור בעד המון רצונותיו הגופניים ונופל רחמנא לצלן חלל בידי היצר הרע והנפש הבהמית.

ואשר על כן הנה כללות העבודה בבירור וזיכוף הגוף צריכה

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

מאמרים תרצ"ב

ימים וימים כנגד זקנה. והיינו דגם בזקנה דשנים הרי יש מי שהוא בזקנה שהוא גדול בשנים, אבל אינו בימים, ויש מי שהוא בא בימים אבל אינו בזקנה, אמנם באברהם הנה הזקנה כנגד ימים, והימים כנגד זקנה. דהנה אברהם נקרא

ולהבין כ"ו הנה אי' במד"ר (שם¹⁷) שלשה נכתרו בזקנה ובימים, ושלשתן היו ראש לנסיון, אברהם יהושע ודוד, אברהם ראש לאבות כו', א"ר אחא יש לך אדם שהוא בזקנה ואינו בימים, בימים ואינו בזקנה, אבל כאן זקנה כנגד

לאהוב את הוי', דבעבודה בנפש האדם היא האהבה העצמית והאהבות הבאות עפ"י השגה והתבוננות, דכללות כולם הוא הרצון והתשוקה באלקות. דהנה כתיב²⁷ ואהבת את הוי' אלקיך בכל לבבך כו', שיש כמה בחי' ומדרי' באהבה, אבל כללות כולם הוא הרצון והתשוקה באלקות, דשרש אהבה הוא אבה ל' רצון²⁸, דהנה אמיתת הגדר דאהבת השי"ת הוא אשר כל חפצו ורצונו ומגמתו הפנימי יהי' לד' לבדו ולא יחפוץ בשום דבר זולתו ית' וכמ"ש²⁹ מי לי בשמים ועמך לא חפצתי בארץ, אמנם בכדי להגיע לידי איזה מדרי' אהבה באהבת השי"ת הוא ע"י סדר והדרגה בעבודה ויגיעה בהתבוננות עד שמגיע להתבוננות דפסוק ראשון דק"ש שמע ישראל הוי' אלקינו ד' אחד³⁰, והיינו דכאשר עבודתו והתעסקותו הוא בעבודה שבלב זו תפלה³¹ אשר היא במקום הקרבנות³², וכשם שבהבאת הקרבן הרי הי' צריך להיות תחלה ההכרה בהחטא אשר חטא, ולפי אופן החטא כן הי' הקרבן, ובהובאת הקרבן צ"ל הוידוי דברים³³, כן הוא בעבודת התפלה שהיא במקום הקרבן אשר תחלה צריך להיות הכרת החטא, והוא שיעשה חשבון בנפשו מכל הנעשה אתו עמו בקיום התורה והמצוה, וואס טוט זיך בא' אים אין דעם ענין פון קיום המצות, ובמעמד ומצב כחותיו ומדותיו וחושי נפשו, וכשבודק היטיב בכחותיו ובמדותיו ה"ה מוצא כי יש מהם אשר הם מלובשים בדברים אסורים כמו בשקר וגאווה וכעס, ומהם במדות רעות, ובכללות עניניו שהוא מלוכלך בהילוך בשרירות לבו³⁴ להסתכל ולהביט במקום שלבו חפץ ולפעמים גם במקום האסור, וכן בשארי כחות נפשו שהוא מפולש בהם, וכל זה לפי שאין פחד אלקים לנגד³⁵, שהוא חסר יראת שמים. וכאשר מחליט בעצמו לעזוב דרכיו הלא טובים ומתודה עליהם בינו לבין עצמו מקרב ולב עמוק דכל העניני' האלו נעשו נוגעים לו, עס הייבט אים אָן אַרען, ומתחיל להתנהג ביר"ש בקבעומ"ש, הנה אז ה"ה נעשה כלי שיוכל להתבונן בענין אלקי, וההתבוננות תפעול ישועות בנפשו, ומברר ומזכך כחות נפשו ומאיר חלקו בעולם.

ד"ה ואברהם זמן בא בימים

אברהם אוהבי¹⁸ שהי' מרכבה למדת החסד דאצי' וכתוב כי¹⁹ הלך ונסוע הנגבה שהלך ממדרי' למדרי' מלמטה למעלה עד שהתדבק במדת החסד דאצי', וכדאי' בפרד"ס²⁰ בשם ס' הבהיר²¹ אמרה מדה"ח לפני הקב"ה רבש"ע מימי היות אברם בארץ לא הוצרכתי אני לעשות מלאכתי אלא אברם עומד ומשמש במקומי, שהחליף מדת החסד דאצי'²². דהנה החסד שלמעלה אינו כמו החסד שלמטה שהוא רק השפעת הטוב והחסד בעניני צרכי הגוף לבד, והגם דגם בחסד דבנ"א הרי יש השפעות רוחנים כמו השפעת השכל ולמוד והדרכת במדות טובות, אמנם כ"ז הוא בצרכי ועניני הגוף לבד, אבל החסד שלמעלה הוא השפעת החכ' ומדות טובות דאלקות, והיינו שהם גילויים שלמעלה, והוא נוסף על ההשפעות הגשמיים, ובמילא גם ההשפעה גשמיות כמו שהיא באה מלמעלה היא ג"כ באופן אחר לגמרי, והיינו שיש בזה אור וחיות שהוא ענין הברכה. וכן היתה עבודתו של אאע"ה²³, דלבד זאת שכל ענין ההשפעה שלו בהשפעות גשמיים בהכנסת אורחים הי' בשביל כוונה אלקית לפרסם אלקותו ית' בעולם, הנה עוד זאת, זאת היתה עבודתו להשפיע שפעת חכמה ומדות טובות והי' מבאר ומסביר להם ענין האלקות געטליכקייט וענין היחוד אלקות בעולם בעניני השגחה פרטית, וכמ"ש (ישעי' מ"א ב') מי העיר ממזרח צדק יקראוהו לרגלו וגו', דעד אברהם הי' העולם מתנהג באפילה, שלא ידעו מענין האלקות, זיי האָבין ניט געוואוסט דיא זאך פון געטליכקייט, ואברהם התחיל להאיר²⁴ לפרסם ענין האלקות ולהבינם ולהסבירם, דזהו האיר באל"ף²⁵, ועוררם לעבוד להשי"ת בעבודה בפועל במדות טובות, וזהו שהי' מרכבה למדה"ח דאצי' לפי שהחסד שלמעלה הוא השפעת החיים וכמא'²⁶ מכלכל חיים בחסד, שענין החסד הוא מה שבכל דבר השפעה הרי יש בזה חיות פנימי, וזהו אברהם אוהבי, דאברהם עבודתו במדת החסד הוא בא מצד האהבה והדביקות באלקות בחשיקה וחפיצה בצמאון גדול בתכלית הביטול, והוריש והנחיל לבניו אחריו האהבה הקבועה בלב כל אחד מישראל

(18) ישעי' מא, ח.

(19) לך יב, ט. וראה תו"א יתרו סו, ד. עג, ד. ובכ"מ.

(20) שערי כב (שער הכינויים) פ"ד.

(21) סימן קצא.

(22) ראה גם ספר המאמרים תרפ"ט ע' 97. וש"נ.

(23) ראה גם ד"ה אריב"ל שנה זו (לעיל ע' קטו).

(24) ראה ב"ר פ"ב, ג. שמו"ר פט"ו, כו.

(25) ראה ריש וסוף ד"ה כי שמש ומגן שנה זו (לקמן ע' קסה. ע' קעג).

(26) בתפלת העמידה.

(27) ואתחנן ו, ה.

(28) ראה ספר המאמרים תרפ"ט ע' 124. וש"נ.

(29) תהלים עג, כה. וראה לקו"ת תזריע כ, א ואילך. ובכ"מ.

(30) ואתחנן שם, ד.

(31) תענית ב, א.

(32) ברכות כו, א"ב.

(33) רמב"ם ריש הל' תשובה. וראה זח"ג רמ, א. וראה גם ספר

המאמרים תרח"ץ ע' רכו. תש"ט ע' 28.

(34) ע"פ נצבים כט, יח. ועוד.

(35) תהלים לו, ב.

לקוטי דיבורים

ובמשקל מסויימים. המדה והמשקל של כל אהבה או של כל יראה הם ההגבלה של המדה. אך הגילויים שלהן כיום הם דומים, בכך שהם כולם הארה בלבד ולא גילויים עצמתיים, מה שאין כן הגילויים של ימות המשיח.

זה הבדל אחד בין הזמן הנוכחי לבין ימות המשיח. (ב) ההבדל השני הוא באופן וסדר הגילוי של הגילויים העצמיים שיהיו כשהמשיח יבוא במהרה בימינו. אמן. כיום הנפש משפיעה והגוף חי מהנפש. כלומר, גשמיות מקבלת מרוחניות. ואילו בביאת המשיח, יהיה הגוף משפיע, כלומר, אז תיראה העליונות האמיתית של הגשמיות.

אלה שלומדים חסידות, אשר התעמקו היטב באימרת-ההשכלה העמוקה והקדושה שאמר רבנו הזקן⁷: "דמהותו ועצמותו של המאציל ברוך הוא שמציאותו הוא מעצמותו ואינו עלול מאיזה עילה שקדמה לו ח"ו ולכן הוא לבדו בכחו ויכלתו לברוא יש מאין ואפס המוחלט" - מבינים באופן יסודי שהתהוות הגשמי היא מן העצמות ברוך הוא.

האימרה האמורה שהתהוות הגשמי היא מן העצמות ברוך הוא, מהווה אבן פינה בבנין ההשכלה של מעלת הגשמיות על הרוחניות. ומעלה זו תתגלה במוחש בזמן ביאת המשיח במהרה בימינו אמן.

טז. מעלת הגשמיות על הרוחניות, למרות שהיא דורשת הבנה עמוקה, מכל מקום ניתן להבין אותה היטב. שכן, ישנם בזה הרבה הסברים מדברים שהם מופתים מוחשים בפועל.

רואים אנו במוחש שישנם כאלה שהם בעלי כשרון ובעלי חוש המבנים השכלות עמוקות בקלות ובמהירות, וישנם כאלה שהם בעלי הבנה טובה ויסודית אבל הם קשיי תפיסה, נמשך זמן עד שהם קולטים ענין והדבר עולה להם בקשיים. אך, כאשר הם תופסים את הענין, הם יודעים אותו במדה טובה יותר בהרבה ויסודית יותר מאשר בעלי הכשרונות הגדולים.

הסיבה לקושי התפיסה שלהם היא, כי חומר המוח שלהם מגושם יותר מאשר חומר המוח של בעלי הכשרונות. חומר המוח בבעלי הכשרונות הוא קל, הוא משיג כל שכל בקלות, ואילו חומר המוח בסוג השני הוא קשה, ועד שהוא קולט את הרעיון עובר זמן והוא זקוק ליגיעה מרובה.

ברם, הסוג השני הוא יסודי יותר. ורואים אנו במוחש שבמשך הזמן, כשהוא שוקד במושכלות ביגיעה גדולה ועצומה, נעשה גם חומר המוח, על ידי היגיעה במושכלות, מעובד היטב, ואז משיג הסוג השני את היסודיות של ההשכלה באופן טוב יותר מאשר בעל הכשרון הגדול ביותר.

יד. כשיהיה גילוי המשיח במהרה בימינו אמן, יהיו הרי גילויים נעלים ועצומים ובראיה מוחשית, ככתוב⁸ "ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר יחדו כי פי הוי' דבר". את "דבר הוי'" שהוא מהות המציאות של כל נברא יראו אז בראיה מוחשית, העין הגופנית תראה אלקות.

כל ההשגות וההבנות כיום באות מן הנפש והנפש מסבירה לגוף. הגוף מצד עצמו אינו מבין שום דבר. לחסר דעה ר"ל ישנם כל האברים כמו לאדם בריא. יש לו חומר המוח, עינים, אזנים, ידים ורגלים, וכל האברים פועלים, העינים רואות, האזנים שומעות, הידים עובדות והרגלים מהלכות, אך אין הוא יודע מה שהוא רואה ואינו מבין מה שהוא שומע, שכן הוא גוף בלבד. גוף מצד עצמו הוא בהמי, כל ההשגות באות מן הנפש והנפש מסבירה אותו לגוף.

ואילו, כשהמשיח יבוא יראה הגוף הגשמי מצד עצמו את "דבר הוי'" שבכל דבר. כלומר, עתה הרי מבינים בלבד ולא רואים, והמבין הוא הנפש, ואילו בביאת המשיח במהרה בימינו אמן יראו, והרואה יהיה הגוף.

במלים ברורות יותר: עתה מסבירה הנפש לגוף ענין שכלי, ולכן הנפש היא המשפיעה והגוף הוא המקבל, ואילו בביאת המשיח יבין הגוף בעצמו את אשר יראה אלקות במוחש בראיית העין הגשמית ממש, והוא יהיה המשפיע והנפש תקבל אז מהגוף.

טז. הגילויים העצומים בביאת המשיח יהיו שונים מהגילויים הנוכחים, בשני ענינים:

(א) עצם גילויי האורות יהיו נעלים יותר בעצם מהותם. גם בגילויים הנוכחים ישנם הרי הבדלים, גדולים או קטנים יותר, כאשר בדבר רוחני, גם של שכל אנושי, משמעות התוארים גדול וקטן, היא נעלה יותר ונחות יותר. למרות שהקטן והגדול או הנעלה והנחות של דבר רוחני אינו דבר שניתן לשקילה ולמדדה, כמו הדברים הגשמיים הנמדדים והנשקלים, מכל מקום גם בדבר הרוחני ישנו מדה ומשקל, אלא שהמדה והמשקל שלו הוא לפי ערך מהותו.

לדוגמא - כפי שהדבר במדות. מדות הן דבר רוחני. וישנם הרי בכל מדה חילוקי מדריגות, במדת האהבה או במדת היראה, אינה דומה אהבת אב ואם לבנים ובנות לאהבת אחים ואחיות, ושתי אהבות אלו אינן דומות לאהבה שבין רב לתלמיד או לאהבת חברים וידידים. כך גם ישנם הבדלים במדת היראה, כמו יראת העונש, יראת בוש ויראת הרוממות. כל הדרגות הללו, עונש, בוש ורוממות, הן דרגות כוללות שכל אחת מהן כוללת כמה מדריגות.

כל סוגי האהבות והיראות האמורות, גם האהבה והיראה הכוללות וגם ההסתעפויות שלהן, הן במדה

(7) תניא, אגה"ק סימן כ', ד"ה איהו וחיהי חד.

(6) ישעיה מ, ה.

חוש שייך לרוחניות השכל, כלומר לנפש של השכל. כשרון שייך לגשמיות השכל, כלומר לגוף של השכל. אך, בבעלי כשרון עצמם, הרי זה שבטבעו היה קשי-תפיסה, ועל ידי הרבה יגיעה, עיבד את חומר המוח שלו להיות כלי לשכל - תופס כל השכלה באופן יסודי יותר מאשר בעל הכשרון הגדול ביותר.

המעלה שבכך היא, ה"עיבוד" של חומר המוח. ויש בכך משום הוראה על מעלת הגשמיות על הרוחניות.

ברור לי הדבר כאילו רואה אני זאת כעת בעיני, שבשעה שהרבי השמיע את המלים השמימיות-נשמתיות הספורות ש"עצמות אין סוף שמציאותו הוא מעצמותו בלא שום עילה וסבה שקדמה לו ח"ו ולכן הוא לבדו בכחו ויכלתו לברא יש מאין ואפס המוחלט ממש בלי שום עילה וסבה אחרת הקודמת ליש הזה" - התעמקו בהן אלפי מוחות של חסידים, במשך שעות ארוכות היו בהפשטת הגשמיות, הם טיפסו על סולם ההשכלה, הם היו ספוגים בים החכמה והיו שבויים בזרם של רגש.

יט. מי שמעלה את שכלו לרמה שלמעלה משכל, מי שיש בכוחו לעבור את הגבול של השכל המישושי ומגיע לגבול של חיי הנפש, של הבנות נפשיות, על ידי התפתחות הרגש - פעם דובר שהרגש במשכיל אמיתי הוא למעלה מהשכלה והשגה, המישוש וההבנה - הרי הוא נמוג בעונג של שכל ומרחף באויר שכולו אור.

אלפי חסידים חיו עשרות שעות באוירה העילאית שאימרה זו העניקה להם.

בהכירנו היטב סדר החיים של החסידים בכל התקופות ובחוש הציור שיש לנו, מי שיכול לתאר לעצמו דבר בציר, בדמיון, מסוגל להגיע לאפס קצה של הבנה איך השיגו חסידים בהשגה שכלית מוחשית את מעלת הגשמי על הרוחני, כלומר את הכוח הנעלם שבגשמיות, ואת העובדה שגילוי של הכוח הנעלם הוא רק כשהגשמי מנוצל למען הכוונה שלשמה ברא אותו הבורא ברוך הוא. כוח הציור בכל דבר, מעמיד את הדבר במקומו האמיתי. כשם שבעצם ההשכלה הרי על ידי הצטיירות הדבר בכוח שכלו ובמוחו, חי בו הרעיון - כבר דובר הרבה פעמים שאמיתת ההבנה היא כאשר השכל מצטייר במוחו - כך נוגע ציור הסביבה והמצב - איך ומתי נתגלה השכל. כשאנו מתבוננים איך חי חסיד של רבנו הזקן ובמה הוא חי, שהחסידות היתה חיי ממש - אי אפשר לנו לתאר כלל לעצמנו באיזה תענוג חיו חסידים כאשר נתגלתה האימרה "התהוות הגשמיות היא מעצמות ברוך הוא".

אז, כשנתגלתה אותה אימרה, שהתהוות הגשמיות היא מעצמות ברוך הוא, הרי לא זו בלבד שהעולם הגשמי קיבל בעיני החסידים מראה יפה יותר, אלא גם נפתח מעיין של חיות בקיום המצוות המעשיות.

זה שאנו אומרים "טוב יותר מאשר בעל הכשרון הגדול ביותר" - נאמר במדויק. וכדי להבין זאת יש לשים לב להבדל שבין בעל חוש לבעל כשרון.

כל הבנה, איזו שתהיה, אם השכלה או השגה או העמקה, ובאיזה חכמה שלא תהיה, הרי ההבנה היא תולדה של כוח השכל וחומר המוח.

כוח השכל, ללא הבדל אם הוא כוח החכמה, כוח הבינה או כוח הדעת, הוא אבי ההבנה, וחומר המוח הוא אם ההבנה, ועל ידי התקשרותם יחד באה ההבנה.

חוש וכשרון הם האב והאם המולידים את הבן-ההבנה. ישנו בן שדומה יותר לאב וישנו בן שדומה יותר לאם.

ישנה הבנה שחלק החוש שבה רב יותר מאשר חלק הכשרון, וישנה הבנה שחלק הכשרון שבה רב יותר מאשר חלק החוש.

יז. בשיחה קצרה קשה לדבר בענין עמוק כזה, ואילו לדבר רק בראשי פרקים הוא כאב לב גדול. ענין כזה של חוש וכשרון, שהוא אחד ההסברים העמוקים ביותר של כוחות חכמה ובינה, הפשטה והלבשה, אחד מעולמות-השכל העשירים ביותר, הרי כשהשי"ת עוזר ומתעמקים בהבנה זו רואים אז את העושר שבשכל - ואיך אפשר לתת לדבר להתמסס?

ברם, אין ברירה, כעת בשיחה זו, עלינו להתייחס לאותו חלק בענין חוש וכשרון שיש לו שייכות לשיחתנו. חוש וכשרון הם שני עולמות, וכל אחד מהם הוא עולם לעצמו. אחרי שהסברנו שבכל דבר יש נפש וגוף, והגענו להכרה השכלית שכשם שבגוף ישנה חיות - נוסף על הנפש שמחיה את הגוף - כך ישנה גם בנפש מציאות כזו המהווה את הגוף של הנפש - נבין שחוש וכשרון הם כל אחד לעצמו דבר שלם בעל נפש וגוף.

ומאחר וחוש וכשרון הם כל אחד מציאות לעצמו ודבר שלם, שאינו זקוק לעזרת השני - שבכך אינו דומה הנמשל של חוש וכשרון למשל של אב ואם, שהרי המשל הוא גשמי והנמשל הוא רוחני - יתכן, איפוא, שאחד יהיה בעל חוש ולא בעל כשרון והשני יהיה בעל כשרון ולא בעל חוש. לרוב אנו רואים שמי שהוא בעל חוש, הוא בעל המצאה גדול יותר, הן בהמצאת שכל בעצמו והן בחידוש המצאה עמוקה ברעיון שהמצאה מישהו אחר. ומי שהוא בעל כשרון הוא בעל השגה ובעל הסברה גדול יותר גם בהמצאה השכלית שהוא המציא בעצמו וגם בהמצאה השכלית שהמציא אחר.

יח. עתה נבין דיוק האימרה, שמי שמעבד את חומר המוח שלו על ידי יגיעה במושכלות - קולט את היסודיות של ההשכלה באופן "טוב יותר מאשר בעל הכשרון הגדול ביותר".

טוב יותר מאשר בעל הכשרון הגדול ביותר, אבל לא טוב יותר מאשר בעל חוש, שכן חוש הוא דבר אחר לגמרי מאשר כשרון.

אגרות קודש

בעז"ה יום א' בשלח תרס"א

אל הבחורים המסתופפים תחת דגל חבורתינו הנעלה
תומכי תמימים בעיר קובליץ ה' עליהם יחיו

אהוביי אחיי בני אל חי הרי כולכם יודעים גודל היגיעה אשר תסובבינו מחבורתינו הנעלה והכי נכבדה אשר לעמוד בחיים הצגתי לי להיות משוחרי טובתם בכל הפרטים, ועתה על משמרתי אעמדה להודיעם את אשר נצטויתי מאת כ"ק אדמו"ר שליט"א לאמר מכתבך הארוך אשר בו הודעתני פרטות מעשי הנערים והאברכים ש"י בכל מקום שהם (אשר נודעת מקובליץ ע"י הרש"ג ומנעויל ע"י הר"מ) אשר (לכה"פ לאחדים מהם) נתן ה' לב לעבדו ית' ולעסוק בתורתו הק' השי"ת יחזק לבבם שיהיו י"א וחסידים באמת כה"י ואור דא"ח יאיר בפנימי נפשם להיות כל חפצם ורצונם לה' לבדו לעבוד אותו ית' במוח ולב ובקיום התורה ומצות בסו"מ וע"ט בפו"מ אפי' בדקדוק קל של ד"ס וכ"ז יהי בחיות פנימי ועצמי שכל מה שהוא נגד רצונו ית' שהן שס"ה ל"ת וענפיהן לא יהי להם מקום בנפשם ולבם כלל ויהי מופרך הדבר לגמרי. ובקיום מ"ע ולימוד התורה יחפוץ לבם באמת ויהי להם חיות פנימי בזה והעיקר זאיין ניט גינארט ניט נארין זיך ומכ"ש ניט וועלען נארין דעם אנדערען (כי מי שרוצה ח"ו לרמות זולתו הוא פחות פחות מאד - וכל תורתו ועבודתו להבל ולריק אין בהם ממש כלל ויכול להיות נקנה הטבע הזאת בנפשו עד שח"ו אין לו תקומה ר"ל והשי"ת ישמרם מזה כו') כ"א כל דבר ודבר זאל זאיין מיט א אמת פון הארצען שכל דבר עב וגס שמצד הנה"ב זאל מען דאס טאקי ניט וועלען און מכ"ש ניט טאן וכל דבר הטוב הן בלימוד והן בקיום המצות ובעבודת ה' יהי לבם חפץ באמת בחיות פנימי ועצמי עס זאל זאיין דורך דעם א תנועה חיונית מורגשת בכל חלקי הנפש והגוף וכמו איברי הגוף כשמרגישים חיות הנפש אז הם חיים ממנו שבכל חלק מהם נראה ונגלה אור וחיות הנפש כו' והשי"ת יחזק לבם שיהי י"א וחסידים באמת תמיד כל ימיהם ובזכות כ"ק אבותינו ורבותינו הק' זצוקללה"ה נייע אשר זה הי' כל ישעם וחפצם ומסרו נפשם הקדושים והט' ע"ז תכ"ה.

ובזה הנני מבקש מעומק נקודת ופנימיות הלב ונפשי את כל המנהלים והמשגיחים שהדבר יהי להם לעיקר ויתנו לבם ונפשם ע"ז להשתדל ולהשגיח שכל עבודתם באיזה אופן שהוא לא תהי בחיצוניות ומרומה ח"ו כ"א תהי בפנימי כו' וכ"ו כנ"ל.

ואחר כל הדברים האלה הנני מבקש להשיבני על כ"ז באר היטב להרגיע רוחי במקצת כשאדע שכל הדברים המה תחת ממשלת השגחה טובה והמשגיחים ממלאים חובתם המוטלת עליהם וכן הבחורים ממלאים חובתם בלימוד דא"ח ובנגלה ובעבודה כל חד לפום שיעורא דילי כי באמת לבי ונפשי אליהם וזה כל תכלית חפצי ורצוני שיהי משועבדים להוי' כל ימי חייהם כו' והשי"ת ישמור אותם מפגע ומעין הרע ויצליחו במלאכתם ויעלו מעלה מעלה בעילוי אחר עילוי בתו' ועבודה אכ"ר.

[אגרות קודש אדמו"ר הרי"צ, חלק א' עמ' נ]

משיחת יום שמחת תורה תשמ"ב

בלתי מוגה

מו. בנוגע לכללות ענין הלוחות (שהוזכר לעיל) – כאן המקום להעיר ענין מסויים. ובהקדים: הוזכר לעיל שמקומם הקבוע של הלוחות הוא - בארון, כמ"ש "אין בארון רק שני לוחות האבנים גו". ותכלית השלימות שבזה - כאשר הלוחות היו בארון בתוך בית המקדש, לאחר שבני הגיעו "אל המנוחה ואל הנחלה", כי כאשר הלוחות היו בארון כפי שהי' במשכן (לא בארון שעשה משה כו'), הי' זה באופן של עראי וכו'.

וגם לאחר חורבן ביהמ"ק נשארו הלוחות בארון באופן של קביעות - כמ"ש הרמב"ם (הל' ביהב"ח רפ"ד) ש"בעת שבנה שלמה המלך את הבית וידע שסופו ליחרב, בנה בו מקום לגנוז בו הארון למטה במטמוניות עמוקות ועקלקלות, ויאשיהו המלך צוה וגנוז במקום שבנה שלמה כו". וגם להדעה שהארון נלקח בגלות כו' - הרי גם עתה נמצאים שם הלוחות באופן של קביעות כו'.

והנה, ידוע הכלל שלא ברא הקב"ה בעולמו דבר אחד לבטלה, ובפרט כאשר מדובר אודות עניני קדושה. ועפ"ז מובן שהלוחות היו ממלאים את כל חלל הארון, באופן שלא נשאר מקום פנוי ומקום ריק, כי אם הי' נשאר מקום ריק, הרי מקום זה הוא לבטלה ח"ו. וע"ד שמצינו שכלי שרת מקדשים כשהם מלאים דוקא.

וכמפורש בגמרא (ב"ב יד, א) "ארון שעשה משה אמתיים וחצי ארכו ואמה וחצי רחבו ואמה וחצי קומתו באמה בת ששה טפחים, והלוחות ארכן ששה ורחבן ששה ועוביין שלשה, מונחות כנגד ארכו של ארון, כמה לוחות אוכלות בארון כו', פירנסת ארון לארכו צא ופרנס ארון לרחבו, כמה לוחות אוכלות בארון ששה טפחים וכו'" - זאת אומרת, שע"פ חשבון הגמרא הי' הארון מלא באופן שלא הי' בו מקום פנוי.

ועפ"ז הרי בהכרח לומר שכל א' מהלוחות הי' ריבוע של ששה טפחים על ששה טפחים, ואי אפשר לומר שקצהו העליון של הלוחות הי' בצורת חצי עיגול, כי אז יוצא שמלמטה הי' אמנם הארון מלא לגמרי, אבל מלמעלה נשאר מקום פנוי, בגלל הצורה דחצי עיגול - וזה היפך משמעות הגמרא.

מז. ולפלא הכי גדול - שישנם כמה וכמה מוסדות וארגונים שמציירים ב"סמל" שלהם את הלוחות בצורת חצי עיגול מלמעלה - היפך דברי הגמרא!

והמדובר גם אודות מוסדות חינוך שמחנכים ילדי ישראל על טהרת הקודש - הנה מבלי הבט על זה שתכלית כוונת המוסד היא להגן על הילדים מפני השפעה מבחוץ כו', ולפעול עליהם שהנהגתם תהי' באופן ד"כל מעשיך יהיו לשם שמים" ו"בכל דרכיך דעהו", ועאכו"כ בנוגע ללימוד התורה וכו', אעפ"כ, כאשר הם מציירים את הלוחות (על גבי טפסים השייכים למוסד, פנקסי קבלות וכו'), שבהם כלולים כל עניני התורה כולה, כמבואר בירושלמי עה"פ "מזה ומזה הם כתובים", שבלוחות "כתובים" כל עניני התורה כולה, אפילו מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש - הרי הם מציירים זאת באופן הפכי מדברי הגמרא!

וכאמור לעיל שע"פ דברי הגמרא בהכרח לומר שצורת הלוחות היתה באופן של ריבוע (ולא חצי עיגול מלמעלה) - וזהו ענין המפורש בגמרא מסכת בבא בתרא, שהיא בין שבעת המסכתות הנלמדות בישיבות!

ישנו רב מסויים בבאר-שבע - לא חסיד חב"ד - שפירסם לאחרונה ספר, ובו מבאר גם אודות צורת הלוחות - שע"פ דברי הגמרא במסכת בבא בתרא, בהכרח לומר שהלוחות היו מרובעות, ולא בצורת חצי עיגול. ומסיים שלפלא בעיניו מדוע מציירים בכל מקום את הלוחות בצורת חצי עיגול, ולא כפי דברי הגמרא במסכת בבא בתרא!

והטענה הידועה שלא רוצים להוציא לעז על הראשונים - מאחר שמוסד זה קיים כבר כמה וכמה שנים, וכך ציירו את הלוחות במשך כל הזמן כו' - הנה טענה זו אין לה מקום כלל כאשר מדובר אודות ענין שנוגע לחינוך ילדי ישראל!

דהנה, כאשר הילד מקבל תעודה מזמן לזמן, ובה מופיע ציור הלוחות בצורת חצי עיגול מלמעלה, מתקבל אצלו ללא כל ספק שכן היתה צורת הלוחות. ואח"כ כאשר ילמד את הגמרא הנ"ל, יווכח שמה שהונח אצלו בפשטות כתוצאה מהלימוד במוסד זה, הרי זה היפך פשטות הגמרא! וכתוצאה מזה - הרי הוא מאבד את כל האימון במלמד ומחנך שלו. גם כאשר ילמדו עמו דבר אמיתי מתחילתו ועד סופו!

ולכן, בהכרח לתקן ענין זה, ואין לחשוב שזהו דבר של מה בכך, כי אפילו כאשר מדובר אודות דבר קטן נאמר אל תהי בז לקטנות, ועאכו"כ כאשר מדובר אודות ענין הקשור עם הלוחות, שהם יסוד כל התורה כולה! ובפרט שבענין זה ישנו דבר נוסף:

מקור ציור הלוחות בצורת חצי עיגול נלקח מאומות העולם, וציור זה הוא היפך דברי הגמרא. וא"כ, כאשר מצייירים את הלוחות בצורת חצי עיגול – הרי מעדיפים את גירסת אומות העולם על דברי הגמרא!

ויה"ר שמכאן ולהבא יתקנו ענין זה ובפרט שתיקון הדבר אינו כרוך עם קושי מיוחד, כי הרי מידי פעם מדפיסים טפסים הנ"ל, וכשם שאפשר לשנות את שמו של ה"פרעזידענט" של המוסד וכו' [ועד ששוכחים לגמרי מה"פרעזידענט" הקודם, ורק במקרים היוצאים מן הכלל משאירים לו איזה תואר כבוד!] - כמו כן אפשר לשנות את ציור הלוחות, היינו, שבמקום צורת חצי עיגול, יהיו הלוחות מצויירים בצורת ריבוע.

ובפרט ע"פ האמור לעיל שזהו ענין הקשור עם חינוך ילדי ישראל – והרי ענין החינוך צריך להיות בתכלית השלימות, וכפי שרואים במוחש שטבע האדם הוא שגם בהיותו במעמד ומצב שאינו רוצה להטריח את עצמו לקיים דבר מסויים בתכלית השלימות, אלא הוא מסתפק בקיום הדבר ע"ד המיצוע כו' - הנה כאשר מדובר אודות חינוך בניו, הרי הוא מתייגע ומשתדל ביותר להעניק להם את החינוך הטוב ביותר, בתכלית השלימות.

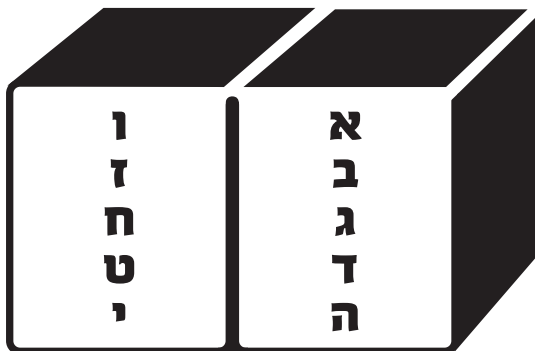
ושלימות החינוך הרי זה גם כאשר מדובר אודות מנהגי ישראל – כידוע מ"ש הרשב"א שאסור לבטל מנהג נשים זקנות שבישראל, אפילו כאשר חכמי ישראל אומרים באופן אחר. ועד"ז כאשר מדובר אודות הידור מצוה, אע"פ שאין זה לעיכובא, כגון: ד' דפנות בסוכה, אע"פ שע"פ דין מספיק ב' דפנות וטפח כו'. ועאכו"כ כאשר מדובר אודות ענין הקשור עם הלוחות, שזהו יסוד ושורש כל התורה כולה.

ממכתב כ"ט שבט תשכ"א

... ציורי הלוחות* - כרגיל ב"עולם" – מעוגל למעלה! ומעולם נפלאתי ע"ז, דמל' השי"ס משמע שהיו מעוקבים. ומוכרח הוא ע"פ דרז"ל עה"פ מזה ומזה הם כתובים. – ומדויק הוא בשער הי"שמועסין".

(לקוטי שיחות חכ"א עמ' 484)

(* בארוכה עד"ז – ראה שיחת ש"פ תשא, תשמ"א, ויום שמח"ת תשמ"ב.

כא א ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם כס"י: ב כי תקנה עבד עברי שש שנים יעבד ובשבעת יצא לחפשי חנם כס"י: ג אם בגפו יבא בגפו יצא אם בעל אשה הוא ויצאה אשתו עמו כס"י: ד אם אדניו יתן לו אשה וילדה לו בנים או בנות האשה וילדיה תהיה לאדניה והוא יצא בגפו כס"י: ה ואם אמר יאמר העבד אהבתי את אדני את אשתי ואת בני לא יצא חפשי כס"י: ו והגישו

רש"י

א ואלין דיניא די תסדר קדמיהון: ב ארי תזבן עבדא בר ישראל שת שנין יפלה ובשביעתא יפוק לבר חורין מגן: ג אם בלחודוהי יעול בלחודוהי יפוק אם בעל אתתא הוא ותפוק אתתה עמה: ד אם רבונה יתן לה אתתא ותליד לה בנין או בנן אתתא ורבנהא תהי לרבונהא והוא יפוק בלחודוהי: ה ואם מימר יימר עבדא רחיקמנא ית רבוני ית אתתי וית בני לא אפוק לבר חורין: ו ויקרבנה רבונה לקדם

(א) ואלה המשפטים. (שמות רבה) כל מקום שנאמר "אלה", פסל את הראשונים, "ואלה", מוסיף על הראשונים, מה הראשונים מסיני, אף אלו מסיני. ולמה נסמכה פרשת דינין לפרשת מזבח? לומר לה שפשים סנהדרין אצל המקדש. (ספרים אחרים: המזבח, ופרושו בעזרה): אשר תשים לפניהם. אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה: לא תעלה על דעתך לומר: 'אשנה להם הפרק וההלכה ב' או ג' פעמים, עד שתהא סדורה בפיהם כמשנתה, ואיני מטריח עצמי להבינם טעמי הדבר ופרושו, לכה נאמר: "אשר תשים לפניהם", כשלחן הערוף ומוכן לאכל לפני האדם: לפניהם. (גיטין פח) ולא לפני עובדי פוככים, ואפלו ידעת בדין אחד שהם דנין אותו פדיני ישראל, אל תביאהו בערפאות שלהם, שהמביא דיני ישראל לפני ארמיים מחלל את השם ומיקר את שם האלילים להשביחם (ספרים אחרים: להחשיבם), שנאמר: (דברים לב) "כי לא כצורנו צורם, ואיבינו פלילים", כשאויבינו פלילים, זהו עדות לעלוי יראתם: (ב) כי תקנה עבד עברי. עבד שהוא עברי. או אינו אלא עבדו של עברי, עבד פנעני שלקחתו מישראל ועליו הוא אומר "שש שנים יעבד"? ומה אני מקים (ויקרא כה) "והתנחלתם אותם", בלקוח מן הפנענים, אבל בלקוח מישראל יצא בשש? תלמוד לומר: (דברים טו) "כי ימכר לך

אחיד העברי", לא אמרתי אלא באחיד: כי תקנה. מיד בית דין שמכרוהו בגנבתו, כמו שנאמר: "אם אין לו ונמכר בגנבתו". או אינו אלא במוכר עצמו מפני דחקו, אבל מכרוהו בית דין לא יצא בשש? כשהוא אומר "וכי ימוך אחיד עמו ונמכר לך", הרי מוכר עצמו מפני דחקו אמור, ומה אני מקים "כי תקנה"? בנמכר בבית דין: לחפשי. לחרות: (ג) אם בגפו יבא. שלא היה נשוי אשה, פתרגומו: אם בלחודוהי. ולשון בגפו, בכנפו, שלא בא אלא כמות שהוא, יחידי בתוך לבושו בכנף בגדו: בגפו יצא. מגיד שאם לא היה נשוי מתחלה, אין רבו מוסר לו שפחה פנענית להוליד ממנה עבדים (קידושין כ): אם בעל אשה הוא. ישראלית (מכילתא): ויצאה אשתו עמו. וכי מי הכניסה שתצא? אלא מגיד הפתוב שהקונה עבד עברי חייב במזונות אשתו ובניו (קידושין כב): (ד) אם אדניו יתן לו אשה. מכאן שהרשות ביד רבו למסר לו שפחה פנענית, להוליד ממנה עבדים. או אינו אלא בישראלית? תלמוד לומר: "האשה וילדיה תהיה לאדניה". היא אינו מדבר אלא בכנענית, שהרי העבריה אף היא יוצאה בשש, ואפלו לפני שש אם הביאה סימנין יוצאה, שנאמר: (דברים טו) "אחיד העברי או העבריה", מלמד שאף העבריה יוצאה בשש: (ה) את אשתי. השפחה: (ו) אל האלהים. (מכילתא)

דינאי ויקרבנה לות דשא או לות
(דילות) מזוזתא וירצע רבונה ית
אודנה במרצעא ויהי לה עבד
פלאח לעלם: ז וארי יזבן גבר ית
ברתה לאמהו לא תפוק כמפקנות
עבדיא: ח אם בישא בעיני
רבונה דיקנמה לה ויפקננה לגבר
אחרן לית לה רשו לזבונה

אֲדַנְיֹו אֶל־הָאֱלֹהִים וְהַגִּישׁוּ אֶל־הַדִּלְתָּ או
אֶל־הַמְּזוּזָה וְרִצַּע אֲדַנְיֹו אֶת־אָזְנוֹ בַּמְרִיצַע
וְעַבְדוּ לְעַלְמָא: ס (לוי) ז וְכִי־יִמְכַר אִישׁ אֶת־
בֵּיתוֹ לְאִמָּה לֹא תִצָּא כְּצֵאת הָעֲבָדִים: כס"י:
ח אִם־רָעָה בְּעֵינֵי אֲדֹנָיהָ כְּתִיב אֲשֶׁר־לֹא קָרִי אֲשֶׁר־לוֹ
יַעֲדָה וְהַפְּדִיהָ לְעַם נְכָרִי לֹא־יִמְשַׁל לְמַכְרָהּ:

רש"י

לְבֵית דִּין. צָרִיף שְׂמִילָף בְּמוֹכְרֵי שְׂמִכְרוּהוּ לוֹ:
אֶל הַדִּלְתָּ אוֹ אֶל הַמְּזוּזָה. יְכוּל שְׂתַּהֲא הַמְּזוּזָה
כְּשֶׁרָה לְרִצַּע עֲלֶיהָ? תְּלַמּוּד לֹמַר: (דְּבָרִים טו)
"וְנִתְּתָה בְּאָזְנוֹ וּבַדִּלְתָּ", בַּדִּלְתָּ וְלֹא בַּמְּזוּזָה. הָא מַה
תְּלַמּוּד לֹמַר "אוֹ אֶל הַמְּזוּזָה"? הַקִּישׁ דִּלְתָּ
לְמְזוּזָה: מַה מְזוּזָה מְעַמָּד, אַף דִּלְתָּ מְעַמָּד (קִידוּשִׁין
כב): וְרִצַּע אֲדַנְיֹו אֶת אָזְנוֹ. הִימְנִית. אוֹ אִינוֹ אֶלָּא
שֶׁל שְׂמֵאל? תְּלַמּוּד לֹמַר: "אָזְן" "אָזְן" לְגִזְרָה
שְׁוָה. נֶאמַר פֶּאן: "וְרִצַּע אֲדַנְיֹו אֶת אָזְנוֹ", וְנֶאמַר
בַּמְרִיצַע: (ויקרא יד) "תִּנְנוּף אָזְנוֹ הִימְנִית", מַה לְהֵלֵן
הִימְנִית, אַף פֶּאן הִימְנִית. וּמַה רָאָה אָזְן לְהִרְצַע
מְכַל שְׂאָר אַבְרָם שְׂבַגּוּף? (מְכִילתָא) אָמַר רַבִּין יוֹחָנָן
בֶּן זַכַּאי: 'אָזְן זֹאת שְׂשֻמְעָה עַל הַר סִינַי: "לֹא
תִגְנֹב", וְהֵלֵף וְגַב, תְּרַצַּע, וְאִם מוֹכֵר עֲצָמוֹ: 'אָזְן
שְׂשֻמְעָה עַל הַר סִינַי: "כִּי לִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים"
וְהֵלֵף וְקָנָה אֲדוֹן לְעֲצָמוֹ, תְּרַצַּע. רַבִּי שְׂמַעוֹן הֵיךְ
דוֹרַשׁ מְקָרָא זֶה כְּמִין חֲמַר (רְצָה לֹמַר: קֶשֶׁר צָרוּר
מְבַשֵּׁם, שְׂתוּלִין בְּצִנּוּר לְתַכְשִׁיט): 'מַה נִּשְׁתַּנּוּ דִּלְתָּ
וּמְזוּזָה מְכַל פְּלִים שְׂבַבִּית? אָמַר הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ
הוּא: דִּלְתָּ וּמְזוּזָה שְׁהִיו עֲדִים בְּמַצְרִים כְּשִׁפְסַחְתִּי
עַל הַמִּשְׁקוּף וְעַל שְׂתֵי הַמְּזוּזוֹת, וְאִמְרַתִּי: (ויקרא
כה) "כִּי לִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים", עֲבָדִי הֵם וְלֹא
עֲבָדִים לְעַבְדִּים, וְהֵלֵף זֶה וְקָנָה אֲדוֹן לְעֲצָמוֹ, יִרְצַע
בְּפִנְיֵיהֶם: וְעַבְדוּ לְעַלְמָא. עַד הַיּוֹבֵל. אוֹ אִינוֹ אֶלָּא
לְעוֹלָם (קִידוּשִׁין טו) כְּמִשְׁמַעוֹ? תְּלַמּוּד לֹמַר: (ויקרא
כה) "וְאִישׁ אֶל מִשְׁפַּחְתּוֹ תְּשׁוּבוּ", מְגִיד שְׂחַמְשִׁים
שְׁנָה קְרוּיִים עוֹלָם, וְלֹא שְׁיָהָא עוֹבְדוּ כֹל נ' שְׁנָה,
אֶלָּא עוֹבְדוּ עַד הַיּוֹבֵל, בֵּין סְמוּךְ בֵּין מְפֻלָּג:

(ז) וְכִי יִמְכַר אִישׁ אֶת בֵּיתוֹ לְאִמָּה. (מְכִילתָא.
עֲרִיךְ כַּט) בְּקִטְנָה הַפְּתוּב מְדַבֵּר. יְכוּל אֶפְלוּ הַבֵּיָאָה
סִימְנִים? אִמְרַתִּי: קַל וְחֲמַר. וּמַה מְכִוְרָה קֹדֶם לְכֵן
יוֹצֵאָה בְּסִימְנִין, כְּמוֹ שְׂכֵתוּב: "וְיִצְאָה חֲנָם אֵין
כְּסָף", שְׂאָנוּ דוֹרְשִׁים אוֹתוֹ לְסִימְנֵי נְעֻרוֹת, שְׂאִינָה
מְכִוְרָה, אִינוֹ דִּין שְׂלֵא תִמְכַּר?: לֹא תִצָּא כְּצֵאת
הָעֲבָדִים. כִּי־צֵאת עֲבָדִים כְּנִעְנִים שְׂיִוְצָאִים בְּשֵׁן
וְעֵין, אֲבָל זֹו לֹא תִצָּא בְּשֵׁן וְעֵין, אֶלָּא עוֹבְדַת שֵׁשׁ
אוֹ עַד הַיּוֹבֵל אוֹ עַד שְׂתַבִּיא סִימְנִין, וְכֹל הַקּוֹדֶם,
קוֹדֶם לְחֻרוּתָהּ, וְנוֹתֵן לָהּ דְּמֵי עֵינָה אוֹ דְּמֵי שְׁנָה.
אוֹ אִינוֹ אֶלָּא: "לֹא תִצָּא כְּצֵאת הָעֲבָדִים" בְּשֵׁשׁ
וּבִיּוֹבֵל? תְּלַמּוּד לֹמַר: "כִּי יִמְכַר לָךְ אַחִיךָ הָעֲבָרִי
אוֹ הָעֲבָרִיָּה". מְקִישׁ עֲבָרִיָּה לְעֲבָרִי לְכֹל יְצִיאוֹתָיו:
מַה עֲבָרִי יוֹצֵא בְּשֵׁשׁ וּבִיּוֹבֵל, אַף עֲבָרִיָּה יוֹצֵאָה
בְּשֵׁשׁ וּבִיּוֹבֵל. וּמַהוּ לֹא תִצָּא כְּצֵאת הָעֲבָדִים? לֹא
תִצָּא בְּרֵאשִׁי אִיבְרִים כְּעֲבָדִים כְּנִעְנִים, יְכוּל (אָף)
הָעֲבָרִי יוֹצֵא בְּרֵאשִׁי אַבְרָם? - תְּלַמּוּד לֹמַר:
"הָעֲבָרִי אוֹ הָעֲבָרִיָּה". מְקִישׁ עֲבָרִי לְעֲבָרִיָּה, מַה
הָעֲבָרִיָּה אִינָה יוֹצֵאָה בְּרֵאשִׁי אַבְרָם, אַף הוּא אִינוֹ
יוֹצֵא בְּרֵאשִׁי אִיבְרִים: (ח) אִם רָעָה בְּעֵינֵי
אֲדֹנָיהָ. שְׂלֵא נִשְׂאָה חֲנֹן בְּעֵינֵי לְכִנְסָה (מְכִילתָא):
אֲשֶׁר לֹא יַעֲדָה. שְׁהֵיָה לוֹ לִיעֲדָה וּלְהַכְנִיסָה לוֹ
לְאִשָּׁה, וְכִסְף קִנְיָתָהּ הוּא כְּסָף קְדוּשִׁיָּהּ, וְכִאֵן רְמַז
לָךְ הַפְּתוּב שְׂמַצְוָה בְּיעוּד, וְרְמַז לָךְ שְׂאִינָה צְרִיכָה
קְדוּשִׁין אַחֲרִים: וְהַפְּדָה. יִתֵּן לָהּ מְקוֹם לְהַפְּדוֹת
וְלִצְאָתָהּ, שְׂאָף הוּא מְסִיעַ בְּפִדְיוֹנָהּ. וּמַה הוּא מְקוֹם
שְׁנוֹתֵן לָהּ? שְׂמַגְרַע מְפִדְיוֹנָהּ בְּמִסְפַּר הַשָּׁנִים
שְׂעֻשְׂתָהּ אֶצְלוּ, כְּאֵלוּ הִיא שְׂכוּרָה אֶצְלוּ, כִּי־צַד?

בְּבִגְדֵי-בָהּ כְּשִׁי: ט וְאִם-לִבְנוֹ יִיעֲדָנָה כְּמִשְׁפַּט
הַבָּנוֹת יַעֲשֶׂה-לָּהּ כְּשִׁי: י אִם-אַחֲרַת יִקַּח-לוֹ
שְׂאֵרָה כְּסוּתָהּ וְעִנְתָּהּ לֹא יִגְרַע כְּשִׁי: יא וְאִם-
שְׁלֹשׁ-אַלֹּה לֹא יַעֲשֶׂה לָּהּ וּיִצְאָה חֲנָם אֵין
כְּסָף כְּשִׁי: ס (ישראל) יב מִכָּה אִישׁ וּמֵת מוֹת
יוֹמָת כְּשִׁי: יג וְאִשֶּׁר לֹא צָדָה וְהָאֱלֹהִים אָנָּה
לִידוֹ וְשִׁמְתִי לָךְ מְקוֹם אֲשֶׁר יָנוּם שְׁמָה כְּשִׁי: ס

רש"י

שש שנים, ומהו האמור כאן: "ויצאה חנם"?
שאם קדמו סימנים לשש שנים, תצא בהן. (קידושין
ד. מכילתא) או אינו אומר שתצא אלא בבגרות?
תלמוד לומר: "אין כסף", לרבות יציאת בגרות.
ואם לא נאמרו שניהם, הייתי אומר: "ויצאה
חנם", זו בגרות, לכך נאמרו שניהם, שלא ליתן
פתחון פה לבעל הדין לחלק: (יב) מכה איש
ומת. כמה כתובים נאמרו בפרשת רוצחין, ומה
שבדי לפרש למה באו פלם אפרש: מכה איש
ומת. (סנהדרין פד) למה נאמר? לפי שנאמר (ויקרא
כד) "ואיש פי יפה כל נפש אדם מות יומת", שומע
אני הפאה בלא מיתה? תלמוד לומר: "מכה איש
ומת", אינו חייב אלא בהפאה של מיתה. ואם
נאמר: "מכה איש", ולא נאמר: "ואיש פי יפה",
הייתי אומר אינו חייב עד שיכה איש. הכה את
האשה ואת הקטן מנין? תלמוד לומר: "פי יפה כל
נפש אדם", אפלו קטן ואפלו אשה. ועוד, אלו
נאמר: "מכה איש", שומע אני אפלו קטן שהכה
והרג יהא חייב, תלמוד לומר: (שם) "ואיש פי יפה"
ולא קטן שהכה, ועוד "פי יפה כל נפש אדם"
אפלו נפלים במשמע? תלמוד לומר: "מכה איש",
שאינו חייב עד שיכה בן קימא, הראוי להיות איש
(מכילתא): (יג) ואשר לא צדה. לא ארב לו ולא
נתפנן. צדה לשון ארב, וכן הוא אומר: (שמואל א
כד) "ואתה צודה את נפשי לקחתה", ולא יתכן
לומר 'צדה' לשון "הצד ציד", שצידת חיות אין

במשלטה בה: ט ואם לברה
יקימנה בהלכת בנת ישראל יעבד
לה: י אם אחרנתא יסב לה
זיונה כסותה ועונתה לא יתמנע:
יא ואם תלת אלין לא יעבד לה
ותפוק מגן בלא כסף: יב דימחי
לאנש ויקטלנה אתקטלא
יתקטל: יג ודי לא כמן לה ומן
קדם יי אתמסר לידה ואשוי לה

הרי שקנאה במנה ועשתה אצלו ב' שנים, אומרים
לו יודע היית שעתידה לצאת לסוף שש שנה.
נמצא שקנית עבודת כל שנה ושנה בששית המנה
ועשתה אצלה ב' שנים, הרי שלישית המנה. טל
שני שלישיות המנה ותצא מאצלה: לעם נכרי לא
ימשל למכרה. שאינו רשאי למכרה לאחר, לא
האדון ולא האב (קידושין יח): בבגדו-בה. אם בא
לכגד בה, שלא לקים בה מצות יעוד, וכן אביה,
מאחר שבגד בה ומכרה לזה: (ט) ואם-לבנו
ייעדנה. האדון. מלמד שאף בנו קם תחתיו
ליעדה, אם ירצה אביו, ואינו צריך לקדשה קדושין
אחרים, אלא אומר לה: 'הרי את מייעדת לי בכסף
שקבל אביך בדמיך':! כמשפט הבנות. שאר
כסות ועונה: (י) אם-אחרת יקח-לו. עליה
(מכילתא): שארה כסותה וענתה לא יגרע. מן
האמה שיעד לו כבר: שארה. מזונות (כתובות מז):
כסותה. כמשמעו: ענתה. תשמיש: (יא) ואם-
שלוש-אלה לא יעשה לה. אם אחת משלוש אלה
לא יעשה לה, ומה הן השלוש? ייעדנה לו או לבנו,
או יגרע מפדיונה ותצא, וזה לא יעדה לא לו ולא
לבנו, והיא לא הנה בגדה לפדות את עצמה:
ויצאה חנם. רבה לה יציאה לזו יותר ממה שרבה
לעבדים. ומה היא היציאה? ללמדך שתצא
בסימנין ותשקה עמו עוד עד שתביא סימנין, ואם
הגיעו שש שנים קדם סימנים כבר למדנו שתצא,
שנאמר: (דברים טו) "העברי או העבריה ועבדך

אתר די'ערוק לתמן: יד ו'ארי
 ירשע גבר על חברה למקטלה
 בנכילו מן מדבחי תדברנה
 לממת: טו ודימחי אבוהי ואמה
 אתקטלא יתקטל: טז ודיגנוב
 נפשא מן בני ישראל ויזבנה
 וישתכח בידה אתקטלא יתקטל:
 יז ודילוט אבוהי ואמה אתקטלא

יד וכי יזד איש על רעהו להרגו בערמה מעם
 מזבחי תקחנו למות כס"י: טו ומכה אביו
 ואמו מות יומת כס"י: טז וגנב איש ומכרו
 ונמצא בידו מות יומת כס"י: טז ומקלל אביו

רש"י

שומע אני רופא שהרג ושלח בית דין שהמית
 במלקות ארבעים, והאב המכה את בנו, והרב
 הרודה את תלמידו והשוגג? תלמוד לומר: "וכי
 יזד" ולא שוגג, "להרגו בערמה" ולא שלח בית
 דין, והרופא והרודה בנו ותלמידו שאף על פי
 שהם מזידין, אין מערימין: מעם מזבחי. (סנהדרין
 צה) אם היה כהן ורוצה לעבד עבודה, תקחנו
 למות: (טו) ומכה אביו ואמו. (שם פד) לפי
 שלמדנו על החובל בחברו שהוא בתשלומין ולא
 במיתה, הוצרך לומר על החובל באביו שהוא
 במיתה ואינו חיב אלא בהפאה שיש בה חבורה:
 אביו ואמו. או זה או זה: מות יומת. בחנק:
 (טז) וגנב איש ומכרו. (מכילתא) למה נאמר?
 לפי שנאמר: (דברים כד) "פי ימצא איש גונב נפש
 מאחיו". אין לי אלא איש שגנב נפש. אשה, או
 טמטום, או אנדרוגינוס שגנבו, מנין? תלמוד
 לומר: "וגונב איש ומכרו". ולפי שנאמר פאן:
 "וגונב איש", אין לי אלא גונב איש. גונב אשה,
 מנין? תלמוד לומר: (שם) "וגונב נפש". לכה
 הוצרכו שניהם, מה שחסר זה, גלה זה: ונמצא
 בידו. שראוהו עדים שגנבו ומכרו, ונמצא כפר
 בידו קדם מכירה (סנהדרין פה): מות יומת. בחנק.
 כל מיתה האמורה בתורה סתם, חנק היא. והפסיק
 הענין וכתב: "וגונב איש" בין "מכה אביו ואמו"
 ל"מקלל אביו ואמו", ונראה לי, הינו פלוגתא,
 דמר סבר מקשינן הפאה לקללה, ומר סבר לא
 מקשינן (סנהדרין שם): (יז) ומקלל אביו ואמו.
 למה נאמר? לפי שהוא אומר: (ויקרא כ) "איש איש
 אשר יקלל את אביו". אין לי אלא איש שקלל את

נופל ה"א בפעל שלה, ושם דבר בה ציד, וזה שם
 דבר בו צדיה ופעל שלו צודה, וזה פעל שלו צד,
 ואמר אני פתרונו כתרגומו: ודי לא כמן לה.
 ומנחם חברו בחלק צד ציד, ואין אני מודה לו.
 ואם יש לחברו באחת ממחלקת של צד, נחברנו
 בחלק (ישעיה סו) "על צד תנשאו", (שמואל א כ)
 "צדה אורה", (דניאל ז) "ומלין לצד עלאה ימלל".
 אף פאן "אשר לא צדה" לא צדד למצא לו שום
 צד מיתה, ואף זה יש להרהר עליו. מכל מקום,
 לשון אורב הוא: והאלהים אנה לידו. זמן לידו,
 לשון (תהלים צא) "לא תאנה אליך רעה", (משלי יב)
 "לא יאנה לצדיק כל און", (מלכים ב ה) "מתאנה
 הוא לי", מזדמן למצא לי עלה: והאלהים אנה
 לידו. ולמה תצא זאת מלפניו? הוא שאמר דוד:
 (שמואל א כד) "כפאשר יאמר משל הקדמוני מרשעים
 יצא רשע", ומשל הקדמוני היא התורה שהיא
 משל הקדוש ברוך הוא, שהוא קדמונו של עולם.
 והיכן אמרה תורה: "מרשעים יצא רשע"?
 "והאלהים אנה לידו". במה הפתוב מדבר? בשני
 בני אדם, אחד הרג שוגג ואחד הרג מזיד, ולא היו
 עדים בדבר שיעידו, זה לא נהרג וזה לא גלה.
 והקדוש ברוך הוא מזמין לפנדק אחד: זה שהרג
 במזיד יושב תחת הסלם, וזה שהרג שוגג עולה
 בסלם ונופל על זה שהרג במזיד והורגו, ועדים
 מעידים עליו ומחייבים אותו לגלות. נמצא זה
 שהרג בשוגג גולה, וזה שהרג במזיד נהרג:
 ושמתו לך מקום. אף במדבר שנינו שמה, ואי זה
 מקום קולטו? זה מחנה לוי (מכות יב): (יד) וכי
 יזד. למה נאמר? לפי שנאמר "מכה איש וגו'",

וְאָמַר מוֹת יוֹמָת כִּשׁׁי׃ ס יִח וְכִי־יִרְיֹבֵן אֲנָשִׁים
וְהִכָּה־אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ בְּאֶבֶן אוֹ בְּאֶגְרֵף וְלֹא
יָמוּת וְנִפְלַל לְמִשְׁכָּב כִּשׁׁי׃ ט אִם־יָקוּם וְהִתְהַלֵּךְ
בַּחוּץ עַל־מִשְׁעֵנֹתָו וְנָקָה הַמַּכָּה רַק שִׁבְתּוֹ
יִתֵּן וְרָפָא יִרְפָּא כִּשׁׁי׃ ס (ע"כ בחול) שְׁנֵי כ וְכִי־יִכָּה
אִישׁ אֶת־עַבְדּוֹ אוֹ אֶת־אִמְתּוֹ בְּשִׁבְט וּמָת
תַּחַת יָדוֹ נָקָם יִנְקָם כִּשׁׁי׃ כא אֵךְ אִם־יּוֹם אוֹ
יּוֹמִים יַעֲמֹד לֹא יִקָּם כִּי כִסְפוֹ הוּא כִּשׁׁי׃ ס
כּ וְכִי־יִנְצוּ אֲנָשִׁים וְנִגְפוּ אִשָּׁה הָרָה וַיִּצְאוּ

רש"י

שָׂכַר הָרוֹפֵא (בבא קמא פה): (כ) וְכִי־יִכָּה אִישׁ
אֶת־עַבְדּוֹ אוֹ אֶת־אִמְתּוֹ. בְּעֶבֶד כְּנַעֲנֵי הַפְּתוּב
מְדַבֵּר. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בְּעַבְרִי? תַּלְמוּד לומר: "כִּי
כִסְפוֹ הוּא". מַה כִּסְפוֹ קִנּוּי לוֹ עוֹלָמִית, אֵף עֶבֶד
הַקְּנּוּי לוֹ עוֹלָמִית. וְהָרִי הָיָה בְּכֻלּ לְ"מַכָּה אִישׁ
וּמָת"? אֶלָּא בָּא הַפְּתוּב וְהוֹצִיאֵנוּ מִן הַכָּלָל לְהִיּוֹת
נְדוֹן בְּדִין יוֹם אוֹ יוֹמִים, שְׂאֵם לֹא מֵת תַּחַת יָדוֹ
וְשָׁהָה מַעַת לַעַת, פְּטוּר: בְּשִׁבְט. כְּשֵׁישׁ בּוֹ כְּדֵי
לְהַמִּית הַפְּתוּב מְדַבֵּר. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא אֶפְלוֹ אֵין בּוֹ
כְּדֵי לְהַמִּית? תַּלְמוּד לומר בְּיִשְׂרָאֵל: (במדבר לה)
"וְאִם בְּאֶבֶן יָד אֲשֶׁר יָמוּת בָּהּ (או בכלי עץ יד אשר
ימוּת בו, גרסת ר"א"ס) הִפְהוּ". וְהֵלֵא דְבָרִים קָל
וְחָמֵר: וְזֵה יִשְׂרָאֵל חָמוּר, אֵין חֵיב עָלָיו אֶלָּא אֵם
כֵּן הִפְהוּ בְּדָבָר שְׂיֵשׁ בּוֹ כְּדֵי לְהַמִּית וְעַל אֶבֶר
שֶׁהוּא כְּדֵי לְמוֹת בְּהַכָּאָה זוֹ, עֶבֶד הַקָּל, לֹא כָּל
שְׂפָן: נָקָם יִנְקָם. (סנהדרין עא) מִיתַת סִיף, וְכֵן הוּא
אוֹמֵר: (ויקרא כו) "חֵרֵב נוֹקְמַת נָקָם בְּרִית"
(מכילתא): (כא) אֵךְ אִם יוֹם אוֹ יוֹמִים יַעֲמֹד לֹא
יִקָּם. אֵם עַל יוֹם אֶחָד הוּא פְּטוּר, עַל יוֹמִים לֹא
כָּל שְׂפָן? אֶלָּא יוֹם שֶׁהוּא כְּיוֹמִים, וְאֵי זֵה? - זֵה
מַעַת לַעַת (מכילתא): לֹא יִקָּם כִּי כִסְפוֹ הוּא. הָא
אֲחֵר שֶׁהִפְהוּ אֵף עַל פִּי שְׂשָׁהָה מַעַת לַעַת קָדָם
שְׂמַת, חֵיב: (כב) וְכִי יִנְצוּ אֲנָשִׁים. (מכילתא) זֵה

אָבִיו. אִשָּׁה שֶׁקָּלָה אֶת אָבִיהָ מַנִּין? תַּלְמוּד לומר:
"וּמְקַלֵּל אָבִיו וְאִמּוֹ" סָתָם, בֵּין אִישׁ וּבֵין אִשָּׁה. אֵם
כֵּן לְמָה נֹאמֵר: "אִישׁ אֲשֶׁר יִקָּלֵל", לְהוֹצִיא אֶת
הַקֶּטָן: מוֹת יוֹמָת. בְּסִקְלָה, וְכָל מְקוֹם שֶׁנֹּאמֵר:
"דְּמִיו בּוֹ", בְּסִקְלָה, וּבִנְיָן אֶב לְכֻלָּם: (ויקרא כ)
"בְּאֶבֶן יִרְגְּמוּ אוֹתָם דְּמִיהֶם בָּם". וּבְמַקְלָל אָבִיו
וְאִמּוֹ נֹאמֵר: "דְּמִיו בּוֹ" (תורת כהנים. קידושין ל):
(יח) וְכִי־יִרְיֹבֵן אֲנָשִׁים. לְמָה נֹאמֵר? לְפִי
שֶׁנֹּאמֵר: "עֵין תַּחַת עֵין", לֹא לְמַדְנּוֹ אֶלָּא דְּמִי
אֶבְרִיו, אֶבֶל שְׂבַת וְרַפּוּי לֹא לְמַדְנּוֹ. לְכַף נֹאמְרָה
פְּרָשָׁה זוֹ (מכילתא): וְנִפְלַל לְמִשְׁכָּב. כְּתַרְגוּמוֹ: וְיִפְלַ
לְבוֹטְלָן, לְחֻלִי שֶׁמְכַבְּטוֹ מְמַלְאֲכָתּוֹ: (יט) עַל
מִשְׁעֵנֹתָו. עַל בְּרִיו וְכַחוֹ (מכילתא): וְנָקָה הַמַּכָּה.
וְכִי תַעֲלֶה עַל דְּעֵתָךְ שֶׁיִּהְיֶה זֵה שְׂלֵא הָרַג? אֶלָּא
לְלַמַּדְךָ כָּאֵן שְׂחוֹכְשִׁים אוֹתוֹ עַד שֶׁנֹּרְאָה אֵם יִתְרַפָּא
זֵה, וְכֵן מִשְׁמַעוֹ: כְּשֶׁקָּם זֵה וְהוֹלֵךְ עַל מִשְׁעֵנֹתוֹ, אֵז
וְנָקָה הַמַּכָּה, אֶבֶל עַד שְׂלֵא יָקוּם זֵה לֹא נָקָה
הַמַּכָּה: רַק שְׂבַתוֹ. בְּטוֹל מְלֹאכְתּוֹ מַחְמַת הַחֻלִי,
אֵם קָטַע יָדוֹ אוֹ רַגְלוֹ, רוֹאֵין מְלֹאכְתּוֹ מַחְמַת
הַחֻלִי, כְּאֵלוֹ הוּא שׁוֹמֵר קְשׁוּאֵין, שְׁהָרִי אֵף לֹאֲחֵר
הַחֻלִי אֵינוֹ רָאוּי לְמְלֹאכְתּוֹ יָד וְרַגְלּוֹ, וְהוּא כְּבָר נִתֵּן
לוֹ מַחְמַת נְזֻקוֹ דְּמִי יָדוֹ וְרַגְלוֹ, שֶׁנֹּאמֵר: "יָד תַּחַת
יָד, רַגְלּוֹ תַּחַת רַגְלוֹ": וְרַפָּא יִרְפָּא. כְּתַרְגוּמוֹ: יְשַׁלֵּם

יהא מותא אתגבאה יתגבי כמא
 דישווי עלוהי בעלה דאתתא ויתן
 על מימר דיניא: כג ואם מותא
 יהא ויתן נפשא חלף נפשא:
 כד עינא חלף עינא שנא חלף
 שנא ידא חלף ידא רגלא חלף
 רגלא: כה פנאה חלף פנאה
 פדעא חלף פדעא משקופי חלף
 משקופי: כו וארי ימחי גבר ית
 עינא דעבדה או ית עינא דאמתה
 ויתחבלנה לבר חורין יפטרנה חלף
 עינה: כז ואם שנא דעבדה או

ילדיה ולא יהיה אסון ענוש יענש באשר
 ישית עליו בעל האשה ונתן בפללים כס"י:
 כג ואם אסון יהיה ונתתה נפש תחת נפש כס"י:
 כד עין תחת עין שן תחת שן יד תחת יד רגל
 תחת רגל כס"י: כה פניה תחת פניה פצע תחת
 פצע חבורה תחת חבורה כס"י: ס כו וכי יפה
 איש את עין עבדו או את עין אמתו ושחתה
 לחפשי ישלחנו תחת עינו כס"י: כז ואם שן

רש"י

להיות מצטער כף: פצע. היא מכה המוציאה דם
 שפצע את בשרו, נפרדור בלע"ז. הפל לפי מה
 שהוא: אם יש בו פחת דמים, נותן נזק, ואם נפל
 למשכב, נותן שבת, ורפוי, ובשנת וצער. ומקרא זה
 יתר הוא. וב"החובל" דרשוהו רבותינו לחייב על
 הצער אפלו במקום נזק, שאף על פי שנותן לו דמי
 ידו, אין פוטרין אותו מן הצער, לומר הואיל וקנה
 ידו, יש עליו לחתכה בכל מה שירצה, אלא
 אומרים יש לו לחתכה בסם, שאינו מצטער כל כף,
 וזה חתכה בכרזל וצער: חבורה. היא מכה שהדם
 נצרך בה ואינו יוצא, אלא שמאדים הבשר כנגדו.
 לשון חבורה, טק"א בלע"ז, כמו (ירמיה יג) "ונמר
 חברברתיו". ותרגומו משקופי, לשון חכטה,
 בטדור"א בלע"ז, וכן "שדופת קדים" שקיפן
 קדום, חבוטות ברוח. וכן "על המשקוף", על שם
 שהדלת נוקש עליו: (כו) את עין עבדו. פנעני,
 אכל עברי אינו יוצא בשן ועין, כמו שאמרנו אצל
 "לא תצא כצאת העבדים": תחת עינו. (מכילתא)
 וכן בכ"ד ראשי אברים: אצבעות הידים והרגלים,
 ושתי אוננים, והחטם וראש הגויה שהוא גיד
 האמה. ולמה נאמר 'שן ועין'? שאם נאמר עין ולא
 נאמר שן, הייתי אומר: מה עין שונברא עמו, אף
 כל שונברא עמו, והרי שן לא נברא עמו. ואם נאמר
 שן ולא נאמר עין, הייתי אומר אפלו שן תינוק

עם זה ונתפון להכות את חברו והכה את האשה:
 ונגפו. אין נגיפה אלא לשון דחיפה והכאה, כמו:
 (תהלים צא) "פן תגף באבן רגלך", (ירמיה יג)
 "ובטרם יתנגפו רגליכם", (ישעיה ח) "ולאבן נגף":
 ולא יהיה אסון. באשה: ענוש יענש. לשלם דמי
 ולדות לבעל. שמין אותה כמה היתה ראויה
 להמכר בשוק להעלות בדמיה בשביל הריונה:
 ענוש יענש. יגבו ממנו ממון, כמו: (דברים כב)
 "וענשו אותו מאה כסף": באשר ישית עליו וגו'.
 כשיתבענו הבעל בבית דין להשית עליו ענש על
 כף: ונתן. המכה, דמי ולדות: בפללים. על פי
 הדינים: (כג) ואם אסון יהיה. באשה: ונתת
 נפש תחת נפש. (סנהדרין עט) רבותינו חולקין
 בדבר: יש אומרים נפש ממש, ויש אומרים ממון,
 אבל לא נפש ממש, שהמתפון להרג את זה והרג
 את זה, פטור ממיתה ומשלם לירשיו דמיו כמו
 שהיה נמכר בשוק: (כד) עין תחת עין. סמא עין
 חברו, נותן לו דמי עינו כמה שפחתו דמיו למכר
 בשוק, וכן כלם. ולא נטילת אבר ממש, כמו
 שדרשו רבותינו בפרק החובל (בבא קמא פד):
 (כה) פניה תחת פניה. מכות אש, ועד עכשו דבר
 בחבלה שיש בה פחת דמים, ועכשו בשאין בה
 פחת דמים, אלא צער, כגון פנאו בשפוד על
 צפרניו, אומדים כמה אדם פיוצא בזה רוצה לטל,

עֲבָדוּ אוֹ-שֵׁן אִמְתּוֹ יִפִּיל לַחֲפָשִׁי יִשְׁלַחֲנוּ
 תַּחַת שָׁנוֹ: פ כח וְכִי-יִגַּח שׂוֹר אֶת-אִישׁ אוֹ
 אֶת-אִשָּׁה וּמַת סָקוֹל יִסְקַל הַשׂוֹר וְלֹא יֵאָכֵל
 אֶת-בְּשָׂרוֹ וּבַעַל הַשׂוֹר נָקִי רַשׁ"י: כט וְאִם שׂוֹר
 יִגַּח הוּא מִתְמַל שְׁלֵשִׁים וְהוּעֵד בְּבַעְלָיו וְלֹא
 יִשְׁמְרֵנוּ וְהֵמִית אִישׁ אוֹ אִשָּׁה הַשׂוֹר יִסְקַל
 וְגַם-בְּעָלָיו יוּמַת רַשׁ"י: ל אִם-כֹּפֵר יוֹשֶׁת עָלָיו
 וְנָתַן פְּדִיּוֹן נַפְשׁוֹ כְּכֹל אֲשֶׁר-יוֹשֶׁת עָלָיו רַשׁ"י:
 לא אוֹ-בֵן יִגַּח אוֹ-בַת יִגַּח כַּמִּשְׁפָּט הַזֶּה יַעֲשֶׂה
 לוֹ רַשׁ"י: לב אִם-עֶבֶד יִגַּח הַשׂוֹר אוֹ אִמָּה כֹּסֵף |
 שְׁלֵשִׁים שְׁקָלִים יִתֵּן לְאֹדְנָיו וְהַשׂוֹר
 יִסְקַל רַשׁ"י: ס לֹא וְכִי-יִפְתַּח אִישׁ בּוֹר אוֹ כִּי-

שָׁנָא דִּאִמְתָּה יִפִּיל לְבַר חוֹרִין
 יִפְטָרְנָה חֶלֶף שְׁנָה: כח וְאָרִי יִגַּח
 תּוֹרָא יֵת גְּבָרָא אוֹ יֵת אֶתְתָּא
 וַיְמוּת אֶתְרַגְמָא יִתְרַגַּם תּוֹרָא וְלֹא
 יִתְאָכֵל יֵת בְּסֵרָה וּמְרָה דְתּוֹרָא
 יְהִי זַכָּאָה: כט וְאִם תּוֹר יִגַּח הוּא
 מִאֲתַמְלִי וּמִדְקִמּוּהִי וַיִּתְסַהֵד
 בְּמֵרָה וְלֹא נְטָרָה וַיִּקְטוּל גְּבָרָא
 אוֹ אֶתְתָּא תּוֹרָא יִתְרַגַּם וְאָף מְרָה
 יִתְקַטֵּל: ל אִם מְמוֹן יִשׁוּן
 עֲלוּהִי וַיִּתֵּן פּוּרְקָן נַפְשָׁה כְּכֹל
 דִּישׁוּן עֲלוּהִי: לא אוֹ לְבַר
 יִשְׂרָאֵל יִגַּח תּוֹרָא אוֹ לְבַת יִשְׂרָאֵל
 יִגַּח פְּדִינָא הַדִּין יִתְעַבֵּד לָהּ:
 לב אִם לְעַבְדָּא יִגַּח תּוֹרָא אוֹ
 לְאֶתְתָּא כֹּסֵף תְּלַתִּין סִלְעִין יִתֵּן
 לְרַבּוּנָה וְתּוֹרָא יִתְרַגַּם: לג וְאָרִי
 יִפְתַּח גְּבַר גּוֹב אוֹ אָרִי יִכְרֶה גְבַר

רַשׁ"י

יְשִׁישׁ לָהּ חֶלֶף יִפִּין, לְכַף נֶאֱמַר עֵין: (כח) וְכִי יִגַּח
 שׂוֹר. (כבא קמא כד) אֶחָד שׂוֹר וְאֶחָד כָּל בְּהֵמָה
 וְחִיָּה וְעוֹף, אֲלֵא שְׁדַבֵּר הַכְּתוּב בַּהֲנִיחַ: וְלֹא יֵאָכֵל
 אֶת בְּשָׂרוֹ. (פסחים כא) מִמִּשְׁמַע שְׁנֵאֲמַר: "סָקוֹל
 יִסְקַל הַשׂוֹר", אִינִי יוֹדַע שֶׁהוּא נִבְלָה וְנִבְלָה אֲסוּרָה
 בְּאִכְלָהּ?, אֲלֵא מָה תִּלְמוּד לומר: "וְלֹא יֵאָכֵל אֶת
 בְּשָׂרוֹ", שְׁאֵפֵלו שְׁחָטוּ לְאַחַר שְׁנִגְמַר דִּינוֹ, אֲסוּר
 בְּאִכְלָהּ. (כבא קמא מא) בַּהֲנִיחָה מִנֵּינָן? תִּלְמוּד
 לומר: "וּבַעַל הַשׂוֹר נָקִי". פְּאֵדָם הָאֹמֵר לְחַבְרוֹ:
 יֵצֵא פְלוֹנִי נָקִי מִנְכֶּסֶי וְאִין לוֹ בְּהֵם הִנְאָה שֶׁל
 פְּלוֹם, זֶהוּ מִדְּרָשׁוֹ. וּפְשׁוּטוֹ כַּמִּשְׁמַעוֹ, לְפִי שְׁנֵאֲמַר
 בְּמוּעֵד: "וְגַם-בְּעָלָיו יוּמַת", הַצֵּרֶף לומר בְּתָם:
 "וּבַעַל הַשׂוֹר נָקִי": (כט) מִתְמַל שְׁלֵשִׁים. הָרִי
 שֶׁלֵּשׁ נְגִיחוֹת (מכילתא): וְהוּעֵד בְּבַעְלָיו. (ב"ק כג)
 לְשׁוֹן הַתְּרָאָה בְּעֵדִים, כְּמוֹ: (בראשית מג) "הָעֵד
 הָעֵיד בְּנוֹ הָאִישׁ": וְהֵמִית אִישׁ וְגו'. לְפִי שְׁנֵאֲמַר:
 "כִּי יִגַּח", אִין לִי אֲלֵא שֶׁהִמִּיתוּ בְּנִגְיָחָה. הִמִּיתוּ
 בְּנִשְׂיָכָה, דְּחִפְיָה וּבְעֵיטָה מִנֵּינָן? תִּלְמוּד לומר:

"וְהֵמִית": וְגַם בְּעָלָיו יוּמַת. בִּידֵי שָׁמַיִם. יְכוּל
 בִּידֵי אָדָם? תִּלְמוּד לומר: (במדבר לה) "מוֹת יוּמַת
 הַמִּכָּה, רוֹצֵחַ הוּא", עַל רְצִיחַתוֹ אֶתְהַ הוֹרְגוֹ וְאִי
 אֶתְהַ הוֹרְגוֹ עַל רְצִיחַת שׂוֹרוֹ (סנהדרין לג): (ל) אִם
 כֹּפֵר יוֹשֶׁת עָלָיו. "אִם" זֶה אִינוֹ תְלוּי וְהָרִי הוּא
 כְּמוֹ "אִם כֹּסֵף תִּלְוָה", לְשׁוֹן אֲשֶׁר, זֶה מִשְׁפָּטוֹ,
 שְׁיִשִּׁיתוּ עָלָיו בֵּית דִּין כֹּפֵר: וְנָתַן פְּדִיּוֹן נַפְשׁוֹ. דְּמִי
 נָזַק, דְּכַרִּי רַבִּי יִשְׁמַעֵאל, רַבִּי עֲקִיבָא אֹמֵר: דְּמִי
 מִזִּיק (כבא קמא כז): (לא) אוֹ-בֵן יִגַּח. בֵּן שֶׁהוּא
 קָטָן: אוֹ בַת. שֶׁהִיא קְטַנָּה. לְפִי שְׁנֵאֲמַר: "וְהֵמִית
 אִישׁ אוֹ אִשָּׁה", יְכוּל אִינוֹ חִיב אֲלֵא עַל הַגְּדוּלִים?
 תִּלְמוּד לומר: "אוֹ-בֵן יִגַּח וְגו'", לְחִיב עַל הַקְּטַנִּים
 בְּגְדוּלִים (מכילתא): (לב) אִם-עֶבֶד אוֹ אִמָּה.
 כְּנַעֲנִיִּים (מכילתא): שְׁלֵשִׁים שְׁקָלִים יִתֵּן. גְּזֵרַת
 הַכְּתוּב הִיא, בֵּין שֶׁהוּא שְׁנָה אֶלְף זוֹז בֵּין שְׁאִינוֹ
 שְׁנָה אֲלֵא דִינָר, וְהַשְּׁקָל מִשְׁקָלוֹ ד' זְהוּבִים, שֶׁהֵם
 חֲצִי אוּנְקִיא לְמִשְׁקָל הַיָּשָׁר שֶׁל קְלוּנְיָ"א:
 (לג) וְכִי-יִפְתַּח אִישׁ בּוֹר. שֶׁהִיא מְכַסֶּה וְגִלְהוּ:

גוב ולא יכספה ויפל תמן תורא
או חמרא: לד מרי דגבא ישלם
כספא יתיב למרוהי ומיתא יהא
דילה: לה וארי גוף תור דגבר
נת תורא דחברה וימות ויזבגון נת
תורא חיא ויפלגון נת כספה ואף
נת דמי מיתא יפלגון: לו או
אתידע ארי תור נגח הוא
מאתמלי ומדקמוהי ולא נטרה

יכרה איש בר ולא יכסנו ונפל שמה שור או
חמור כס"י: לד בעל הבור ישלם כסף ישיב
לבעליו והמת יהיה לו כס"י: ס לה וכייגף שור
איש את שור רעהו ומת ומכרו את השור
החי וחיצו את כספו וגם את המת יחצון כס"י:
לו או נודע כי שור נגח הוא מתמול שלשם

רש"י

שנה הרבה, בין שהיא שנה מעט, כשנוטל זה חצי
החי וחצי המת וזה חצי החי וחצי המת, נמצא,
כל אחד מפסיד חצי נזק שהזיקה המיתה. למדנו,
שהתם משלם חצי נזק, שמן השוין אתה למד
לשאין שוין, כי דין התם לשלם חצי נזק, לא
פחות ולא יותר. או יכול אף בשאינן שוין בדמיהן
כשהן חיים, אמר הכתוב "וחצו את שניהם"? אם
אמרת כן, פעמים שהמזיק משתפר הרבה
כשהנבלה שנה לימכר לנכרים הרבה יותר מדמי
שור המזיק, ואי אפשר שיאמר הכתוב שיהא
המזיק נשכר, או פעמים שהנזק נוטל הרבה יותר
מדמי נזק שלם, שחצי דמי שור המזיק שוין יותר
מכל דמי שור הנזק. ואם אמרת כן, הרי תם חמור
ממועד. על כרחך, לא דבר הכתוב אלא בשוין,
ולמדך שהתם משלם חצי נזק, ומן השוין תלמד
לשאין שוין, שהמשתלם חצי נזקו, שמין לו את
הנבלה, ומה שפחתו דמיו בשביל המיתה, נוטל
חצי הפחת והולך. ולמה אמר הכתוב בלשון הזה
ולא אמר: "ישלם חציו"? ללמד, שאין התם
משלם אלא מגופו, ואם נגח ומת אחר-כך אין
הנזק נוטל אלא הנבלה, ואם אינה מגעת לחצי
נזקו, יפסיד. או שור שנה מנה שנגח שור שנה
חמש מאות זוז, אינו נוטל אלא את השור, שלא
נתחייב התם לחייב את בעליו לשלם מן העליה
(כבא קמא כו): (לו) או נודע. או לא היה תם,
אלא נודע כי שור נגח הוא היום ומתמול שלשם,
הרי שלש נגחות: שלם ישלם שור. נזק שלם:

או פי יכרה. למה נאמר? אם על הפתיחה חייב,
על הפריה לא כל שכן? אלא להביא כורה אחר
כורה שהיא חייב (כבא קמא נא): ולא יכסנו. הא
אם כסוהו, פטור, ובחופר ברשות הרבים דבר
הכתוב (שם נה): שור או חמור. הוא הדין לכל
בהמה וחיה, שבכל מקום שנאמר: "שור וחמור".
אנו למדין אותו שור שור משבת, שנאמר: "למען
ינות שורך וחמורך", מה להלן כל בהמה וחיה
כשור, שהרי נאמר במקום אחר "וכל בהמתך", אף
כאן כל בהמה וחיה כשור. ולא נאמר: "שור
וחמור", אלא שור ולא אדם, חמור ולא כלים (כבא
קמא נב): (לד) בעל הבור. בעל התקלה, אף על
פי שאין הבור שלו, שעשאו ברשות הרבים, עשאו
הכתוב בעליו, להתחייב בנזקיו: כסף ישיב
לבעליו. ישיב לרבות שנה כסף ואפלו ספין (שם
ז). (והא דכתיב "מיטב שדהו", וכתב רש"י
שהנזקין מן העדית, תרץ בגמרא דפרק קמא דבבא
קמא, רב הונא בריה דרב יהושע, דזהו אם בא
לגבות קרקע, אבל מטלטלי – כל מילי מיטב הוא,
דאי לא מזדבן הכא מזדבן הכא): (והמת יהיה לו.
(מכילתא. ב"ק ז) לנזק, שמין את הנבלה ונוטלה
בדמים, ומשלם לו המזיק עליה תשלומי נזקו:
(לה) וכייגף. ידחף, בין בקרניו, בין בגופו, בין
ברגליו, בין שנשכו בשניו, בלן בכלל נגיפה הם,
שאין נגיפה אלא לשון מכה: שור-איש. שור של
איש: ומכרו את השור וגו'. בשוים הכתוב מדבר,
שור שנה ר' שהמית שור שנה ר', בין שהנבלה

וְלֹא יִשְׁמְרֵנוּ בְּעֲלֵיו שְׁלָם יִשְׁלָם שׁוֹר תַּחַת
הַשּׁוֹר וְהִמַּת יִהְיֶה-לוֹ כְּשִׁי: ס לוּ כִּי יִגְנַב-אִישׁ
שׁוֹר אוֹ-עֶשֶׂה וּטְבַחוּ אוֹ מְכָרוּ חֲמִשָּׁה בָּקָר
יִשְׁלָם תַּחַת הַשּׁוֹר וְאַרְבַּע-צֹאן תַּחַת
הָעֶשֶׂה כְּשִׁי: כב א אִם-בְּמַחְתָּרֵת יִמָּצֵא הַגָּנֵב
וְהִכָּה וּמַת אֵין לוֹ דָּמִים כְּשִׁי: ב אִם-זָרְחָה
הַשֹּׁמֵשׂ עָלָיו דָּמִים לוֹ שְׁלָם יִשְׁלָם אִם-אֵין
לוֹ וְנִמְכַר בְּגֻנְבָתוֹ כְּשִׁי: ג אִם-הִמָּצֵא תִּמְצֵא
בְּיָדוֹ הַגָּנֵב מִשּׁוֹר עַד-חֲמֹר עַד-עֶשֶׂה חַיִּים
שְׁנַיִם יִשְׁלָם כְּשִׁי: ד שְׁלִישִׁי ד כִּי יִבְעַר-אִישׁ שָׂדֵה
אוֹ-כָרֶם וְשָׂחָל אֶת- כתיב בעירה קרי בְּעִירוֹ וּבְעַר

רש"י

מרה שלמא ישלם תורא חלף
תורא ומיתא יהא דילה: לו ארי
יגנוב גבר תור או אמר וינסנה
או זכנה חמשה תורין ישלם
חלף תורא וארבע ענא חלף
אמרא: א אם במחפתא ישתבח
גנבא ויתמחי וימות לית לה דם:
ב אם עינא דסהדיא נפלת עלוהי
דמא לה שלמא ישלם אם לית
לה ויזדבן בגנבתה: ג אם
אשתכחא ישתבח בידה גנבתא
מתור עד חמר עד אמר דאנן
חיין על חד תרין ישלם: ד ארי
יאכיל גבר חקל או כרם וישלח
ית בעירה ויכול בחקל אחרן
שפר חקלה ושפר ברמה ישלם:

אפלו יעמד בעל המון כנגדו, כגון אב החותר
לגנב ממון הבן, בידוע שרחמי האב על הבן, ואינו
בא על עסקי נפשות: דמים לו. פחי הוא חשוב,
ורציחה היא אם יהרגנו בעל הבית: שלם ישלם.
הגנב, ממון שגנב ואינו חייב מיתה, ואונקלוס
שתרגם: אם עינא דסהדיא נפלת עלוהי, לקח לו
שיטה אחרת, לומר שאם מצאוהו עדים קדם שבא
בעל הבית, וכשבא בעל הבית נגדו התרו בו שלא
יהרגו, דמים לו, חייב עליו אם הרגו, שמאחר
שיש רואים לו, אין הגנב הזה בא על עסקי נפשות,
ולא יהרג את בעל המון: (ג) אם-המצא תמצא
בידו. ברשותו, שלא טבח ולא מכר: משור
עד-חמור. כל דבר בכלל תשלומי כפל, בין שיש
בו רוח חיים, בין שאין בו רוח חיים, שהרי נאמר
במקום אחר: "על שיה על שלמה על כל אבדה
וגו' ישלם שנים לרעהו": חיים שנים ישלם. ולא
ישלם לו מתים, אלא חיים, או דמי חיים: (ד) כי
יבער. את בעירה. ובער. פלם לשון בהמה כמו:
"אנחנו ובעירנו": כי יבער. יוליד בהמותיו בשדה
וכרם של חברו ויזיק אותו באחת משתי אלה: או
בשלות את בעירה, או בכעור. ופרשו רבותינו:

והמת יהיה-לו. לנזק, ועליו ישלים המזיק עד
שישתלם נזק כל נזקו: (לז) חמשה בקר וגו'.
אמר רבי יוחנן בן זכאי: חס המקום על כבודן של
בריות: שור, שהולך ברגליו, ולא נתבזה בו הגנב
לנושאו על כתפו, משלם ה'. שיה, שנושאו על
כתפו, משלם ד', הואיל ונתבזה בו. אמר רבי
מאיר: בא וראה כמה גדולה כחה של מלאכה:
שור, שבטלו ממלאכתו, ה'. שיה, שלא בטלו
ממלאכתו, ד': תחת השור תחת השעה. (כבא קמא
סז) שנאן הפתוב, לומר שאין מדת תשלומי ד' וה'
נוהגת, אלא בשור ושה בלבד: (א) אם
במחירת. (סנהדרין סב) כשהיה חותר את הבית:
אין לו דמים. אין זו רציחה, הרי הוא כמת
מעקרו. כאן למדתך תורה: אם בא להרגך השכם
להרגו, וזה להרגך בא, שהרי יודע הוא שאין אדם
מעמיד עצמו ורואה שנוטלין ממנו בפניו ושותק.
לפיקך, על מנת כן בא, שאם יעמד בעל המון
כנגדו, יהרגנו: (ב) אם-זרחה עליו.
(מכילתא וסנהדרין שם) אין זה אלא כמין משל: אם
ברור לך הדבר שיש לו שלום עמך, כשמש הזה
שהוא שלום בעולם, כך פשוט לך שאינו בא להרג

בְּשֹׁדָה אַחַר מֵיטֵב שָׂדֵהוּ וּמֵיטֵב כְּרָמוֹ
 יִשְׁלַם כַּסִּי: ם הַכִּי־תִצָּא אֵשׁ וּמִצָּאָה קִצִּים
 וְנֹאכַל גְּדִישׁ אוֹ הַקֶּמֶה אוֹ הַשָּׂדֶה שְׁלֵם
 יִשְׁלַם הַמִּבְעָר אֶת־הַבְּעֵרָה כַּסִּי: ם וַכִּי־יִתֵּן
 אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ כֶּסֶף אוֹ־כֶלִים לְשֹׁמֵר וְגִנֵּב
 מִבַּיִת הָאִישׁ אִם־יִמָּצֵא הַגִּנֵּב יִשְׁלַם שָׁנִים כַּסִּי:
 וְאִם־לֹא יִמָּצֵא הַגִּנֵּב וְנִקְרַב בְּעַל־הַבַּיִת אֶל־
 הָאֱלֹהִים אִם־לֹא שָׁלַח יָדוֹ בַּמִּלְאכָת
 רֵעֵהוּ כַּסִּי: ם הַעַל־כָּל־דְּבַר־פֶּשַׁע עַל־שׂוֹר עַל־
 חֲמוֹר עַל־שֵׁה עַל־שִׁלְמָה עַל־כָּל־אַבֹּהָה אֲשֶׁר
 יֹאמֶר כִּי־הוּא זֶה עַד הָאֱלֹהִים יָבֹא דְבַר־שְׁנִיָּהם אֲשֶׁר יִרְשִׁיעַן אֱלֹהִים

ה ארי תתפק נור וישפח פובין
 ויכול גדישין או קמא או חקלא
 שלמא ישלם דאדלק ית דלקתא:
 ו ארי יתן גבר לחברה כסף או
 מנין למטר ויתגנבון מבית גברא
 אם ישתכח גנבא ישלם על חד
 תרין: ז אם לא ישתכח גנבא
 ויתקרב מרי דביתא לקדם דיניא
 אם לא אושיט ידה במה דמטר
 לה חברה: ח על כל פתגם דחוב
 על תור על חמר על אמר על כסו
 על כל אבדתא די יימר ארי הוא
 דין לקדם דיניא ייעול דין
 תרויהון די יתיבון דיניא ישלם

רש"י

ושלח, הוא נזקי מדרך כף רגל, ובכער, הוא נזקי
 השן האוכלת ומבערת (כבא קמא א): בשדה אחר.
 בשדה של איש אחר: מיטב שדהו ישלם. שמין
 את הנזק, ואם בא לשלם לו קרקע דמי נזקו, ישלם
 לו ממיטב שדותיו: אם הגה נזקו סלע, יתן לו שזה
 סלע מעדית שיש לו. למדך הכתוב, שהנזקין שמין
 להם בעדית (כ"ק ז): (ה) כִּי־תִצָּא אֵשׁ. אפלו
 מעצמה: ומצאה קצים. קרדונ"ש בלע"ז: וְנֹאכַל
 גְּדִישׁ. שלחכה בקוצים עד שהגיעה לגדיש, או
 לקמה המחברת לקרקע: או השדה. שלחכה את
 גירו, וצריך לניר אותה פעם שניה: שְׁלֵם יִשְׁלַם
 המבער. אף על פי שהדליק בתוך שלו והיא יצאה
 מעצמה על ידי קוצים שמצאה, חייב לשלם, לפי
 שלא שמר את גחלתו שלא תצא ותזיק: (ו) וְגִנֵּב
 מִבַּיִת הָאִישׁ. לפי דבריו: אִם־יִמָּצֵא הַגִּנֵּב. ישלם
 הגנב שנים לבעלים (כבא קמא ט): (ז) אִם־לֹא
 יִמָּצֵא הַגִּנֵּב. וכא השומר הזה, שהוא בעל הבית:
 וְנִקְרַב. אל הדינין, לדון עם זה ולשבע לו שלא
 שלח ידו בשלו: (ח) עַל־כָּל־דְּבַר־פֶּשַׁע. שִׁימָצֵא
 שקרן בשבועתו, שיעידו עדים שהוא עצמו גנבו,

וירשיעוהו אלהים על פי העדים: אֲשֶׁר יֹאמֶר
 כִּי־הוּא זֶה. לפי פשוטו, אֲשֶׁר יֹאמֶר הָעֵד כִּי הוּא
 זֶה שְׁנֹשְׁבַעְתָּ עָלָיו, הרי הוא אצלך. עד הדינין יבא
 דבר שניהם, ויתקרו את העדות. ואם פשרים הם
 וירשיעוהו לשומר זה, ישלם שנים, ואם ירשיעו
 את העדים שנמצאו זוממין, ישלמו הם שנים
 לשומר. ורבותינו זכרונם לברכה, דרשו "כי הוא
 זה": ללמד שאין מחיבין אותו שבועה, אלא אם
 כן הודה במקצת לומר: כֹּף וְכֹף אֲנִי חַיֵּב לָךְ
 והמותר גנב ממני (כ"ק קו): ישלם שנים לרעהו.
 למדך הכתוב שהטוען בפקדון לומר גנב הימנו,
 ונמצא שהוא עצמו גנבו, משלם תשלומי כפל.
 ואימתי? בזמן שנשבע ואחר כֹּף באו עדים, שכֹּף
 דרשו רבותינו זכרונם לברכה: "ונקרב בעל הבית
 אל האלהים". קריכה זו, שבועה היא. אתה אומר
 לשבועה, או אינו אלא לדין, שפינן שבא לדין
 וכפר לומר גנבה, מיד יתחייב בכפל אם באו עדים
 שהוא בידו? נאמר כאן שליחות יד ונאמר למטה
 שליחות יד, "שבועת ה' תהיה בין שניהם אם־לא
 שלח ידו", מה להלן שבועה, אף כאן שבועה:

יִשְׁלַם שְׁנֵים לְרֵעֵהוּ רַס"י: ס ט כִּי־יִתֵּן אִישׁ
 אֶל־רֵעֵהוּ חֲמוֹר או־שׂוֹר או־שָׂה וְכָל־בְּהֵמָה
 לְשֹׁמֵר וּמֵת או־נִשְׁבֵּר או־נִשְׁבָּה אֵין רֵאָה רַס"י:
 שְׁבַעַת יְהוָה תְּהִיָּה בֵּין שְׁנֵיהֶם אִם־לֹא שָׁלַח
 יָדוֹ בְּמִלְאֲכַת רֵעֵהוּ וְלָקַח בְּעַלְיוֹ וְלֹא
 יִשְׁלַם רַס"י: יא וְאִם־גָּנַב יִגְנַב מִעֲמוֹ יִשְׁלַם
 לְבַעְלָיו: יב אִם־טָרַף יִטָּרַף יִבְאֵהוּ עַד הַטָּרְפָּה
 לֹא יִשְׁלַם רַס"י: פ יג וְכִי־יִשְׁאֵל אִישׁ מֵעַם רֵעֵהוּ
 וְנִשְׁבֵּר או־מֵת בְּעַלְיוֹ אֵין־עֲמוֹ שִׁלְמָה
 יִשְׁלַם רַס"י: יד אִם־בְּעַלְיוֹ עֲמוֹ לֹא יִשְׁלַם אִם־
 שְׂכִיר הוּא בֹּא בְּשָׂכְרוֹ רַס"י: ס טו וְכִי־יִפְתָּה

על חד תרין לחברה: ט ארי יתן
 גבר לחברה חמר או תור או אמר
 וכל בעירא למטר ומית או אתבר
 או אשתבי לית דחזי: י מומתא
 דיי תהי בין תרויהון אם לא
 אושיט ידה במה דמסר לה
 חברה ויקבל מרה מנה מומתא
 ולא ישלם: יא ואם אתגנבא
 יתגנב מעמה ישלם למרוהי:
 יב אם אתברא יתבר ייתי סהדין
 דתבירא לא ישלם: יג וארי
 ישאל גבר מן חברה ויתבר או
 מית מרה לית עמה שלמא
 ישלם: יד אם מרה עמה לא
 ישלם אם אגירא הוא על
 באגרה: טו וארי ישדל גבר

רש"י

לחשף לדון פן? שהרי כתיב "ומת או נשבר או נשפה": מה מיתה שאין יכול להציל, אף שבר ושביה שאין יכול להציל: (יג) וכי־ישאל. בא ללמדך על השואל, שהוא חזיב באנסין: בעליו אינן־עמו. אם בעליו של שור אינו עם השואל במלאכתו (ב"מ צד): (יד) אם־בעליו עמו. בין שהוא באותה מלאכה, בין שהוא במלאכה אחרת: היה עמו בשעת שאלה, אינו צריך להיות עמו בשעת שבירה ומיתה (ב"מ שם): אם־שכיר הוא. אם השור אינו שאול, אלא שכור, בא בשכרו ליד השוכר הזה ולא בשאלה, ואין כל הנאה שלו, שהרי על ידי שכרו נשתמש ואין לו משפט שואל להתחייב באנסין. ולא פרש מה דינו, אם פשומר חנם, או פשומר שכר. לפיכך נחלקו בו חכמי ישראל, שזכר ביצד משלם? רבי מאיר אומר פשומר חנם, רבי יהודה אומר פשומר שכר: (טו) וכי־יפתה. מדבר על לבה עד ששומעת לו, וכן תרגומו: וארי ישדל. שדול בלשון ארמי כפתוי בלשון עברי: מהר ימהרנה. יפסק לה מהר,

(ט) כִּי־יִתֵּן אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ חֲמוֹר או־שׂוֹר. (ב"מ צד) פְּרָשָׁה ראשונה נאמרה בשומר חנם, לפיכך פטר בו את הגנבה, כמו שכתוב "וגנב מבית האיש אם לא ימצא הגנב ונקרב בעל הבית", לשבועה. למדת, שפוטט עצמו בשבועה זו. ופרשה זו אמורה בשומר שכר, לפיכך אינו פטור אם נגנבה, כמו שכתוב: "אם־גנב יגנב מעמו ישלם", אבל על האנס, כמו: מת מעצמו, או נשבר, או נשפה בחזקה על ידי לסטים: ואין ראה. שיעיד בדבר: (י) שְׁבַעַת ה' תְּהִיָּה. ישבע שכן הוא, כדבריו, והוא לא שלח בה יד להשתמש בה לעצמו, שאם שלח בה יד ואחר כך נאנסה, חזיב באנסין: ולקח בעליו. השבועה: ולא ישלם. לו השומר כלום: (יב) אִם־טָרַף יִטָּרַף. על ידי חיה רעה: יבאהו עד. יביא עדים שנטרפה באנס, ופטור: הטרפה לא ישלם. אינו אומר טרפה לא ישלם, אלא "הטרפה", יש טרפה שהוא משלם ויש טרפה שאינו משלם: טרפת חתול ושועל ונמיה, משלם. טרפת זאב, ארי, ודב ונחש, אינו משלם. ומי

בְּתֵלְתָא דְלֵא מֵאַרְסָא וַיִּשְׁכּוּב
 עִמָּה קִימָא יְקִימָנָה לָהּ לְאַנְתּוֹ:
 טז אִם מִצְבָּא לֹא יִצְבִּי אַבוּהָא
 לְמִתְנָה לָהּ בְּסַפָּא יִתְקוּל כְּמוֹתֵי
 בְּתֵלְתָא: יז חֲרָשָׁא לֹא תַחִי:
 יח כָּל דִּישְׁכּוּב עִם בְּעִירָא
 אֲתִקְטִילָא יִתְקַטֵּל: יט דְּדַבְּחָא
 לְטַעוֹת עִמְמִיא יִתְקַטֵּל אֲלֵהֶן
 לְשִׁמָּא דִּינִי בְּלַחְדוּדֵיהִי: כ וַגִּיּוּרָא
 לֹא תוֹנֵן וְלֹא תַעֲיָקוּן לָהּ אַרְי
 דְּגִרִין הִוִּיתוּן בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם:
 כא כָּל אַרְמְלָא וַיְתֵם לֹא תַעֲנוּן:
 כב אִם עֲנָה תַעֲנִי יְתָה אַרְי אִם

אִישׁ בְּתוּלָה אֲשֶׁר לֹא-אֲרָשָׁה וְשָׁכַב עִמָּה
 מִהֵר יִמְהַרְנֶה לוֹ לְאִשָּׁה כְּשׁ"י: טז אִם-מֵאֵן יִמְאֵן
 אָבִיהָ לְתַתָּה לוֹ בְּסֶפֶף יִשְׁקֹל כְּמוֹתֵר
 הַבְּתוּלֹת כְּשׁ"י: יז מִכְּשִׁפָּה לֹא תַחִיָּה כְּשׁ"י:
 יח כָּל-שֹׁכֵב עִם-בְּהֵמָה מוֹת יוּמָת כְּשׁ"י: ט
 יט זִבְחָ לְאֱלֹהִים יִחַרֵם בְּלִתִּי לִיהוּהָ לְבַדּוֹ כְּשׁ"י:
 כ וְגַר לֹא-תוֹנֶה וְלֹא תִלְחָצֶנּוּ בְּיַגְרִים הֵייתֶם
 בְּאַרְץ מִצְרַיִם כְּשׁ"י: כא כָּל-אֲלֻמְנָה וַיְתוֹם לֹא
 תַעֲנוּן כְּשׁ"י: כב אִם-עֲנָה תַעֲנֶה אֹתוֹ כִּי אִם-צֶעֶק

כְּשׁ"י

(פו) "אין כּמוֹד בְּאֱלֹהִים", לפי שְׁלֵא פִרַשׁ, הַצָּרֶף
 לִינְקֹד פִּתְחָ: יְחָרֵם. יוּמָת. וְלָמָּה נֹאמֵר "יְחָרֵם",
 וְהֵלֵא כְּכָר נֹאמְרָה בּוּ מִיְתָה בְּמִקּוּם אַחֵר: (דברים
 יז) "וְהוֹצֵאתָ אֶת הָאִישׁ הַהוּא, אוֹ אֶת הָאִשָּׁה הַהִיא
 וְגו'"? אֵלֵא לְפִי שְׁלֵא פִרַשׁ עַל אִיזוֹ עֲבוּדָה חָיֵב
 מִיְתָה, שְׁלֵא תֹאמֵר כָּל עֲבוּדוֹת בְּמִיתָה, כָּא וּפִרַשׁ
 לָךְ כָּאן "זִבְחָ לְאֱלֹהִים יְחָרֵם", לוֹמֵר לָךְ, מָה
 זְבִיחָה, עֲבוּדָה הַנְּעֻשִׂית בְּפָנִים לְשָׁמַיִם, אִף אֲנִי
 מְרַבֵּה הַמְקַטִּיר וְהַמְנַסֵּף, שְׁהֵם עֲבוּדוֹת בְּפָנִים
 וְחַיְבִין עֲלֵיהֶם לְכָל עֲבוּדוֹת כּוֹכָבִים, בֵּין שְׁדַרְבָּה
 לְעֲבֹדָה בְּכֹף, בֵּין שְׁאִין דְּרַבָּה לְעֲבֹדָה בְּכֹף. אֲבָל
 שְׁאָר עֲבוּדוֹת, כְּגוֹן: הַמְכַבֵּד וְהַמְרַבֵּץ וְהַמְגַפֵּף
 וְהַמְנַשֵּׁק אִינוּ בְּמִיתָה, אֵלֵא בְּאַזְהָרָה: (כ) וְגַר
 לֹא-תוֹנֶה. אוֹנָאת דְּבָרִים (קוֹנְטְרִילִיאַר"ר בלע"ז) כְּמוֹ:
 (ישעיה מט) "וְהֵאֲכִלְתִּי אֶת מוֹנִיף אֶת בְּשָׂרִם": וְלֹא
 תִלְחָצֶנּוּ. בְּגִזְלַת מְמוֹן: כִּי-גֵרִים הֵייתֶם. אִם
 הוֹנִיתוּ, אִף הוּא יָכוֹל לְהוֹנוֹתְךָ וְלוֹמֵר לָךְ: "אִף
 אֲתָה מְגָרִים כָּאתָ". מוּם שְׁבָף, אֵל תֹּאמֵר לְחַכְרָךְ.
 כָּל לְשׁוֹן גֵּר, אָדָם שְׁלֵא נוֹלַד בְּאוֹתָהּ מְדִינָה, אֵלֵא
 כָּא מְמִדִּינָה אַחֲרָת לְגוּר שָׁם: (כא) כָּל-אֲלֻמְנָה
 וַיְתוֹם לֹא תַעֲנוּן. הוּא הַדִּין לְכָל אָדָם, אֵלֵא שְׁדַבֵּר
 הַכְּתוּב בַּהוּהָ, לְפִי שְׁהֵם תְּשׁוּשֵׁי כַח, וְדַבֵּר מְצוּי
 לְעֲנוּתָם: (כב) אִם-עֲנָה תַעֲנֶה אֹתוֹ. הָרִי זֶה
 מְקַרָא קָצֵר, גִּזָּם וְלֹא פִרַשׁ עָנָשׁוּ (וְהָא דְכָתִיב וְהָיוּ

כְּמִשְׁפֵּט אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ, שְׁכּוֹתֵב לָהּ כְּתָבָה וַיִּשְׁאַנָּה:
 (טז) כְּמוֹתֵר הַבְּתוּלֹת. שְׁהוּא קָצוּב חֲמִשִּׁים כְּסָף
 אֲצֵל הַתּוֹפָס אֶת הַבְּתוּלָה וְשׁוֹכֵב עִמָּה בְּאַנְס,
 שְׁנֹאמֵר: (דברים כב) "וְנָתַן הָאִישׁ הַשׁוֹכֵב עִמָּה לְאָבִי
 הַנְּעִרָה חֲמִשִּׁים כְּסָף": (יז) מִכְּשִׁפָּה לֹא תַחִיָּה.
 (סנהדרין סז) אֵלֵא תוּמַת בְּבִית דִּין, וְאַחַד זְכָרִים
 וְאַחַד נְקֻבוֹת, אֵלֵא שְׁדַבֵּר הַכְּתוּב בַּהוּהָ, שְׁהַנְּשִׁים
 מְצוּיוֹת מְכַשְׁפוֹת: (יח) כָּל-שֹׁכֵב עִם-בְּהֵמָה מוֹת
 יוּמָת. בְּסִקִּילָה, רוֹבֵעַ בְּנִרְבַּעַת, שְׁכָתוּב: "דְּמִיָּהֶם
 כָּם": (יט) לְאֱלֹהִים. לְעֲבוּדוֹת כּוֹכָבִים, אֵלוֹ הֵיָה
 נְקוּד לְאֱלֹהִים (הַלְמָ"ד בְּצִירִי) הֵיָה צָרִיף לְפִרַשׁ
 וְלִכְתָּב אַחֲרִים, עֲכָשׁוּ שְׁאֵמֵר לְאֱלֹהִים, אִין צָרִיף
 לְפִרַשׁ אַחֲרִים, שְׁכָל לְמָ"ד וְכִי"ת וְהִ"א הַמְשֻׁמְשׁוֹת
 בְּרֵאשׁ הַתְּכָה, אִם נְקוּדָה בְּחֻטָּף, כְּגוֹן לְמֶלֶךְ,
 לְמַדְבָּר, לְעִיר, צָרִיף לְפִרַשׁ לְאִיזָה מֶלֶךְ, לְאִיזָה
 מְדַבֵּר, לְאִיזָה עִיר, וְכֵן לְמַלְכִים וְלְרִגְלִים בְּחִירִ"ק,
 צָרִיף לְפִרַשׁ לְאִיזָה, וְאִם אִינוּ מְפִרַשׁ – כָּל מַלְכִים
 בְּמִשְׁמַע, וְכֵן לְאֱלֹהִים (בְּצִירִי) כָּל אֱלֹהִים בְּמִשְׁמַע,
 אֲפִלוּ קֹדֶשׁ, אֲבָל כְּשֵׁהִיא נְקוּדָה פִּתְחָ, כְּמוֹ: לְמֶלֶךְ,
 לְמַדְבָּר, לְעִיר, (פִּתְחָ וְקִמְץ, עֲנֵן אַחַד בְּעֲנֵן זֶה,
 וְגַם יֵשׁ לוֹמֵר בְּדֶרֶךְ אַחֵר, כְּמוֹ שְׁכָתוּב בְּדִקְדוּקִי
 רְשׁ"י, יְעוּיִין בּוּ) נוֹדַע בְּאִיזָה מֶלֶךְ מְדַבֵּר, וְכֵן
 לְעִיר, נוֹדַע בְּאִיזָה עִיר מְדַבֵּר, וְכֵן לְאֱלֹהִים, לְאוֹתָם
 שְׁהַזְהִרְתֶּם עֲלֵיהֶם בְּמִקּוּם אַחֵר, כִּיּוֹצֵא בּוּ: (תהלים

יִצְעַק אֵלַי שְׁמַע אֲשַׁמַּע צַעֲקָתוֹ כַּסִּי: כג וְחָרָה
אִפִּי וְהִרְגַתִּי אֶתְכֶם בַּחֶרֶב וְהָיוּ גְשִׁיכֶם
אֲלִמְנוֹת וּבְנִיכֶם יִתְמָיִם כַּסִּי: פ כִּד אִם־כִּסְפָּךְ |
תִּלְוָה אֶת־עַמִּי אֶת־הָעֵנִי עִמָּךְ לֹא־תִהְיֶה לוֹ
כְּנִשְׂאָה לֹא־תִשְׁיָמוֹן עָלָיו גִּישָׁךְ כַּסִּי: כה אִם־חָבֵל
תִּחְבֵּל שְׁלֵמַת רֵעֶךָ עַד־בֹּא הַשֶּׁמֶשׁ תִּשְׁיָכְנוּ
לוֹ כַּסִּי: כו כִּי הוּא כְּתִיב כַּסוּתָה קְרִי כַּסוּתוֹ לְבִדְהָ
הוּא שְׁמֵלְתוֹ לְעָרוֹ בַּמָּה יִשְׁכָּב וְהָיָה כִּי־יִצְעַק
אֵלַי וְשָׁמַעְתִּי כִּי־חָנוּן אֲנִי כַּסִּי: ס רַבִּיעִי
כּו אֱלֹהִים לֹא תִקְלַל וְנִשְׂאָ בְעַמָּךְ לֹא

מקבל יקבל קדמי קבלא אקבל
קבלתה: כג ויתקף רוגזי ואקטול
יתכון בחרבא ויהוון נשיכון
ארמלין ובניכון יתמין: כד אם
כספא תזנף בעמי לענא די עמך
לא תהי לה פרשיא לא תשוון
עלוהי חבוליא: כה אם משכונא
תסב כסותא דחברך עד מעל
שמשא תתיבנה לה: כו ארי היא
כסותה בלחודה היא תותבה
למשקה במה ישכוב ויהי ארי
יקבל קדמי ואקבל קבלתה ארי
חננא אנא: כז דינא לא תקיל
ורבא בעמך לא תלוט:

רש"י

הווי מסתפל בעצמך כאלו אתה עני: לא־תהינה לו
כְּנִשְׂאָה. לא תתבענו בחזקה. אם אתה יודע שאין
לו, אל תהי דומה עליו כאלו הלגיתו, אלא כאלו
לא הלגיתו, פלומר: לא תכלימהו: נשף. רבית,
שהוא פנשיכת נחש, שנושף חבורה קטנה ברגלו
ואינו מרגיש, ופתאם הוא מבצבץ ונופח עד
קדקדו. כך רבית: אינו מרגיש ואינו נפר, עד
שהרבית עולה ומתסרו ממון הרבה: (כה) אִם־
חָבֵל תִּחְבֵּל. כל לשון חבלה אינו משפון בשעת
הלואה, אלא שממשפנין את הלווה כשמגיע הזמן
ואינו פורע. (חבל תחבל, כפל לך בחבלה עד כמה
פעמים. אמר הקדוש ברוך הוא: כמה אתה חיב
לי, והרי נפשך עולה אצלי כל אמש ואמש ונותנת
דין וחשבון, ומתחייבת לפני, ואני מחזירה לך. אף
אתה טל והשב, טל והשב!): עַד־בֹּא הַשֶּׁמֶשׁ
תִּשְׁיָכְנוּ לוֹ. כל היום תשיכנו לו עד בא השמש,
וכבא השמש תחזור ותטלנו עד שיבא בקר של
מחר, ובכסות־יום הפתוב מדבר, שאין צריך לה
בלילה (מכילתא): (כו) כִּי הוּא כַּסוּתָה. זו טלית:
שְׁמֵלְתוֹ. זה חלוק: במה ישכב. לרבות את המצע:
(כז) אֱלֹהִים לֹא תִקְלַל. (סנהדרין טו) הרי זו

נשיכם וגו', זהו "אם־צעק יצעק", אבל ב"אם לא
יצעק", לא פרש, וקל להבין) כמו (בראשית ד) "לכן
כל הורג קין", גם ולא פרש ענשו, אף כאן:
"אם־ענה תענה אותו", לשון גזום, פלומר: סופך
לטל את שלך, למה? "כי אם־צעק יצעק אלי
וגו'": (כג) וְהָיוּ נְשִׁיכֶם אֲלִמְנוֹת. ממשמע
שנאמר: "והרגתי אתכם", איני יודע שנשיכם
אלמנות ובניכם יתומים? אלא הרי זו קללה
אחרת: שיהיו הנשים צרות פאלמנות חיות,
שלא יהיו עדים למיתת בעליהן, ותהיינה אסורות
להנשא, והבנים יהיו יתומים, שלא יניחום בית דין
לירד לנכסי אביהם, לפי שאין יודעים אם מתו, אם
נשבו: (כד) אִם־כִּסְפָּךְ תִּלְוָה אֶת־עַמִּי. רבי
ישמעאל אומר: כל אם ואם שפתורה רשות, חוץ
מג', וזה אחד מהן: אֶת־עַמִּי. (ב"מ עא) עמי ונכרי,
עמי קודם. עני ועשיר, עני קודם, עניי עירך ועניי
עיר אחרת, עניי עירך קודמין. וזה משמעו:
אִם־כִּסְפָּךְ תִּלְוָה, אֶת־עַמִּי תִלְוָהוּ קִדְם לְעוֹבֵד
כּוֹכְבִים, וְלֹא־יִזְוָה מֵעַמִּי? אֶת הָעֵנִי, וְלֹא־יִזְוָה עֵנִי?
לְאוֹתוֹ שְׁעַמְךָ. (דבר אחר: אֶת הָעֵנִי, שְׁלֹא תִנְהַג בּוֹ
מִנְהַג בְּיִזְוִן בְּהַלְוָאָה, שְׁהוּא עַמִּי: אֶת־הָעֵנִי עִמָּךְ.

תֹּאֵר כִּסִּי׃ כח מְלֹאֲתֶךָ וּדְמֵעֶךָ לֹא תֵאֱחָר בְּכוֹר
 בְּנֶיךָ תִּתֵּן-לִי כִסִּי׃ כט כִּן-תַּעֲשֶׂה לְשִׁיךָ לְצִאֲנֶךָ
 שְׂבַעַת יָמִים יִהְיֶה עִם-אִמּוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי
 תִּתְּנוּ-לִי כִסִּי׃ ל וְאֲנָשֵׁי-קֹדֶשׁ תִּהְיוּן לִי וּבָשָׂר
 בַּשָּׂדֶה טִרְפָּה לֹא תֹאכְלוּ לְכֶלֶב תִּשְׁלַכּוּן
 אֹתוֹ כִסִּי׃ ס כג א לֹא תִשָּׂא שִׁמְעֵ שׂוֹא
 אֶל-תִּשְׁת יִדְךָ עִם-רִשָּׁע לִהְיֹת עִד חָמָס כִסִּי׃
 ב לֹא-תִהְיֶה אַחֲרֵי-רַבִּים לְרַעַת וְלֹא-תַעֲנֶה

כח בפורך ודמעך לא תאחר
 בוכרא דבנך תפרש קדמי: כט כן
 תעבד לתורך לענך שבועא יומין
 יהי עם אמה ביומא תמינאה
 תפרשנה קדמי: ל ונאנשין
 קדישין תהון קדמי ובשר תליש
 מן חינא חיא לא תיכלון לכלבא
 תרמון יתה: א לא תקבל שמע
 דשקר לא תשוי ידך עם חיבא
 למהוי לה סהיד שקר: ב לא
 תהי פתר סגיאין לאבאשא ולא
 תתמנע מלאלפא מה דבעינך

רשי"י

טִרְפָּה. (מכילתא) אף בבית כן, אלא שדבר הכתוב
 בהנה: מקום שדריך בהמות ליטרף, וכן (דברים כב)
 "פי בשדה מצאה", וכן: (שם כג) "אשר לא יהיה
 טהור מקרה לילה", - הוא הדין למקרה יום, אלא
 שדבר הכתוב בהנה. ואונקלוס תרגם: ובשר תליש
 מן חינא חיא, בשר שנתלש על ידי טרפת זאב או
 ארי מן חיה כשרה, או מבהמה כשרה בחייה:
 לְכֶלֶב תִּשְׁלַכּוּן אֹתוֹ. (מכילתא) אף הוא כפֶּלֶב. או
 אינו אלא פֶּלֶב כִּמְשָׁמְעוּ? תלמוד לומר בנבלה:
 "או מֶכֶר לְנֹכְרִי", קל וחמר לטרפה שמוותרת ככל
 הנאות. אם-כן מה תלמוד לומר 'לְכֶלֶב'? למדך
 הכתוב שאין הקדוש ברוך הוא מקפח שכר פל
 בריה, שנאמר: (לעיל יא) "וילכל בני ישראל לא
 יחרץ פֶּלֶב לשונו". אמר הקדוש ברוך הוא: תנו לו
 שכרו: (א) לֹא תִשָּׂא שִׁמְעֵ שׂוֹא. פתרגומו לא
 תקבל שמע דשקר, אזהרה למקבל לשון הרע
 ולדין שלא ישמע דברי בעל-דין עד שיבא בעל-
 דין חבירו: אֶל-תִּשְׁת יִדְךָ עִם-רִשָּׁע. הטוען את
 חברו תביעת שקר, שהבטיחהו להיות לו עד חָמָס:
 (ב) לֹא-תִהְיֶה אַחֲרֵי-רַבִּים לְרַעַת. (סנהדרין ב) יש
 במקרא זה מדרשי חכמי ישראל, אבל אין לשון
 המקרא מִיִּשָּׁב בְּהֶן עַל אֲפָנָיו. מכאן דרשו שאין
 מטין לחובה בהכרעת דין אחד, וסוף המקרא
 דרשו: "אחרי רבים להטות", שאם יש שנים

אזהרה לברכת השם, ואזהרה לקללת דין:
 (כח) מְלֹאֲתֶךָ. חוכה המטלת עליך כשתמלא
 תבואתך להתבשל, והם בפורים: ודמעך.
 התרומה, ואיני יודע מהו לשון דמע: לא תאחר.
 לא תשנה סדר הפרשתן, לאחר את המקדש
 ולהקדים את המאחר: שלא יקדים תרומה
 לכופורים ומעשר לתרומה: בְּכוֹר בְּנֶיךָ תִּתֵּן-לִי.
 לפדותו בחמש סלעים מן הכהן. והלא כבר צוה
 עליו במקום אחר? אלא כדי לסמוך לו "כִּן תַּעֲשֶׂה
 לְשׁוֹרְךָ": מה בכור אדם לאחר שלשים יום
 פודהו, שנאמר: (במדבר יח) "ופדונו מִבֶּן חֹדֶשׁ
 תִּפְדֶּה", אף בכור בהמה דקה מטפל בו שלשים
 יום, ואחר כך נותנו לכהן: (כט) שְׂבַעַת יָמִים
 יִהְיֶה עִם-אִמּוֹ. זו אזהרה לכהן שאם בא למחר
 את קרבנו, לא ימחר קדם שמונה, לפי שהוא
 מחסר זמן: בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי תִתְּנוּ-לִי. יכול יהא
 חוכה לכו ביום? נאמר כאן "שמיני", ונאמר להלן
 (ויקרא כב) "ומיום השמיני והלאה ירצה". מה
 שמיני האמור להלן, להכשיר משמיני ולהלן, אף
 "שמיני" האמור כאן, להכשיר משמיני ולהלן. וכן
 משמעו: "וביום השמיני", אתה רשאי לתנו לי
 (מכילתא): (ל) וְאֲנָשֵׁי-קֹדֶשׁ תִּהְיוּן לִי. אם אתם
 קדושים ופרושים משקוצי נבלות וטרפות, הרי
 אתם שלי, ואם לאו, אינכם שלי: וּבָשָׂר בַּשָּׂדֶה

עַל־רֹב לְנִטְתָּ אַחֲרֵי רַבִּים לְהַטֹּת רַשׁׁי׃ ג וְדָל
 לֹא תִהְיֶה בְּרִיבוֹ רַשׁׁי׃ ד כִּי תִפְגַּע שׁוֹר אִיבְךָ
 אוֹ חֲמֹרוֹ תַעֲהֶה הַשֵּׁב תְּשִׁיבֵנּוּ לוֹ׃ ה כִּי־
 תִרְאֶה חֲמֹר שֶׁנֶּאֱדָר רֹבֵץ תַּחַת מִשְׁאוֹ וְחִדַּלְתָּ
 מֵעֶזְבִּי לוֹ עֶזְבִּי תַעֲזֹב עִמּוֹ רַשׁׁי׃ ו חֲמִישִׁי וְלֹא
 תִּטֶּה מִשְׁפֵּט אֲבִינְךָ בְּרִיבוֹ רַשׁׁי׃ ז מְדַבֵּר־שֶׁקֶר
 תִּרְחַק וְנָקִי וְצַדִּיק אַל־תִּהְרַג כִּי לֹא־אֲצַדִּיק

על דינא בתר סגיאי שלם דינא :
 ג ועל מספינא לא תרחם בדיניה :
 ד ארי תפגע תורא דסנאף או
 חמרה דטעי אתבא תתיכנה לה :
 ה ארי תחזי חמרא דסנאף רביע
 תחות טוענה ותתמנע מלמשבק
 לה משבק תשבוק מה דבלבך
 עלוהי ותפרק עמה : ו לא תצלי
 דין מספינך בדיניה : ז מפתגמא
 דשקרא הוי רחיק ודזכי ודי נפק

רש"י

אותן רבים, להטות את המשפט מאמתו, אלא אמר
 את המשפט כפאשר הוא, וקולר יהא תלוי בצנאר
 הרבים: (ג) לא תהדר. לא תחלק לו כבוד
 לזכותו בדין, ולומר: 'דל הוא אפנו ואכבדנו':
 (ה) כִּי־תִרְאֶה חֲמֹר שֶׁנֶּאֱדָר וגו'. הרי 'כי' משמש
 בלשון 'דלמא', שהוא מארבע לשונות של שמושי
 'כי', וכה פתרונו: 'שמא תראה חמורו רובץ תחת
 משאו: וְחִדַּלְתָּ מֵעֶזְבִּי לוֹ. בתמיהה: עֶזְבִּי תַעֲזֹב
 עִמּוֹ. עֶזְבִּי זה לשון עֶזְרָה, וכן (מלכים א יד) "עצור
 ועזוב", וכן (נחמיה ג) "ויעזבו את ירושלים עד
 החומה", מלאוה עפר לעזב ולסיע את חזק
 החומה. פיוצא בו: (דברים ז) "כי תאמר בלבבך
 רבים הגוים האלה ממני וגו'", 'שמא תאמר כן,
 בתמיהה: 'לא תירא מהם! ומדרשו, כף דרשו
 רבותינו: כי תראה וְחִדַּלְתָּ, פעמים שאפה חודל
 ופעמים שאפה עוזר. הא פיצד? זקן ואינו לפי
 כבודו, וְחִדַּלְתָּ, או כהמת נכרי ומשאו של ישראל,
 וְחִדַּלְתָּ: עֶזְבִּי תַעֲזֹב עִמּוֹ. לפרק המשא, 'מלמשקל
 ליה' - מלטל משאוי ממנו: (ו) אֲבִינְךָ. לשון
 אוכה, שהוא מדלדל ותאב לכל טובה (כ"מ לב):
 (ז) וְנָקִי וְצַדִּיק אַל־תִּהְרַג. מנין ליוצא מבית-דין
 חיב ואמר אחד: 'יש לי ללמד עליו זכות',
 שמתזרין אותו? תלמוד לומר: "וְנָקִי אַל תִּהְרַג",
 ואף על פי שאינו צדיק, שלא נצטרך בבית דין.
 מפל מקום נקי הוא מדין מיתה, שחרי יש לך
 לזכותו, ומנין ליוצא מבית דין זכאי, ואמר אחד:

במחזיבין יותר על המזכין, הטה הדין על פיהם
 לחובה, וכדיני נפשות הכתוב מדבר. ואמצע
 המקרא דרשו: "ולא תענה על רב", על רב, שאין
 חולקים על מפלא שבבית דין, לפיכך מתחילין
 בדיני נפשות מן הצד: לקטנים שבהן שואלין
 תחלה שיאמרו את דעתם, (סנהדרין מ) ולפי דברי
 רבותינו, כן פתרון המקרא: לֹא־תִהְיֶה אַחֲרֵי־
 רַבִּים לְרַעַת. לחיב מיתה בשביל דין אחד, שירבו
 המחזיבין על המזכין: וְלֹא־תַעֲנֶה עַל־רַב. לנטות
 מדבריו, ולפי שהוא חסר יו"ד, דרשו בו כן: אַחֲרֵי
 רַבִּים לְהַטֹּת. ויש רבים שאפה נוטה אחריהם,
 ואימתי? בזמן שהן שנים המכריעין במחזיבין יותר
 מן המזכין, וממשמע שְׁנָאֵמֶר: "לֹא־תִהְיֶה אַחֲרֵי־
 רַבִּים לְרַעַת", שומע אני: 'אבל היה עמהם
 לטובה! מפאן אמרו: 'דיני נפשות מטין על פי
 אחד לזכות, ועל פי שנים לחובה'. ואונקלוס
 תרגם: 'ולא תתמנע מלאלפא מה דבעינך', ולשון
 העברי לפי התרגום כף הוא נדרש: לֹא תַעֲנֶה עַל
 רַב לְנִטְתָּ. אם ישאלך דבר למשפט, לא תענה
 לנטות לצד אחד ולסלק עצמך מן הריב, אלא הוי
 דן אותו לאמתו. ואני אומר לישבו על אפניו
 כפשוטו וכך פתרונו: לֹא־תִהְיֶה אַחֲרֵי־רַבִּים
 לְרַעַת. אם ראית רשעים מטין משפט, לא תאמר:
 הואיל ורבים הם, הנני נוטה אחריהם: וְלֹא תַעֲנֶה
 עַל רַב לְנִטְתָּ וגו'. ואם ישאלך הנדון על אותו
 המשפט, אל תעננו על הריב דבר הנוטה אחרי

(דכ"י) מן דינא לא תקטול ארי
לא אופי חזבא: ח ושוחדא לא
תקבל ארי שוחדא מעור חפימין
ומקלקל פתגמין תריצין:
ט וגיורא לא תעיקון ואתון
ידעתון ית נפשא דגיורא ארי
דירין הויתון בארעא דמצרים:
י ושית שנין תזרע ית ארעך
ותכנוש ית עללתה: יא ושביעתא
תשמטנה ותרטבנה ויכולון
מסכני עמך ושארהון תיכול חות
ברא פן תעבד לכרמך לזיתך:
יב שתא יומין תעבד עובדך
וביומא שביעאה תנוח בדיל
דינוח תורך וחקמך וישקוט בר
אמתך וגיורא: יג ובכל די

רשע כס"י: ח וְשׁוּחַד לֹא תִקַּח כִּי הַשְׁחָד יַעֲוֹר
פְּקָחִים וַיִּסְלַף דְּבָרַי צְדִיקִים כס"י: ט וְגֵר לֹא
תִלְחֹץ וְאַתֶּם יָדַעְתֶּם אֶת־נַפְשׁ הַגֵּר כִּי־גֵרִים
הָיִיתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם כס"י: י וְשֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע
אֶת־אֲרָצְךָ וְאַסְפֹּתָ אֶת־תְּבוּאתָה כס"י:
יא וְהַשְּׁבִיעִית תִּשְׁמַטְנָה וְנִטְשֶׁתָּה וְאָכְלוּ אֲבִינִי
עִמָּךְ וַיִּתְּרֶם תֹּאכַל חֵיַת הַשָּׂדֶה בְּכֹתְעֵשָׂה
לְכַרְמְךָ לְזִיתְךָ כס"י: יב שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה
מַעֲשֶׂיךָ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי תִשְׁבֹּת לְמַעַן יָנוּחַ
שׁוּרְךָ וְחִמְרְךָ וַיִּנְפֹּשׂ בְּ־אַמְתְּךָ וְהַגֵּר כס"י:
יג וּבְכָל אֲשֶׁר־אָמַרְתִּי אֵלֵיכֶם תִּשְׁמְרוּ וְשֵׁם

רש"י

גמורה, כגון: חרישה וזריעה. ונטשטה מלזבל
ומלקשקש: ויתרם תאכל חית השדה. (מכילתא)
להקיש מאכל אביון למאכל חיה: מה חיה אוכלת
בלא מעשר, אף אביונים אוכלים בלא מעשר.
מפאן אמרו: אין מעשר בשביעית: פן־תעשה
לכרמך. ותחלת המקרא מדבר בשדה הלבן, כמו
שאמר למעלה הימנו: "תזרע את ארצך":
(יב) וביום השביעי תשב. (מכילתא) אף בשנה
השביעית לא תעקר שבת בראשית' ממקומה,
שלא תאמר: הואיל וכל השנה קרויה שבת, לא
תנהוג בה שבת בראשית: למען ינוח שורך
וחרמך. תן לו נוח, להתיר שיהא תולש ואוכל
עשבים מן הקרקע. או אינו אלא יחבשנו בתוך
הבית? אמרת: אין זה נוח, אלא צער: בן־אמתך.
(מכילתא) בעבד הערל הכתוב מדבר: והגר. זה גר
תושב: (יג) ובכל אשר־אמרתי אליכם תשמרו.
(מכילתא) לעשות כל מצות עשה באזהרה, שכל
שמירה שבתורה אזהרה היא במקום לאו: לא
תזכירו. (ע"ז ג) שלא יאמר לו: 'שמר לי בצד
עבודת אלילים פלונית, או תעמד עמי ביום עבודת

יש לי ללמד עליו חובה', שאין מחזירין אותו
לבית דין? תלמוד לומר: "וצדיק אל תהרג". וזה
צדיק הוא, שנוצטדק בבית דין: פי לא־אצדיק
רשע. אין עליך להחזירו, כי אני לא אצדיקנו
בדיני, אם יצא מידך זכאי. יש לי שלוחים הרבה
להמיתו במיתה שנתחייב בה: (ח) ושוחד לא
תקח. אפלו לשפט אמת, וכל שכן כדי להטות את
הדין, שהרי כדי להטות את הדין נאמר כבר: "לא
תטה משפט": יעור פקחים. (כ"מ קיא. מכילתא)
אפלו חכם בתורה ונוטל שחד, סוף שתטרף דעתו
עליו, וישתפח תלמודו ויכהה מאור עיניו: ויסלף.
פתרגומו: ומקלקל: דברי צדיקים. דברים
המצדקים, משפטי אמת, וכן פתגומו: פתגמין
תריצין, ישרים: (ט) וגר לא תלחץ. בהרבה
מקומות הזהירה תורה על הגר מפני שסורו רע
(כ"מ נט): את נפש הגר. כמה קשה לו בשלוחצים
אותו: (י) ואספת את תבואתה. לשון הכנסה
לבית, כמו: (דברים כב) "ואספתו אל תוך ביתך":
(יא) תשמטנה. מעבודה: ונטשתה. מאכילה
אחר זמן הבעור. דבר אחר: תשמטנה מעבודה

אֱלֹהִים אַחֲרֵים לֹא תִזְכְּרוּ לֹא יִשְׁמַע עַל-
 פִּיךָ כִּשְׁׁי: יד שְׁלֹשׁ רִגְלִים תַּחֲג לִי בַשָּׁנָה כִּשְׁׁי:
 טו אַתְּ-חַג הַמִּצּוֹת תִּשְׁמֹר שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל
 מִצּוֹת בָּאֲשֶׁר צִוִּיתְךָ לְמוֹעֵד חֹדֶשׁ הָאָזִיב
 כִּי-בו יֵצֵאת מִמִּצְרַיִם וְלֹא-יֵרְאוּ פָנַי רִיקִם כִּשְׁׁי:
 טז וְחַג הַקִּצִּיר בַּכּוֹרֵי מַעֲשֵׂיךָ אֲשֶׁר תִּזְרַע
 בַּשָּׂדֶה וְחַג הָאָסֶף בְּיֵצֵאת הַשָּׁנָה בְּאֶסְפְּךָ
 אֶת-מַעֲשֵׂיךָ מִן-הַשָּׂדֶה כִּשְׁׁי: יז שְׁלֹשׁ פְּעָמִים
 בַּשָּׁנָה יִרְאֶה כָּל-זְכוֹרְךָ אֶל-פָּנַי הָאֵדָן |
 יח וְהָיָה כִּשְׁׁי: יח לֹא-תִזְבַּח עַל-חֲמִץ דִּם-זִבְחִי
 וְלֹא-יִלִּין חֶלְב־חֲגִי עַד-בִּקְרָא כִּשְׁׁי: יט רֵאשִׁית
 בַּכּוֹרֵי אֲדַמְתְּךָ תָּבִיא בֵּית יְהוָה אֱלֹהֶיךָ

רש"י

בשדות, ובחג אוספים אותה אל הבית מפני
 הגשמים: (יז) שלש פעמים וגו'. לפי שהענין
 מדבר בשביעית, הצריך לומר שלא יתעקרו שלש
 רגלים ממקומן (מכילתא): כל-זכורך. הזכרים
 שבה: (יח) לא-תזבח על-חמץ וגו'. לא תשחט
 את הפסח בי"ד בניסן עד שתבער את החמץ
 (מכילתא. פסחים סג): ולא-ילין חלב-חגי וגו'. חוץ
 למזבח: עד-בקר. יכול אף על המערכה יפסל
 בלינה? תלמוד לומר: (ויקרא ו) "על מוקדה, על
 המזבח כל הלילה": ולא-ילין. אין לינה אלא
 בעמוד השחר, שנאמר: "עד-בקר", אבל כל
 הלילה יכול להעלותו מן הרצפה למזבח:
 (יט) ראשית בכורי אדמתך. אף השביעית חייבת
 בככורים, לכה נאמר אף כאן: "בכורי אדמתך".
 פיצד? אדם נכנס לתוך שדהו, ורואה תאנה
 שבכרה, כורך עליה גמי לסימן ומקדישה, ואין
 בכורים אלא משבעת המינים האמורין במקרא:
 (דברים ח) "ארץ חטה ושעורה וגו'": לא תבשל

אמרית לכון תסתמרון ושום
 טעות עממא לא תדפרון לא
 ושתמע על פומכון: יד תלת
 זמנין תחוג קדמי בשפא: טו ית
 חגא דפטיירא תטר שבועא יומין
 תיכול פטיירא פמא דפקידתך
 לזמן ירחא דאביבא ארי בה
 נפקת ממצרים ולא יתחזון קדמי
 ריקנון: טז וחגא דחצאא בכורי
 עובדך די תזרע בחקלא וחגא
 דכנשא במפקא דשפא במכנשא
 ית עובדיך מן חקלא: יז תלת
 זמנין בשפא יתחזון כל דכורך
 קדם רבון עלמא יי: יח לא תכוס
 על חמיע דם פסחי ולא יביתון
 פר מן מדבחה תרבי נכסת חגא
 עד צפרא: יט ריש בכורי ארעך
 תיתי לבית מקדשא דיי אלהך לא

אלילים פלוגית. דבר אחר: "ובכל אשר-אמרתי
 אליכם תשמרו, ושם אלהים אחרים לא תזכירו".
 ללמדך, ששקולה עבודת אלילים כנגד כל המצות
 כלן, והנזקה בה כשומר את כלן: לא ישמע. מן
 הנכרי: על פיך. שלא תעשה שתפות עם נכרי,
 וישבע לך בעבודת אלילים שלו. נמצאת שאתה
 גורם שיזכר על ידך: (יד) רגלים. פעמים, וכן
 (במדבר כב) "כי הפיתני זה שלש רגלים":
 (טו) חודש האביב. שהתבואה מתמלאת בו
 באביב: אביב. לשון אב, בכור וראשון לבשל
 פרות: ולא-יראו פני ריקם. כשתבאו לראות פני
 ברגלים הביאו לי עלולות (חגיגה ז): (טז) וחג
 הקציר. הוא חג שבועות: בכורי מעשיך. שהוא
 זמן הבאת בכורים, ששתי הלחם הבאין בעצרת,
 היו מתירין החדש למנחות ולהביא בכורים
 למקדש, שנאמר: (במדבר כח) "וביום הבכורים
 וגו'": וחג האסף. הוא חג הסכות: באסףך
 את-מעשיך. שכל ימות החמה התבואה מתבכשת

לֹא־תִבְשַׁל גְּדִי בַחֲלֵב אִמּוֹ רס"י: פ שְׂשִׁי כ הִנֵּה
אֲנֹכִי שֹׁלַח מִלֶּאֶף לְפָנֶיךָ לְשֹׁמְרֵךְ בְּדָרֶךְ
וְלִהְבִּיאֲךָ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר הִכַּנְתִּי רס"י:
כא הַשֹּׁמֵר מִפְּנֵינוּ וְשָׁמַע בְּקִלּוֹ אֶל־תִּמְרָ בּוֹ כִּי
לֹא יִשָּׂא לְפִשְׁעֶכֶם כִּי שָׁמִי בְּקִרְבּוֹ רס"י: כב כִּי
אִם־שָׁמוּעַ תִּשְׁמַע בְּקִלּוֹ וְעָשִׂיתָ כֹּל אֲשֶׁר
אֶדְבַר וְאֵיבַתִּי אֶת־אֵיבֶיךָ וְצַרְתִּי אֶת־
צַרְרֶיךָ רס"י: כג כִּי־יִלְךְ מִלֶּאכִי לְפָנֶיךָ וְהִבִּיאֲךָ
אֶל־הָאֲמֹרִי וְהַחֲתִי וְהַפְרִזִי וְהַכְנַעֲנִי הַחַוִּי
וְהַיְבוּסִי וְהַכְּחַדְתִּיו: כד לֹא־תִשְׁתַּחֲוֶה
לְאֱלֹהֵיהֶם וְלֹא תַעֲבֹדֵם וְלֹא תַעֲשֶׂה
בְּמַעֲשֵׂיהֶם כִּי הָרַם תְּהַרְסֵם וְשִׁבַר תִּשְׁבַּר
מִצַּבְּתֵיהֶם רס"י: כה וְעַבְדְּתֶם אֶת יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם
וּבִרְךָ אֶת־לַחֲמֶךָ וְאֶת־מִימֶיךָ וְהִסַּרְתִּי מִחֲלָה
מִקִּרְבְּךָ: ס שְׂבִיעִי כו לֹא תִהְיֶה מִשְׁפָּלָה וְעַקְרָה בְּאַרְצֶךָ אֶת־מִסְפַּר יְמֶיךָ

תיכלון בשר בחלב: כ הא אנא
שלח מלאכא גדמך למטרך
בארעה ולאעלותך לאתרא
דאתקנית: כא אסתמר מן
גדמוהי וקבל למימרה לא תסרב
לקבלה ארי לא ישבוק לחוביכון
ארי בשמי מימרה: כב ארי אם
קבל תקבל למימרה ותעבד כל
דאמליל ואסני ית סנאך ואעיק
לדמעיקין לך: כג ארי יהך
מלאכי גדמך ויעלנך לות
אמוראי וחתאי ופרזאי וכנענאי
חזאי ויבוסאי ואשצנון: כד לא
תסגוד לטעותהון ולא תפלהון
ולא תעבד כעובדיהון ארי פגרא
תפגרון ותברא תתבר קמתהון:
כה ותפלהון קדם יי אלהכון
ויברך ית מיכלך וית משתך
ואעדי מרעין פישין מבינך:
כו לא תהי מתפלא ועקרא

רס"י

נכר פנגדו. וזה אחד מן המקראות שאומרים שבית
המקדש של מעלה מכון פנגד בית המקדש של
מטה: (כא) אל-תמר בו. לשון המראה, כמו:
(יהושע א) "אשר ימרה את פיך": כי לא ישא
לפשעכם. אינו מלמד בכך, שהוא מן הכת שאינן
חוטאין, ועוד שהוא שליח ואינו עושה אלא
שליחותו: פי שמי בקרבו. מחבר לראש המקרא:
"השמר מפניו", פי שמי משתף בו, ורבותינו
אמרו: זה מטטרוין, ששמו כשם רבו: מטטרוין
בגימטריא שדי: (כב) וצרת. פתרגומו, ואעיק:
(כד) הרס תהרסם. לאותם אלהות: מצבתיהם.
אבנים שהם מציבין להשתחוות להם: (כו) לא
תהיה משפלה. אם תעשה רצוני: משפלה. מפלת

גדי. אף עגל וכבש בכלל גדי, שאין גדי אלא לשון
ולד רך, ממה שאתה מוצא בכמה מקומות בתורה
שכתוב: "גדי" והצרך לפרש אחריו: "עזים",
כגון: (בראשית לח) "אנכי אשלח גדי עזים", "את
גדי העזים", (שם כז) "שני גדיי עזים". ללמדך,
שכל מקום שנאמר "גדי" סתם, אף עגל וכבש
במשמע. ובג' מקומות נכתב בתורה: אחד לאסור
אכילה, ואחד לאסור הנאה, ואחד לאסור בשול
(פסחים כו. חולין קטו): (כ) הנה אנכי שולח
מלאך. כאן נתבשרו שעתידין לחטא, ושכינה
אומרת להם: (לקמן לג) "כי לא אעלה בקרבך":
אשר הכנתי. אשר זמנתי לתת לכם, זהו פשוטו.
ומדרשו: "אל המקום אשר הכנתי", כבר מקומי

אִמְלֵא כַסִּי: כו אֶת־אִמְתִּי אֲשַׁלַח לְפָנֶיךָ וְהַמְתִּי
 אֶת־כָּל־הָעָם אֲשֶׁר תִּבְא בָהֶם וְנָתַתִּי אֶת־כָּל־
 אִיבֶיךָ אֵלֶיךָ עֶרְפָּה כַסִּי: כח וְשַׁלַּחְתִּי אֶת־הַצֶּרֶעָה
 לְפָנֶיךָ וְגִרְשָׁה אֶת־הַחֹוִי אֶת־הַכְּנַעֲנִי וְאֶת־
 הַחִתִּי מִלְּפָנֶיךָ כַסִּי: כט לֹא אֲגַרְשֶׁנּוּ מִפְּנֶיךָ
 בְּשָׁנָה אַחַת פֶּן־תִּהְיֶה הָאָרֶץ שְׂמֵמָה וְרַבָּה
 עֲלֶיךָ חֵית הַשָּׂדֶה כַסִּי: ל מַעַט מַעַט אֲגַרְשֶׁנּוּ
 מִפְּנֶיךָ עַד אֲשֶׁר תִּפְּרֹה וְנַחֲלַת אֶת־הָאָרֶץ כַסִּי:
 לא וְשִׁתִּי אֶת־גְּבֻלְךָ מִיַּם־סוּף וְעַד־יַם פְּלִשְׁתִּים
 וּמִמִּדְבַּר עַד־הַנֶּהָר כִּי ׀ אֶתֵּן בְּיַדְכֶם אֶת יְשִׁבֵי
 הָאָרֶץ וְגִרְשַׁתְמוּ מִפְּנֶיךָ כַסִּי: לב לֹא־תִכְרַת

בְּאַרְעֶךָ ית מַגְנִן יוֹמִיךָ אֲשֶׁלִּים:
 כו ית אִמְתִּי אֲשַׁלַח גְּדַמְךָ
 וְאַתְפֹּר (נ"א וְאַשְׁגֹּשׁ) ית כָּל עֲמָא
 דְּאֵתִי אֲתִי לְאַגְחָא בְּהוֹן וְאַמְסֵר ית
 כָּל בְּעָלֵי דְכַבְּךָ גְּדַמְךָ מִחֻזְרֵי
 קַדְל: כח וְאַשַׁלַּח ית עֶרְעִיתָא
 גְּדַמְךָ וְתַתְרַךְ ית חֹוֵאֵי ית כְּנַעֲנָאֵי
 וְיַת חִתָּאֵי מִן גְּדַמְךָ: כט לֹא
 אֲתַרְכְּנוּן מִן גְּדַמְךָ בְּשַׁתָּא חֲדָא
 דִּילְמָא תְּהִי אַרְעָא צְדִיא וְתִסְגִּי
 עֲלֶךָ חֲנוּת בְּרָא: ל זְעִיר זְעִיר
 אֲתַרְכְּנוּן מִן גְּדַמְךָ עַד דִּתְסָגִי
 וְתַחֲסֵן ית אַרְעָא: לא וְאַשְׁוִי ית
 תַּחֲוּמְךָ מִיַּמָּא דְסוּף וְעַד יַמָּא
 דְּפְלִשְׁתָּאֵי וּמִמִּדְבַּרָא עַד פְּרַת
 אַרִי אֲמָסֵר בְּיַדִּיכֹון ית יַתְבִּי
 אַרְעָא וְתַתְרַכְנוּן מִן גְּדַמְךָ:
 לב לֹא תַגְזֹר לְהוֹן וּלְטַעֲוֹתְהוֹן

רש"י

"אמרתי", "חטאתי", "עשיתי". וכן: "ונתתי",
 הפי"ו מדגשת, שהיא באה במקום שמים, לפי
 שהיה צריך שלושה תו"ן: שמים ליסוד, כמו:
 (יהושע י) "ביום תת ה'", (קהלת ג) "מתת אלהים
 היא", והשלישית לשמוש: ערף. שינוסו מלפניך
 ויהפכו לך ערפם: (כח) הצרעה. מין שרץ העוף,
 והיתה מכה אותם בעיניהם, ומטילה בהם ארס,
 והם מתים, (סוטה לו) והצרעה לא עברה את
 הירדן: והחתי והכנעני הם ארץ סיחון ועוג.
 לפיכך, מכל ז' אמות לא מנה פאן אלא אלו. וחוי,
 אף על פי שהוא מעבר הירדן והלאה, שנו רבותינו
 במסכת סוטה: על שפת הירדן עמדה וזרקה בהם
 מרה: (כט) שממה. ריקנית מבני אדם, לפי
 שאתם מעט ואין בכם כדי למלאות אותה: ורבה
 עליך. ותרבה עליך: (ל) עד אשר תפרה. תרבה,
 לשון פרי, כמו: "פרו ורבו": (לא) ושתי. לשון
 השתה, והפי"ו מדגשת מפני שבאה פחת שמים,

נפלים, או קוברת את בניה קרויה משפלה:
 (כז) והמתי. כמו והממתי, ותרגומו: וְאַשְׁגֹּשׁ, וכן
 כל תבה שפעל שלה בכפל אות אחרונה, כשפתהפך
 לדבר בלשון פעלתי, יש מקומות שנוטל אות
 הפולה ומדגיש את האות ונוקדו במלאפ"ם,
 כגון: "והמותי", מגזרת (ישעיה כח) "והמם גלגל
 עגלתו". "וסבותי", מגזרת (שמואל א ז) "וסכב בית
 אל", "דלותי", מגזרת (ישעיה יט) "דללו וחרבו",
 (שם מט) "על פפים חקתיך", מגזרת (שופטים ה)
 "חקקי לב", (שמואל א יב) "את־מי רצותי", מגזרת
 (איוב כ) "רצץ עזב דלים". והמתרגם: "והמותי",
 ואקטל, טועה הוא, שאלו מגזרת מיתה היתה, אין
 ה"א שלה בפתח ולא מ"ם שלה מדגשת ולא
 נקודה מלאפ"ם, אלא "והמתי", כגון: (במדבר יד)
 "והמתה את העם הזה" והפי"ו מדגשת, לפי
 שתבא במקום ב' תו"ן: האחת נשרשת לפי שאין
 מיתה בלא פי"ו, והאחרת משמשת, כמו:

לָהֶם וְלֹא־לֵהֵיחִים בְּרִית: ^א לֹא יֵשְׁבוּ בְּאֶרְצָךְ
 פֶּן־יִחַטְּיֵאוּ אֶתְךָ לִי כִּי תַעֲבֹד אֶת־אֱלֹהֵיהֶם
 כִּי־יִהְיֶה לְךָ לְמוֹקֵשׁ ^{כס"ו}: פ כּד א וְאֶל־מֹשֶׁה
 אָמַר עָלֶיךָ אֱלֹהֵי־יְהוָה אֶתָּה וְאַהֲרֹן נָדָב
 וְאַבְיָהוּא וְשִׁבְעִים מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם
 מִרְחֹק ^{כס"ז}: ב וּנְגַשׁ מֹשֶׁה לְבָדוֹ אֱלֹהֵי־יְהוָה וְהֵם
 לֹא יִגָּשׁוּ וְהָעָם לֹא יַעֲלוּ עִמּוֹ ^{כס"ח}: ג וַיָּבֵא
 מֹשֶׁה וַיְסַפֵּר לָעָם אֵת כָּל־דִּבְרֵי יְהוָה וְאֵת
 כָּל־הַמְּשָׁפְטִים וַיַּעַן כָּל־הָעָם קוֹל אֶחָד
 וַיֹּאמְרוּ כָּל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה
 נַעֲשֶׂה ^{כס"ט}: ד וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֵת כָּל־דִּבְרֵי יְהוָה
 וַיִּשְׁכַּם בַּבֶּקֶר וַיִּבֶן מִזְבֵּחַ תַּחַת הָהָר וּשְׁתֵּים
 עֶשְׂרֵה מִצְבֵּה לְשָׁנִים עָשָׂר שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל ^{כס"י}:
 ה וַיִּשְׁלַח אֶת־נְעָרָיו בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲלוּ עֹלֹת
 וַיִּזְבְּחוּ זִבְחִים שְׁלָמִים לַיהוָה פָּרִים ^{כס"י}: ו וַיִּקַּח
 מֹשֶׁה חֲצִי הַדָּם וַיִּשֶׂם בְּאֹגְנֹת וַחֲצִי הַדָּם זָרַק

קִים: ^א לֹא יִתְּבוֹן בְּאֶרְצְךָ
 דִּילְמָא יִחַיְבוֹן יִתְךָ קְדָמִי אָרִי
 תַּפְלַח יֵת טַעוֹתֵהוֹן אָרִי יְהוֹן לְךָ
 לְתַקְלָא: א וּלְמֹשֶׁה אָמַר סָק
 לְקָדָם יֵי אֶת וְאַהֲרֹן נָדָב וְאַבְיָהוּא
 וְשִׁבְעִין מִסְּבִי יִשְׂרָאֵל וְתַסְגְּדוֹן
 מִרְחִיק: ב וַיִּתְקַרֵּב מֹשֶׁה
 בְּלַחֲדוּדָהֵי לְקָדָם יֵי וְאֲנֹן לֹא
 יִתְקַרְבוֹן וְעָמָא לֹא יִסְקוֹן עִמָּה:
 ג וְאַתָּא מֹשֶׁה וְאַשְׁתַּעֲצִי לְעָמָא יֵת
 כָּל פְּתַגְמֵי דִי יֵת וְיֵת כָּל דִּינֵי
 וְאַתִּיב כָּל עָמָא קָלָא חַד וְאָמְרוּ
 כָּל פְּתַגְמֵי דִי מְלִיל יֵי נַעֲבַד:
 ד וּכְתַב מֹשֶׁה יֵת כָּל פְּתַגְמֵי דִי
 וְאַקְרָם בְּצַפְרָא וּבִנָּא מִדְּבַחָא
 בְּשַׁפּוּלֵי טוּרָא וְתַרְתָּא עֲשָׂרֵי קָמֹן
 לְתַרֵּי עֶסֶר שִׁבְטֵי דִי־יִשְׂרָאֵל:
 ה וַיִּשְׁלַח יֵת בּוֹכְרֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל
 וְאַסִּיקוּ עֲלֹן וְקָרִיבוּ נַכְסֵת
 קוּדְשֵׁין קָדָם יֵי תוֹרִין: ו וַנְּסִיב
 מֹשֶׁה פְּלָגוֹת דְּמָא וְשׁוּי בְּמִזְרְקֵי
 וּפְלָגוֹת דְּמָא זָרַק עַל מִדְּבַחָא:

רש"י

שאין שיתה בלא תי"ו, והאחת לשמוש: עד
 הנָהָר. פָּרִת: וְגַרְשָׁתְמוֹ. וְתַגְרָשֶׁם: (לג) כִּי תַעֲבֹד
 וְגו'. 'הָרִי', 'אֵלוֹי', 'כִּי', מְשַׁמְשִׁין בְּמָקוֹם אֲשֶׁר, וְכֵן
 בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת, וְזֶהוּ לְשׁוֹן אֵי, שֶׁהוּא אֶחָד מִד' ^א
 לְשׁוֹנוֹת שֶׁה' כִּי מְשַׁמֵּשׁ, וְגַם מְצִינּוּ בְּהִרְבֵּה
 מְקוֹמוֹת 'אֵם' מְשַׁמֵּשׁ בְּלְשׁוֹן 'אֲשֶׁר', כְּמוֹ (וּיקרא ב)
 "וְאֵם תִּקְרִיב מִנְחַת בְּכוֹרִים", שֶׁהוּא חוֹבָה:
 (א) וְאֶל־מֹשֶׁה אָמַר עָלֶיךָ. פָּרָשָׁה זֹו נֶאֱמָרָה קָדָם
 "הַדְּבָרוֹת, וּבְד' בְּסִינּוֹן נֶאֱמַר לוֹ: עָלֶיךָ!
 (ב) וּנְגַשׁ מֹשֶׁה לְבָדוֹ. אֵל הָעֶרְפֶּל: (ג) וַיָּבֵא
 מֹשֶׁה וַיְסַפֵּר לָעָם. בּוֹ בִּיּוֹם: אֵת כָּל דִּבְרֵי ה'.

מִצּוֹת פְּרִישָׁה וְהַגְבָּלָה: וְאֵת כָּל הַמְּשָׁפְטִים.
 (מכילתא בפ' יתרו) ז' מִצּוֹת שְׁנַצְטוּוּ בְּנֵי נַח, וְשִׁבְתָּ,
 וְכַבּוּד אָב וְאֵם, וּפְרָה אֲדָמָה וְדִינִין שְׁנִתְּנוּ לָהֶם
 בְּמֶרֶה: (ד) וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה. (מכילתא) מִבְּרֵאשִׁית וְעַד
 מִתֵּן תּוֹרָה, וְכַתֵּב מִצּוֹת שְׁנַצְטוּוּ בְּמֶרֶה: וַיִּשְׁכַּם
 בַּבֶּקֶר. בְּחִמְשָׁה בְּסִינּוֹן: (ה) אֶת־נְעָרָיו. הַבְּכוֹרוֹת:
 (ו) וַיִּקַּח מֹשֶׁה חֲצִי הַדָּם. (זבחים צו) מִי חֲלָקוּ?
 מִלְּאָךְ בָּא וְחֲלָקוּ: בְּאֹגְנֹת. שְׁתֵּי אֹגְנוֹת: אֶחָד לְחֲצִי
 דָּם עוֹלָה, וְאֶחָד לְחֲצִי דָם שְׁלָמִים, לְהִזּוֹת אוֹתָם
 עַל הָעָם. וּמִכָּאֵן לְמָדוּ רַבּוֹתֵינוּ שְׁנַכְּנָסוּ אֲבוֹתֵינוּ
 לְבְרִית בְּמִילָה, וְטַבִּילָה וְהִזָּאת דָּמִים, שְׁאִין הִזָּאה

עַל־הַמִּזְבֵּחַ כִּשׁ"י: ז וַיִּקַּח סֵפֶר הַבְּרִית וַיִּקְרָא
 בְּאָזְנוֹ הָעָם וַיֹּאמְרוּ כָּל אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה
 נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע כִּשׁ"י: ח וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־הַדָּם
 וַיִּזְרַק עַל־הָעָם וַיֹּאמֶר הִנֵּה דַם־הַבְּרִית אֲשֶׁר
 כָּרַת יְהוָה עִמָּכֶם עַל כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כִּשׁ"י:
 ט וַיַּעַל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן נָדָב וְאָבִיהוּא וְשִׁבְעִים
 מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל: י וַיֵּרְאוּ אֶת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל
 וַתַּחַת רַגְלָיו כַּמַּעֲשָׂה לְבִנְת הַסְּפִיר וּכְעֵצִים
 הַשָּׁמַיִם לְטָהָר כִּשׁ"י: יא וְאֶל־אַצִּילֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 לֹא שָׁלַח יְדוֹ וַיַּחֲזוּ אֶת־הָאֱלֹהִים וַיֵּאכְלוּ
 וַיִּשְׁתּוּ כִּשׁ"י: יב וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עֲלֶה
 אֵלַי הַהֲרָה וְהִיָּה־שֵׁם וְאַתָּנָה לְךָ אֶת־לַחַת
 הָאָבֶן וְהַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה אֲשֶׁר כָּתַבְתִּי
 מִיָּד וַיְהוֹשֶׁעַ מִיֶּשֶׁר מִיֶּשֶׁר מִיֶּשֶׁר וַיַּעַל מֹשֶׁה אֶל־הַר

ז ונסים ספרא דקימא וקרא קדם
 עמא ואמרו כל די מליל יי נעבד
 ונקבל: ח ונסים משה ית דמא
 וזרק על מדבחה לכפרא על עמא
 ואמר הא דין דם קימא דגזר יי
 עמכון על כל פתגמיא האלין:
 ט וסליק משה ואהרן נדב
 ואביהוא ושבעין מסבי ישראל:
 י ויחזו ית קר אלהא דישראל
 ותחות פרא קרה כעובד אבן
 טבא וכמחזי שמיא לברירו:
 יא ולברכבי בני ישראל לא הנה
 נזקא ויחזו ית קרא דיי והוו חזן
 בקרפניהון דאתקבלו כאלו
 אכלין ושתן: יב ואמר יי למשה
 סק לקדמי לטורא והוי תמן ואתן
 לך ית לוחי אבנא ואורייתא
 ותפקדתא דכתבית לאלופיהון:
 יג וקם משה ויהושע משמשנה
 להורתם כש"י: יד ויקם

רש"י

מכלל שהיו ראויים להשתלח בהם יד: ויחזו את
 האלהים. היו מסתכלין בו בלב גס, מתוך אכילה
 ושתיה, כף מדרש תנחומא. ואונקלוס לא תרגם
 כן. אצילי, לשון גדולים כמו: (ישעיה מא)
 "ומאציליה קראתיך", (במדבר יא) "ויאצל מן
 הרוח", (יחזקאל מא) "שש אמות אצילה":
 (יב) ויאמר ה' אל משה. לאחר מתן תורה:
 עלה אלי ההרה והיה שם. מ' יום: את־לחת
 האבן והתורה והמצוה אשר כתבתי להורתם. כל
 שש מאות ושלש עשרה מצוות בכלל עשרת
 הדברות הן. ורבנו סעדיה פרש באזהרות שיסד
 לכל דבור ודבור מצוות התלויות בו: (יג) ויקם
 משה ויהושע משרתו. לא ידעתי מה טיבו של
 יהושע כאן. ואומר אני שהיה התלמיד מלוג לרב
 עד מקום הגבלת תחומי החר, שאינו רשאי לילך

בלא טבילה: (ז) ספר הברית. מבראשית ועד
 מתן תורה ומצוות שנצטוו במרה: (ח) ויזרק.
 ענין הזאה, ותרגומו: 'וזרק על מדבחה לכפרא על
 עמא': (י) ויראו את אלהי ישראל. נסתכלו
 והציצו ונתחייבו מיתה, אלא שלא רצה הקדוש
 ברוך הוא לערוב שמחת התורה והמתין לנדב
 ואביהוא עד יום חנפת המשכן, ולזקנים עד 'ויהי
 העם כמתאוננים וגו' ותבער בם אש ה' ותאכל
 בקצה המחנה", בקצינים שבמחנה: כמעשה לבנת
 הספיר. (סוטה יב) היא היתה לפניו בשעת
 השעבוד, לזכר צרתן של ישראל שהיו משעבדים
 כמעשה לבנים: וכעצם השמים לטהר. משנגאלו,
 הנה אור וחדנה לפניו: וכעצם. כתרגומו, לשון
 מראה: לטהר. לשון ברור וצלול: (יא) ואל
 אצילי. הם נדב ואביהוא והזקנים: לא שלח ידו.

וסלק משה לטורא דאתגלי
 עלוהי יקרא דיני: יד ולסביא
 אמר אוריכו לנא הקא עד דנתוב
 לותכו וקא אתרן וחור עמכו
 מן דאית לה דינא יתקרב
 לקדמיהון: טו וסליק משה
 לטורא וחפא עננא ית טורא:
 טז ושרא יקרא דיני על טורא
 דסיני וחפיה עננא שתא יומין
 וקרא למשה ביומא שביעאה
 מגו עננא: יז וחיזו יקרא דיני
 כאשא אכלא בריש טורא לעיני
 בני ישראל: יח ועל משה בגו
 עננא וסלק לטורא והוא משה
 בטורא ארבעין ימין וארבעין
 לילון: פ פ פ

האלהים כס"י: יד ואל־הזקנים אמר שבו־לנו
 בזה עד אשר־נשוב אליכם והנה אהרן וחור
 עמכם מי־בעל דברים יגש אלהם כס"י: מפטיר
 טו ויעל משה אל־ההר ויכס הענן את־ההר:
 טז וישכן כבוד־יהוה על־הר סיני ויכסהו הענן
 ששת ימים ויקרא אל־משה ביום השביעי
 מתוך הענן כס"י: יז ומראה כבוד יהוה כאש
 אכלת בראש ההר לעיני בני ישראל: יח ויבא
 משה בתוך הענן ויעל אל־ההר ויהי משה
 בהר ארבעים יום וארבעים לילה כס"י: פפ

ק"ח פסוקים, עזא"ל סימן

רש"י

בדבר. יש מהם אומרים: אלו ששה ימים שמראש
 חדש (עד עצרת יום מתן תורה, רש"י ישן):
 ויכסהו הענן. להר: ויקרא אל־משה ביום
 השביעי. לומר עשרת הדברות, ומשה וכל בני
 ישראל עומדים, אלא שחלק הפתוב כבוד למשה.
 (יומא שם) ויש אומרים: "ויכסהו הענן" - למשה,
 ו' ימים לאחר עשרת הדברות, והם היו בתחלת מ'
 יום שעלה משה לקבל הלוחות, ולמדך, שכל
 הנכנס למחנה שכניה, טעון פרישה ששה ימים:
 (יח) בתוך הענן. ענן זה כמין עשן הוא, ועשה
 לו הקדוש ברוך הוא למשה, שביל (נ"א חפה)
 בתוכו: הסלת פרשת משפטים

משם והלאה, ומשם "ויעל משה" לבדו "אל־הר
 האלהים", והושע נטה שם אהלו ונתעכב שם כל
 מ' יום, שכן מצינו כשירד משה: "וישמע יהושע
 את קול העם ברעה". למדנו, שלא היה יהושע
 עמם: (יד) ואל־הזקנים אמר. בצאתו מן
 המחנה: שבו־לנו בזה. והתעכבו כאן עם שאר
 העם במחנה, להיות נכונים לשפט לכל איש ריבו:
 חור. בנה של מרים היה, ואביו פלב בן יפנה,
 שנאמר: (דברי הימים א ב) "ויקח לו פלב את אפרת
 ותלד לו את חור". אפרת, זו מרים, פדאיתא
 בסוטה: מי־בעל דברים. מי שיש לו דין:
 (טז) ויכסהו הענן. (יומא ד) רבותינו חולקין

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה - אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: הספר תורה ולאחרי
 שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט
 ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא
 מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וזאת התורה, אשר־שם משה לפני בני ישראל:

עצמיים היא למחזיקים בה, ותמכיה מאשר. דרכיה דרכי־נעם, וכל־נתיבותיה שלום. ארץ ימים בימינה, בשמאלה
 עשר וכבוד. יי חפץ למען צדקו, יגדיל תורה ויאדיר:

מדויקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוק. * האבנט חוגרים בתחילת שלישי התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרות כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרות לפני

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנַבִּיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדַבְרֵיהֶם
הַנְּאֻמִּים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבַמִּשְׁנָה עַבְדּוֹ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ
וּבְנַבִּיאֵי הָאֵמַת וְצַדִּיק:

הפטרות משפטים לקריאה בציבור בירמיה פרק לד

לד הַדְּבַר אֲשֶׁר־הָיָה אֶל־יְרֵמְיָהוּ מֵאֵת יְהוָה אַחֲרַי כִּרְתִּי הַמֶּלֶךְ צַדִּיקָהּוּ בְרִית
אֶת־כָּל־הָעָם אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלַיִם לִקְרֹא לָהֶם דְּרוֹר: ט לְשַׁלַּח אִישׁ אֶת־עַבְדּוֹ וְאִישׁ
אֶת־שִׁפְחָתוֹ הָעֵבְרִי וְהָעֵבְרִיָּה חֲפָשִׁים לְכַלְתִּי עַבְדְּכֶם בִּיהוּדֵי אָחִיהוּ אִישׁ: וַיִּשְׁמְעוּ
כָּל־הַשָּׂרִים וְכָל־הָעָם אֲשֶׁר־בָּאוּ בְּבֵרִית לְשַׁלַּח אִישׁ אֶת־עַבְדּוֹ וְאִישׁ אֶת־שִׁפְחָתוֹ חֲפָשִׁים
לְכַלְתִּי עַבְדְּכֶם עוֹד וַיִּשְׁמְעוּ וַיִּשְׁלָחוּ: יא וַיֵּשְׁבוּ אַחֲרֵי־כֵן וַיֵּשְׁבוּ אֶת־הָעֲבָדִים וְאֶת־
הַשִּׁפְחֹת אֲשֶׁר שָׁלְחוּ חֲפָשִׁים וַיִּכְבְּשׂוּם לְעַבְדִּים וּלְשִׁפְחֹת: יב וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֶל־יְרֵמְיָהוּ
מֵאֵת יְהוָה לֵאמֹר: יג כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲנֹכִי כְרַתִּי בְרִית אֶת־אֲבוֹתֵיכֶם בַּיּוֹם
הַזֶּה וְאַתֶּם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עַבְדִּים לֵאמֹר: יד מִקֵּץ שִׁבְעַת שָׁנִים תִּשְׁלָחוּ אִישׁ
אֶת־אָחִיו הָעֵבְרִי אֲשֶׁר־יִמְכַר לָךְ וְעַבְדְּךָ שֵׁשׁ שָׁנִים וְשִׁלַּחְתּוֹ חֲפָשִׁי מֵעַמְּךָ וְלֹא־שָׁמְעוּ
אֲבוֹתֵיכֶם אֵלַי וְלֹא הִטּוּ אֶת־אָזְנָם: טו וַתֵּשְׁבוּ אַתֶּם הַיּוֹם וַתַּעֲשׂוּ אֶת־הַיִּשָּׁר בְּעֵינַי לִקְרֹא
דְּרוֹר אִישׁ לְרַעְהוֹ וַתְּכַרְתּוּ בְרִית לִפְנֵי בְּרִית אֲשֶׁר־נִקְרָא שְׁמִי עָלָיו: טז וַתֵּשְׁבוּ וַתַּחַלְלוּ
אֶת־שְׁמִי וַתֵּשְׁבוּ אִישׁ אֶת־עַבְדּוֹ וְאִישׁ אֶת־שִׁפְחָתוֹ אֲשֶׁר־שִׁלַּחְתֶּם חֲפָשִׁים לְנַפְשָׁם
וַתִּכְבְּשׂוּ אֹתָם לְהִיּוֹת לָכֶם לְעַבְדִּים וּלְשִׁפְחֹת: יז לִכֵּן כֹּה־אָמַר יְהוָה אַתֶּם לֹא־שָׁמַעְתֶּם
אֵלַי לִקְרֹא דְרוֹר אִישׁ לְאָחִיו וְאִישׁ לְרַעְהוֹ הִנְנִי קָרָא לָכֶם דְּרוֹר נְאֻם־יְהוָה אֱלֹהֵי־הַחַרְבַּ
אֶל־הַדְּבַר וְאֶל־הָרֶעַב וְנָתַתִּי אֶתְכֶם לְזַעֲוָה לְכָל מַמְלַכֹת הָאָרֶץ: יח וְנָתַתִּי אֶת־הָאֲנָשִׁים
הָעֵבְרִים אֶת־כְּרַתִּי אֲשֶׁר לֹא־הִקִּימוּ אֶת־דְּבַרִּי הַבְּרִית אֲשֶׁר כְּרַתּוּ לִפְנֵי הָעֵגֹל אֲשֶׁר כְּרַתּוּ
לְשָׁנִים וַיַּעֲבְרוּ בֵּין בְּתָרָיו: יט שְׂרֵי יְהוּדָה וְשְׂרֵי יְרוּשָׁלַיִם הַפְּרָסִים וְהַכְּהֻנִים וְכָל עַם הָאָרֶץ
הָעֵבְרִים בֵּין בְּתָרֵי הָעֵגֹל: כ וְנָתַתִּי אוֹתָם בְּיַד אִיבֵיהֶם וּבְיַד מִבְּקָשֵׁי נַפְשָׁם וְהִיְתָה נִכְלָתָם
לְמֵאֲכָל לְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְבַהֲמַת הָאָרֶץ: כא וְאֶת־צַדִּיקָהּוּ מֶלֶךְ־יְהוּדָה וְאֶת־שְׂרָיו אֶתֶּן בְּיַד
אִיבֵיהֶם וּבְיַד מִבְּקָשֵׁי נַפְשָׁם וּבְיַד חֵיל מֶלֶךְ כָּכָל הָעָלָם מֵעַלְיָכֶם: כב הִנְנִי מַצְוָה

נֹאם־יְהוָה וְהִשְׁבַּתִּים אֶל־הָעִיר הַזֹּאת וְנִלְחַמוּ עָלֶיהָ וּלְכַדוּהָ וּשְׂרַפְהָ בָאֵשׁ וְאֶת־עַרְבֵי
יְהוּדָה אֶתֶּן שְׂמָמָה מֵאֵין יֵשֵׁב:

לֵךְ כֹּה־כֹּה אָמַר יְהוָה אִם־לֹא בְרִיתִי יוֹמָם וּלְיָלֵה חֻקֹּת שָׁמַיִם וְאָרֶץ לֹא־שָׁמַתִּי: כּו גַם־זָרַע
יַעֲקֹב וְדוֹד עַבְדֵי אֲמָאם מִקַּחַת מוֹרְעוֹ מִשְׁלִים אֶל־זָרַע אַבְרָהָם יִשְׁחַק וַיַּעֲקֹב כִּי־אָשִׁיב
אֶת־שְׁבוּתָם וְרַחֲמָתִים:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יי, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת,
הָאֵל הַנְּאֻמָּן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שְׁפָל דְּבָרָיו אָמֵת
וְצַדִּיק: נְאֻמָּן, אַתָּה הוּא יי אֱלֹהֵינוּ וְנְאֻמָּנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ
אֲחֹר לֹא יָשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נְאֻמָּן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הָאֵל
הַנְּאֻמָּן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נַפְשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה
בְּיַמֵּינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יי. מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָהּ:

שְׁמַחֲנוּ, יי אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְיָהוּ הַנְּבִיא עֲבָדֶיךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ,
בְּמַהֲרָה יָבֹוא וַיַּגֵּל לְבָנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחָלוּ עוֹד
אַחֲרֵים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קִדְשֶׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שְׁלֹא יִכָּבֵה גֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:
בְּרוּךְ אַתָּה יי, מְגַן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתֵּת לָנוּ
יי אֱלֹהֵינוּ לְקַדְשָׁה וּלְמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתַפְאֲרָת. עַל הַכֹּל, יי אֱלֹהֵינוּ
אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ. יִתְבָּרַךְ שְׁמֶךָ בְּכָל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם
וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יי, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

המוֹלָד: לֵיל חַמִּישִׁי, שְׁעָה 8 בְּעֶרְב, 6 דְּקוֹת, 5 חֲלָקִים.

ראש חֲדָשׁ אֲדָר ראשון, בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַרְבִּיעִי הַבֹּא עֲלֵינוּ לְטוֹבָה.

לוח זמנים לשבוע פרשת משפטים בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שישי

כל הזמנים הם על פי השעון הרגיל, במדינות בהם נהוג "שעון קיץ" (גם בישראל), צריך להוסיף שעה בתאריכים בהם נהוג שעון הקיץ.

שבת	יצאת שבת	כניסת שבת	צאת הכוכבים		שקיעה		סוף זמן תפילה		סוף זמן קריאת שמע				זריחה		מדינה ועיר
			ו	א	ו	א	ו	א	אדמו"ר		מג"א		ו	א	
									ו	א	ו	א			
17:43	16:35	17:26	17:19	16:53	16:45	10:34	10:35	9:47	9:49	8:47	8:49	7:24	7:30	אוסטריה וינה	
20:17	19:16	20:02	20:06	19:34	19:38	10:13	10:10	9:03	9:00	8:06	8:02	5:33	5:28	אוסטרליה מלבורן	
17:49	16:43	17:33	17:26	17:01	16:54	10:36	10:37	9:48	9:50	8:50	8:52	7:23	7:29	אוקראינה אודסה	
17:27	16:20	17:11	17:04	16:38	16:30	10:19	10:20	9:32	9:34	8:33	8:35	7:10	7:16	אוק. דניפרופטרובסק	
17:49	16:39	17:32	17:24	16:57	16:49	10:46	10:48	10:00	10:03	8:58	9:00	7:41	7:47	אוקראינה ז'יטומיר	
17:42	16:32	17:25	17:17	16:50	16:41	10:39	10:41	9:53	9:56	8:51	8:54	7:35	7:41	אוקראינה קייב	
18:15	17:11	18:00	17:53	17:29	17:21	10:59	11:00	10:11	10:13	9:15	9:17	7:45	7:50	איטליה מילאנו	
20:42	19:43	20:28	20:32	20:01	20:04	10:49	10:46	9:40	9:37	8:46	8:42	6:13	6:08	ארגנטינה ב. איירס	
18:08	17:08	17:54	17:48	17:26	17:20	10:38	10:38	9:47	9:48	8:56	8:57	7:14	7:18	ארה"ב בולטימור	
17:55	16:54	17:41	17:35	17:12	17:06	10:28	10:29	9:38	9:40	8:47	8:48	7:07	7:11	ארה"ב ברוקלין נ.י.	
18:02	17:05	17:49	17:44	17:23	17:18	10:21	10:22	9:29	9:30	8:41	8:42	6:51	6:54	ארה"ב לוס אנג'לס	
18:40	17:46	18:28	18:25	18:04	18:01	10:44	10:44	9:50	9:50	9:06	9:07	7:05	7:07	ארה"ב מיאמי	
18:29	17:27	18:15	18:08	17:45	17:39	11:05	11:06	10:16	10:18	9:23	9:25	7:47	7:52	ארה"ב משיגן	
17:57	16:57	17:43	17:37	17:15	17:09	10:29	10:29	9:39	9:40	8:47	8:49	7:07	7:11	ארה"ב ניו ג'רסי	
17:51	16:50	17:37	17:31	17:08	17:01	10:25	10:26	9:35	9:37	8:43	8:44	7:04	7:08	ארה"ב ניו הייבן	
17:48	16:46	17:34	17:28	17:04	16:58	10:24	10:24	9:34	9:35	8:41	8:42	7:03	7:08	ארה"ב שיקאגו	
19:31	18:37	19:19	19:21	18:55	18:57	10:07	10:06	9:02	9:00	8:17	8:14	5:45	5:41	ברזיל ס. פאולו	
19:16	18:22	19:04	19:06	18:40	18:42	9:54	9:53	8:49	8:47	8:04	8:01	5:32	5:29	ברזיל ריו דה ז'נרו	
17:41	16:30	17:24	17:16	16:48	16:39	10:42	10:44	9:57	10:00	8:53	8:56	7:40	7:47	בריטניה לונדון	
17:46	16:32	17:28	17:19	16:50	16:41	10:53	10:56	10:09	10:13	9:03	9:05	7:56	8:03	בריטניה מנצ'סטר	
18:09	17:00	17:53	17:45	17:18	17:09	11:06	11:08	10:20	10:23	9:18	9:20	8:00	8:07	גרמניה פרנקפורט	
17:53	16:58	17:41	17:36	17:16	17:11	10:07	10:07	9:14	9:15	8:28	8:29	6:34	6:36	ישראל באר שבע	
17:50	16:42	17:38	17:33	17:12	17:07	10:08	10:08	9:15	9:16	8:28	8:29	6:35	6:38	ישראל חיפה	
17:50	16:33	17:38	17:34	17:13	17:08	10:06	10:06	9:13	9:14	8:27	8:27	6:33	6:36	ישראל ירושלים	
17:52	16:54	17:39	17:35	17:14	17:09	10:08	10:08	9:15	9:16	8:29	8:29	6:35	6:38	ישראל תל אביב	
17:54	16:48	17:39	17:32	17:06	16:59	10:42	10:43	9:55	9:57	8:57	8:59	7:31	7:37	מולדובה קישינב	
19:02	18:10	18:51	18:48	18:28	18:25	10:56	10:57	10:00	10:01	9:19	9:19	7:11	7:12	מקסיקו מקסיקו	
19:52	19:01	19:41	19:41	19:20	19:19	11:17	11:16	10:17	10:16	9:37	9:36	7:16	7:15	סינגפור סינגפור	
17:16	16:04	16:58	16:50	16:22	16:13	10:19	10:21	9:34	9:37	8:29	8:32	7:18	7:25	פולין ורשא	
18:32	17:28	18:17	18:10	17:46	17:38	11:17	11:18	10:29	10:31	9:33	9:34	8:03	8:09	צרפת ליאון	
18:37	17:30	18:21	18:14	17:48	17:39	11:30	11:31	10:43	10:46	9:44	9:46	8:22	8:28	צרפת פריז	
18:12	17:09	17:57	17:51	17:27	17:20	10:52	10:53	10:03	10:05	9:09	9:10	7:35	7:40	קנדה טורונטו	
17:46	16:41	17:31	17:24	16:59	16:52	10:30	10:31	9:42	9:44	8:46	8:48	7:17	7:22	קנדה מונטריאול	
18:02	16:44	17:42	17:33	17:02	16:51	11:16	11:18	10:33	10:37	9:23	9:26	8:24	8:33	רוסיה מוסקבה	
18:11	17:05	17:56	17:48	17:23	17:16	10:59	11:01	10:12	10:15	9:14	9:16	7:48	7:54	רוסיה רוסטוב (דנון)	
18:15	17:08	17:59	17:52	17:26	17:19	11:03	11:05	10:16	10:19	9:18	9:20	7:53	7:59	שווייץ ציריך	

1. הזמנים המצוינים בלוח הזמנים הם על פי החישובים שנערכו בספר "זמנים כהלכה" מאת הרב יהודה לוי.
2. זמן שקיעת החמה הוא לפי חישוב השקיעה הנראית.
3. זמן צאת הכוכבים הוא על פי שיטת אדמו"ר הזקן.

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:
יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצעידנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מפף כל־אויב ואורב ולסטים וחיזות רעות בדרך ומכל־פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל־מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל־רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל־פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

בחסות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו **שרח (אולגה)** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום הלוי וזוגתו **אורלי**

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי' הלוי, אילת, יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

FAX: (972) 3 9606108

ת.ד. 373 כפר חב"ד 72915 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 72915 Israel

E-mail: OrHachasidus@DvarMalchus.Org * USA@DvarMalchus.Org

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il 08-8502772 פקס

Dvar Malchus
Issue # 00097
27/01/2008